RUDOLF STEINER

CERCETĂRI OCULTE REFERITOARE LA VIAȚA DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE

Interacțiunea vie dintre vii și morți

GA 140

20 de conferințe ținute din
26 octombrie 1912 până la 11 octombrie 1913
în diferite orașe

CUPRINS

I INVESTIGARE ASUPRA VIEȚII DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 5

Prima conferință..... 5

II INVESTIGARE ASUPRA VIEȚII DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 22

A doua conferință.....22

III TRECEREA FIINȚEI OMENEȘTI PRIN SFERELE PLANETARE ȘI IMPORTANȚA CUNOAȘTERII LUI CHRISTOS 36

IV REZULTATELE RECENTE ALE INVESTIGAȚIEI OCULTE ASUPRA VIEȚII ÎNTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 59

V VIAȚA ÎNTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 83

Prima conferință.....83

VI VIAȚA ÎNTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 110

A doua conferință.....110

VII UNELE ASPECTE ALE FORMĂRII KARMEI PE DURATA VIEȚII DE DUPĂ MOARTE 127

VIII ÎNTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE 151

IX DESPRE VIAȚA DE DUPĂ MOARTE.....163

X ANTROPOSOFIA DREPT CONȚINUT AL SENTIMENTULUI ȘI AL VIEȚII. DEVOȚIUNEA ȘI VENERAȚIA ÎN FAȚA CELOR TĂINUITE 182

XI ASPECTE COSMICE ALE VIEȚII DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE CĂLĂTORIA PRIN SFERELE STELARE..196

Prima conferinţă.....196

XII STABILIREA RELAȚIILOR RECIPROCE ÎNTRE VII ŞI MORȚI.....215

A doua conferinţă.....215

XIII MISIUNEA VIEȚII TERESTRE CA PUNCT DE TRECERE SPRE LUMEA DE DINCOLO.....236

XIV RELAȚIILE DINTRE LUMEA SENSIBILĂ ŞI LUMEA SUPRASENSIBILĂ.....253

Prima conferinţă.....253

XV TRAVERSAREA SFERELOR COSMOSULUI DUPĂ MOARTE.....274

A doua conferinţă.....274

XVI DATE COMPLEMENTARE CARE PRIVESC VIAȚA DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE.....296

XVII COMUNICAREA CU CEI MORȚI.....310

XVIII VIAȚA DE DUPĂ MOARTE.....327

XIX RELAȚIA RECIPROCĂ VIE DINTRE VII ŞI MORȚI.....334

Prima conferinţă.....334

XX TRANSFORMAREA PUTERILOR UMANE PĂMÂNTEŞTI ÎN PUTERI DE CERCETARE CLARVĂZĂTOARE.....355

A doua conferinţă.....355

NOTE.....376

I INVESTIGARE ASUPRA VIEȚII DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE
Prima conferință

Milano, 26 octombrie 1912

Astă seară îmi propun să vă vorbesc despre unele particularități proprii cunoașterii lumii spirituale și să vă dau unele indicații privind consecințele acestora asupra întregii vieți.

Cel care a primit sarcina de a-și informa semenii despre ceea ce se întâmplă în lumile spirituale nu se poate niciodată strădui îndeajuns să verifice dacă, din punct de vedere spiritual, cunoștințele sale sunt juste și absolut corecte. Expunerea mea mă va conduce în final să vă împărtășesc anumite aspecte ale cunoașterii relativ la viața dintre moarte și o nouă naștere. Tocmai în ultima vreme mi-a fost posibil să verific temeinic cercetările pe care spiritul omenesc este în măsură să le întreprindă în acest domeniu. În a doua parte a expunerilor mele de astăzi doresc să vă împărtășesc din aceste verificări riguroase. În prima parte a conferinței mele este necesar să fac unele remarci prealabile asupra felului în care se procedează pentru a dobândi cunoștințe spirituale.

Pentru a accede la cunoștințe spirituale este necesară o atitudine întru totul deosebită a sufletului omenesc. Într-un anumit sens, această atitudine lăuntrică este întru totul opusă atitudinii obișnuite a sufletului în viața exterioară. Într-adevăr, în viața exterioară, în special în prezent, sufletul omenesc se află în fond într-o agitație continuă. De la o oră la alta, în permanență de-a lungul zilei, sufletul primește fără încetare impresii noi, și deoarece el se

identifică totuşi cu impresiile sale, avem de a face cu o agitaţie continuă a sufletului.

Pentru cel care doreşte să pătrundă în lumea spirituală, această agitaţie este situaţia inversă a ceea ce trebuie să prevaleze în suflet. Liniştea desăvârşită, constanţa, pacea lăuntrică a sufletului reprezintă prima condiţie pentru pătrunderea în lumile spirituale şi pentru înţelegerea cunoştinţelor care emană din aceste lumi. Pacea sufletului este cu mult mai dificil de realizat decât se crede în general. Pentru a ajunge la această pace trebuie ca, în timpul în care dorim să ne transpunem în lumea spirituală, să tacă în primul rând toate emoţiile, toate grijile şi necazurile, şi chiar şi orice interes pe care-l purtăm vieţii exterioare. Trebuie să fie ca şi cum ne-am afla situaţi într-un punct al lumii şi nu am avea nici o voinţă de a ne îndepărta câtuşi de puţin din acel punct, pentru ca realităţile lumii spirituale să poată apărea în faţa noastră. Trebuie să ne reamintim că în viaţa cotidiană pe planul fizic putem trece de la un lucru la altul, şi lucrurile sunt prezente. În lumea spirituală nu este la fel, în această privinţă. Într-adevăr, în lumea spirituală noi trebuie mai întâi să atragem efectiv aceste lucruri spre noi, prin gândirea şi reprezentările noastre, spre acest punct imobil. Noi trebuie să ieşim oarecum din noi înşine şi să pătrundem în lucruri, pentru ca, după aceea, să le aducem spre noi din afară. Trecem atunci prin experienţe care pot înspăimânta sufletul omenesc.

Noi descoperim că în viaţa curentă pe planul fizic putem schimba lucrurile, ne putem corecta atunci când vedem sau înfăptuim incorect lucrurile. Pe planul spiritual, nu mai este aceeaşi situaţie. Dimpotrivă, pe planul spiritual suntem conduşi să constatăm că lucrurile ne apar juste sau false după ceea ce exista deja în noi în clipa în care ne-am

dăruit planului spiritual. De aceea, pregătirea necesară pentru cunoașterea justă a lumii spirituale trebuie să aibă loc în răstimpul care precede intrarea în lumea spirituală. Odată ce am trecut pragul lumii spirituale, nu mai putem corecta ceea ce observăm acolo, și comitem erorile pe care trebuie să le facem în mod necesar, ca urmare a trăsăturilor noastre de caracter. Și pentru a evita să facem și ulterior aceleași erori, trebuie mai întâi să coborâm din nou pe planul fizic, pentru a ne corecta aici defectele, și după aceea să urcăm iar în lumea spirituală, pentru a proceda mai bine de această dată. Vedeți, din aceasta, cât de infinit de necesară este o pregătire prealabilă corectă pentru lumea spirituală, înainte de a păși prin poarta care duce în lăuntrul ei.

Tot ceea ce spun aici este tributar ciclurilor evolutive ale ființei umane. Lucrurile nu au fost întotdeauna așa cum se prezintă ele acum, pentru suflet. Astăzi, cel care vrea să pătrundă în lumea spirituală, trebuie mai mult să se teamă decât să se bucure de o prea intensă apariție de facultăți vizionare. Atunci când ne începem exercițiile pentru a ne ridica în lumile superioare, ne pot asalta anumite manifestări vizionare, anumite realități vizionare. Actualmente nu există decât o singură posibilitate de a evita erorile în privința lumii vizionare. Această unică posibilitate ține de necesitatea de a ne spune, relativ la viziunile pe care le avem, că ele nu ne revelează mai întâi nimic altceva decât ceea ce suntem noi înșine. Și chiar dacă în jurul nostru apare o întreagă lume vizionară, aceasta nu trebuie să fie altceva decât o reflectare a propriei noastre ființe. Calitățile noastre, propria noastră maturitate, tot ceea ce gândim și resimțim se transformă în lumea vizionară în fapte care ni se prezintă ca o lume obiectivă. Atunci când credem, de exemplu, că vedem în lumea

astrală entităţi şi fenomene care ne apar a fi cu totul obiective, acestea se pot rezuma la a nu fi nimic altceva decât o reflectare – să spunem – a virtuţilor noastre sau a unuia dintre defectele noastre, sau chiar, de exemplu, pur şi simplu a durerilor noastre de cap. Cel care vrea să se ridice astăzi la adevărata iniţiere trebuie să ajungă să înţeleagă prin gândire lumea vizionară care i se oferă, să o pătrundă cu gândirea. De aceea, cel ce se iniţiază nu va avea odihnă până când nu înţelege ceea ce îl întâmpină în lumea vizionară la fel ca pe cele din lumea fizică.

Atunci când ne ridicăm la iniţiere, întâlnim tot ceea ce trăim în lumea dintre moarte şi o nouă naştere. În ultimul timp, cu ocazia investigaţiilor mele oculte, mi s-a pus problema raportului care există între lumea vizionară la care se accede prin iniţiere, sau cu ocazia unei slăbiri a legăturii trupului eteric, ca urmare a unei zguduiri, şi lumea în care vieţuim între moarte şi o nouă naştere. De aici a reieşit următorul lucru: atunci când, cu începere din perioada de Kamaloka, pe care dumneavoastră o cunoaşteţi, ne îndreptăm atenţia asupra perioadei următoare dintre moarte şi o nouă naştere, vedem mai întâi că trăim într-un fel de lume obiectivă, care este comparabilă cu lumea iniţiaţilor. Nu înseamnă că după moarte noi nu am trăi într-o lume adevărată; noi trăim într-o lume absolut reală, unde se află cei cu care am intrat deja în raport cu lumea fizică, şi vieţuim cu ei în condiţii cu totul reale. Dar aşa cum pe Pământ totul ne este mijlocit prin percepţii senzoriale, după moarte, toate ne sunt mijlocite prin viziuni.

Să presupunem că întâlnim, după moarte, în lumile spirituale, pe cineva care a murit înaintea noastră. Pentru noi, prezenţa sa este o realitate; noi suntem realmente în faţa lui, dar pentru a-l percepe trebuie să stabilim raportul

cu el în cadrul lumii vizionare, exact aşa cum în lumea fizică aceste raporturi se stabilesc cu ajutorul ochilor şi urechilor. Totuşi apare o dificultate. Ea există atât în experienţa iniţiatului cât şi în ceea ce se întâmplă între o moarte şi o nouă naştere; căci, aşa cum am menţionat deja, lumea vizionară nu ne reflectă mai întâi decât o reflectare a propriei noastre fiinţe. Când o fiinţă omenească vine în întâmpinarea noastră, în lumea spirituală apare o viziune, aşa cum am caracterizat. Ori, în primul rând, această viziune nu redă nimic altceva decât iubirea sau antipatia pe care am resimţit-o noi pentru această fiinţă, sau orice alt raport pe care l-am avut cu cel pe care îl întâlnim în lumea spirituală. În această lume noi ne putem afla deci în faţa unui om şi să nu percepem nimic altceva decât ceea ce a existat în noi pentru el înainte de moarte. Este deci posibil să întâlnim pe cineva şi să ne învelim cu propriile noastre sentimente, simpatii sau antipatii, ca de o ceaţă vizionară, astfel încât tocmai datorită propriei noastre ceţi să ne izolăm de el. Esenţialul în acest caz este că un astfel de comportament faţă de un om, în lumea spirituală de după moarte, este însoţit de un sentiment real, de o trăire lăuntrică reală. Simţim, de exemplu, în faţa unui om pe care nu l-am iubit într-adevăr deplin, aşa cum ar fi trebuit să o facem, că nu suntem în măsură, după moarte, să-l iubim mai mult ca pe Pământ, deşi acum suntem în faţa lui şi am dori să-l iubim mai mult, şi simţim că nu putem repara ceea ce am neglijat în viaţa noastră de pe Pământ. Această neputinţă, această incapacitate de a ne putea dezvolta mai bine propriul suflet poate fi resimţită ca o apăsare enormă asupra sufletului, şi va fi resimţită în acest fel şi după moarte.

Ajung aici la capitolul care mi s-a revelat în acest ultim timp. Primele trăiri în sânul a ceea ce numim devachan sunt, în mod esenţial, marcate de ceea ce s-a

stabilit deja în sufletul nostru ca urmare a raporturilor pe care noi le-am avut înaintea morţii noastre cu alte fiinţe omeneşti. Faţă de o fiinţă omenească, la un moment determinat al vieţii de după moarte, nu putem să ne întrebăm, de exemplu: Cum trebuie să o iubesc? Ne putem cel mult pune întrebarea următoare: Cum am iubit-o eu pe Pământ şi, în consecinţă, cum s-o iubesc acum? Această situaţie se modifică prin faptul că putem deveni treptat capabili să resimţim, după moarte, în viziunile care ne înconjoară, entităţile lumii spirituale, entităţile ierarhiilor. Situaţia pe care tocmai v-o descriu nu se schimbă decât în măsura în care noi învăţăm încetul cu încetul să resimţim că asupra ceţii care ne învăluie acţionează entităţile ierarhiilor: ele luminează cu razele lor această ceaţă, aşa cum Soarele luminează cu razele sale norii. Noi trebuie chiar să luăm cu noi un anumit număr de amintiri asupra vieţuirilor de dinainte de moarte, amintiri care ne învăluie ca un nor; şi prin ele trebuie să fim capabili să primim lumina celorlalte ierarhii. În general, în epoca noastră, aproape orice om este dispus să se expună în acest fel influenţelor, efectelor ierarhiilor superioare. Aceasta înseamnă că orice om care moare astăzi şi intră în lumea spirituală ajunge în situaţia ca ierarhiile să-i lumineze ceaţa de viziuni.

Dar această acţiune a ierarhiilor care se desfăşoară în decursul timpului, acest dar de lumină, se modifică treptat. Această modificare se face în aşa fel încât noi simţim încetul cu încetul cum conştienţa noastră poate fi progresiv întunecată de această pătrundere de lumină a ierarhiilor superioare. După aceea constatăm că menţinerea conştienţei depinde de anumite date cu totul precise de dinainte de moarte. Astfel, de exemplu, conştienţa se întunecă mai uşor la un om marcat de o atitudine lăuntrică

imorală. Ceea ce contează cel mai mult este deci să trecem în moarte cu puteri morale, căci conştienţa marcată de puterea morală face ca sufletul nostru să fie deschis pentru lumina ierarhiilor. În ultimul timp mi-a fost posibil să cercetez fiinţe omeneşti trecute prin moarte, purtătoare de puteri morale, dar şi fiinţe marcate de o atitudine sufletească imorală. Şi s-a adeverit întotdeauna că oamenii având o atitudine sufletească morală menţin după moarte o conştienţă şi limpede, pe când cei având o conştienţă imorală decad într-un fel de conştienţă crepusculară întunecată.

Desigur că ne putem întreba cu ce dăunează faptul că oamenii se prăbuşesc, după moarte, într-un fel de somn al conştienţei, fiindcă ei nu resimt atunci nici o suferinţă, şi chiar scapă de consecinţele imoralităţii lor. Nu am putea face această obiecţie, pentru următorul motiv: această întunecare a conştienţei este însoţită de stări enorme de anxietate, rezultate din această imoralitate. După moarte, nu există spaimă mai mare decât această întunecare a conştienţei.

Mai târziu, după ce s-a scurs un anumit timp de la deces, trecem şi prin alte experienţe. Comparăm oamenii de diferite tipuri aflaţi între moarte şi o nouă naştere. În afară de atitudinea morală se adaugă, în această fază ulterioară de după moarte, atitudinea religioasă. Oamenii ale căror reprezentări religioase sunt insuficiente suferă, într-un anumit moment după moarte, o întunecare a conştienţei. Acesta este pur şi simplu un fapt indiscutabil. Atunci când examinăm cazul oamenilor care nu au decât gânduri materialiste, nu ne putem sustrage impresiei că ei efectiv suferă de o întunecare, chiar de o ştergere a conştienţei lor, la puţin timp după moarte. Oricât de convingător poate să apară aspectul concepţiei

materialiste despre lume, faptul pe care noi tocmai l-am evocat contrazice ideea că această concepţie este benefică pentru om. Într-adevăr, ea nu favorizează absolut deloc dezvoltarea omului după moarte.

Am evocat astfel două faze care există pentru viaţa omenească după moarte. Una este cea în care joacă un rol reprezentările morale, în cealaltă, reprezentările religioase. La acestea se adaugă o a treia fază, care ar antrena pentru orice fiinţă omenească o întunecare a conştienţei sale, dacă nu ar exista anumite măsuri cosmice ce împiedică această atenuare. Pentru a examina această a treia fază, trebuie să ţinem seama de evoluţia întregii omeniri prin diferitele cicluri ale devenirii sale. Cu ajutorul a ceea ce au putut să-şi procure pe Pământ, oamenii timpurilor precreştine nu au dobândit nimic care le-ar fi putut asigura o conştienţă în timpul acestei a treia faze de după moarte. Faptul că oamenii timpurilor precreştine au dispus totuşi de o conştienţă în răstimpul acestei a treia perioade, se explică prin aceea că, la începutul Pământului, omul fusese dotat cu anumite puteri spirituale care puteau menţine în suflet, pe durata acestei a treia perioade de după moarte, cunoaşterea. Acest dar ereditar pe care omul îl avea încă de la începutul Pământului, fusese păstrat datorită înţeleptelor măsuri luate de îndrumătorii iniţiaţi ai omenirii. Trebuie să reţinem faptul că în vremurile anterioare creştinismului, toate popoarele lumii beneficiaseră de influenţele emanând din centrele de iniţiere. Existau sute de căi prin care viaţa spirituală din Misterii se revărsa în viaţa popoarelor.

Pe măsură ce evoluţia lumii traversa ciclurile apropiindu-se de Misteriul de pe Golgota, aceste impulsuri au fost din ce în ce mai slabe. Apariţia marelui Buddha în epoca precreştină, de exemplu, constituie o dovadă a

acestei slăbiri. Dacă studiaţi în mod serios învăţăturile lui Buddha, nu găsiţi nicăieri adevărate indicaţii asupra naturii lumii spirituale. Iată de ce referinţa făcută în învăţătura despre nirvana corespunde unei apropieri realmente negative de lumea spirituală. Buddha postulase că cel care doreşte să acceadă în lumea spirituală trebuie să se elibereze de dependenţa sa faţă de lumea fizică. Cu toate acestea, în ansamblul învăţăturilor date de Buddha, nu găsim în nici o parte nici cea mai mică descriere specifică lumii spirituale, aşa cum fusese mai înainte cazul în doctrina brahmanică, ce purta încă amprenta moştenirii timpurilor trecute. Trebuie să reamintim mereu că până a momentul în care grecii au resimţit semnificaţia - Misteriului de pe Golgota, faptele evocate îşi găsesc expresia la diferite popoare, datorită faptului că, anterior perioadei greceşti a evoluţiei umane, fusese slăbită conştienţa între moarte şi o nouă naştere. Grecul, care ştia asta, nu resimţea şederea în lumea spirituală decât ca pe o experienţă umbrită. Pentru el, lumea spirituală era un univers de umbre. Prin propriile sale mijloace, omul putea să şi ofere tot ceea ce este frumos, tot ceea ce este artistic şi toate lucrurile armonioase ale lumii exterioare dar, în lumea fizică, el nu putea dobândi ceea ce i-ar fi adus o lumină în această a treia perioadă a vieţii între moarte şi o nouă naştere.

Aceasta este legat de faptul că o dată cu epoca greacă s-a intrat în acel ciclu al dezvoltării omenirii în care vechea moştenire spirituală se întunecase, şi în care omul nu era capabil să dobândească, pe planul fizic, calităţile necesare să-i permită, după moarte, să pătrundă în lumea spirituală cu ajutorul conştienţei de care este vorba aici. Iată de ce a trebuit să se întâmple, tocmai în această epocă, în cadrul evoluţiei omenirii, ceva deosebit. A trebuit ca omul să fie

cuprins de un impuls de dinafară, care să-i lumineze conştienţa în această perioadă de după moarte de care am vorbit. Oamenii pierduseră propria lor facultate de a dispune, la mijlocul timpului între moarte şi o nouă naştere, de o conştienţă datorată eredităţii. Dirijându-şi privirea asupra evenimentelor care s-au derulat cu ocazia Misteriului de pe Golgota, ei au putut redobândi puterea acestei conştienţe. Lucrurile sunt efectiv astfel că în epoca greacă experienţa Misteriului de pe Golgota a putut lumina conştienţa omului pentru perioada în discuţie dintre moarte şi o nouă naştere. Înţelegerea Misteriului de pe Golgota constituie impulsul necesar conştienţei în această a treia perioadă după moarte.

Ceea ce ne arată epoca greco-latină a evoluţiei omenirii ne conduce la a spune că, pentru prima perioadă de după moarte, este semnificativă atitudinea morală a sufletului; pentru perioada a doua, atitudinea religioasă, iar pentru perioada a treia este faptul de a înţelege Misteriul de pe Golgota. Oricine nu avea această înţelegere îşi pierdea conştienţa în răstimpul acestei a treia perioade de după moarte, exact cum fusese în cazul precedent pentru greci. Într-adevăr, Misteriul de pe Golgota constituie vivifierea conştienţei omeneşti la jumătatea drumului între moarte şi o nouă naştere. Vechea moştenire spirituală, pierdută pentru oameni, le-a fost restituită de acest eveniment. Astfel, înfăptuirea evenimentului christic răspunde chiar necesităţilor proprii condiţiilor existenţei umane. Ca urmare, oamenii au fost dotaţi cu facultăţi mereu noi. În primele timpuri ale evoluţiei creştine a fost esenţială unirea cu Misteriul de pe Golgota, aşa cum el fusese transmis de către cei care îl trăiseră, şi care datorită acestui fapt au propagat ceea ce constituise puterea conştienţei din cea de-a treia etapă de după moarte, aşa

cum v-am relatat. Dar, o dată cu dezvoltarea facultăţilor omeneşti, devine acum necesară o nouă legătură cu Misteriul de pe Golgota şi cu Christos.

Dacă vrem să sesizăm esenţa cea mai profundă a sufletului omenesc, mai ales în epoca actuală, trebuie să spunem că această esenţă profundă constă în aceea că sufletul omenesc este astăzi în măsură de a accede la o anumită cunoaştere a Eului său. O apropiere de Eu, aşa cum este ea posibilă acum, nu era realizabilă în trecut. Pe planul exterior, această apropiere de Eu a omului se traduce printr-un egoism cras; găsim apoi tot felul de nuanţe, mergând până la cea care se cheamă treapta filosofilor. Studiul filosofilor vă permite să vedeţi că singurul punct de sprijin pe care l-au avut ei se situează acolo unde ajung să vorbească despre Eul uman. În epoca precreştină, când omul se străduia să cunoască lumea, el se îndrepta înspre manifestările exterioare care i se puteau revela; cu alte cuvinte, pentru a filosofa el ieşea din sine însuşi. Astăzi, omul reintră în el însuşi, şi el nu găseşte un punct de sprijin ferm decât atunci când accede la Eul său. Eu ţin să evoc aici doar numele marelui filosof Fichte şi pe cel al filosofului modern Bergson, drept exemple care arată că aceşti gânditori nu au atins o anumită pace decât în momentul în care au aflat Eul omenesc. Când căutăm cauza acestui fenomen putem descoperi că, anterior, omul nu era capabil să acceadă prin el însuşi la o conştienţă de sine. Această posibilitate i-a fost dată în epoca greco-latină, prin evenimentul de pe Golgota. Christos a dat omului certitudinea că în fiecare suflet trăieşte o scânteie divină. Ea continuă să trăiască în omul care a devenit carne, carne nu numai în sens fizic, dar şi în sens christic, ceea ce semnifică: fiinţă devenită Eu. Această posibilitate de a vedea divinul într-o individualitate omenească, cu alte

cuvinte în Christos, această posibilitate este astăzi din ce în ce mai întunecată pentru om, pe planul fizic, datorită faptului că el pătrunde fără încetare în mod mai intens în Eul său personal. Faptul de a căuta în sine însuşi această scânteie întunecă la om capacitatea de a-l contempla pe Christos. În cursul secolului al XIX-lea, noi am făcut experienţa că această contemplare a Eului s-a densificat până la punctul ca fiinţa lui Christos să fie privată de natura sa divină, şi divinul să fi fost redus la un concept abstract, care s-a instalat în toată omenirea. Filosoful german *David Friederich Strauss*, de exemplu, este de părere că nu ar trebui avut în vedere un Christos istoric unic, ci ar trebui să rămânem la ceea ce este element divin răspândit în întreaga omenire, şi că, de exemplu, scena învierii nu este nimic altceva decât ceea ce se revelează peste tot în lume: învierea spiritului divin în omenirea întreagă.

Înţelegerea mai profundă a Misteriului de pe Golgota se pierde cu atât mai mult cu cât omul caută în el însuşi divinul. Orice tendinţă a gândirii moderne visează să găsească o reflectare a divinului numai în interiorul omului. În consecinţă, devine din ce în ce mai imposibil de conceput ca divinul să se fi încarnat într-o personalitate.

Pentru viaţa între moarte şi o nouă naştere, aceasta antrenează o consecinţă absolut reală. În epoca greco-latină deja, omul nu putea să-şi menţină, în cea de a treia fază de după moarte, conştienţa prin propriile sale puteri; aceasta va deveni şi mai dificil de menţinut în epoca noastră, din cauza egoismului în general, ca şi a egoismului filosofic. Astăzi, din cauza înnorării de viziuni pe care am caracterizat-o, din cauza acestor înnorări ceţoase, omul îşi creează, în această a treia fază dintre moarte şi o nouă naştere, încă şi mai multe obstacole decât în epoca greco-latină.

Când privim deschis evoluţia omenirii pe durata ultimelor timpuri, trebuie să reamintim că apostolul Pavel a pronunţat cuvintele: „Nu eu, ci Christos în mine!”. Omul modern preferă să spună: „Eu în mine însumi, şi Christos în măsura în care îl pot accepta!”, în ideea că Christos nu trebuie să fie admis decât în măsura în care el poate fi acceptat de raţiunea Eului, de inteligenţa Eului. Or, în epoca noastră nu există decât un mijloc de a menţine în lumea spirituală claritatea conştienţei pe durata celei de-a treia faze de după moarte. Acesta este următorul: a păstra, după moarte, o anumită memorie a existenţei prezente. În timpul acestei faze de după moarte, noi ar trebui să uităm tot ceea ce am trăi pe Pământ, dacă nu am fi în măsură să păstrăm în memorie ceva cu totul deosebit. Dacă am dobândit aici pe Pământ o cunoaştere despre evenimentul christic şi am găsit o legătură cu Christos şi Misteriul de pe Golgota, aceasta sădeşte în noi gânduri şi puteri care menţin claritatea conştienţei noastre pe durata acestei perioade de după moarte. Faptele demonstrează că există atunci posibilitatea de a ne aminti de ceea ce am învăţat şi înţeles aici relativ la Misteriul de pe Golgota. Dacă am dobândit asemenea reprezentări, sentimente şi impresii care se leagă de Misteriul de pe Golgota, atunci ne putem aminti, după moarte, aceste impresii, dar şi alte lucruri care se leagă de aceste sentimente, impresii şi reprezentări. Aceasta înseamnă că însuşirea pe Pământ a unei înţelegeri pentru Misteriul de pe Golgota îi permite conştienţei noastre să treacă, după moarte, peste un anumit abis. Dacă am dobândit această înţelegere, începând din acel moment al perioadei a treia, datorită amintirii noastre putem contribui la corectarea greşelilor care sunt în sufletul nostru şi care se explică prin karma noastră. Dimpotrivă, dacă nu am dobândit nici o înţelegere

privindu-l pe Christos şi Misteriul de pe Golgota, şi nici o înţelegere despre întreaga profunzime a sentenţei „Nu eu, ci Christos în mine!", atunci conştienţa noastră se stinge în noi şi, odată cu ea, şi posibilitatea de a ne corecta karma. Atunci alte puteri trebuie să se ocupe de greşelile noastre pe care karma ni le aduce spre corectare.

Desigur că orice om vine printr-o nouă naştere în existenţă, dar esenţialul este dacă conştienţa a fost întreruptă sau s-a menţinut cu ocazia trecerii peste acest abis. Dacă atingem acest moment de după moarte având o cunoaştere a Misteriului de pe Golgota, atunci suntem capabili să privim înapoi şi să ne amintim că provenim din dumnezeire, cu tot ceea ce este omenesc. Noi resimţim atunci şi că ne salvăm conştienţa, şi aceasta se datorează faptului că am dobândit o cunoaştere a Misteriului de pe Golgota. Noi continuăm să ne elaborăm conştienţa datorită faptului că putem contempla acest Spirit care vine în întâmpinarea noastră. Odată ce am dobândit aici pe Pământ o înţelegere a Misteriului de pe Golgota, noi atingem punctul dat de a treia fază de după moarte în aşa fel încât ne putem aminti şi putem spune: noi am fost născuţi din spirit – ex Deo nascimur. Şi pot să vă asigur că nici o fiinţă care a atins unul din diferitele grade de iniţiere nu aude cu atâta putere adevărul acestor cuvinte: „Eu am fost născut din Spiritul divin", ca atunci când se replasează în momentul pe care tocmai îl caracterizez. În acest moment, orice suflet care a înţeles Misteriul de pe Golgota îşi spune aceste cuvinte. Importanţa acestui „ex Deo nascimur" nu se resimte decât atunci când se ştie că semnificaţia sa profundă şi deschiderea sa sublimă pot fi resimţite în momentul în care omul ajunge la mijlocul drumului care duce de la moarte la o nouă naştere.

Când avem în vedere în mod obiectiv acest fapt, am dori să urăm secolului nostru să fie întotdeauna mai multe ființe omenești capabile să înțeleagă că această sentență nu poate fi cuprinsă în suprema ei demnitate decât în felul în care a fost descris. Și dacă mișcarea spirituală rosicruciană a făcut din aceste cuvinte o sentență directoare pentru cercurile noastre, acesta este în scopul de a da sufletelor o indicație asupra a ceea ce trebuie să trăiască în ele, între moarte și o nouă naștere.

Este ușor, dragii mei prieteni, de a lua cuvintele pe care tocmai le-am rostit drept o prejudecată în favoarea concepției creștine despre lume. Dacă ar exista o astfel de prejudecată, ea nu ar fi conformă cu atitudinea teosofică. Din punctul de vedere al științei spirituale, noi cultivăm o atitudine obiectivă în privința religiilor și le studiem pe toate cu aceeași simpatie. Realitatea pe care am pus-o în evidență relativ la Misteriul de pe Golgota nu are nimic de a face cu un oarecare Christos confesional, căci este o realitate ocultă obiectivă. E drept că ni s-a făcut reproșul că în sânul mișcării noastre spirituale occidentale, afirmații ca cele avansate aici sunt născute dintr-o anumită prejudecată în favoarea creștinismului în raport cu alte religii. Totuși, faptul că ne-am situat aici pe poziția Misteriului de pe Golgota nu este cu nimic diferit de ceea ce face știința exterioară față de un fapt constatat. Și dacă se contestă dreptul de a atribui Misteriului de pe Golgota acest rol unic în cadrul devenirii omenirii, fiindcă alte religii nu pot recunoaște aceasta, trebuie reamintit că este vorba aici de o neînțelegere absolută care se bazează pe mobilele următoare. Să considerăm că dispunem de lucrările religioase ale vechii religii din India, și că cultivăm concepția noastră occidentală despre lume. În occident este propagată viziunea copernicană despre lume. Nimeni

nu va contesta dreptul nostru de a învăţa această viziune copernicană, sub motivul că ea nu figurează în vechile documente religioase hinduse. Şi după cum nimeni nu ne poate interzice să predăm mai departe această concepţie, sub motivul că nu este conţinută în textele hinduse, tot aşa nimeni nu poate respinge dorinţa noastră de a explica Misteriul de pe Golgota, pentru simpla raţiune că el nu figurează în aceste vechi documente religioase hinduse.

Aceasta trebuie să vă permită să vedeţi în ce măsură este nejustificat reproşul că cele spuse despre Misteriul de pe Golgota se bazează pe o preferinţă pe care o acordăm creştinismului. Această preferinţă se întemeiază numai pe constatarea unui fapt obiectiv. Şi dacă mă întrebaţi de ce eu nu voi face niciodată nici cel mai mic pas înapoi în legătură cu accentuarea acestei realităţi pe care o constituie Misteriul de pe Golgota, cred că tocmai expunerea din această zi este cea care vă va aduce răspunsul.

Noi nu ne ocupăm cu ştiinţa spirituală din simplă curiozitate sau dintr-o nevoie abstractă de cunoaştere. Noi o practicăm pentru a oferi sufletului hrana de care el are nevoie. Iar prin cunoaşterea Misteriului de pe Golgota noi dăm sufletului omenesc posibilitatea de a dezvolta în el însuşi sensibilitatea şi atitudinea de care are nevoie în mod necesar pentru a trece abisul menţionat, care apare în cursul perioadei dintre moarte şi o nouă naştere. Oricine înţelege că ar trebui să sufere, în al treilea stadiu de viaţă dintre moarte şi o nouă naştere, această pierdere de conştienţă atât de grea în consecinţe pentru toate timpurile din viitor ale omenirii, nu poate decât dori să poată ajuta omenirea să sesizeze semnificaţia Misteriului de pe Golgota cu orice prilej.

Iată de ce înţelegerea Misteriului de pe Golgota face parte din lucrurile cele mai importante pe care trebuie să le înţelegem în cadrul ştiinţei spirituale.

Cu cât progresăm mai mult în secolul nostru, tot mai multe religii ale Pământului nostru vor fi conduse să accepte realitatea prezentată astăzi. Vor veni timpurile când adepţii religiilor chineză, budistă, brahmană vor accepta Misteriul de pe Golgota împotriva religiei lor, aşa cum acceptă sistemul copernican despre univers, împotriva religiei lor. Se va considera chiar ca un fel de egoism religios faptul că religiile necreştine refuză să admită această realitate.

Vedeţi, dragii mei prieteni, că străduindu-ne să studiem condiţiile vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, am ajuns la Misteriul de pe Golgota. Când este vorba de un domeniu ca acela în care ne-am propus să pătrundem, o oră de conferinţă ne permite să dăm doar unele indicaţii cu privire la el. Dar eu am vrut să vă fac cunoscute unele rezultate pe care le-am găsit cu ocazia recentelor mele investigaţii.

Dat fiind că viitoarea conferinţă o va completa pe cea de astăzi, vom face probabil o scurtă reamintire a ceea ce s-a spus astăzi, pentru a adăuga după aceea şi alte explicaţii.

II INVESTIGARE ASUPRA VIEȚII DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE
A doua conferință

Milano, 27 octombrie 1912

Investigația noastră ne-a condus până în momentul în care conștiența celui defunct nu mai este menținută decât prin amintirea Misteriului de pe Golgota. Până atunci toată viața a fost un ansamblu de amintiri legate de existența pământească, transmise cu ajutorul viziunii, și nu prin simțuri. În acest moment chiar și realitățile lumii spirituale nu pot fi percepute decât cu ajutorul viziunilor.

Treptat, pentru suflet devine tot mai dificil să-și păstreze amintirile relativ la viața trăită pe Pământ, și se extinde tot mai mult uitarea tuturor viețuirilor. Atunci când, de exemplu, întâlnim pe durata perioadei dintre moarte și o nouă naștere o persoană pe care o cunoscusem mai înainte, o recunoaștem la început ușor, după aceea din ce în ce mai greu; mai târziu nu ne mai amintim decât relațiile pe care le-am avut cu ea, în măsura în care ne legăm de Misteriul de pe Golgota. Cu cât suntem mai pătrunși de acest eveniment, cu atât ne recunoaștem mai bine anturajul. Când este atins momentul în care avem nevoie să ne amintim de Misteriul de pe Golgota pentru a ne putea menține memoria, se produce din nou o mare modificare. Atunci nu mai suntem în măsură să păstrăm în noi viziunile anterioare. Până atunci noi puteam vorbi, de exemplu, de fenomene de culori astrale. Puteam spune, despre lumea în care ne aflam înainte de a ajunge la acest punct, că vedem culori astrale. Puteam de asemenea spune că vedem în jurul nostru, sub formă de viziuni, còpii ale ființelor care ne înconjurau. În acel moment, cu alte cuvinte

la mijlocul drumului între moarte şi o nouă naştere, viziunile şi amintirile cad ca solzii de pe noi şi pierdem orice raport cu ele, iar ele se desprind complet de fiinţa noastră. Pentru a caracteriza cu mai multă exactitate această perioadă, este bine să evocăm ceva care, într-un prim moment, poate apărea şocant.

În acest moment ne simţim îndepărtaţi de Pământ; Pământul pare a fi oarecum foarte departe sub noi, şi avem impresia că trăirea noastră în lumea spirituală ne-a condus până în Soare. Căci ne simţim uniţi cu Soarele şi cu ansamblul sistemului planetar aşa cum ne simţeam uniţi cu Pământul în timpul existenţei noastre pământeşti. Iată de ce, în cadrul ocultismului nostru modern, se acordă atâta importanţă înţelegerii faptului cum Christos, această Fiinţă solară, a venit spre noi, fiindcă este necesar să sesizăm cum, datorită Misteriului de pe Golgota, el ne conduce spre Soare. Ocultismul ne arată că Christos este o Fiinţă solară, care ne conduce din nou spre Soare. Dar iată acum aspectul şocant: pentru acelaşi motiv că este indispensabil să înţelegem raportul nostru cu Christos, trebuie să sesizăm, de asemenea, un alt raport. Acum începe epoca în care trebuie să facem cunoştinţă cu o fiinţă reală, care se află în faţa noastră, fiinţa care dintotdeauna a fost numită Lucifer. Atât timp cât ne simţim locuind în Soare, nu ne simţim deloc trăind în lăuntrul unui flux de lumină fizică, ci în lăuntrul unei lumini spirituale pure. Începând din acest moment, simţim în Lucifer o entitate care nu este mai ostilă ca mai înainte, ci el ne apare din ce în ce mai mult ca o fiinţă care are locul său justificat în univers. Pentru continuarea vieţii între moarte şi o nouă naştere, încercăm acum necesitatea de a-i concepe pe Lucifer şi Fiinţa christică ca două puteri având egală justificare. La fel de straniu cum poate să apară echivalenţa între Christos şi

Lucifer, nu este mai puţin adevărat că, începând din momentul indicat, trebuie să admitem şi să considerăm cele două puteri oarecum ca şi cum ar fi vorba de puteri surori. Felul în care se explică aceasta rezultă din experienţele pe care le vom avea în continuare, în cursul vieţii de după moarte.

Consultând descrierea pe care eu am făcut-o adesea relativ la viaţa pe Saturn, Soare şi Lună, găsiţi schiţat drumul pe care îl parcurgem efectiv după moarte, sub forma unei experienţe spirituale. Ceea ce este de mirare, este că această experienţă nu se face după ordinea devenirii cosmice: Saturn, Soare, Lună; ci trecem mai întâi prin experienţa lunară, după aceea prin existenţa solară şi apoi, în fine, prin cea saturniană. Când citiţi toate descrierile pe care le-am făcut relativ la acest subiect în ***Cronica Akasha*** [Nota 1] şi vă reîntoarceţi în urmă începând de la Lună, aveţi dinainte lumea pe care o trăieşte sufletul după moarte; când contemplăm toate acestea oarecum din lumea spirituală, remarcăm că avem ceva care se aseamănă cu o amintire a vieţii prenatale. Dar, ceea ce este şi mai semnificativ, este elementul moral legat de rolul vieţii în lumea care tocmai a fost caracterizată. Aşa cum am descris în «Cronica Akasha», se pierde progresiv orice interes pe care-l aveam anterior, până la acest moment, pentru experienţele propriei vieţi pământeşti. Interesul pe care îl aveam pentru diverşi indivizi cu care fusesem în contact, dispare, ca şi, în general, interesul pentru toate lucrurile. Ştim că amintirile pe care le reţinem acum nu pot fi duse mai departe decât prin Christos; amintirile durează fiindcă Christos ne însoţeşte. Dacă El nu ar fi alături de noi, amintirea vieţii pământeşti s-ar şterge, căci ceea ce ne leagă de Pământ, dincolo de perioada evocată, este efectiv experienţe noastră de a fi uniţi cu Christos. În timpul noii

noastre vieţi în cadrul lumii spirituale, noi dobândim un interes nou pentru Lucifer şi lumea sa. Într-adevăr, acum că ne-am eliberat de interesele pământeşti, descoperim că ne putem prezenta fără pericol înaintea lui Lucifer. Facem acum experienţa remarcabilă că Lucifer nu ne poate dăuna decât atunci când noi suntem captivaţi de elementul pământesc. Acum, el ne apare ca o fiinţă capabilă să ne explice care vor fi viitoarele noastre experienţe în lumea spirituală. Şi consacrăm o perioadă prelungită experienţei care constă în a dobândi ceea ce ne poate da Lucifer în aceste întinderi ale lumii spirituale.

Este poate încă o dată şocant să spunem că ceea ce noi resimţim în mod subiectiv dar, chiar dacă este vorba de ceva şocant, acestea constituie poate, totuşi, ceea ce se poate spune în acest caz: după un anumit timp avem impresia de a fi locuitorii lui Marte. După ce ne-am simţit ca locuitori ai Soarelui, remarcăm încetul cu încetul că lăsăm în urma noastră Soarele, aşa cum lăsasem anterior în urma noastră Pământul. Din punctul de vedere al realităţii cosmice, avem acum impresia de a fi locuitorii lui Marte. Pentru ceea ce este viaţa pe care o parcurgem acum, avem efectiv impresia că Christos ne-a dat tot ceea ce ni se revelează din trecut, şi că Lucifer ne pregăteşte pentru viitoarea reîncarnare. Dacă trecem în mod conştient prin această existenţă pe Marte şi, mai târziu, pe Pământ, ne amintim de ea cu ajutorul iniţierii, aflăm că tot ceea ce nu purtăm în noi drept trăiri din existenţa pământească, şi pe care le luăm din această vastă întindere a cosmosului, tot ceea ce nu ne vine de la Pământ, ne este dat de către Lucifer. Interesele noastre omeneşti anterioare devin acum din ce în ce mai cosmice. Pe Pământ noi primeam ceea ce ne oferea regnul mineral, cel vegetal, cel animal; aerul şi apa, muntele şi valea; începând din acest moment asimilăm

experienţele cosmosului, ceea ce se revarsă asupra noastră şi ne pătrunde din lumea cosmosului. Atunci începe acea formă de percepţie care a fost dintotdeauna denumită – deşi este puţin înţeleasă – muzica sferelor. Tot ceea ce există este perceput sub formă de sonorităţi venind din întinderea cosmosului. Aceasta este percepută sub formă de multiple armonii venind din cosmos şi nu ca sunetele ieşite din lumea fizică. Ajungem la un punct al trăirilor unde ne simţim ca fiind în mijlocul cosmosului, de unde percepem din toate părţile realităţile cosmice prin această muzică a sferelor.

Acum am lăsat în urmă şi existenţa noastră pe Marte, şi ocultismul vorbeşte de accesul la existenţa pe Jupiter. Continuând parcursul nostru, asistăm la o intensificare a muzicii sferelor; în cele din urmă ea devine atât de puternică încât ne asurzeşte. Pătrunzând în muzica sferelor noi suntem ca asurziţi.

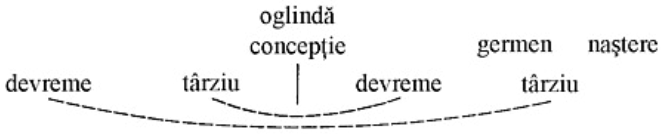
Continuarea vieţii constă în traversarea şi lăsarea în urma noastră a existenţei pe Jupiter, pentru a atinge cu adevărat limita extremă a sistemului nostru solar: Saturn. Ajunşi la acest punct, trecem printr-o experienţă moral foarte importantă. Până acum, Christos a fost cel care a menţinut amintirea noastră relativ la stările noastre terestre anterioare şi ne-a protejat astfel de teama datorată ştergerii conştienţei. Dar când am atins acest stadiu al vieţii sufletului de după moarte, remarcăm cât de puţin conforme exigenţelor morale superioare au fost experienţele noastre pământeşti faţă de măreţia întregii existenţe cosmice. Viaţa pe care am lăsat-o în urma noastră ne atinge ca un reproş. Acum se concretizează un eveniment de o importanţă extraordinară. Ca ieşind dintr-o obscuritate nocturnă nedeterminată, totalitatea vieţii noastre, aşa cum s-a format ea karmic pe durata ultimei

noastre încarnări pământeşti, se prezintă în faţa sufletului nostru. Atunci când priviţi încarnarea dumneavoastră actuală, ea corespunde la ceea ce este contemplat de suflet, în momentul vieţii de după moarte despre care este vorba aici, dar dumneavoastră simţiţi atunci foarte net tot ceea ce aveţi de obiectat împotriva acestei încarnări trecute. Observaţi această ultimă încarnare din punctul de vedere cosmic.

Cu începere din acest moment, nimic nu mai poate menţine conştienţa dumneavoastră, nici principiul christic, nici principiul luciferic. Cu excepţia faptului că am fost iniţiaţi în timpul vieţii anterioare, se produce în mod obligatoriu un crepuscul al conştienţei. Începe un fel de somn spiritual, necesar vieţi omeneşti care, până atunci, avusese un fel de conştienţă întreţinută de circumstanţele pe care le-am evocat. Or, acest somn spiritual este legat de un alt fenomen. Datorită faptului că omul nu mai poate simţi nimic, nu-şi mai poate reprezenta nimic, toate influenţele cosmice pot acţiona direct asupra lui, cu excepţia celor din sistemul solar. Imaginaţi-vă că ansamblul sistemului solar este eliminat şi că nu mai există nimic altceva decât ceea ce se află în afara lui; atunci dumneavoastră aveţi efectele care se manifestă acum. Ajungem atunci la punctul de la care începuserăm ieri explicaţiile noastre.

Ceea ce este important de examinat acum este legătura care există între partea a doua a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere şi viaţa embrionară a omului. Dumneavoastră ştiţi că viaţa embrionară ocultă a omului debutează cu micul germen sferic. Ceea ce este de mirare pentru observaţia ocultă, este că acest germen omenesc se prezintă, la început de tot, ca o replică a experienţei pe care omul o face în sânul cosmosului, aşa cum noi tocmai am

descris-o. La începutul vieţii embrionare, germenul omului este efectiv un produs cosmic, o copie a vieţii cosmice în sânul căreia nu se manifestă viaţa care domneşte în interiorul sistemului solar. Ceea ce este remarcabil este faptul că tot ceea ce se întâmplă acum cu germenul, în timpul vieţii embrionare, se dovedeşte a fi o eliminare a amprentei cosmice şi o preluare a influenţelor sistemului solar. Abia la un moment mai mult sau mai puţin ulterior, când procesele propriei vieţi dintre moarte şi o nouă naştere vor fi refăcut drumul de întoarcere prin stările de Saturn, Jupiter şi Marte, numai în acel moment încep a acţiona în germen influenţele aşa-zis ereditare. Putem deci spune că omul îşi pregăteşte viaţa embrionară deja în sânul existenţei sale cosmice. Asta se întâmplă pe durata unui fel de somn cosmic de care suntem cuprinşi. Dacă am lua procesele care se desfăşoară astfel în viaţa embrionară în cursul acestui somn cosmic, dacă am lua unele după altele stadiile omului prenatal, ale germenului, pe care le-am indica cu ajutorul desenului următor, formând un fel de imagine în oglindă, aşadar astfel:

atunci toate stările care apar în ultimul rând în germen ar trebui să se regăsească mai devreme în imagine, şi ceea ce se află mai devreme în viaţa embrionară ar trebui să figureze mai târziu în imaginea oglindită. S-ar obţine astfel o imagine spirituală reflectată înapoi a vieţii embrionare. Dacă v-aş desena într-o direcţie viaţa embrionară şi pentru fiecare stare o altă imagine reflectată în direcţia opusă, aceasta s-ar prezenta pe o tablă ca o

imagine şi reflexul său, şi punctul de reflexie ar corespunde concepţiei. Dar trebuia să indic în desenul meu că unul dintre aspecte, anume viaţa embrionară, apare minusculă, iar celălalt, cel care este reflectat în urmă, este în mod considerabil mai mare, căci ceea ce suferă omul pe durata a zece luni lunare înainte de naştere este efectiv trăit, în proiecţia sa reflectată, timp de numeroşi ani. Luaţi toate experimentele la care am făcut aluzie şi prin care trece omul în lumea spirituală până în momentul reîncarnării sale. În timpul primei părţi a vieţii sale după moarte, el şi-a asimilat ecourile existenţei sale pământeşti anterioare. În răstimpul părţii a doua a acestei vieţi dintre moarte şi o nouă naştere, el a căutat experienţele pe care i le poate aduce cosmosul. Toată această experienţă dintre moarte şi o nouă naştere comportă multe lucruri, în afară de unul: noi retrăim efectiv toate experienţele făcute de la încarnarea precedentă şi până la cea prezentă; noi resimţim existenţa cosmică, dar în cursul acestei prime părţi a vieţii noastre dintre moarte şi o nouă naştere nu trăim ceea ce s-a desfăşurat pe Pământ între cele două încarnări. Până la existenţa în sfera solară suntem atât de preocupaţi de amintirile a ceea ce exista înainte de moarte, încât interesul nostru este total deturnat de la ceea ce se întâmplă pe Pământ. Noi trăim împreună cu fiinţele omeneşti care, ca şi noi, se află în lumea spirituală de după moarte; ne familiarizăm cu toate relaţiile pe care le-am avut deja pe Pământ cu aceşti oameni; şi noi continuăm să trăim în aceste raporturi, şi le elaborăm consecinţele. Şi fiindcă suntem în permanenţă deturnaţi în acest sens, avem în cursul acestei perioade prea puţin timp de consacrat pentru semenii care se află încă pe Pământ. O legătură cu ei nu se stabileşte decât dacă ei ne caută din adâncul sufletului lor. Acest fapt trebuie să fie considerat

ca un element moral de prim ordin, pentru că el aduce lumină asupra relaţiilor dintre defuncţi şi cei care rămân pe Pământ. Cineva care a murit înaintea noastră şi pe care noi l-am uitat cu totul, încearcă enorme dificultăţi la a restabili contactul cu noi, care am rămas aici jos. Iubirea noastră, simpatia noastră susţinută faţă de un defunct constituie o cale deschisă, fiindcă ele stabilesc o legătură cu existenţa pământească. Şi prin aceste legături trebuie să trăiască defuncţii cu noi în cursul acestor primi timpi de după moarte. Şi este într-adevăr un fapt surprinzător de a constata în ce măsură cultul instinctiv al amintirii faţă de morţi este profund confirmat de ocultism. Defuncţii noştri ajung cel mai bine la noi când ei pot găsi, aici pe Pământ, gânduri, sentimente şi impresii care se îndreaptă înspre ei.

Pentru a doua parte a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, lucrurile se prezintă într-un fel puţin diferit. Noi suntem atunci atât de adânciţi în interesele noastre cosmice, încât ne este extrem de greu să stabilim, în cursul acestei a doua perioade, o legătură cu Pământul. În afară de interesele noastre cosmice, noi avem grija de a participa la elaborarea corectă a karmei noastre din viitor. Pe lângă impresiile noastre cosmice, păstrăm mai bine ceea ce avem de corectat din punct de vedere karmic şi lucrăm la elaborarea următoarei noastre existenţe care trebuie să contribuie la compensarea datoriilor noastre karmice.

Unii oameni spun că ei nu pot să creadă în reîncarnare fiindcă nu doresc să revină din nou într-o existenţă pământească. Se avansează adesea obiecţiunea următoare: eu nu doresc absolut deloc să mai revin pe Pământ. Sunt destui oameni care se pronunţă în acest fel. Or, observarea fenomenelor care se desfăşoară în răstimpul perioadei dintre moarte şi o nouă naştere rectifică în mod considerabil această concepţie. Căci în

timpul acestei perioade noi voim cu o putere considerabilă să revenim în viaţa de pe Pământ, pentru a ne corecta karma. Numai că atunci când ne trezim în prezent, ieşind din somnul nostru cosmic, uităm că am vrut să ne naştem din nou. Puţin contează dacă în cursul vieţii noastre de aici, de la naştere până la moarte, ne manifestăm dorinţa de a reveni pe Pământ; ceea ce contează este faptul de a avea această voinţă între moarte şi o nouă naştere. Şi acolo, noi o voim. Trebuie să ne obişnuim cu ideea că, în privinţa multor aspecte, după cum tocmai am văzut, viaţa dintre moarte şi o nouă naştere constituie tocmai contrarul a ceea ce trăim pe Pământ între naştere şi moarte. Şi aşa cum în cursul vieţii noastre fizice, somnul ne fortifică şi ne înzestrează cu noi puteri, somnul cosmic ne înarmează cu noi puteri în vederea următoarei încarnări.

Faptele descrise ne aduc de asemenea un răspuns la o altă întrebare importantă. Adesea se pune întrebarea următoare: din moment ce omul se reîncarnează adesea, de ce trebuie el întotdeauna să reînveţe începând din copilăria sa, şi de ce nu vine în copilărie pe Pământ cu tot ceea ce va avea de învăţat în cursul copilăriei sale? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să ne reamintim că nu se participă la experienţă – cu excepţia legăturii cu viaţa, cu oamenii şi cu karma – că nu se participă la ceea ce se desfăşoară pe Pământ între încarnările noastre. Să luăm exemplul cuiva care a fost încarnat înainte să existe aici, pe Pământ, tiparul; dacă se reîncarnează astăzi, el nu a cunoscut tot ceea ce s-a întâmplat în timpul perioadei de la descoperirea artei tipografice până în zilele noastre. Într-adevăr, când examinăm aceasta de mai aproape, din punctul de vede al istoriei civilizaţiei, se constată că la fiecare încarnare copilul învaţă ceea ce s-a desfăşurat între timp. Este suficient să vedem ceea ce trebuia să înveţe un

copil din antichitatea romană la şase ani; este cu totul altceva decât ceea ce învaţă în zilele noastre un copil de aceeaşi vârstă. Între două încarnări, intervalul de timp este atât de lung încât civilizaţia pe Pământ se modifică total. Noi nu ne reîncarnăm înainte de a se fi schimbat suficient condiţiile pe Pământ, pentru ca ele să nu mai aibă nici o asemănare cu viaţa din încarnarea precedentă.

Ceea ce tocmai am descris se referă la viaţa medie a oamenilor. Şi fiind vorba de o medie, este normal ca, în anumite cazuri, conştienţa să se poată şterge deja mai curând după moarte; somnul poate interveni mai rapid. Aceasta se poate înţelege din anumite fapte menţionate ieri.

Dar există legea cosmică conform căreia acest somn cosmic scurtează timpul cât stăm în cosmos după moarte. Cel care se cufundă mai curând într-o stare de inconştienţă, trece mai repede prin ea; pentru el, timpul se desfăşoară cu o rapiditate crescută; şi este mai scurt decât pentru fiinţa care-şi menţine mai mult conştienţa. Când examinăm viaţa omenească dintre moarte şi o nouă naştere, putem constata că oamenii lipsiţi de spiritualitate se reîncarnează relativ mai repede. Când individul nu se dăruieşte decât plăcerilor sale senzoriale, pasiunilor sale senzoriale, adică trăieşte de preferinţă ceea ce putem numi latura animală a omului, timpul pe care îl petrece între două încarnări este relativ scurt. Aceasta se explică prin faptul că el cade destul de curând în inconştienţă, într-o stare de somn, şi trece după aceea rapid prin viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

În afară de aceasta, eu nu am considerat decât o modalitate generală de manifestări, căci am voit să ţin cont, înainte de toate, de oamenii care ating o vârstă normală.

La drept vorbind, există o mare diferenţă între defuncţii decedaţi după 35 de ani şi cei care au decedat înaintea acestei vârste. În fond, numai cei care au depăşit

vârsta de 35 de ani traversează mai mult sau mai puţin conştient toate stările pe care le-am descris. În cazul unei morţi precoce, această stare de somn intervine efectiv mai curând între moarte şi o nouă naştere.

S-ar putea obiecta că în cazul morţi precoce noi nu avem nici o vină că ne cufundăm într-un somn cosmic pretimpuriu. O asemenea obiecţie nu este valabilă. Ea nu este justă, fiindcă o moarte precoce a fost pregătită de cauze karmice anterioare, şi o reîntoarcere mai rapidă în spaţiile cosmice nu poate decât favoriza evoluţia viitoare. Aceasta poate părea straniu şi chiar şocant dar, datorită investigaţiilor cu totul obiective asupra vieţii cosmice, noi ştim că, începând cu un anumit moment, fiinţa omenească se extinde în îndepărtatele sfere ale cosmosului unde ea este supusă percepţiilor cosmosului, ale macrocosmosului. Aşa cum la mijlocul vieţii sale fizice de aici omul este, oarecum, cel mai legat de Pământ, la fel, la mijlocul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, el este cel mai puternic implicat în existenţa cosmică. Luaţi cazul unui copil. El nu trăieşte, aşa-zicând, încă în întregime pe Pământ, date fiind toate elementele ereditare care-i vin din trecut; el trebuie să-şi cucerească mai întâi viaţa pământească. Luaţi acum cazul omului de după moarte; el trăieşte oarecum cu ceea ce a adus cu el de pe Pământ, şi el trebuie mai întâi să înveţe să-şi dobândească facultatea de percepţie în viaţa cosmosului. La mijlocul existenţei pământeşti noi suntem cel mai întreţesuţi în condiţiile pământeşti; la mijlocul perioadei dintre moarte şi o nouă naştere noi suntem cel mai implicaţi în raporturile cosmice. Cu cât ne apropiem mai mult de sfârşitul vieţii noastre pe Pământ, cu atât mai mult ne retragem din condiţiile pământeşti, înţelese în sens fizic. Cu cât depăşim mai mult mijlocul vieţii dintre moarte

şi o nouă naştere, cu atât mai mult ne retragem din cosmos şi ne îndreptăm din nou înspre o viaţă pe Pământ.

Nu trebuie să consideraţi ceea ce v-am spus în ultimul timp sub forma unui fel de analogii, ca şi cum ar fi stat la baza investigaţiilor mele spirituale. Pentru ocultist, asemenea analogii nu apar decât când se compară rezultatul investigaţiilor oculte cu faptele realităţii prezente. Acest gen de analogie are, pe de altă parte, şi o lacună: considerând viaţa primei perioade de după moarte ca perioada copilăriei, şi a doua perioadă dintre moarte şi o nouă naştere ca fiind a îmbătrânirii, am comite o eroare. Într-adevăr, cu ocazia existenţei spirituale între moarte şi o nouă naştere noi suntem mai întâi bătrâni; şi devenim copii în privinţa vieţii spirituale în timpul părţii a doua. Viaţa spirituală se desfăşoară în sens invers. Mai întâi introducem acolo greşelile şi roadele vieţii fizice; după aceea ele sunt progresiv eliminate în cursul vieţii cosmice.

Am fost foarte surprins să găsesc în vechile tradiţii o expresie, de care nu voi spune că ar constitui într-adevăr o confirmare, dar, totuşi, este un fel de indicaţie semnificativă în această privinţă. Când suntem pe Pământ în viaţa fizică, spunem că îmbătrânim. Cu ocazia vieţii noastre spirituale dintre moarte şi o nouă naştere ar trebui să spunem, prin analogie, că întinerim. Când cineva s-a născut, s-ar putea deci spune, în raport cu partea spirituală a existenţei sale, că el a întinerit pe undeva.

În mod remarcabil, găsim în partea a doua a lui «Faust» pasajul următor: „El a devenit tânăr în ţinutul cetţurilor". De ce are Goethe nevoie de expresia „a deveni tânăr" pentru naştere? Dacă ne-am întoarce mai departe în urmă, am găsi că este vorba de o tradiţie a omenirii care evoca faptul că prin naştere se simţea că devenim tineri. În mod general – şi ocultismul nu încetează să o sublinieze – cu cât ne întoarcem

mai mult în decursul timpului, întâlnim tot mai mult stări de clarvedere. Aceasta se confirmă peste tot.

Să vedem, de exemplu, cazul la care am făcut aluzie ieri. Încă din momentul morţii noi ne desprindem în mod progresiv de condiţiile pământeşti, iar tocmai la mijlocul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere noi facem experienţa stărilor cosmice. Ele ni se prezintă sub forma de viziuni care se substituie percepţiilor sensibile. După aceea, lumina ierarhiilor este cea care radiază asupra experienţelor noastre. După moarte se stabileşte efectiv o stare pe care o putem caracteriza în felul următor: imaginaţi-vă că dumneavoastră nu aţi fi conştienţi în lăuntrul, ci în afara dumneavoastră, în mediul înconjurător; şi că aveţi impresia că viaţa nu este în lăuntrul corpului dumneavoastră, ci în afara lui, şi că simţiţi din afară: iată ochiul meu, nasul meu, piciorul meu. Ceea ce am simţi în afară, în spirit, ar trebui apoi să raportăm la noi înşine, şi ar trebui să facem la fel şi în privinţa vieţuirii lui Dumnezeu, raportând-o la noi şi lăsând-o să se reflecteze în noi. Un asemenea moment intervine când, după moarte – atunci când privirea noastră se întoarce oarecum în urmă, spre om –, vedem tot ceea ce face parte din mediul înconjurător şi se reflectează în el astfel încât chiar şi divinitatea se reflectă în om.

Ar fi prea îndrăzneţ atunci să admitem, datorită cunoaşterii, ceea ce evocă un poet când spune că viaţa de după moarte este o reflectare a divinului. Dumneavoastră ştiţi fără îndoială că Dante a formulat acestea spunând că există un moment, în cursul vieţii spirituale, în care omul îl vede pe Dumnezeu.

Fără îndoială că o asemenea indicaţie poate părea prea puţin fondată, eventual drept o joacă. Totuşi, cel a cărui privire pătrunde în relaţiile profunde ale omenirii nu

va mai vedea aici nici o joacă. La marii poeţi reapar adesea ecourile unei vechi cunoaşteri clarvăzătoare a omenirii. Datorită iniţierii, aceste ecouri sunt reîmprospătate şi ridicate la nivelul cunoaşterii umane.

Astfel, dragii mei prieteni, v-am prezentat câteva fapte care fac parte din ultimele cercetări întreprinse în domeniul vieţii între moarte şi o nouă naştere, şi sper că vom putea continua acest subiect într-un viitor apropiat.

III TRECEREA FIINȚEI OMENEȘTI PRIN SFERELE PLANETARE ȘI IMPORTANȚA CUNOAȘTERII LUI CHRISTOS

Hannovra, 18 noiembrie 1912

Suntem reuniţi în această seară într-un sediu relativ nou al dragei noastre ramuri din Hannovra, şi realizăm cea mai frumoasă inaugurare a ei prin aceea că au sosit atât de mulţi prieteni aici, în acest loc, dovedind astfel din toată inima lor că iau în serios ceea ce reunim în mişcarea noastră de concepţie spirituală. De un anumit timp există întotdeauna, în astfel de ocazii, o dificultate care poate totuşi să ne umple cu o anumită satisfacţie: faptul că, pe de o parte, prietenii noştri au creat acest cadru pentru munca lor, şi că, pe de altă parte, el s-a dovedit prea mic, încă de la prima reuniune. Bineînţeles, aceasta este o chestiune cu dublu aspect. De altfel ea este în măsură de a umple inimile noastre de încredere şi speranţă pentru deschiderea mişcării noastre. Permiteţi-mi ca în introducerea la consideraţiile noastre să urez ca şi în spaţiul acestei clădiri să poată înflori binecuvântarea şi creşterea muncii spirituale ce va fi efectuată aici. Permiteţi-mi să exprim din adâncul inimii dorinţa ca această muncă să se desfăşoare în

aşa fel încât, prin puterea sa lăuntrică şi puritatea ei, să poată primi binecuvântarea călăuzelor spirituale care veghează asupra mişcării noastre. Această binecuvântare nu ne va fi acordată decât dacă aspirăm cu sinceritate, veracitate şi loialitate înspre marile idealuri spirituale. Atunci, dacă lucrăm cu toată sinceritatea, seriozitatea şi onestitatea împreună, vom putea fi întotdeauna siguri că binecuvântarea celor pe care îi numim Maeştrii înţelepciunii şi armoniei sentimentelor va domni asupra cauzei noastre. Fie ca această binecuvântare să se reverse asupra noastră, pentru ca munca noastră să devină astfel încât sufletele noastre să primească tărie şi putere, pentru ca această muncă să devină o mică piatră de construcţie destinată la ceea ce, sub formă de ştiinţă spirituală, trebuie să contribuie la civilizaţia omenirii întregi.

Vom începe consideraţiile noastre de astăzi examinând mai îndeaproape ceea ce numim conştienţa noastră omenească. Ce numim noi conştienţă omenească? În prima fază putem parafraza această conştienţă, şi spune: în timp ce suntem în starea de somn – de seara, de la adormire, până dimineaţa, la trezire – conştienţa nu este în noi. Nici un om dispunând într-adevăr de cele cinci simţuri ale sale, dacă mă pot exprima astfel, nu se îndoieşte de existenţa sa, chiar şi atunci când conştienţa îi scapă oarecum seara în momentul adormirii. Dacă s-ar îndoi de aceasta, el ar emite afirmaţia, într-adevăr fără sens, că tot ceea ce a vieţuit el lăuntric se pierde în timp ce e doarme, şi renaşte din nou dimineaţa următoare. Cine nu împărtăşeşte această afirmaţie fără sens, este convins că el există chiar şi în timpul somnului său. Totuşi, ceea ce noi numim conştienţă nu este atunci în el. În timp ce dormim nu avem reprezentări, nici dorinţe, instincte sau pasiuni; nu există în noi nici suferinţă şi nici durere, căci dacă

durerile devin atât de puternice încât ne perturbă somnul, conştienţa este prezentă. Cel care ştie face deosebire între somn şi veghe este, de asemenea, în măsură să ştie ce este conştienţa. Conştienţa este ceea ce, de fiecare dată când ne trezim, se reintegrează sufletului. Dimineaţa sufletul se reumple din nou de o sumă de reprezentări, de emoţii, de pasiuni, de dureri, etc. Prin ce se caracterizează această conştienţă în mod deosebit la om? Prin aceea că tot ce poate el avea în conştienţa sa este oarecum acompaniat de un sentiment de trăire a Eului; şi o reprezentare la care dumneavoastră nu aţi putea, cel puţin, să vă gândiţi: eu îmi reprezint; o impresie de care nu aţi putea să vă spuneţi: eu simt; o durere, de care dumneavoastră nu aţi putea să vă spuneţi: pe mine mă doare, nu ar constitui într-adevăr o trăire lăuntrică a sufletului dumneavoastră. Tot ceea ce constituie vieţuirea dumneavoastră trebuie să fie legat de Eu. Acesta este efectiv cazul. Dumneavoastră ştiţi totuşi – căci noi am vorbit adesea despre asta – că această legătură cu reprezentarea-Eu nu începe decât la un anumit moment al existenţei. În jurul vârstei de trei ani copilul începe să vieţuiască aceasta. Este momentul în care el nu mai spune: Ionel sau Maria se joacă sau vorbeşte, etc., ci: *eu* vorbesc. Astfel încât cunoaşterea Eului nu apare decât în cursul primei copilării.

Astăzi noi ne vom pune problema următoare: Prin ce se trezeşte progresiv cunoaşterea Eului la copil? Această chestiune ne permite să vedem că lucrurile cele mai simple, în mod aparent cele mai simple, nu sunt atât de uşor de explicat, deşi răspunsul ne este uneori la îndemână. Cum ajunge copilul, plecând de la starea sa de conştienţă generală privată de un Eu, să se ridice la reprezentări implicând un Eu? Oricine studiază cu adevărat viaţa din perioada copilăriei poate sesiza cum

ajunge copilul acolo. Există o observaţie foarte simplă pe care fiecare o poate face. Ea ne poate ajuta să înţelegem cum copilul ajunge la conştienţa Eului. Este suficient să observăm în mod serios cum se formează şi se consolidează această reprezentare a Eului. Observaţi un copil care s-a lovit cu căpşorul de un colţ al mesei. Dacă observaţi mai îndeaproape viaţa unui copil mic, veţi vedea că sentimentul Eului s-a consolidat după ce s-a izbit cu capul. Atunci el s-a perceput pe sine însuşi. Aceasta contribuie la faptul că un copil învaţă să se cunoască. Nu este necesar ca el să se rănească de fiecare dată şi să-şi facă un cucui. Chiar când copilul pune mâinile sale pe nu contează ce obiect, aceasta corespunde cu un mic şoc care-i permite să ia cunoştinţă de el însuşi în raport cu altceva. Dumneavoastră veţi fi atunci îndemnaţi să vă spuneţi că un copil nu ar ajunge la conştienţa Eului său dacă el nu se percepea în contact cu lumea exterioară, cu rezistenţa pe care i-o opune lumea exterioară. Dacă un copil nu ar resimţi nici o rezistenţă, el nu ar ajunge niciodată la conştienţa Eului. Elaborarea progresivă a conştienţei Eului rezultă din faptul că un copil se confruntă cu lumea exterioară. Deci, la un anumit moment al vieţii sale, copilul are această conştienţă a Eului. Dar ceea ce s-a întâmplat până acum nu încetează la om, însă are loc o răsturnare. Copilul a dezvoltat conştienţa Eului percepând obiectele exterioare ca fiind distincte de el; el s-a desprins de ele. Odată ce această conştienţă a Eului este prezentă, ea continuă să se izbească de ceva; ea trebuie mereu să se izbească. De ce se loveşte ea? Cine nu stabileşte nici un contact cu nimic nu ar putea lua cunoştinţă de sine, cel puţin în cadrul lumii în care trăim noi. Vedeţi dumneavoastră, începând cu momentul în care este prezentă conştienţa Eului, Eul se izbeşte de propria sa

corporalitate lăuntrică. Eul începe să desfăşoare o viaţă în lăuntru, Eul începe să se izbească de interiorul propriului său corp. Pentru a vă face o reprezentare a acestui fapt este suficient să vă gândiţi că un copil se trezeşte în fiecare dimineaţă, şi aceasta constituie o intrare a Eului şi trupului astral în trupul fizic şi trupul eteric. Eul se izbeşte atunci de trupul fizic şi trupul eteric. Amintiţi-vă că deja când vă cufundaţi şi deplasaţi mâna în apă întâmpinaţi o rezistenţă peste tot unde sunteţi în contact cu apa. Aceasta este exact ceea ce se întâmplă când, dimineaţa, Eul se cufundă în corp şi se scaldă în interiorul vieţii lăuntrice care-l înconjoară. De-a lungul vieţii, acest Eu este cuprins în trupul fizic şi trupul eteric, şi el se izbeşte din toate părţile de aceste trupuri. Când agitaţi apa cu mâna, dumneavoastră vă percepeţi mâna din toate părţile; la fel este când Eul se cufundă în trupul eteric şi trupul fizic, căci el se izbeşte în toate părţile de această corporalitate. Aceasta se produce de-a lungul întregii existenţe. De-a lungul întregii sale vieţi, omul trebuie, de fiecare dată când se trezeşte dimineaţa, să se cufunde în trupul său fizic şi trupul său eteric. Aceasta produce fără încetare izbiri între trupul fizic şi eteric pe de o parte, şi trupul astral şi Eu pe de altă parte. Care este efectul acestora? Consecinţa este că, datorită forţei de izbire, entităţile în cauză se uzează. Pentru Eu şi trupul astral, pe de o parte, trupul eteric şi trupul fizic, pe de altă parte, este ca şi cum două corpuri s-ar lovi fără încetare. Ele se uzează în mod necesar. Această uzură este epuizarea progresivă, îmbătrânirea care intervine în cursul vieţii omului, şi acesta este de altfel motivul morţii noastre fizice. Imaginaţi-vă un moment că noi nu am avea nici trup fizic, nici trup eteric; noi nu am fi atunci în măsură să ne menţinem conştienţa Eului. Desigur că am fi capabili să dezvoltăm conştienţa de sine, dar noi nu am putea-o

menţine. Pentru ca ea să se poată menţine, noi trebuie să ne lovim lăuntric fără încetare. Aceasta are drept consecinţă faptul următor, extraordinar de semnificativ: că datorăm dezvoltarea Eului nostru distrugerii fiinţei noastre. Dacă nu ne izbeam de elementele fiinţei noastre nu am fi putut avea conştienţa Eului. Când cineva întreabă la ce serveşte distrugerea, îmbătrânirea şi moartea, trebuie să-i dăm răspunsul următor: distrugerea, îmbătrânirea şi moartea servesc la faptul că fiinţa omenească evoluează şi continuă să dezvolte conştienţa Eului, în timp ce se distruge. Pentru a ne exprima într-un mod radical, se poate de asemenea spune: dacă nu am putea muri, nu am putea fi Om cu adevărat. Lăsând acest fapt să acţioneze din plin asupra sufletului, ni se poate prezenta ideea următoare, la care ocultismul poate aduce un răspuns: pentru a trăi, trebuie să putem mereu dispune de un trup fizic, de un trup eteric, de un trup astral şi de un Eu. Aşa cum suntem noi aici în viaţa noastră, trebuie să recunoaştem că avem nevoie de cele patru elemente menţionate; dar pentru a ajunge la conştienţa Eului, noi trebuie să le distrugem. Noi trebuie să le primim fără încetare, pentru a le putea distruge fără încetare. Necesitatea existenţelor pământeşti succesive se bazează pe faptul că noi trebuie să avem posibilitatea de a distruge de fiecare dată din nou corpurile omeneşti, pentru a continua să ne dezvoltăm entitatea noastră umană conştientă.

În cadrul existenţei noastre pământeşti noi nu avem decât un singur element component la dezvoltarea căruia putem într-adevăr contribui: Eul nostru. Prin munca noastră putem contribui, într-o anumită măsură, la a face să evolueze Eul nostru. Ce înseamnă, în perspectivă spirituală, a lucra la dezvoltarea Eului? Pentru a răspunde la această chestiune trebuie mai întâi să avem o idee clară

despre ceea ce înseamnă faptul de a lucra asupra Eului nostru. Să presupunem cazul unui om care învinuieşte pe aproapele său şi-l acuză de răutate. Dacă nu este adevărat, persoana în chestiune a emis un neadevăr. Ce consecinţă antrenează pentru Eu o judecată falsă? Această judecată emisă de Eu, acest neadevăr înseamnă că, începând din acel moment, Eul şi-a pierdut din valoare. Aceasta este semnificaţia obiectivă a imoralităţii. Înainte de a pronunţa un neadevăr noi avem mai multă valoare decât după ce l-am pronunţat. Dumneavoastră puteţi scruta mereu toate spaţiile şi toate timpurile: valoarea Eului dumneavoastră se diminuează la infinit şi pentru veşnicie, odată ce l-aţi scăzut printr-un asemenea act. Dar, în timpul vieţii dintre naştere şi moarte, noi dispunem de o posibilitate: ceea ce este la originea devalorizării Eului nostru poate întotdeauna fi corectat când reuşim să ne depăşim minciunile. Celui pe care l-am acuzat de răutate îi putem mărturisi că ne-am înşelat, şi că ceea ce am afirmat era fals, ş.a.m.d. Noi restituim astfel Eului nostru adevărata sa valoare şi compensăm dauna pe care o adusesem Eului nostru. Noi determinăm astfel o compensare a răului pe care îl făcusem. Pentru multe lucruri privind Eul nostru, nu depinde decât de noi să stabilim deja în cursul existenţei noastre o compensare capabilă să corecteze imperfecţiunea care l-a afectat. Când avem ca misiune, de exemplu, să ştim ceva pe care noi îl uităm, Eul nostru este afectat, devalorizat. Dimpotrivă, dacă ni-l aducem din nou în memorie, am compensat această situaţie. Aşadar: noi putem reduce valoarea Eului nostru, dar o putem de asemenea reface fără încetare. Această facultate de a reface un element al vieţii noastre corectând erorile, pentru a-l face să progreseze, această facultate în privinţa Eului nostru este la îndemâna noastră.

Conştienţa omului nu se extinde totuşi direct la existenţa astrală, nici la existenţa eterică şi încă şi mai puţin la existenţa fizică. Totuşi, toată viaţa constituie o distrugere permanentă a acestor trei elemente, însă noi ignorăm fără încetare cum să redresăm această distrugere. Noi stăpânim redresarea Eului, ştim cum să compensăm un defect moral, un defect al memoriei, dar nu putem controla ceea ce distruge trupul nostru astral, eteric şi fizic. Noi nu încetăm să deteriorăm această triadă căci, cu viaţa pe care o ducem, nu încetăm să atacăm cele trei elemente ale fiinţei noastre care sunt trupul astral, trupul eteric şi trupul fizic. Asupra Eului, noi lucrăm. Dacă nu am lucra la Eul nostru toată viaţa, între naştere şi moarte, nu am putea progresa. Dar această activitate conştientă asupra Eului nu o aplicăm şi trupurilor astral, eteric şi fizic. Ceea ce fiinţa omenească distruge în permanenţă, trebuie totuşi să fie înlocuit. Între moarte şi o nouă naştere trebuie să se reconstituie în mod corect distrugerea suferită de trupurile astral, eteric şi fizic. Trebuie ca, pe durata acestei perioade, omul să reprimească ceea ce a fost distrus în cursul vieţii în trupul astral, trupul eteric şi trupul fizic. Or, aceasta nu se poate face decât dacă în noi lucrează ceva la care noi nu avem acces. Este cu totul evident că dacă dumneavoastră nu dispuneţi de puteri magice, sunteţi incapabili să vă procuraţi un trup astral după moarte. Căci acesta trebuie să fie creat din macrocosm pentru fiinţa omenească.

Dumneavoastră înţelegeţi acum: de unde provine ceea ce duce la reconstituirea, de exemplu, a trupului astral, la distrugerea căruia am contribuit noi? În vederea viitoarei noastre încarnări într-o nouă existenţă pământească, avem nevoie de un corp corect. Unde se găsesc, în cosmos, puterile care reconstituie trupul astral? Vedeţi dumneavoastră, aceste puteri le puteţi căuta

servindu-vă de toată capacitatea clarvederii posibile aici – dumneavoastră nu le veţi găsi pe Pământ. Dacă totul ar depinde numai de Pământ, omul nu ar ajunge niciodată la o reconstituire a trupului său astral. Concepţia materialistă despre lume, care crede că poate găsi pe Pământ toate condiţiile necesare vieţii, se înşeală în mod magnific. Patria omului nu este numai Pământul. O adevărată observare a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere ne aduce dovada faptului că puterile, de care are nevoie omul pentru a-şi reconstitui trupul astral, se situează în aştrii sistemului planetar, în Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Saturn. Puterile care emană din aceşti aştri trebuie să lucreze la reconstituirea trupului nostru astral. Fără ajutorul acestor puteri noi nu putem elabora un trup astral. Ce înseamnă aceasta? Nimic altceva decât faptul că după moarte, sau în caz de iniţiere, noi trebuie să ieşim cu puterile trupului nostru astral din trupul fizic. Şi el se dilată atunci în cosmos. De obicei fiinţa noastră constituie un mic punct concentrat situat într-un loc din cosmos, pe când după moarte ea se extinde şi se dilată la dimensiunea cosmosului întreg. Viaţa noastră între moarte şi o nouă naştere nu este nimic altceva decât un proces de abstragere din stele a puterilor de care avem nevoie pentru a reconstitui elementele pe care le-am deteriorat în timpul existenţei noastre. Aşadar din stele ne vin puterile necesare la reconstituirea trupului nostru astral.

În domeniul pe care pe drept îl numim ocultism, investigaţia este foarte dificilă şi complicată. Luaţi cazul unui om care are ochi buni. Îl trimiteţi într-o regiune a Elveţiei unde escaladează un munte. La întoarcere vă va face o descriere a celor văzute, care este conformă cu realitatea. Dar vă puteţi imagina foarte bine că el se duce o a doua oară în această regiune, că urcă din nou pe acelaşi

munte, dar de această dată puţin mai sus. Atunci va descrie ceea ce vede dintr-un alt punct de vedere. Descrierea făcută dintr-un alt punct de vedere va furniza o idee mai completă şi mai justă asupra peisajului alpin. Se crede în general că o dată dobândită clarvederea, ştim totul. Dar lucrurile nu sunt atât de simple. În lumile spirituale, este vorba de o cercetare continuă, mereu susţinută. Căci chiar pentru subiectele care au fost explorate cu grijă se găseşte întotdeauna ceva nou. În cursul ultimilor doi ani eu tocmai mi-am luat ca sarcină să examinez şi să verific din nou, amănunţit, domeniul relativ la viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Aş vrea cum să vă expun anumite rezultate ale acestor investigaţii recente.

Într-o problemă ca aceasta trebuie ştiut că o adevărată înţelegere nu este posibilă decât acelora care sunt în măsură să dezvolte o sensibilitate mărită faţă de un asemenea subiect şi sunt receptivi la astfel de consideraţii. Nu se poate pretinde ca totul să fie explicat şi dovedit într-o singură seară. Dar dacă aveţi răbdarea de a reuni şi compara tot ceea ce a fost spus în decursul timpului, veţi vedea că ocultismul nostru nu conţine nici o parte care să nu se lege cu celelalte într-un tot armonios. Această perioadă dintre moarte şi o nouă naştere este ceea ce am avut de examinat eu în aceste ultime timpuri. Sensul acestor investigaţii constă în explorarea condiţiilor care există în viaţa ce se desfăşoară de la moarte până la o nouă naştere. Şi se poate realmente constata că fiinţa omenească, cea care trăieşte aici jos concentrată într-un spaţiu minuscul, iese progresiv din acest spaţiu restrâns, după ce de ea s-a desprins de corpul său. Trecând prin pragul morţii, ea se dilată din ce în ce mai mult şi nu încetează să crească. Ea se extinde progresiv la sistemul planetar. Mai întâi se extinde până la locul unde acest

sistem este delimitat de orbita Lunii. Omul se dilată într-atât încât limitele sale coincid cu sfera marcată de orbita lunară. Aceasta este kamaloka. Când omul continuă să crească, el pătrunde mai întâi în sfera formată de Mercur, după aceea în cea constituită de Venus. Continuând să se dilate şi să crească, omul accede efectiv încetul cu încetul la o dimensiune care-i permite să atingă orbita Soarelui, cu alt cuvinte ceea ce este denumit ecliptica. Noi nu avem nevoie să ne referim la sistemul lui Copernic; este suficient să ne reprezentăm orbitele, aşa cum le-am evocat cu ocazia seriei de conferinţe ţinute la Düsseldorf asupra ***Ierarhiilor spirituale şi reflectării lor în lumea fizică*** [Nota 2]. Da, deci ridicându-ne în lumea spirituală, omul pătrunde în sistemul planetar, în sfera Lunii şi aşa mai departe, până la ultima sferă, cea a lui Saturn. Toate acestea sunt indispensabile pentru ca omul să intre în mod just în contact cu puterile de care are nevoie pentru trupul său astral, puteri pe care numai sistemul planetar i le poate da.

Dar oamenii sunt diferiţi, unii faţă de alţii. Această diferenţă se manifestă când se observă după moarte un om care de-a lungul întregi sale existenţe a manifestat o viaţă lăuntrică alcătuită din bunătate şi moralitate, şi care traversează moartea cu o atitudine sufletească exprimând calităţile sale morale. Îl putem compara cu o fiinţă care poartă în moarte o atitudine mai puţin morală. Remarcăm o mare diferenţă. Ea se manifestă de îndată ce omul pătrunde în sfera unde acţionează puterile lui Mercur. Cum se manifestă aceasta? Odată ce omul a trecut prin poarta morţii, el percepe, de exemplu – datorită mijloacelor de percepţie de care dispunem după perioada de kamaloka ¬– fiinţele care-i fuseseră apropiate pe durata vieţii şi care au murit înainte ca el însuşi să fi trecut prin poarta morţii. Sunt aceste fiinţe legate de el? desigur, noi regăsim toate

aceste fiinţe şi vieţuim împreună cu ele şi pe durata vieţii de după moarte. Dar felul nostru de a vieţui cu aceste fiinţe diferă acum de cel din cursul vieţii pe Pământ. Faptul de a lua în moarte o atitudine lăuntrică morală sau imorală creează o diferenţă. Desigur că şi cel care a dus pe Pământ o viaţă imorală îşi regăseşte mulţi membri ai familiei sale şi prietenii săi, dar din cauza propriei sale naturi există mereu un fel de zid care se înalţă în faţa lui şi care îl împiedică să ajungă la alte fiinţe. După moarte, orice fiinţă marcată de o atitudine imorală devine un eremit, o fiinţă izolată care se află încercuită de un zid din toate părţile, pe care nu reuşeşte să-l treacă pentru a întâlni alte fiinţe din cadrul aceleiaşi sfere. Dimpotrivă, sufletul purtând amprenta moralităţii, fiindcă are reprezentări de genul celor care rezultă din purificarea voinţei noastre, acest suflet devine un spirit sociabil şi găseşte întotdeauna punţile necesare pentru a stabili legături cu alte fiinţe în sfera cărora trăieşte. De atitudinea noastră morală depinde faptul de a fi un spirit sociabil sau solitar. Această dependenţă antrenează o consecinţă foarte importantă. Spiritul sociabil, a cărui fiinţă nu este închisă într-un fel de cochilie, ci este capabil să ajungă la fiinţele din sfera sa, acest om participă în mod rodnic la evoluţia întregului univers. Omul imoral, care după moarte devine un eremit, un spirit solitar, contribuie la distrugerea lumii. El determină goluri în univers, proporţionale cu gradul imoralităţii şi izolării sale. Efectul actelor imorale ale unui asemenea om devine pentru el un supliciu, iar pentru univers o distrugere.

Atitudinea morală a sufletului este deci de o mare importanţă încă din primele momente în kamaloka; ea decide destinul nostru şi pentru perioada următoare, cea care se numeşte perioada lui Venus. Atunci intră de

asemenea în considerare alte reprezentări, pe care omul le-a dezvoltat în timpul vieţii sale şi care-l privesc de îndată de intră în lumea spirituală. Este vorba de reprezentările religioase. Viaţa sufletului în cadrul sferei lui Venus diferă în funcţie de faptul că fiinţa a cultivat o legătură religioasă între ceea ce este trecător şi ceea ce este etern, sau nu a realizat această legătură. Faptul de a fi fost sau nu religioşi pe durata vieţii determină şi aici alternativa între spiritele sociabile şi spiritele izolate sau eremiţii. Izolarea, faptul de a ne închide la orice sentiment religios pe Pământ face din noi eremiţi, spirite asociale. Un suflet lipsit de sentimente religioase se simte ca închis într-o capsulă, ca întemniţat. Desigur că ştim că în jurul nostru există alte fiinţe, dar suntem ca într-o închisoare şi nu putem merge spre ele. Acesta este cazul, de exemplu, pentru membrii clubului monist, datorită faptului că prin ideile lor materialiste aride exclud orice sentiment religios. După moartea lor, ei nu vor putea reconstitui o nouă asociaţie şi să se regăsească între ei. Fiecare se va simţi închis în propria sa închisoare. Această remarcă nu constituie deloc o apreciere formulată împotriva clubului monist, ci vizează înţelegerea unui un fapt real.

Aici, în viaţă, ideile materialiste constituie o eroare, în timp ce în domeniul spiritului ele sunt o realitate. Pe Pământ, asemenea idei ne izolează ca urmare a erorilor, pe când în lumea spirituală ele ne întemniţează, făcând din noi prizonierii propriei noastre astralităţi. Printr-o atitudine imorală în timpul vieţii noi ne sustragem puterilor de atracţie ale sferei lui Mercur. Printr-o atitudine nereligioasă, ne sustragem puterilor de atracţie a sferei lui Venus. Noi suntem incapabili să extragem puterile de care avem nevoie din această sferă, ceea ce înseamnă că, în

timpul următoarei noastre încarnări, vom avea – într-un anumit fel – un trup astral imperfect.

Dumneavoastră vedeţi cum se elaborează karma, vedeţi care este procesul tehnic al karmei. Când ţinem cont de această realitate a investigaţiei oculte, se clarifică în mod remarcabil un dicton al lui Kant, emis într-o manieră instinctivă. El caracterizează în felul următor cele două lucruri pentru care avea cea mai mare admiraţie: „Cerul înstelat deasupra noastră, legea morală în noi". Aparent este vorba de două lucruri, dar în realitate nu avem de a face decât cu unul singur, fiind unul şi acelaşi lucru. De ce suntem cuprinşi de un sentiment al sublimului, al sfinţeniei dumnezeirii, când contemplăm vastele spaţii siderale? Fiindcă în mod inconştient se trezeşte în sufletul nostru sentimentul patriei sufletului nostru, pentru că simţim că, înainte de a veni să ne încarnăm pe Pământ, noi trăim printre aceste stele, de unde am primit cele mai bune puteri care sunt în noi. Legea morală ne-a fost conferită în timpul acestei zăboviri în lumea aştrilor. Ceea ce ne-a oferit această lume stelară între moarte şi o nouă naştere trebuie să fie considerat, prin cunoaşterea de sine, drept cele mai bune şi mai frumoase puteri ale sufletului nostru. Ceea ce vedem în cerul înstelat este legea morală care ne este dată de lumile spirituale, căci între moarte şi o nouă naştere noi trăim împreună cu cerul înstelat. Oricine vrea să-şi creeze posibilitatea de a-şi face o idee de unde provin cele mai bune puteri ale sale va trebui să contemple cu asemenea sentimente firmamentul stelar. Pentru cel care nu doreşte să-şi pună această problemă şi preferă să trăiască în mod stupid de la o zi la alta, stelele nu-i vor vorbi. Dar când mă întreb cum ajunge în mine ceea ce nu este dependent de corpul meu sensibil, este suficient să-mi ridic privirea spre cerul înstelat pentru a încerca sentimentul de pietate care

mă cuprinde. Eu ştiu atunci că aceasta este amintirea patriei mele eterne. Astfel realizez în mod progresiv această stare în care eu trăiesc într-adevăr împreună cu cerul înstelat între moarte şi o nouă naştere.

Ne-am pus problema trupului nostru astral, a legăturilor sale şi a reconstruirii sale în lumile spirituale. Putem pune aceeaşi problemă în legătură cu trupul nostru eteric. Căci şi pe el îl distrugem în mod necesar de-a lungul întregii noastre vieţi. Şi în acest caz trebuie să căutăm altundeva puterile necesare pentru reconstruirea sa, pentru ca el să fie din nou în măsură să efectueze, în timpul existenţei, activitatea sa necesară omului.

În cursul evoluţiei pământeşti a omului au existat lungi perioade în care omul nu putea face nimic pentru a contribui ca trupul său eteric să fie dotat cu puteri bune în următoarea încarnare. Dar omul mai avea atunci o moştenire din timpurile îndepărtate, în care fusese creat. Cât timp a durat vechea clarvedere, omul mai avea încă puteri care nu erau consumate când trecea pragul morţii; el dispunea oarecum de o rezervă de puteri, mulţumită cărora trupul eteric putea fi reconstituit. Dar sensul devenirii umane este ca toate puterile să dispară şi să fie înlocuite cu puteri noi. Astăzi noi am atins într-adevăr un punct de evoluţie în care omul trebuie să facă ceva pentru ca trupul său eteric să poată fi din nou reconstituit. Prin tot ceea ce facem cu ajutorul reprezentărilor morale obişnuite, ceea ce facem plecând de la una din diferitele religii ale lumii, de la o religie ce se limitează la un singur popor al Pământului, noi pătrundem în sistemul planetar şi extragem de acolo puterile de care avem nevoie pentru a reconstitui trupul astral. Nu există decât o singură sferă pe care o traversăm fără a extrage din ea puterile juste: sfera

Soarelui. Căci tocmai din acest Soare trebuie să extragă trupul eteric puteri necesare reconstrucţiei sale.

În era precreştină, când omul încerca să pătrundă în lumea spirituală, el lua cu sine o parte a puterilor trupului eteric. Aceste puteri de rezervă îi permiteau să extragă din Soare ceea ce avea nevoie pentru a reconstitui trupul său pentru o nouă încarnare. Astăzi situaţia este diferită: omul este din ce în ce mai neafectat de puterile Soarelui. Dacă el nu întreprinde ceea ce trebuie pentru ca trupul său eteric să fie pregătit să reverse în trupul astral puterile care pot fi extrase din Soare pentru a servi la reconstrucţia trupului eteric, el traversează sfera solară fără să fie afectat în vreun fel de aceasta.

Ceea ce putem resimţi pornind de la una din diversele religii ale Pământului nu poate niciodată aduce sufletului ceea ce are nevoie pentru a se putea menţine în sfera solară. Ceea ce putem revărsa în trupul nostru eteric, adică ceea ce necesită sufletul pentru a parcurge în mod rodnic sfera Soarelui, nu ne poate veni decât de la elementul comun care animă toate religiile umane. Care este curentul care le animă? Când studiem diversele religii ale lumii – una dintre sarcinile cele mai semnificative ale ştiinţei spirituale constă în a examina diferitele religii pentru a desprinde miezul lor adevărat – când le comparaţi pe toate, vedeţi că aceste religii au fost în toate timpurile perfecte în felul lor, dar limitate la un popor precis şi la o epocă dată; dumneavoastră înţelegeţi că ele au adus acelui popor ceea ce era mai important în epoca respectivă. Ceea ce ştim noi cel mai bine despre diferitele religii ne parvine din momentele în care ele au putut servi poporului lor în epoca lor, datorită faptului că ele s-au închis într-un mod relativ egoist, pentru a revărsa acolo o înţelepciune extrasă din sursa primordială a întregii vieţi.

Sunt deja mai mult de zece ani de când am întreprins studiul religiilor; a trebuit să începem a o face pentru a putea oferi omenirii ceva ce se situează dincolo de religiile particulare şi care conţine tot ce indică diferitele religii. Cum a fost posibil? Aceasta s-a putut realiza datorită apariţiei unei religii lipsită de orice egoism. Perfecţiunea ei rezidă în faptul că ea nu se limitează numai la un popor sau la o epocă. Religia hindusă, de exemplu, este o religie eminamente egoistă. Căci cel care nu este hindus nu poate fi admis în sânul acestei religii. Religia hindusă este în mod special adaptată la nevoile poporului hindus. La fel este, în această privinţă, cu celelalte religii teritoriale. Grandoarea diferitelor religii rezidă tocmai în faptul că ele sunt formate pentru a răspunde la condiţii pământeşti specifice. Cât timp refuzăm să vedem că perfecţiunea lor se explică prin adaptarea lor specifică la diferitele condiţii pământeşti, atâta timp cât se subliniază numai că toate sistemele religioase rezultă dintr-o singură sursă unică, nu putem ajunge la o adevărată cunoaştere.

La ce se ajunge insistând mereu asupra unicităţii? Aceasta revine la a spune, de exemplu, că pe masă se află sare, piper, boia de ardei şi zahăr, dar că noi nu căutăm să punem în evidenţă semnificaţia fiecăruia din aceste produse; ci căutăm unitatea ce se manifestă în ingredientele piper, sare, boia şi zahăr. Se poate vorbi de astfel de lucruri, dar când este vorba de a trece de la discurs la realitate, când este vorba de a ne servi de fiecare din aceste ingrediente după specificul său, vom constata repede diferenţa lor. Folosindu-le, nu ne vom mai mulţumi să spunem că este pur şi simplu vorba de ingrediente. Căci dacă într-adevăr nu există nici o diferenţă între ele, eu vă sfătuiesc să puneţi în cafeaua sau ceaiul dumneavoastră sare sau piper în loc de zahăr; şi sunt sigur că veţi simţi

clar diferenţa. Cel care nu face deosebire între diferitele religii şi se mulţumeşte să spună că ele provin toate din aceeaşi sursă, cade în aceeaşi greşeală de logică.

Pentru a şti cum o legătură vie traversează diferitele religii în vederea unui mare ţel, trebuie să ne apucăm să studiem realmente valoarea fiecărei religii în raport cu fiecare din sfere. De mai mult de zece ani noi am întreprins aceasta în cadrul Secţiunii noastre din Europa Centrală a Societăţii Teosofice. A fost întreprins un început pentru a găsi un fel de religie care nu are nimic de a face cu ceea ce diferenţiază oamenii şi priveşte numai omenescul în general, fiind în afară de orice discriminare de rasă şi de culoare. Prin ce se exprimă aceasta? Avem noi într-adevăr o religie naţională, ca hinduşii sau evreii? Dacă l-am adora pe Wotan, am fi în situaţia hinduşilor. Dar Wotan nu este obiectul veneraţiei noastre. Occidentul îl recunoaşte pe Christos, care nu este un occidental, ci un străin prin originea sa. Atitudinea Occidentului faţă de Christos nu este însoţită de nici un sentiment naţionalist egoist. Subiectul pe care îl atingem aici nu poate fi tratat temeinic într-o singură conferinţă; noi putem numai să-i evocăm anumite aspecte. Este vorba de a reaminti că modalitatea Occidentului de a dezvolta convingerea sa religioasă este cu totul liberă de orice egoism. Şi într-un alt fel mai face principiul christic dovada superiorităţii sale. Să ne imaginăm că organizăm un congres serios compunându-se din specialiştii diverselor confesiuni, însărcinaţi să compare obiectiv diferitele sisteme religioase. Şi aş vrea să le pun problema dacă există în sânul nu contează cărora din aceste religii ceva valabil pentru întreg Pământul, ca de exemplu faptul următor: existenţa, în sânul creştinismului, a unei singure şi aceeaşi observaţii care, provenind din două părţi, semnifică ceva cu totul deosebit. În Evanghelia

lui Ioan, Christos Iisus reaminteşte discipolilor săi că în ei trăieşte ceva divin, şi El îi întreabă dacă nu sunt Dumnezei. El le spune cu toată tăria: „Voi sunteţi Dumnezei!" (Ioan 10,34). Prin aceasta, Christos vrea să spună că în orice inimă omenească există o scânteie divină care trebuie aprinsă, pentru a putea spune: fiţi ca Dumnezeu! Când Lucifer se apropie de om pentru a-l face să coboare din domeniul divin, cuvintele pe care le pronunţă el duc la un efect diametral opus; el spune: „Voi veţi fi ca Dumnezeu!" (Geneza 3,5). În acest caz, sensul este în întregime diferit: aceeaşi remarcă a condus la căderea omenirii, la începutul coborârii în prăpastie; şi aceeaşi remarcă indică drumul spre ţelul nostru cel mai înalt. Trebuie să căutăm ceva similar în celelalte religii. Găsim pe ici, pe colo una sau alta din remarci, dar niciodată pe amândouă. Trebuie să examinăm această situaţie, dar să o examinăm cu exactitate, şi vom vedea că aceste câteva cuvinte sunt de o deschidere considerabilă. De ce creştinismul a preluat aceasta în sine? Pentru a se putea vedea că nu numai conţinutul este singurul care contează, ci entitatea de la care provine. De ce? Deoarece creştinismul a început să arate în mod just ceea ce anunţă nucleul său central şi să acţioneze în acest sens: nu contează numai o înrudire de seminţie, ci înrudirea la nivel uman, fără diferenţiere de rasă, naţionalitate sau confesiune, ceva ce se situează dincolo de toate rasele şi de toate timpurile. Creştinismul aşa de intim apropiat de sufletul omenesc pentru că mesajul său nu ar trebui să fie străin nici unui suflet omenesc. Această realitate nu este încă admisă peste tot în lume. Dar ceea ce este adevărat se va impune la urma urmei în mod sigur.

Astăzi, totuşi, oamenii nu au reuşit încă să fie atât de departe încât să înţeleagă că budistul sau hinduistul nu au

nevoie să-l conteste pe Christos. Imaginați-vă puțin ce ar însemna dacă cineva, după mature reflecții, ne-ar spune: este nedrept din partea voastră, adepții lui Christos, să pretindeți relativ la Christos că toate confesiunile se pot regăsi în El și că pot vedea în El țelul suprem. Căci în acest caz acordați lui Christos preferință. În nici un caz nu trebuie să faceți o asemenea afirmație. – De ce nu? Poate fiindcă hindusul ar putea cere de la noi să venerăm numai preceptele sale? Noi nu vrem să dăm la o parte nimic din aceste învățături, pe care le venerăm ca orice hindus. Poate spune budistul că el nu are dreptul de a-l recunoaște pe Christos fiindcă acesta nu este prevăzut în scrierile sale budiste? Când un lucru este adevărat, în ce măsură este important ca el să figureze în texte? Este contrar budismului de a admite sistemul lui Copernic, deși nu găsim nici urmă din el în scrierile budiste? Este budistul îndreptățit să spună că suntem împotriva budismului, dacă acceptăm sistemul lui Copernic, pentru că el nu este menționat în scrierile sale? Ca și în privința sistemului lui Copernic, rezultatele recente ale investigației spirituale relativ la entitatea lui Christos constituie ceva pe care orice hindus sau adept al oricărui alt sistem religios îl poate accepta. Căci aceasta nu are nimic de a face cu confesiunea religioasă. Cine refuză ceea ce poate spune știința spirituală despre impulsul lui Christos și raporturile sale cu celelalte religii dovedește că într-adevăr n-a înțeles atitudinea pe care trebuie să o avem față de religie. Poate, dragii mei prieteni, va veni un timp în care se va vedea că ceea ce avem de spus despre impulsul christic și raporturile sale cu toate religiile și toate filosofiile se adresează profund inimilor noastre, sufletelor noastre, străduindu-se să se realizeze cu o extremă rigoare până în diversele sale faze. Nu este ușor ca cineva să înțeleagă cum căutăm noi să reunim datele care pot conduce la o adevărată înțelegere a impulsului christic. Și totuși, în

răstimpul actualului ciclu de evoluţie, oamenii au nevoie să acceadă la cunoaşterea a ceea ce numim entitatea lui Christos. Faptul de a-l recunoaşte pe Christos nu are nimic de a face cu vreun sistem religios care se delimitează strict. Un adevărat creştin este doar acela care este obişnuit să vadă în fiecare fiinţă omenească o purtătoare a principiului christic. Pentru un adevărat creştin, elementul christic se află şi într-un chinez, şi într-un hindus, ş.a.m.d. O adevărată înţelegere din partea oricărui om care îl recunoaşte pe Christos se întemeiază pe faptul că el ştie că impulsul christic nu se limitează numai la o parte a lumii. Ar fi o eroare să se creadă aşa ceva. În realitate, începând de la Misteriul de pe Golgota, lucrurile sunt aşa cum a spus deja apostolul Pavel la adresa ţinuturilor cărora le vorbise. El a spus că Christos a murit şi pentru păgâni. Omenirea trebuie să înţeleagă că Christos nu a venit numai pentru un anumit popor sau o anumită epocă, ci pentru întreaga populaţie a lumii, pentru toţi. Şi Christos a însămânţat germenii fantomei sale în fiecare suflet, şi progresul va consta în aceea că sufletele vor deveni conştiente de aceasta. Noi nu ne mulţumim să elaborăm o simplă teorie; prin activitatea noastră spirituală – căci nu este vorba pur şi simplu de a aduce inteligenţei noastre unele concepte în plus – noi ne reunim pentru ca sufletele noastre şi inimile noastre să poată fi cuprinse de impulsul christic. Dacă noi reuşim să ajungem în acest fel cu înţelegerea la întâlnirea impulsului lui Christos, aceasta va face în aşa fel ca toţi oamenii Pământului nostru să ajungă în final la înţelegerea lui Christos şi la sesizarea sensului acestor cuvinte ale lui Christos: „Acolo unde sunt adunaţi doi la sau trei în numele meu, sunt şi Eu în mijlocul lor”. Toţi cei care lucrează într-o asemenea stare de spirit vor găsi puntea de la un suflet la altul. Impulsul lui Christos va realiza aceasta pe întreg Pământul. Adevăratul impuls al lui Christos este ceea

ce trebuie să fie adevărata viaţă a ramurilor noastre antroposofice. Adevăratul ocultism vine atunci să ne arate – dacă noi ne străduim să resimţim – realitatea impulsului christic, că în sufletele noastre se depune ceea ce le face capabile să găsească trecerea prin sfera solară în aşa fel încât trupul eteric să ne poată fi restituit în mod just la următoarea noastră încarnare. Adevărata asimilare a ştiinţei spirituale nu se realizează decât dacă dezvoltăm o profundă înţelegere a impulsului lui Christos. Numai cu această condiţie trupul nostru eteric va fi tare şi puternic la păşirea în următoarea noastră încarnare. Trupurile eterice vor slăbi din ce în ce mai mult dacă oamenii nu ştiu nimic despre Christos şi de misiunea sa pentru întreaga evoluţie a Pământului. Prin înţelegerea entităţii lui Christos ne putem sustrage de la această slăbire a trupului eteric. Aceasta ne face permeabili la puterile solare, ne face capabili să primim puteri venind din regiunea de unde a provenit Christos. De când este Christos aici, fiinţa omenească poate lua cu ea de pe Pământ puterile care o duc în sfera Soarelui. Atunci vom putea reveni pe Pământ şi vom vieţui în următoarea încarnare puterile care dau vigoare trupului nostru eteric. Dacă nu asimilăm impulsul lui Christos, trupurile eterice vor deveni din ce în ce mai incapabile de a lua cu ele puterile constructive din sfera solară, pentru a putea acţiona corect aici pe Pământ. Noi trebuie să ne dăm limpede seama că viaţa Pământului nu depinde numai de concepţiile teoretice, ci de faptul că suntem sau nu cu totul pătrunşi de evenimentul de pe Golgota. Aceasta este ceea ce ne revelează autenticul ocultism.

Această investigare ocultă ne arată de asemenea cum putem noi primi ceea ce ne pregăteşte pentru elaborarea trupului fizic. Trupul fizic ne provine de la ceea ce noi numim principiul Tatălui. Dar prin particularitatea care se exprimă în cuvintele lui Christos: „Eu şi Tatăl, una suntem”

(Ioan 10,30), noi participăm la principiul Tatălui prin intermediul impulsului lui Christos, cu alte cuvinte impulsul christic ne conduce totodată la puterile divine ale Tatălui.

Care este cel mai mare bun al aprofundărilor noastre spirituale? Ne-am putea imagina că, ieşind din acest loc, unul dintre dumneavoastră îşi zice: în fond, eu am uitat deja totul, până la ultimul cuvânt. Acesta ar fi un caz extrem, cazul cel mai radical. Vedeţi dumneavoastră, dragii mei prieteni, chiar şi acesta nu ar fi cel mai mare dezastru. Căci eu realizez în cazul celui care iese astfel în stradă, că el ar avea totuşi o impresie, un sentiment faţă de ceea ce a auzit aici, chiar dacă a uitat tot restul. Or, acest sentiment constituie lucrul principal. Ceea ce trăim noi în lăuntricul nostru este ceea ce contează, înainte de toate. Căci ascultând aceste cuvinte, noi nu putem trage altă concluzie decât aceea că trebuie să ne dăruim lor în întregime, pentru ca inima noastră să se umple cu acest puternic impuls. Dacă tot ceea ce poate fi cunoaştere spirituală pentru noi contribuie la înnobilarea sufletului nostru, atunci am dobândit ceea ce trebuia. Mai mult, când omul devine capabil să înţeleagă puţin mai mult pe aproapele său datorită a ceea ce s-a depus în inima sa prin ştiinţa spirituală, atunci această ştiinţă şi-a îndeplinit sarcina sa asupra lui. Căci ştiinţa spirituală este viaţă nemijlocită. Ea poate fi dovedită sau respinsă prin discuţii logice, dar viaţa este cea care o dovedeşte şi o confirmă. Şi ea se confirmă prin faptul că poate găsi oameni care-i deschid sufletul lor. Şi ce ne poate înălţa mai mult decât faptul de a fi în măsură să ştim că noi ajungem să cunoaştem sursa adevăratei noastre vieţi dintre moarte şi o nouă naştere, şi să resimţim înrudirea noastră cu întreg universul? Ce ne-ar putea fortifica mai mult în privinţa sarcinilor noastre din viaţă, decât faptul de a şti că purtăm în noi puterile universului, şi că noi trebuie să ne pregătim în timpul vieţii noastre pentru ca ele să se poată

revărsa în noi, să acţioneze în noi când vom păşi din nou în lumea planetelor şi în lumea Soarelui, între moarte şi o nouă naştere? Oricine înţelege într-adevăr lucrurile pe care ocultismul i le poate revela asupra relaţiilor între om şi lumea stelară, va fi bine inspirat să adreseze cosmosului cerinţa următoare: „Cu cât înţeleg mai mult cum am fost născut de cosmos, cu cât resimt mai mult responsabilitatea de a dezvolta în mine puterile pe care mi le-a oferit acest întreg cosmos, cu atât mai bun voi deveni ca om". Cel care este în măsură să pronunţe această rugă, din lăuntrul cel mai profund al sufletului său, poate spera că prin puterea unei astfel de rugi el va deveni un om mereu mai bun şi mai perfect. Astfel, ceea ce ne este oferit de adevărata ştiinţă spirituală acţionează până în intimitatea cea mai profundă a fiinţei noastre.

IV REZULTATELE RECENTE ALE INVESTIGAȚIEI OCULTE ASUPRA VIEȚII ÎNTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE

Viena, 3 noiembrie 1912

Este o mare bucurie pentru mine să mă aflu printre dumneavoastră în această seară, cu ocazia trecerii mele prin Viena, devenită necesară din alte motive.

Cum este vorba de o întâlnire fortuită, aş dori să vă vorbesc, dragii mei prieteni, de anumite aspecte mai intime, ce nu pot fi expuse decât într-un cerc restrâns, care s-a consacrat deja de un anumit timp studiului ştiinţei spirituale.

În domeniul investigaţiei oculte se dovedeşte că nu se va verifica niciodată îndeajuns ce este cu obiectivele supuse la o cercetare repetată şi la care nu se încetează a

da la iveală rezultatele. Aceasta este cu atât mai adevărat cu cât aceste lucruri nu sunt uşor accesibile oamenilor, fiindcă faptele din lumea spirituală sunt dificil de sesizat. Datele acestei cercetări pot fi de altfel cu uşurinţă interpretate greşit într-un sens sau altul, sau pot fi percepute în mod imprecis, chiar de către investigator. Aceasta necesită să se procedeze la noi verificări. Desigur că esenţialul realităţii vieţii suprasensibile este cunoscut de milenii, dar este dificil de expus. Iată de ce am încercat o mare satisfacţie pentru că am avut posibilitatea, în aceste ultime timpuri, să mă ocup din nou în mod intim de un domeniu foarte important al ocultismului, domeniul care tratează viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Ceea ce se revelează investigatorului în asemenea ocazii nu sunt în mod necesar date absolut noi. Totuşi multe aspecte oferă posibilitatea de a expune lucrurile cu mai multă precizie. Aş vrea deci să vorbesc astăzi despre această perioadă a vieţii omului, atât de importantă pentru cunoaşterea suprasensibilă, care constituie viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Eu nu mă voi referi prea mult asupra domeniului celui mai apropiat, kamaloka, adesea evocat în lucrări şi discuţii, ci voi zăbovi asupra domeniului care i se alătură şi care tratează efectiv trăirile fiinţei umane în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere. Aş vrea să vă mai spun câteva cuvinte înainte de a vă da o descriere a acestui domeniu.

Ceea ce se situează între moarte şi o nouă naştere poate fi cunoscut prin iniţiere sau prin trecerea pragului morţii. De obicei nu se prea ia suficient de serios în considerare diferenţa care există între toate cunoştinţele pe care le putem dobândi relativ la lumea sensibilă în care suntem cuprinşi prin simţurile şi inteligenţa noastră, şi cele relativ la lumea spirituală în care intrăm, fie cu

ajutorul iniţierii, când trăim încă aici în corpul nostru, în existenţa noastră fizică, fie fără corp, când am trecut prin poarta morţii. În lumea spirituală totul este, într-un anumit fel, inversat. Aş dori să evoc două caracteristici ce arată clar în ce măsură lumea spirituală se deosebeşte în mod foarte semnificativ de lumea sensibilă obişnuită.

Să luăm cazul existenţei noastre în lumea sensibilă, în starea de veghe de dimineaţa până seara. Constatăm atunci că lucrurile pe care le percepem cu ochii şi urechile noastre ne vin în întâmpinare, şi numai domeniile superioare ale vieţii, cele ale cunoaşterii şi artei, fac obiectul unui demers activ din partea noastră: aceste domenii trebuie să le atragem spre noi în mod activ, pe când cealaltă parte a vieţii exterioare care ne acaparează, ne prezintă ea însăşi, de dimineaţa până seara, tot ceea ce trebuie să acţioneze asupra simţurilor noastre şi inteligenţei noastre. Pe drum, peste tot unde mergem, oricare ar fi modul nostru de viaţă, totul ne aduce în fiecare moment impresii. În afara excepţiilor menţionate, noi nu facem nimic pentru ca acestea să vină în întâmpinarea noastră: toate aceste impresii vin singure la noi.

Pentru ceea ce se produce în lumea fizică datorită nouă, lucrurile stau altfel. În acest caz nouă ne revine să fim activi, să mergem dintr-un loc într-altul; noi trebuie să ne mişcăm. Acestea sunt caracteristicile semnificative ale vieţii cotidiene. Ceea ce se oferă cunoaşterii noastre se desfăşoară fără cel mai mic efort din partea noastră. Oricât de grotesc pare, în domeniul spiritual situaţia este inversă. În lumea spirituală nu se poate acţiona, nici întrepătrunde, nici provoca ceva, orice-ar fi trecând dintr-un loc într-altul; nu se poate nimic provoca în lumea spirituală nici servindu-ne oarecum de organe asemănătoare mâinilor fizice. Pentru a se produce acolo ceva în raport cu noi, ceea

ce este necesar, înainte de toate, este pacea absolută a sentimentului şi vieţii noastre lăuntrice.

Cu cât suntem mai liniştiţi, cu atât mai multe se desfăşoară în lumea spirituală datorită nouă. Nu este deci posibil să spunem că se întâmplă ceva în lumea spirituală când suntem activi şi ne agităm; dimpotrivă, se întâmplă ceva când dezvoltăm o participare plină de iubire faţă de ceea ce trebuie să se întâmple şi apoi aşteptăm, în pace lăuntrică desăvârşită şi un calm lăuntric total, să vedem cum se desfăşoară lucrurile. Acest calm lăuntric, care este creator în lumea spirituală, nu are nici un echivalent în lumea fizică obişnuită, cel mult în domeniile superioare ale planului fizic, cu alte cuvinte la nivelul vieţii cunoaşterii şi artei. Cu aceste domenii există o anumită analogie. La drept vorbind, artistul este incapabil să creeze numai în virtutea aptitudinilor sale ceea ce poate el mai bun, dacă nu ştie să aştepte cu un calm lăuntric absolut momentul just, care este momentul intuiţiei. Dacă el vrea să creeze după program, nu va putea crea decât produse de valoare redusă. Oricine vrea să creeze o capodoperă cât de mică, plecând de la un stimul exterior, nu va realiza ceva comparabil cu ceea ce face când se dăruieşte cu iubire şi aşteaptă cu răbdare şi în pace momentul inspiraţiei sau, putem spune, momentul de har. La fel este în lumea spirituală, unde graba şi precipitarea nu sunt de folos, ci numai pacea sufletului.

În fond ar trebui să fie la fel pentru extinderea mişcării noastre. Toată agitaţia exterioară, orice dorinţă de a impune oamenilor ştiinţa spirituală nu duce la nimic. Ceea ce este cel mai bine, este de a şti să aşteptăm până când viaţa ne va arăta oamenii ce resimt în sufletul lor nevoia de a auzi ceva în această privinţă, oamenii care să se intereseze de spiritual. Noi nu ar trebui absolut deloc să

dezvoltăm dorinţa de a atrage toată lumea spre ştiinţa spirituală. Noi vom face experienţa că cu cât cultivăm mai multă pace, o pace lipsită de orice agitaţie, cu atât mai mult vor veni oamenii la noi, pe când orice agitaţie bruscă va avea ca efect respingerea lor. Când ţinem o conferinţă publică, o facem numai pentru a spune ceea ce trebuie să fie spus. Cine vrea să o preia, o poate face. În acest sens, toată viaţa noastră în cadrul mişcării de ştiinţă spirituală trebuie să fie o imagine a spiritualului, unde lăsăm să se facă ceea ce trebuie să se facă, şi unde aşteptăm cu calm să vedem ce se întâmplă.

Să luăm cazul unui iniţiat care a înţeles că la un anumit moment trebuie să se desfăşoare ceva venind din lumea spirituală. Eu am atras adesea atenţia asupra unui moment important în care s-a desfăşurat ceva plecând din lumea spirituală, deşi acest fapt încă nu apare în mod evident. Este vorba de anul 1899, care marchează sfârşitul micului kali-yuga. Acesta a fost în principal anul care a adus un impuls deosebit, destinat să îmbogăţească viaţa lăuntrică a oamenilor, să trezească în sufletul lor ceea ce lumea spirituală dăduse odinioară prin unele mijloace exterioare care se numesc hazard. Doresc să evoc un caz precis. În secolul XII a trăit un anume *Norbert*. Acesta a întemeiat un Ordin. El a dus mai întâi o existenţă mondenă, am putea spune o existenţă libertină. Apoi a fost lovit de un trăsnet. Istoria cunoaşte numeroase cazuri în care oameni au trecut printr-o asemenea experienţă. Trăsnetul poate scutura trupul fizic şi trupul eteric. Toată viaţa sa s-a schimbat atunci. În acest caz este ca şi cum un prilej exterior, venind din lumea spirituală, a contribuit la transformarea fiinţei omeneşti. Asemenea întâmplări ale hazardului nu sunt rare; ele scutură raportul care există între trupul fizic şi trupul eteric şi schimbă complet fiinţa. Este ceea ce s-a întâmplat în cazul evocat. Dar

nu este deloc vorba de hazard, ci de fapte pregătite cu grijă în lumea spirituală, în scopul de a transforma ființa omenească. Începând din 1899, aceste realităţi au devenit din ce în ce mai intime, mult mai puţin exterioare, dar acţionând mult din interior. Sufletul omului este tot mai interiorizat. Într-adevăr, o transformare în lume ca cea din 1899 cere participarea tuturor entităţilor şi puterilor lumii spirituale, dar şi a tuturor iniţiaţilor care trăiesc aici. Ei nu spun „pregătiţi-vă!", ei nu şoptesc nimic la urechea oamenilor, ci lucrurile se realizează de manieră că impulsul vine din interior; omul învaţă a-l înţelege lăuntric. Atunci oamenii îşi menţin pacea sufletului, cultivă această gândire, lasă să acţioneze în ei această gândire şi aşteaptă, şi cu cât devin ei mai liniştiţi, având aceste gânduri în suflet, cu atât se manifestă mai viguros asemenea evenimente spirituale. Deci, acest har se aşteaptă! Este vorba să avem răbdare să vedem ceea ce trebuie să se întâmple cu noi în lumea spirituală.

În ceea ce priveşte cunoaşterea curentă, lucrurile se prezintă în mod diferit. Aici, totul trebuie să fie făcut de noi; noi trebuie să cucerim lucrurile, trebuie să lucrăm pentru a le procura. Când suntem în lumea fizică, un trandafir pe care îl găsim la marginea drumului, ne bucură. Pe plan spiritual nu are loc un astfel de eveniment; acolo nu există nimic care să se poată asemăna cu un trandafir de pe planul fizic, şi care să ni se arate dacă noi nu ne străduim să pătrundem într-un anumit domeniu spiritual pentru a aduce lucrurile la noi. Ceea ce facem aici jos cu privire la acţiune, trebuie să facem în domeniul spiritual cu privire la cunoaştere, şi invers; ceea ce trebuie să se întâmple prin noi, trebuie să aşteptăm cu calm, şi numai prelungirea lumii spirituale în lumea fizică, cu alte cuvinte activităţile superioare ale ființei omeneşti, furnizează o imagine a ceea ce se desfăşoară în lumea spirituală. Iată de

ce este indispensabil, ca orice fiinţă care vrea să înţeleagă prin sufletul său adevărurile care trebuie să ne parvină cu ajutorul ştiinţei spirituale, să dezvolte din ce în ce mai mult cele două facultăţi: Mai întâi iubirea pentru viaţa spirituală, căci ea permite o apropiere activă a lumii spirituale; iubirea constituie elementul cel mai sigur pentru a ne face apţi ca să ne transpunem în situaţia de a atrage fără încetare lucrurile la noi. După aceea calmul, pacea lăuntrică, o pace care nu are vanitatea de a ajunge la rezultate, ci care vrea să fie dăruită cu har, care poate aştepta să se manifeste inspiraţia. La drept vorbind, această aşteptare este dificilă în cazurile concrete. Dar un anumit gând, pe care noi ar trebui să îl avem mereu în suflet, ne poate permite să depăşim multe obstacole. El este greu de sesizat, fiindcă ne afectează enorm vanitatea. Acest gând spune că în contextul universal, contează prea puţin dacă un fapt este realizat de un om sau de un altul. Aceasta nu trebuie să ne împiedice de a întreprinde tot ceea ce ne revine să facem; aceasta nu trebuie să ne abată de la datoriile noastre, trebuie doar să ne eliberăm de graba noastră şi de agitaţia noastră. Orice om este fericit să ştie că el este capabil să realizeze ceva. Trebuie o anumită resemnare pentru a iubi tot atât de mult ceea ce poate face un altul. Nu este vorba de a iubi un lucru fiindcă este făcut de noi înşine, ci trebuie iubit fiindcă el există în lume. Contează prea puţin că acesta există datorită nouă mai curând decât altora. Acest gând ne conduce în mod sigur la altruism. Astfel de atitudini sunt necesare când dorim să ne familiarizăm cu lumea spirituală, căci nu trebuie să ne dăruim mereu doar investigaţiei spirituale, ci şi înţelegerii celor care constituie obiectul cercetării. Aceste atitudini sunt mult mai importante decât viziunile care, bineînţeles, de asemenea trebuie să existe. Dar aceste atitudini sunt

necesare pentru a fi în măsură să emitem o apreciere asupra valorii acestor viziuni.

Este suficient să pronunţăm cuvântul „viziune", pentru ca orice persoană care s-a preocupat puţin de aceasta să ştie despre ce este vorba. Or, toată viaţa noastră de după moarte, dincolo de kamaloka, este în fond o viaţă în viziuni. Când omul a trecut de pragul morţii, a depăşit kamaloka şi intră în adevărata lume spirituală, el trăieşte într-o lume care se prezintă ca şi cum ar fi înconjurat din toate părţile numai de viziuni, care sunt imagini ale realităţii. În timp ce lumea fizică este percepută de noi sub formă de culori pe care ochiul ni le descoperă ca prin minune, şi sunetele pe care ni le transmite urechea, putem foarte bine spune despre lumea spirituală că ea se prezintă, după moarte, sub formă de viziuni în care suntem întreţesuţi şi noi. Dat fiind că eu îmi propun să vorbesc despre aceste lucruri într-o manieră mai intimă, voi avea de evocat multe aspecte sub o formă narativă care, în primul moment, poate apărea puţin grotescă, dar aceasta corespunde clar la ceea ce ne revelează efectiv o adevărată investigaţie spirituală.

Din punctul de vedere al conţinutului său, kamaloka se desfăşoară aşa cum am relatat în lucrarea mea ***Teosofie***, dar o putem caracteriza şi într-un alt fel. Odată ce omul a trecut pragul morţii, unde simte el că este? Putem exprima într-un limbaj inteligibil pe planul fizic cum se prezintă spaţiul unde se află omul în timpul vieţii în kamaloka. Imaginaţi-vă spaţiul dintre Pământ şi Lună, omul desprins de Pământ, dar rămânând, cu toate acestea, în cadrul spaţiului dintre Pământ şi Lună. Imaginaţi-vă interiorul acestui spaţiu sferic, circumscris la exterior de orbita Lunii; în acest spaţiu se află fiinţa omenească în timpul perioadei kamaloka. După ce s-a terminat kamaloka, omul iese din

această sferă şi pătrunde în adevăratul spaţiu ceresc. Aceasta poate părea grotesc, dar aşa se întâmplă lucrurile. Chiar în acest domeniu, adevărata investigare conştiincioasă ne permite să vedem că toate acestea sunt inversul a ceea ce se petrece pe planul fizic. Aici suntem legaţi de Pământ, suntem înconjuraţi de lumea terestră şi separaţi de sfera cerească. După moarte, Pământul este departe de noi, şi noi suntem uniţi cu sfera cerească. Atâta timp cât ne aflăm în sfera lunară, noi rămânem în kamaloka, cu alte cuvinte suntem încă tributari dorinţei de a rămâne legaţi de Pământ. Ieşim din această sferă când viaţa în kamaloka ne-a învăţat să renunţăm la pasiuni, dorinţe şi afecte. Zăbovirea în lumea spirituală trebuie concepută altfel decât cea cu care noi suntem obişnuiţi pe Pământ. Acolo noi suntem răspândiţi în întregul spaţiu, şi ne simţim peste tot în acest spaţiu. Iată de ce, atât pentru un iniţiat cât şi pentru o fiinţă care a trecut pragul morţii, trăirea este caracterizată de sentimentul de a fi extins în spaţiu până la a deveni într-atât de mare încât ne sprijinim pe limitele date de orbita lunară, aşa cum aici suntem limitaţi de propria noastră piele. Lucrurile se prezintă clar astfel, şi nu serveşte la nimic să vrem să exprimăm aceste lucruri prin cuvintele actuale – deşi epoca noastră ne-ar ierta-o mai uşor –, căci aceasta ne-ar face să ne exprimăm într-un fel care nu ar fi mai just. În conferinţele publice este necesar să laşi la o parte astfel de povestiri care pot şoca, dar pentru cei care se interesează, de un anumit timp, de aceste probleme de ştiinţă spirituală, este bine să numim lucrurile prin adevăratul lor nume.

După aceea, după viaţa în kamaloka, noi continuăm a creşte, a ne extinde; şi aceasta depinde de anumite facultăţi pe care le-am dobândit deja aici pe Pământ. Pentru o perioadă relativ lungă a evoluţiei noastre de după moarte,

maniera de a ne extinde până la sfera următoare depinde de atitudinea morală, de conceptele şi sentimentele etice pe care le-am dezvoltat pe Pământ. Se poate spune că orice fiinţă care a dezvoltat calităţile de compasiune şi iubire, deci calităţile care pot fi considerate în general ca bune din punct de vedere moral, se poate încadra în această sferă în aşa fel încât ea poate face cunoştinţă cu alte entităţi care se află acolo; ea poate vieţui împreună cu ele. Dimpotrivă, orice fiinţă care abordează această sferă cu calităţi morale insuficiente, duce acolo o viaţă de eremit. Cea mai bună manieră de a caracteriza această situaţie constă în a spune că însuşirile morale constituie cea mai bună pregătire pentru o viaţă în comun în sânul lumii spirituale, pe când orice atitudine lipsită de calităţi morale, atât la nivelul inimii cât şi a gândirii şi a comportamentului pe planul fizic, ne condamnă a trăi în izolare. Deci noi ne încadrăm fie ca eremiţi, fie ca spirite sociabile, care constituie o binecuvântare pentru lumea spirituală, în cea de-a doua sferă, pe care ocultismul a numit-o, în toate timpurile, sfera lui Mercur. Astăzi, ca urmare a unei schimbări intervenită în denumiri, astronomia exterioară a desemnat-o cu numele de Venus, aşa cum am menţionat adeseori. Omul îşi extinde fiinţa până la orbita actualului Luceafăr de dimineaţă şi de seară, pe când anterior această extindere nu ajungea decât până la Lună. Acum intervine ceva ciudat. Până la sfera lunară mai suntem încă preocupaţi de relaţiile pământeşti. Chiar dincolo, relaţiile cu Pământul nu s-au întrerupt încă cu totul; noi mai ştim tot ceea ce am făcut şi gândit pe Pământ. O ştim sub formă de amintire. Vedeţi dumneavoastră, dragii mei prieteni, încă o dată amintirea poate deveni uşor ceva chinuitor! Când am fost nedrepţi faţă de un om, sau când nu am iubit îndeajuns un om pe care trebuia să-l iubim, atâta cât trăim pe Pământ ne

este posibil să îndepărtăm consecinţele. Putem merge să-l găsim şi să remediem situaţia. Dar începând de la sfera lui Mercur, aceasta nu mai este posibil. Noi putem vedea toate împrejurările care durează şi rămân legate în amintirea noastră, dar nu le mai putem schimba.

Să luăm cazul cuiva care a decedat înaintea noastră, şi pe care, ţinând cont de condiţiile terestre, noi ar fi trebuit să-l iubim, dar nu l-am iubit suficient. Noi îl întâlnim – noi întâlnim efectiv după moarte fiinţele cu care am avut legături –, dar noi îl întâlnim aşa cum am fost faţă de ele, şi nu putem schimba, pentru moment, nimic în acest raport. Există deci în noi reproşul de a nu-l fi iubit destul, dar aici nu ne mai putem schimba caracterul, pentru a-l iubi mai mult. Ceea ce am stabilit pe Pământ rămâne, şi nu suntem capabili de a-l schimba. Tocmai faptul că acolo avem percepţiile juste şi neschimbătoare în legătură cu iubirea, acest fapt mi-a fost revelat cu putere în această vară, cu ocazia recentelor mele investigaţii. Asemenea experienţe ne fac atenţi la multe fenomene care îi scapă altfel omului. Asupra acestui subiect aş vrea să vă dau oarecum o impresie datorită cunoaşterii lumii spirituale; învăţăm să sesizăm faptul următor: în sfera lui Mercur trăim cu toţi oamenii în vechile condiţii pe care, într-o primă perioadă, nu le mai putem schimba. Trăim cu privirea întoarsă spre trecut şi cultivăm ceea ce dezvoltaserăm mai înainte.

Vă mărturisesc că în cursul vieţii mele m-am interesat mult de Homer, dar înţelegerea unui pasaj al său nu mi s-a clarificat decât în momentul în care, în decursul investigaţiei mele oculte, mi s-a revelat ceea ce tocmai vă spun. Este pasajul unde Homer evocă regatul de după moarte şi îl numeşte împărăţia umbrelor, unde nimic nu se mai poate schimba. Se poate interpreta acest pasaj cu ajutorul intelectului, dar ceea ce a vrut să spună poetul

relativ la lumea spirituală, în maniera unui profet, ni se revelează datorită investigaţiei spirituale. Aşa stau lucrurile în această privinţă cu un adevărat artist: el nu are nevoie să ştie, la nivelul gândirii sale obişnuite, ceea ce revarsă în el inspiraţia. Iar ceea ce a primit omenirea în decursul secolelor, datorită artiştilor, nu va fi niciodată şters prin emanciparea mişcării spirituale, ci va fi aprofundat din ce în ce mai mult. Este absolut sigur că oamenii vor vedea în altă lumină adevăraţii lor artişti, dacă vor pătrunde, datorită investigaţiei oculte, în lumea spirituală, care este lumea din care artiştii îşi primesc inspiraţiile. Totuşi este sigur că cei care sunt adesea consideraţi o vreme drept artişti, dar nu sunt, nu vor beneficia de o asemenea lumină. Şi se va dovedi că multe celebrităţi de o zi din lume nu au absolut nici o inspiraţie venind din lumea spirituală.

Conform ocultismului, sfera următoare este cea a lui Venus. În cadrul ei ne extindem fiinţa până la Mercur, a cărui denumire ocultă este „Venus". Până acolo noi ne extindem. În această sferă se află din nou ceva care exercită o influenţă asupra fiinţei umane. Şi această influenţă se exercită de maniera că prin ea putem deveni un spirit sociabil sau un spirit solitar. Acest ceva este elementul religios. Absenţa sa este extrem de chinuitoare. Cu cât atitudinea noastră religioasă este mai intensă, cu atât mai mult devenim fiinţe sociabile în această sferă. Cei care sunt lipsiţi de sentimente religioase se izolează, de maniera că se închid într-o coajă sau un înveliş, şi nu ajung deloc să iasă din izolarea care-i înconjoară. Noi ne recunoaştem prietenii, de exemplu, deşi ei sunt eremiţi, dar nu ajungem să ne apropiem de ei, căci avem întotdeauna impresia că trebuie să străbatem o coajă pe care nu o putem străpunge.

Fără interioritate religioasă este ca şi cum am îngheţa în această sferă a lui Venus.

După aceea vine sfera în care omul care pătrunde acolo – şi acesta este cazul pentru toată lumea după moarte – se simte extins până la Soarele nostru. Într-un viitor relativ apropiat vom ajunge să gândim relativ la corpurile cereşti altfel decât o face astronomia actuală. Fiecare dintre noi este legat de acest Soare. Va veni o vreme, între moarte şi o nouă naştere, în care fiecare din noi va deveni o fiinţă solară. Dar acum a apărut o nouă cerinţă. Prima sferă necesită o viaţă morală, sfera lui Venus necesită o viaţă religioasă; sfera Soarelui cere ca noi să cunoaştem într-adevăr natura şi entitatea spiritelor solare, şi în special a principalului spirit solar, Christos, şi ca noi să fi stabilit pe Pământ o legătură cu el. În privinţa acestei legături lucrurile stau aşa: Atunci când oamenii mai aveau încă vechea clarvedere ei realizau această legătură cu ajutorul harului divin. Aceasta a dispărut după aceea, iar Misteriul de pe Golgota, pregătit de Vechiul Testament, a avut loc pentru a permite omului să înţeleagă ce este Fiinţa solară. Astăzi nu mai este suficientă vechea apropiere, prin care oamenii de după Misteriul de pe Golgota se străduiau să ajungă în mod naiv la Christos. Acum ştiinţa spirituală trebuie să dezvăluie, din punctul de vedere al unei Fiinţe solare, sensul lumii. Acesta a fost înţeles pentru prima dată în mod just în Evul mediu, în epoca în care a fost formulată povestea Graalului, cu semnificaţia ei profundă, în Europa. Datorită înţelegerii celor oferite de mişcarea spirituală se cucereşte din nou ceea ce a adus cu sine înaltul spirit solar, Christos, spiritul solar care a coborât pe Pământ pentru a deveni aici Spiritul Pământului, prin Misteriul de pe Golgota. Acest impuls, datorat Misteriului de pe Golgota, este în măsură de a reuni în pace, în sânul ştiinţei

spirituale, toate confesiunile religioase. Exigenţa fundamentală a ştiinţei spirituale rămâne ca toate religiile să fie tratate cu acelaşi respect şi ca nici una să nu fie avantajată prin vreun motiv exterior. Pe nedrept se reproşează Mişcării noastre că, prin considerarea Misteriului de pe Golgota drept punctul central al evoluţiei lumii, acordă o preferinţă religiei creştine. Să încercăm să vedem clar în ce constă un asemenea reproş. Dacă un budist sau un brahman ar veni să ne facă acest reproş, noi i-am putea răspunde: Oare conţinutul cărţilor religioase este ceea ce contează, şi este într-adevăr dezavantajată o religie care nu respinge tot ceea ce nu figurează în cărţile ei sacre? Un budist nu este în măsură să admită viziunea copernicană despre lume, fără ca pentru aceasta să înceteze să fie budist? Aici este vorba pur şi simplu de un progres în general al omenirii. Cunoaşterea rolului central pe care îl ocupă Misteriul de pe Golgota în evoluţia universului constituie de asemenea un progres al omenirii întregi. Puţin contează dacă acesta a fost consemnat sau nu în vechile scrieri, căci presupunând că noi gândim astfel cu privire la religia chineză sau budistă, ar reveni la faptul ca aceste religii să interzică Europei să accepte sistemul lui Copernic fiindcă el nu figurează în scrierile lor sfinte. Ori tocmai această înţelegere a Misteriului de pe Golgota – când se sesizează ceea ce s-a desfăşurat acolo – este cea care face din noi fiinţe sociabile după moarte, în sfera solară. În modul mai general se poate spune că, imediat ce depăşim Luna, se produce ceva care poate fi caracterizat şi din punct de vedere spiritual: suntem înconjuraţi de viziuni. După moarte, când întâlnim un prieten decedat, el se prezintă sub forma unei viziuni, dar este chiar el, şi el trăieşte în sânul acestei realităţi: sunt viziuni care se constituie din amintirea a ceea ce a fost făcut pe Pământ.

Mai târziu, dincolo de sfera lunară, se prelungeşte această situaţie, dar atunci entităţile spirituale ale ierarhiilor superioare ne luminează şi ele cu razele lor de lumină. Este ca un răsărit de Soare care aureşte norii. Astfel se prezintă sfera solară. În sfera lui Mercur, de asemenea, noi nu cunoaştem ierarhiile spirituale decât dacă avem o atitudine religioasă; în sfera Soarelui, decât dacă suntem plini de o atitudine iudeo-creştină. Entităţile spirituale exterioare vin alături de noi. Noi asistăm din nou la ceva foarte straniu, şi ceea ce am spus este rezultatul unei investigaţii oculte obiective : dincolo de Lună omul se prezintă ca un nor ţesut de spirit şi, de îndată ce el intră în Mercur, este luminat de entităţile spirituale. Iată de ce grecii au văzut în Mercur mesagerul zeilor, fiindcă în această sferă entităţile spirituale înalte împrăştie lumina lor asupra oamenilor. Astfel sunt impresiile grandioase pe care le primim când evocăm, în cadrul investigaţiei oculte, ceea ce a creat omenirea şi care se exprimă prin artă şi mit.

Pătrunşi de Christos, noi pătrundem în sfera solară. Apoi ne continuăm drumul şi intrăm într-o regiune unde simţim că Soarele este sub noi, aşa cum resimţisem anterior Pământul sub noi. În momentul în care începem să contemplăm Soarele, sub noi se produce ceva foarte straniu. Se adevereşte acum că începem să cunoaştem un alt spirit, cu caracteristicile sale specifice: spiritul lui Lucifer.

Noi nu putem înţelege ceea ce este Lucifer, în cursul vieţii noastre de după moarte, dacă nu am ajuns anterior la aceasta datorită ştiinţei oculte sau iniţierii. Numai după ce am depăşit sfera solară învăţăm a-l cunoaşte aşa cum a fost el când era încă un frate al lui Christos, înainte de a deveni Lucifer. Căci faptul că el a devenit altfel nu datează decât din epoca în care Lucifer a rămas în urmă şi s-a desprins de progresul cosmosului. Răul pe care îl poate face el se extinde

numai până la Soare. Dincolo de aceasta mai există încă o sferă unde îşi poate exercita Lucifer activitatea, aşa cum se manifesta ea înainte de separarea sa. Ceea ce dezvoltă el acolo nu are nimic vătămător, şi dacă am realizat legătura justă cu Misteriul de pe Golgota, atunci, conduşi de Christos şi primiţi de Lucifer, intrăm în mod just în sferele următoare ale cosmosului. Numele de Lucifer este bine ales şi face parte din numele înţelept alese de strămoşii noştri. Când Soarele este situat sub noi, lumina solară este de asemenea sub noi. Avem atunci nevoie de un nou purtător de lumină pentru a ne lumina mersul în spaţiul cosmic. Ajungem atunci în sfera lui Marte. Cât eram sub Soare, privirea noastră era îndreptată spre Soare; acum, el se află sub noi, iar privirea noastră se îndreaptă spre vastele spaţii cosmice. Acest spaţiu cosmic este resimţit de noi sub o formă adesea citată, deşi puţin înţeleasă, cea a muzicii sferelor, un germen de muzică spirituală. Viziunile în care suntem cufundaţi îşi pierd din ce în ce mai mult semnificaţia, pe când ceea ce auzim şi percepem spiritual creşte în importanţă. Corpurile cereşti nu ne par deloc a corespunde cu ceea ce măsoară astronomii aici jos; deplasarea lor rapidă sau lentă produce o armonie care se exprimă pentru noi sub formă de sunet aparţinând de armonia cosmică. Experienţa intimă prin care omul trece atunci constă în aceea că el resimte din ce în ce mai mult că singurul lucru care-i rămâne în această regiune se reduce la valorile spirituale dobândite pe Pământ. Aceasta îi permite să dezvolte legături cu entităţile acestei sfere, şi deci să rămână un spirit sociabil. Oamenii care se închid faţă de tot ceea ce este spiritual nu ajung în lumea spirituală, chiar dacă ei au dezvoltat puteri morale şi o viaţă religioasă. Aceasta este inevitabil. Este foarte posibil totuşi ca ei să ajungă la aceasta în următoarea lor încarnare. Dincolo de Soare, la intrarea în sfera lui Marte, orice om care

cultivă o viziune materialistă despre lume, devine un eremit. Acest fapt este inevitabil. Oricât de absurd ar apărea, faptul nu este mai puţin real; clubul monist, de exemplu, nu ar putea dăinui odată ce adepţii săi vor ajunge la sfera solară, căci ei nu vor mai putea să se reunească, şi asta din cauză că fiecare va fi devenit un eremit.

Pe Marte, orice om care a dobândit aici jos o înţelegere spirituală va mai face şi o altă experienţă. Fiindcă vorbim astăzi cu o anumită intimitate, îmi este îngăduit să evoc şi acest lucru. În cadrul unei concepţii despre lume, aşa cum o cultivăm noi în Occident sub forma unei ştiinţe spirituale, putem pune întrebarea următoare: ce a devenit un spirit ca cel al lui Buddha, după ultima sa încarnare? Eu am menţionat deja că Buddha a avut ultima sa încarnare pământească în fiinţa Gautama, cu şase secole înainte de Christos. Dacă dumneavoastră aţi urmărit cu atenţie conferinţele mele [Nota 3], trebuie să ştiţi că el a acţionat într-un anumit fel încă o dată – în calitate de Buddha nu mai avea nevoie să se încarneze – la naşterea copilului Iisus, descris în Evanghelia lui Luca. Însă acţiunea sa a fost pur spirituală. Plecând din sfere înalte, el a acţionat pe Pământ în mod spiritual. Dar unde se afla el? La Norrköping, în Suedia, am făcut chiar aluzie la o intervenţie ulterioară a lui Buddha pe Pământ [Nota 4]. În secolul VIII exista în Europa un templu de iniţiere, la Marea Neagră, unde Buddha a trăit spiritual într-un discipol, un discipol care va deveni ulterior *Francisc de Assisi*. Deci Francisc de Assisi a fost, în timpul încarnării sale din secolul VIII, un discipol al lui Buddha şi asimilase toate calităţile care să-i permită mai târziu să acţioneze în modul deosebit, sub numele de Francisc de Assisi. Sub multe aspecte, comunitatea sa nu se deosebea deloc de cea a adepţilor lui Buddha, în afară de faptul că unii erau discipolii lui Buddha

iar ceilalţi erau discipoli ai lui Christos. Aceasta este consecinţa faptului că Francisc de Assisi fusese în încarnarea sa precedentă un discipol al lui Buddha, al lui Buddha spiritual. Dar unde se află acum Buddha care trăise pe Pământ sub numele de Gautama? El a devenit pentru Marte ceea ce este Christos pentru Pământ; Buddha a realizat pe Marte un fel de Misteriu de pe Golgota şi a făcut astfel posibilă eliberarea locuitorilor lui Marte; el trăieşte acolo printre ei. Pentru el, viaţa pământească a fost tocmai pregătirea adecvată permiţându-i mai târziu să elibereze locuitorii lui Marte. Această eliberare nu a fost identică cu Misteriul de pe Golgota, ci altceva.

Pentru perioada indicată, omul trăieşte în mod spiritual în sfera lui Marte, apoi el îşi continuă drumul şi accede la sfera lui Jupiter. Aici, în această sferă, contactul, care mai exista încă puţin mai înainte cu Pământul, devine cu totul neînsemnat pentru om. Soarele acţionează puţin asupra lui, dar mai ales cosmosul este cel care acţionează puternic asupra omului. Lucrurile se prezintă astfel: totul acţionează din exterior asupra lui iar omul absoarbe astfel puteri cosmice. Întregul cosmos acţionează, prin armonia sferelor, care-şi schimbă neîncetat forma pe măsură ce avansăm în investigarea vieţii care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. Este foarte dificil să caracterizăm această viaţă, aceste modificări ale armoniei sferelor. Dat fiind că nu putem exprima acestea cu ajutorul cuvintelor din această lume, am putea spune prin analogie că muzica sferelor se modifică, la trecerea de la Marte la Jupiter, ca un element orchestral ce se schimbă în cadrul muzicii corale. Acesta devine din ce în ce sonoritate, cu alte cuvinte restituie esenţialul a ceea ce se află într-un sunet şi exprimă caracterul său propriu. Când pătrundem în sfera lui Jupiter, muzica sferelor dobândeşte conţinut; iar în

sfera lui Saturn ea se identifică cu acest conţinut, devine expresie a cuvântului cosmic, a Logosului, care este la originea a toată creaţia. Aceasta este avută în vedere în Evanghelia lui Ioan: „La început era Cuvântul…”. Acest Cuvânt constituie răsunetul legilor şi înţelepciunii cosmice. Omul se ridică după aceea şi spre alte sfere, cu condiţia să fie pregătit – omul spiritualizat, mai departe, omul ne-spiritualizat, mai puţin departe –, dar şi el trece printr-o stare foarte diferită de cea care era starea sa anterioară. Pentru a caracteriza starea ulterioară ar trebui spus: începând din momentul în care omul a depăşit sfera lui Saturn, începe un somn spiritual, în timp ce mai înainte era vorba de o stare de veghe spirituală. Începând de acum, conştienţa se estompează şi se instalează o toropeală. Această toropeală, la rândul ei, îi permite omului să treacă prin alte experienţe decât cele precedente. Aşa cum prin somn ni se elimină oboseala şi ne umplem cu puteri noi, datorită acestei amorţiri a conştienţei are loc revărsarea unui flux de puteri spirituale venind din cosmos asupra noastră, o dată ce noi ne-am extins într-un vast glob spiritual în cadrul universului. Mai întâi l-am presimţit, după aceea l-am auzit sub forma unei orchestre cosmice, apoi l-am auzit ca un cântec şi apoi l-am perceput drept Cuvânt. După aceea noi ne cufundăm într-un somn în care ne pătrunde, şi în acest timp noi întreprindem drumul de întoarcere prin toate aceste sfere, cu o conştienţă atenuată. Ea se întunecă din ce în ce mai mult, în timp ce noi ne condensăm mai repede sau mai încet, după karma noastră. În timpul acestei condensări reapar puterile care emană din sistemul solar. Noi coborâm sferă după sferă. Când coborâm din cosmos, noi nu suntem permeabili la efectele sferei lunare; o traversăm oarecum fără a fi afectaţi sau frânaţi de ea şi ajungem la stadiul în care ne condensăm în

aşa măsură încât reuşim să ne unim cu micul germen omenesc ce-şi parcurge dezvoltarea sa de dinainte de naştere. Nici o fiziologie şi nici o embriologie nu va conţine niciodată nimic adevărat cât timp acest adevăr nu-i va fi adus de investigaţia ocultă, nu-i va veni din această realitate, căci germenul omenesc este o imagine a vastului cosmos. El poată întreg cosmosul în sine. În starea de germen, el conţine toată puterea a ceea ce se desfăşoară în mod material între concepţie şi naştere, şi care formează omul, şi conţine de asemenea ceea ce a trăit omul pe durata somnului cosmic.

Noi atingem aici uşor un minunat mister care nu a fost indicat şi reprezentat în epoca noastră decât de artişti: dar acesta va fi fără îndoială bine înţeles. Să luăm de exemplu cazul lui Tristan: atitudinea sa va fi mai bine înţeleasă când vom reuşi să resimţim în iubirea lui Tristan şi a Isoldei revărsarea întregului cosmos. Noi învăţăm a cunoaşte această revărsare în adevărata sa formă când parcurgem toată evoluţia omului dintre moarte şi o nouă naştere. Ceea ce este preluat din sânul cosmosului, ceea ce este adus din Saturn acţionează asupra celor ce se iubesc, şi care sunt conduşi unul spre celălalt. Multe evenimente sunt considerate drept cosmice, dar ele nu trebuie să facă obiectul unor analize intelectuale; ceea ce uneşte realmente omul cu întreg cosmosul trebuie să fie resimţit. Iată de ce, cu timpul, prin ştiinţa spirituală se va ajunge, desigur, ca omenirea să dezvolte o nouă pietate, o adevărată şi autentică religiozitate, când vom presimţi că ceea ce se manifestă adesea sub o formă minusculă, se dovedeşte a fi născut din cosmos. Învăţăm să vedem în mod just provenienţa a ceea ce trăieşte în pieptul omenesc atunci când îl contemplăm în raporturile sale cu cosmosul. Ceea ce emană din ştiinţa spirituală se poate răspândi

astfel asupra întregii vieţi, asupra omenirii întregi, drept o atitudine într-adevăr nouă. Artiştii au pregătit-o, dar adevărata înţelegere trebuie să fie mai întâi creată tocmai de dispoziţia spirituală.

Acestea sunt câteva indicaţii pe care am vrut să vi le dau plecând de la recentele mele investigaţii intime asupra vieţii omului dintre moarte şi o nouă naştere. Ştiinţa spirituală nu conţine nimic care să nu atingă direct sensibilitatea noastră cea mai profundă şi sentimentele noastre. Nimic nu rămâne pură reprezentare abstractă, dacă o sesizăm şi o înţelegem în mod just. Floarea ne bucură mai mult când o contemplăm decât când o analizează botanistul. Îndepărtatul firmament poate trezi în noi un sentiment, dar ceea ce se desfăşoară acolo nu ne este accesibil decât dacă sufletul nostru se ridică spre aceste sfere. Planta pierde din realitatea ei când este disecată; lumea aştrilor nu pierde nimic când ne ridicăm spre ea, şi chiar dincolo de ea sesizăm cum spiritul este unit cu ea.

Kant a pronunţat nişte cuvinte ciudate, desigur în maniera cuiva care are o viziune parţială asupra eticii; două lucruri l-au frapat în mod deosebit, cerul înstelat de deasupra lui şi lumea morală din sine. Amândouă formează în fond unul şi acelaşi lucru; noi le luăm din lumea cerească şi le interiorizăm. Dacă deţinem un element moral şi suntem născuţi cu el, aceasta se explică prin faptul că în momentul adormirii, când se începe evoluţia inversă, sfera lui Mercur ne-a putut da multe lucruri, ca şi sfera lui Venus, când suntem purtători de sentimente religioase. Aşa cum în fiecare dimineaţă ne trezim cu puteri regenerate, la fel la naştere, suntem îmbogăţiţi de puterea pe care ne-o dă cosmosul şi pe care o putem asimila în funcţie de karma noastră. În măsura în care karma o permite, cosmosul ne

poate da aceste puteri, în aşa fel încât ele să constituie predispoziţiile noastre de la naştere.

Astfel viaţa între moarte şi o nouă naştere se scindează în două părţi. Mai întâi, ea este imuabilă. Apoi ne ridicăm şi fiinţele spirituale vin în întâmpinarea noastră; apoi adormim şi viaţa devine modificabilă; puterile cu care ne vom naşte pătrund în noi în acest răstimp. Când observăm astfel evoluţia omului după moarte vedem că el trăieşte mai întâi într-o lume de viziuni. Ceea ce este el, în calitate de fiinţă sufletesc-spirituală, o va cunoaşte mai târziu. Apoi vin entităţile care ne luminează din afară, la fel cum lumina aurită a aurorei luminează lucrurile lumii exterioare. Pe de o parte noi ne ridicăm, pe de altă parte lumea spirituală ne pătrunde. Această adaptare progresivă la lumea spirituală nu se manifestă înainte să fi ajuns la deplina sa maturitate ceea ce suntem noi înşine în sânul lumii vizionare când, în calitate de oameni, păşim în faţa fiinţelor lumii spirituale care vin înspre noi din toate părţile ca nişte raze.

Imaginaţi-vă că vă aflaţi acum în lumea spirituală, că aţi putea vedea aceste lucruri. Dumneavoastră vedeţi atunci omul acolo sub forma unui nor de viziuni; această formă corespunde foarte bine la ceea ce este el în realitate. După aceea, fiinţele se apropie de el şi-l luminează din afară. Un trandafir nu se vede în întuneric; când aprindem lumina, aceasta luminează trandafirul şi ne permite să-l vedem aşa cum este el. La fel este, în această privinţă, şi pentru omul care se ridică spre lumea spirituală: lumina fiinţelor spirituale se revarsă asupra lui. Dar există un moment în care omul este vizibil în mod deosebit, fiindcă el este luminat de lumina ierarhiilor, în aşa fel încât el reflectă întreaga lume exterioară; şi atunci întreg cosmosul apare ca reflectat de fiinţa omenească. Dumneavoastră vă

puteţi deci imagina că mai întâi continuaţi a trăi sub forma unui nor care nu este suficient luminat, apoi reflectaţi lumina cosmosului şi apoi vă dizolvaţi. Există deci un moment în care omul reflectează lumina cosmică. Până acolo suntem în măsură să ne ridicăm. *Dante* a scris în opera sa «Divina Comedie» că într-o anumită parte a lumii spirituale, Dumnezeu se vede sub formă de om. Acest pasaj corespunde unei realităţi, altfel rămâne de neînţeles. Desigur că îl putem vedea pur şi simplu drept o imagine frumoasă, cum fac esteticienii, dar atunci nu-i sesizăm conţinutul profund. Este vorba de încă unul din acele cazuri în care lumea spirituală se vede reflectându-se în creaţiile artistului. În această privinţă este la fel pentru operele marilor muzicieni, cum este Beethoven, Wagner, Bruckner. Se poate face experienţa a ceea ce am trăit eu acum câteva zile, când m-am apărat literalmente de o descoperire care îmi părea extrem de frapantă. La Florenţa, în Capela de Medici, *Michelangelo* a creat două monumente pentru familia de Medici, cu patru figuri alegorice: Ziua şi Noaptea, Aurora şi Amurgul. Se vorbeşte prea uşor despre alegorii reci. Căci atunci când contemplăm aceste patru figuri, ele ne apar drept altceva decât alegorii reci. Există, de exemplu, statuia „Nopţii". Cercetarea în acest domeniu nu este deloc remarcabilă. În legătură cu cele două monumente Medici, cel al lui Lorenzo şi cel al lui Giuliano, totdeauna s-a desemnat Lorenzo ca fiind personajul gânditor. Or, din punct de vedere ocult, mi-a apărut că este just exact invers, căci cel pe care istoricii îl considerau Lorenzo este în realitate Giuliano, şi viceversa. Aceasta va putea de asemenea fi dovedit în mod istoric, plecând de la caracterul propriu fiecăreia din aceste personalităţi. Aceste monumente sunt aşezate pe piedestale, şi s-a produs probabil o confuzie în cursul timpului. În sfârşit, nu aş vrea

să mai zăbovesc asupra acestui lucru, pe care de fapt nu mi-l propusesem să vi-l spun, voiam numai să remarc faptul că cercetarea clasică șchiopătează puțin.

Asupra uneia din figuri – cea numită „Noaptea" – se pot face excelente studii artistice, examinându-i atitudinea, poziția corpului în repaus, capul sprijinit în mână, brațul așezat pe picior; când studiem acestea cu o sensibilitate artistică putem rezuma totul spunând: când trupul eteric este deosebit de activ în om și dorim să reprezentăm aceasta, trebuie să o facem în acest mod, așa se exprimă omul ca gest în repaus. În timp ce omul doarme, trupul eteric este cel mai activ. Michelangelo a creat efectiv forma cea mai adecvată pentru a exprima aceasta în „Noaptea". Felul în care personajul este alungit constituie expresia cea mai perfectă a trupului eteric, a trupului vieții.

Când contemplăm „Ziua", situată în față, avem expresia cea mai adecvată pentru Eu; personajul „Aurora" exprimă trupul astral iar cel al „Amurgului", trupul fizic. Acestea nu sunt simple alegorii; dimpotrivă, este vorba de adevăruri extrase din viață și eternizate cu o sensibilitate artistică extraordinară. Eu m-am apărat de această descoperire, dar cu cât mi-am intensificat studiul, cu atât mai evident a devenit pentru mine. Acum nu mă mai mir de o legendă care a apărut atunci la Florența. Se spunea că Michelangelo dispunea de putere asupra „Nopții", și că atunci când se afla singur cu ea în capelă, ea se ridica și se plimba. Din moment ce ea este expresia trupului eteric, asta nu este de mirare. Am vrut numai să spun prin aceasta în ce măsură totul devine clar și evident când învățăm tot mai mult să considerăm toate lucrurile din punctul de vedere al ocultismului.

Ceea ce va contribui cel mai mult la promovarea dezvoltării vieții spirituale și a culturii este faptul ca

oamenii, întâlnindu-se, să presimtă ceea ce este ocult ascuns. Atunci se vor realiza relaţii juste între oameni şi o iubire sub o formă cu adevărat omenească îşi va face intrarea în sufletele omeneşti. Orice întâlnire va fi bazată pe sentimentul că fiecare om constituie o enigmă sacră. Numai o asemenea atitudine poate stabili adevărate relaţii bazate pe iubirea aproapelui.

Ştiinţa spirituală nu va avea nevoie să accentueze fără încetare cultivarea iubirii aproapelui; ea va fi aceea care va primi această iubire a aproapelui în sufletul omenesc prin adevărata cunoaştere.

V VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE
Prima conferinţă

München, 26 noiembrie

Lumea realităţilor oculte nu este atât de uşor de examinat şi de descris cum îşi imaginează foarte adesea oamenii. Cel care vrea să procedeze cu conştiinciozitate în acest domeniu se va simţi mereu obligat să reia studiul anumitor capitole importante ale investigaţiei spirituale şi să le verifice. Astfel că, în ultimul timp, mi-am luat, printre alte sarcini, şi pe aceea de a relua examinarea unui capitol despre care noi am vorbit deja adesea aici. Cu ocazia unor asemenea reabordări se ajunge la noi puncte de vedere. Capitolul despre care este vorba aici, şi pe care îl vom descrie astăzi sumar, chiar dacă nu poate fi decât schiţat, tratează viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Faptul de a apărea noi puncte de vedere nu înseamnă că ceea ce a fost revelat anterior va fi modificat acum. Nu este vorba de aşa ceva pentru acest capitol. Faptele suprasensibile sunt de aşa natură încât trebuie examinate din diferite unghiuri de

vedere dacă vrem să ajungem să le vedem mai îndeaproape. Poate că trebuie să dezvoltăm astăzi, dintr-un punct de vedere mai universal, ceea ce este descris, de exemplu, în lucrările mele «Teosofie» şi «Ştiinţa ocultă», plecând de la experienţa omenească directă. Lucrurile sunt aceleaşi, dar nu trebuie să credem că le cunoaştem deja, o dată ce ele au fost caracterizate plecând dintr-un singur punct de vedere. Faptele oculte sunt de aşa natură încât trebuie oarecum să le înconjurăm şi să le observăm din punctele de vedere cele mai diverse. Se face frecvent greşeala ca datele revelate de ştiinţa spirituală să fie judecate tocmai de către persoane care au luat la cunoştinţă câteva lucruri, dar care nu au răbdarea de a lăsa să acţioneze asupra lor tot ceea ce poate fi spus plecând de la diferitele puncte de vedere. Căci atunci devine posibil, chiar şi pentru raţiunea omenească obişnuită, înţelegerea despre care am vorbit ieri, cu ocazia conferinţei publice asupra „Adevărurilor investigaţiei spirituale". Astăzi, punctul nostru de plecare nu va fi cel de unde începe viaţa de după moarte, deci kamaloka. Vom pleca mai curând de la sfârşitul acestei perioade, acolo unde se termină viaţa în kamaloka şi începe viaţa în lumea spirituală, până la reîntoarcerea spre o nouă existenţă pământească, acolo unde se formează puterile unei viitoare încarnări.

Dumneavoastră ştiţi că, într-o anumită măsură, observarea clarvăzătoare a lumii spirituale ne pune într-o situaţie identică cu cea în care se află omul între moarte şi o nouă naştere. Datorită acestui fapt, iniţierea ne procură o experienţă asemănătoare cu ceea ce este trăit între moarte şi o nouă naştere, chiar dacă aceasta se desfăşoară puţin diferit. Şi datorită acestei similitudini devine posibil de a vorbi despre aceste lucruri şi de a le face publice. Doresc să vorbesc mai întâi despre două lucruri importante ale

viziunii clarvăzătoare, care ne pot ajuta la înţelegerea vieţii de după moarte. Am indicat adesea cât de diferită este viaţa în lumea suprasensibilă faţă de viaţa pe care o ducem în lumea sensibilă, în lumea fizică. Când intrăm în lumea spirituală, de exemplu, procesul de cunoaştere diferă total de cel din lumea fizică. Aici, jos, noi mergem prin lume şi lucrurile vin în întâmpinarea simţurilor noastre. Ele provoacă impresii colorate şi luminoase asupra ochiului, impresii auditive în ureche şi alte feluri de impresii asupra celorlalte simţuri ale noastre. Noi percepem lucrurile, mergem prin lume – şi trebuie să o facem – pentru a ajunge să le percepem. Dacă vrem să vedem un lucru, suntem obligaţi să mergem spre el. Noi trebuie să ne activăm şi să ne mişcăm în lumea simţurilor dacă vrem să percepem lucrurile sensibile. Pentru percepţiile în lumea suprasensibilă, este exact invers. Cu cât suntem mai liniştiţi în sufletul nostru, cu cât excludem mai mult orice mobilitate lăuntrică, cu cât renunţăm la a merge în întâmpinarea lucrurilor, cu atât mai mult obţinem perceperea unui fapt suprasensibil. Cu cât ne străduim mai puţin ca lucrul să vină la noi şi ştim să aşteptăm, cu atât va fi mai adevărată experienţa pe care o vom avea. În lumea suprasensibilă trebuie să lăsăm lucrurile să vină la noi. Esenţialul este să ne cucerim liniştea lăuntrică; atunci lucrurile vor veni de la sine în întâmpinarea noastră.

Al doilea lucru pe care doresc să-l mai evoc este următorul: când intrăm în lumea suprasensibilă trebuie să luăm în considerare faptul că modul în care ni se prezintă lumea spirituală depinde de ceea ce luăm cu noi din lumea sensibilă obişnuită în momentul pătrunderii în lumea suprasensibilă. Aceasta provoacă uneori în lumea spirituală dificultăţi foarte mari la nivelul sufletului. Putem atunci resimţi foarte penibil faptul de a fi iubit pe cineva

mai puţin decât ar fi trebuit s-o facem, mai puţin decât ar fi meritat. Cel care intră în lumea spirituală mai puţin decât ar fi meritat, va resimţi aceasta într-un mod cu mult mai intens decât tot ce poate fi resimţit analog de sufletul nostru în lumea fizică sensibilă. La aceasta se adaugă o experienţă importantă, care poate provoca cele mai mari suferinţe lăuntrice celui care dispune de conştienţa clarvăzătoare. Toate puterile pe care le putem extrage din lumea suprasensibilă, tot ceea ce putem dobândi acolo, toate acestea nu ne pot ajuta să ameliorăm acea relaţie, de la suflet la suflet, despre care ne dăm seama că nu a fost corectă pe planul terestru. Comparat cu ceea ce ne poate provoca suferinţă în lumea sensibilă, această experienţă în lumea suprasensibilă se dovedeşte cu mult mai penibilă. Ea trezeşte oarecum un sentiment de neputinţă faţă de împlinirea necesară a karmei, care trebuie să se concretizeze la nivelul lumii fizice.

De îndată ce discipolul în ştiinţa ocultă a făcut unele progrese, el întâlneşte aceste două experienţe. Ele apar foarte curând ca manifestându-se în cursul vieţii între moarte şi o nouă naştere. Să ne imaginăm cazul când între moarte şi o nouă naştere, la puţin timp după moarte, întâlnim fiinţe omeneşti care au părăsit planul pământesc înaintea noastră. Noi le întâlnim şi putem resimţi relaţia pe care am avut-o cu ele pe Pământ. Noi regăsim pe cineva care a decedat înaintea noastră – sau după noi, sau care a murit chiar deodată cu noi. Impresia resimţită se poate traduce astfel: relaţiile cu această fiinţă sunt acum exact aceleaşi ca anterior pe Pământ. Dar noi nu mai suntem în măsură să realizăm ceea ce era încă posibil în lumea fizică. Acolo, când pricinuisem cuiva un neajuns, fie la nivelul sentimentelor noastre fie la cel al acţiunilor noastre, noi aveam întotdeauna posibilitatea de a întreprinde ceva

pentru a compensa neajunsul cauzat. În viaţa de după moarte, această posibilitate nu mai există. Vedem clar cum se prezintă relaţiile noastre trecute, dar recunoaştem numai acum, în lumea suprasensibilă, că este imposibil să schimbăm ceva, chiar dacă vedem perfect că lucrurile ar fi trebuit să fie diferite. La început, situaţia trebuie să rămână aşa cum este. Începând din momentul în care se realizează că relaţiile ar fi trebuit să fie diferite, dar că trebuie lăsate neschimbate chiar dacă se simte cât de diferite trebuiau să fie, se resimte aspectul apăsător al multor reproşuri. Acest sentiment se prelungeşte de-a lungul întregii vieţi de după moarte. Noi sesizăm atunci încă mai bine gravitatea neglijenţei noastre, a comportamentului nostru nesatisfăcător în timpul vieţii, dar încă nu putem schimba nimic. Privirea noastră întoarsă oarecum spre trecut ne dezvăluie tot ceea ce am făcut, şi suntem obligaţi să îndurăm în întregime consecinţele. Avem sentimentul foarte viu că nu putem schimba nimic.

Şi aşa este nu numai pentru relaţiile cu semenii noştri, ci şi pentru întreaga noastră viaţă sufletească de după moarte, căci ceea ce se întâmplă atunci depinde de anumite lucruri. Pentru început aş dori să vă descriu în mod imaginativ cum se prezintă această viaţă de după moarte. Dacă luăm conceptele de „imaginaţie” şi de „viziune” aşa cum le-am utilizat în ultima mea conferinţă, nu poate apărea nici o neînţelegere relativ la ceea ce vreau să vă descriu acum. Pe Pământ, omul percepe lumea exterioară cu ajutorul organelor sale de simţ. După moarte el trăieşte oarecum într-o lume de viziuni, dar aceste viziuni reprezintă imagini ale realităţii. Aşa cum pe planul fizic noi nu percepem direct fiinţa interioară a unui trandafir, ci vedem numai roşul exterior, tot aşa nu percepem direct un frate sau un prieten defunct; ceea ce ne

este accesibil după moarte, este imaginea sa vizionară. Noi ne aflăm, ca să zic așa, în lăuntrul unui nor de viziuni, dar știm foarte bine că suntem împreună cu semenii noștri. Este vorba de o relație reală, mult mai reală decât tot ce poate exista pe Pământ ca relație de la om la om. Imaginea ne permite să percepem ființa. Încă de la început, și chiar după kamaloka, viziunile care ne înconjoară ne indică în cea mai mare parte a timpului experiențele noastre pământești. Știm de exemplu că un prieten defunct se află în afara noastră în lumea spirituală, noi îl percepem cu ajutorul viziunii noastre. Avem atunci pe deplin sentimentul de a fi împreună cu el, și cunoaștem legătura care ne unește. Dar ceea ce percepem, înainte de toate, ceea ce se imprimă mai întâi în viziunea noastră, este ceea ce s-a desfășurat împreună cu el pe Pământ. Esențialul experienței noastre se îndreaptă mai întâi asupra relațiilor noastre pământești, care se prezintă mai întâi în viziuni. În orice caz, chiar dincolo de kamaloka, noi continuăm să suportăm într-o anumită măsură consecințele existenței noastre pământești. Acest nor de viziuni care ne învăluie depinde în întregime de modul în care s-a desfășurat viața noastră pământească. Și numai încetul cu încetul, în decursul timpului dintre moarte și o nouă naștere, contemplarea imaginativă ajunge la experiența următoare: omul este sufletește ca învăluit în imaginațiunile sale, el se prezintă viziunii imaginative sub forma unui nor, mai întâi întunecat; astfel se prezintă omul în primele etape după kamaloka. Apoi acest nor începe a fi luminat dintr-o parte, ca un nor la răsăritul Soarelui. Inspirația chemată să explice această imaginație ajunge la a sesiza lucrul următor: noi trăim mai întâi în lume, în norul propriilor noastre experiențe făcute pe Pământ, și suntem ca învăluiți în ele. Într-un prim interval de timp, noi nu putem stabili

relaţii decât cu oamenii cu care am trăit pe Pământ, deci înainte de toate, cu cei care au decedat sau care au posibilitatea de a se ridica cu sufletul lor de la pământ în lumea spirituală. Ceea ce se exprimă în lumea imaginativă când vedem că o lumină luminează de o parte a norului fiinţa noastră şi după aceea o învăluieşte, indică faptul că începem a ne familiariza cu ierarhiile care se apropie de entitatea noastră. Entităţile ierarhiilor superioare vin în întâmpinarea noastră şi noi ne încadrăm progresiv în această lume de înaltă spiritualitate. Mai înainte, legăturile noastre se limitau la lumea pe care o aduseserăm cu noi. După aceea, viaţa ierarhiilor superioare începe să ne lumineze şi să ne pătrundă. Noi începem să împărtăşim viaţa ierarhiilor superioare şi ne obişnuim din ce în ce mai mult cu ea. Dar pentru a înţelege bine cum se operează în această fuziune cu ierarhiile, este necesar să cunoaştem ceea ce spune clarvederea imaginativă relativ la dimensiunile pe care le ia fiinţa noastră când sufletul ne iese din corpul fizic.

Aceasta este ceea ce facem când trecem pragul morţii. Fiinţa noastră se dilată efectiv şi devine din ce în ce mai mare. Nu este uşor să ne reprezentăm aceasta, şi totuşi, aşa se întâmplă. Numai pe Pământ suntem tentaţi să credem că dimensiunile noastre coincid cu limitele pielii noastre. Ceea ce se produce după moarte este o diluare spre spaţiile infinite, ca să zicem aşa, o creştere nelimitată. Când am ajuns la capătul perioadei petrecute în kamaloka, am ajuns la o dimensiune care atinge orbita Lunii din jurul Pământului. Am devenit deci foarte mari. Ocultismul spune că am devenit locuitori ai Lunii. Asta înseamnă însă că ne-am dilatat fiinţa într-atât încât limita noastră extremă coincide cu orbita Lunii în jurul Pământului. Nu mă voi referi astăzi la raporturile poziţiilor planetare. Dacă luaţi

ciclul de conferinţe ţinute la Düsseldorf: «Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică», veţi găsi o explicaţie a ceea ce, în mod aparent, pare a nu fi în acord cu astronomia curentă. Şi apoi continuăm să creştem în spaţiul cosmic şi să ne extindem în ansamblul sistemului nostru planetar. Intrăm mai întâi în ceea ce ocultistul numeşte sfera lui Mercur. În limitele pe care dumneavoastră înşivă le puteţi concepe dacă sesizaţi corect lucrurile ştiţi că, după kamaloka, devenim locuitorii lui Mercur. Noi simţim că locuim în mod efectiv în spaţiul cosmic, simţim că suntem locuitorii lui Mercur la fel cum simţim că locuim pe Pământ în timpul existenţei noastre fizice. Nu pot intra în detalii; dar noi suntem mereu conştienţi că nu mai suntem mărginiţi într-o mică parte a spaţiului, cum eram pe Pământ. Toată fiinţa noastră cuprinde realmente aceste vast spaţiu circumscris de orbita lui Mercur. Maniera în care vieţuim această perioadă depinde, de asemenea, de felul în care ne-am pregătit pe Pământ, precum şi de puterile pe care le-am dobândit aici pentru a creşte mai mult sau mai puţin corect în această sferă a lui Mercur.

Pentru a înţelege această realitate, prin investigaţie ocultă putem face comparaţie între doi sau mai mulţi oameni; dar să ne mulţumim pentru început cu doi. Să comparăm deci un om, al cărui suflet are pecetea imoralităţii, în momentul în care trecea prin poarta morţii, cu un alt om, care a trecut pragul cu un suflet marcat de o atitudine morală. Se constată o diferenţă considerabilă. Această diferenţă apare repede când examinăm relaţia pe care o are un om cu semenii pe care îi întâlneşte după moarte. Pentru cel care este dotat cu o dispoziţie morală, există multe imagini cu care este învăluit sufletul, dar până la un anumit grad el găseşte întotdeauna posibilitatea de a

comunica cu aproapele său. Aceasta se datorează dispoziţiilor morale a sufletului. Dimpotrivă, în cazul unei dispoziţii imorale, omul devine un fel de eremit în lumea spirituală. El ştie, de exemplu, că în lumea spirituală se află un om pe care l-a cunoscut pe Pământ, ştie că este apropiat de el, dar nu află nici o posibilitate de a ieşi din închisoarea norului său de imaginaţiuni şi de a-l aborda pe semenul său. Moralitatea face din noi fiinţe sociabile în lumea spirituală, fiinţe capabile de a stabili legături cu alte fiinţe. Imoralitatea face din noi eremiţi în lumea spirituală şi ne condamnă la singurătate. Există deci un raport cauzal foarte important între anumite fapte care se desfăşoară în sufletul nostru pe Pământ şi ceea ce se întâmplă între moarte şi o nouă naştere.

La fel se întâmplă în continuarea existenţei noastre. După ce am străbătut sfera lui Mercur, noi trecem prin cea pe care ocultismul o numeşte sfera lui Venus. În acest răstimp, între Mercur şi Venus, norul nostru este luminat în mod progresiv din afară, şi entităţile ierarhiilor superioare se pot apropia de om. Şi aici totul depinde de ceea ce am făcut pentru a deveni spirite sociabile, să fim acceptaţi în rândurile ierarhiilor şi să avem de a face cu ele, sau să ştim că ele sunt aici şi să trecem ca eremiţi prin faţa fiecăreia din aceste fiinţe, să ne deplasăm solitari prin lumea spirituală. În această sferă a lui Venus, faptul de a fi un spirit sociabil sau un spirit solitar depinde de un alt factor. În sfera precedentă nu puteam fi un spirit sociabil decât dacă ne-am pregătit pe Pământ pentru aceasta, dezvoltându-ne moralitatea. În ceea ce priveşte puterea care ne face sociabili şi pune bazele unei vieţi sociale în sfera lui Venus, aceasta este atitudinea religioasă a sufletului. Dacă vrem să ne vedem condamnaţi să rămânem eremiţi în sfera lui Venus, noi nu avem decât să renunţăm

în timpul vieţii noastre pământeşti să dezvoltăm sentimente religioase, sentimente de apartenenţă la infinit, la divin. Observarea ocultă constată că efectiv orice tendinţă atee, orice refuz de a stabili o relaţie între natura noastră finită şi lumea infinită are consecinţa de a închide omul în închisoarea propriei sale sfere. Este conform cu realitatea să afirmăm că Societatea Universală a Clubului Moniştilor întreţine o profesiune de credinţă bazată pe refuzul oricărui sentiment religios. Acesta este cel mai bun mijloc ca membrii clubului să nu se poată întâlni în această sferă, fiindcă fiecare va fi închis în propria sa închisoare.

Nu spun aceasta pentru a emite o judecată, ci pentru că aceste fapte se impun observaţiei oculte ca o consecinţă necesară a sentimentelor religioase sau nereligioase de pe Pământ. Noi ştim, pe de altă parte că, în cursul evoluţiei omenirii, diferitele religii au fost întemeiate plecând de la o sursă comună. Cei care au întemeiat aceste religii plecând de la această sursă comună au ţinut cont de temperamentul diferitelor popoare dar, de asemenea, şi de climat, ca şi de alţi factori la care au trebuit să se adapteze religiile. Aceasta explică faptul că atingând sfera lui Venus, sufletele nu intrau acolo cu o atitudine religioasă cu caracter unitar, ci că sentimentele lor erau diferenţiate după nuanţa specifică a fiecăreia din diversele confesiuni religioase. Chiar dacă avem o sensibilitate pentru spiritual, pentru ceea ce este veşnic şi divin, dar acest sentiment este nuanţat de coloraţia proprie fiecăreia din confesiunile de credinţă, aceasta are consecinţa că devenim o fiinţă sociabilă numai faţă de cei care au aceleaşi sentimente şi care au avut pe Pământ aceeaşi confesiune religioasă. Iată de ce, în sfera lui Venus, găsim oamenii reuniţi după apartenenţa lor religioasă particulară. Până acum, pe Pământ, oamenii au fost împărţiţi după apartenenţa lor

rasială. Ei erau diferenţiaţi între ei, înainte de toate, plecând de la semne exterioare. Dat fiind că apartenenţa rasială sau tribală nu este fără vreo legătură cu religiile, se dovedeşte că sfera lui Venus cunoaşte în general o configuraţie de grupare asemănătoare cu cea care există pe Pământ. Aceasta este adevărat în general, dar ea nu este cu totul identică, fiindcă pe Venus oamenii se regrupează numai după convingerea lor religioasă. Din cauza convingerilor religioase specifice cutărei sau cutărei confesiuni religioase, ei se închid în limite precise şi formează oarecum un fel de provincii. În sfera lui Mercur, omul face dovada unei înţelegeri crescute pentru semenii cu care fusese legat pe Pământ şi cu care întreţinuse o anumită relaţie. Cultivând calităţi morale, el se află în sfera lui Mercur în contact cu oamenii cu care întreţesuse deja legături pe Pământ. În sfera lui Venus, el se află de preferinţă cuprins în marile comunităţi religioase de care era apropiat prin atitudinea sa sufletească din timpul existenţei sale pământeşti.

Sfera următoare, în care trebuie să intre omul, este cea a Soarelui. Există într-adevăr un moment, între moarte şi o nouă naştere, în care simţim că devenim locuitori ai Soarelui. Noi ştim atunci că suntem uniţi cu Soarele. Pe durata acestei perioade învăţăm să cunoaştem natura Soarelui, care este cu totul diferită de ceea ce afirmă astăzi astronomia fizică. Şi aici este vorba de a ne încadra corect în sfera solară. În sfera solară frapează un lucru: sufletul simte cu intensitate, ca prin acţiunea unei puteri elementare, nevoia de a vedea că încetează toate particularităţile care separă sufletele omeneşti. În sfera lui Mercur suntem mai mult sau mai puţin reduşi la cercul celor cu care am fost în relaţie pe Pământ. În sfera lui Venus, datorită vieţii religioase, am aparţinut de cercul

tuturor celor care au avut aceleaşi sentimente religioase pe Pământ, am mai putut simţi satisfacţia de a fi reuniţi în cadrul comunităţii de care aparţineam. Pe Soare, dimpotrivă, sufletul încearcă o profundă singurătate când se simte condamnat să nu aibă înţelegere pentru totalitatea sufletelor care, venind de pe Pământ, se află în sfera Soarelui, între moarte şi o nouă naştere, ca de exemplu Felix Balde [Nota 5]. În timpurile de demult ale evoluţiei omenirii, în timpul vieţii în sfera lui Venus, sufletele erau efectiv regrupate în sânul diverselor „provincii" religioase, unde găseau întreaga satisfacţie şi o împărtăşeau celorlalţi. Şi fiindcă toate religiile au provenit dintr-o sursă comună, când pătrundea în sfera Soarelui omul reţinea, din această veche moştenire comună tuturor religiilor, facultatea de a se apropia, în sfera Soarelui, de toate celelalte suflete, de a fi cu ele, de a le înţelege, de a cultiva legături comunitare cu ele şi de a se comporta ca fiinţă sociabilă.

În trecutul evoluţiei omenirii sufletele nu puteau face prea multe prin ele însele pentru a răspunde la nostalgia comunitară care domnea. Dar prin faptul că, fără contribuţia oamenilor, exista în suflete un nucleu general uman, acestea găseau posibilitatea de a-şi depăşi propria confesiune religioasă pentru a intra în relaţie cu sufletele ce aparţineau altor confesiuni. În vechiul brahmanism, în religia chineză, în alte religii ale Pământului, se menţinea încă o parte importantă a acestui nucleu comun de religiozitate, provenit din sursa originară a tuturor religiilor, încât în sfera Soarelui sufletele se simţeau oarecum locuind în patria primordială a tuturor religiilor, acolo unde îşi are sursa orice viaţă religioasă. Această situaţie s-a schimbat în epoca medie a Pământului. Legătura cu sursa originară a religiilor s-a pierdut. Ea nu poate fi regăsită decât datorită unei cunoaşteri oculte. În

ciclul actual al evoluţiei omenirii trebuie ca omul să se pregătească pentru sfera Soarelui încă din viaţa pe Pământ, căci el nu accede în mod automat la sociabilitatea omenească. În aceasta constă semnificaţia profundă a Misteriului de pe Golgota, a creştinismului. Într-adevăr, în prezentul ciclu de evoluţie al omenirii, există posibilitatea de a ne pregăti, din timpul vieţii pe Pământ, ca să avem o viaţă comunitară marcată de sociabilitate, când ne vom afla în sfera Soarelui. Iată de ce a trebuit să coboare pe Pământ Spiritul solar, Christos. De când a coborât El aici jos, sufletele au posibilitatea de a deveni fiinţe omeneşti sociabile în sfera Soarelui, între moarte şi o nouă naştere.

S-ar putea menţiona încă multe aspecte în privinţa caracterului universal al Misteriului lui Christos, atunci când el este realmente înţeles. Noi am evocat deja numeroase aspecte de-a lungul anilor, dar Misteriul lui Christos poate fi fără încetare luminat din unghiuri mereu noi. Unii pretind că evidenţierea amănunţită a Misteriului lui Christos revelează prejudecăţi faţă de alte confesiuni religioase. S-a spus adesea că în cadrul Mişcării noastre de ştiinţă spirituală, aici, în Europa Centrală, am pus în mod special accentul pe Misteriul de pe Golgota, în timp ce alte confesiuni religioase nu au fost tratate în mod egal. Un astfel de reproş este de neînţeles, fiindcă semnificaţia propriu-zisă a Misteriului de pe Golgota nu a fost descoperită decât în ultimul timp, prin cercetarea ocultă. Când un adept al lui Buddha spune: „Tu plasezi creştinismul deasupra budismului, deoarece îl consideri pe Christos ca pe cineva excepţional, dar nu este vorba de el în cărţile mele sfinte, deci tu aduci prejudicii budismului", asemenea cuvinte nu ar fi raţionale decât dacă budistul ar spune că el respinge sistemul lui Copernic, fiindcă acesta nu este menţionat în cărţile sfinte ale budismului. Faptul

de a admite lucruri descoperite ulterior nu are nimic de a face cu egalitatea religiilor. Misteriul de pe Golgota nu constituie un privilegiu deosebit în religia creştină, ci el este un adevăr al ştiinţei spirituale. El poate fi admis de toate religiile, la fel ca sistemul lui Copernic. Nu este deloc vorba de a avantaja o confesiune religioasă, care are, de altfel, până în prezent, multe dificultăţi în a înţelege ceea ce este Misteriul de pe Golgota. Ceea ce contează este că Misteriul de pe Golgota este o realitate confirmată de ştiinţa spirituală. Şi dacă deja acest reproş este foarte neraţional, este încă şi mai puţin admisibil să căutăm să comparăm în mod abstract toate religiile şi să proclamăm un fel de egalitate teoretică pentru ceea ce reprezintă esenţa tuturor confesiunilor religioase. În mod corect, nu este vorba de a compara diferitele religii cu ceea ce a devenit creştinismul în calitate de confesiune, ci de a le compara cu ceea ce este creştinismul în esenţa sa.

Luaţi confesiunea de credinţă a hinduşilor. Nimeni nu este admis în cadrul ei dacă nu este hindus. Această confesiune este în mod esenţial legată de un popor. Acesta este de altfel cazul pentru cea mai mare parte a vechilor confesiuni religioase. Numai budismul a încălcat acest principiu. Dar şi el, dacă este bine înţeles, nu este destinat decât unei anumite comunităţi. Luaţi acum faptele exterioare. Dacă noi am avea în Europa o confesiune religioasă de aceeaşi esenţă cu cea a hinduşilor, ar trebui să ne jurăm credinţă vechiului zeu Wotan. Wotan era un zeu naţional, destinat unei singuri seminţii. Dar ce s-a întâmplat în Occident? Nu a fost preluat un zeu naţional ci, văzut sub aspect exterior, o personalitate cu totul străină, pe Iisus din Nazaret. În timp ce celelalte confesiuni au un caracter religios egoist şi nu caută să depăşească propriul lor cadru, ceea ce caracterizează Occidentul este tocmai

faptul că respinge sistemele religioase egoiste, ca vechiul sistem al lui Wotan, şi a acceptat ceva care nu a crescut din carnea şi din sângele său, din sine. El a aderat la creştinism din cauza conţinutului său sufletesc. Pentru Occident, creştinismul nu are nimic dintr-o confesiune religioasă egoistă în sensul confesiunilor religioase ale altor popoare. Aceasta este realitatea, extrem de importantă, care se recunoaşte deja la studierea faptelor exteriore. Ceea ce conferă creştinismului valoarea sa universală, este faptul că plasează Misteriul de pe Golgota la mijlocul devenirii omenirii.

Creştinismul nu este foarte avansat în dezvoltarea sa, căci există două lucruri în această religie care nu se disting întotdeauna foarte bine. Nu se va ajunge acolo decât treptat. Cine este creştin în adevăratul sens al Misteriului de pe Golgota? Cel care ştie că o dată cu Misteriul de pe Golgota s-a întâmplat ceva real: Spiritul solar a trăit în Christos, şi-a revărsat fiinţa pe Pământ şi că Christos a murit pentru toţi oamenii. Deşi deja Pavel a afirmat că Christos nu a murit numai pentru evrei, ci şi pentru păgâni, acest cuvânt este încă foarte puţin înţeles, chiar şi astăzi. Nu se va sesiza esenţa creştinismului decât atunci când se va înţelege că Christos a înfăptuit actul de pe Golgota pentru toţi oamenii. Efectul real care decurge din Golgota este un lucru, înţelegerea pe care o avem despre El este un alt lucru. Trebuie să ne străduim să înţelegem ce este Christos. De când a avut loc Misteriul de pe Golgota nu putem privi un om de pe Pământ fără să ne spunem: Oricine ai fi tu, Christos a murit şi pentru tine, şi El are pentru tine aceeaşi importanţă ca şi pentru ceilalţi. Rezultă deci, din înţelegerea justă a Misteriului de pe Golgota, că noi trebuie să abordăm fiecare om întrebându-ne cât de creştin este el, oricare ar fi religia sa. Dat fiind că omul ar

trebui să fie din ce în ce mai conştient de ceea ce sexistă realmente în el, se înţelege de la sine că cunoaşterea - Misteriului lui Christos va rămâne întotdeauna un ideal înalt. Misteriul de pe Golgota se va răspândi din ce în ce mai mult şi legată de aceasta este înţelegerea Misteriului de pe Golgota. Aceasta este altceva decât concepţia intelectuală pe care o putem avea despre Misteriul de pe Golgota, acest eveniment universal care îi priveşte pe toţi oamenii. Ceea ce contează este faptul de a-l resimţi în suflet. Aceasta va face din noi fiinţe sociabile în sfera Soarelui. Noi vom fi acolo eremiţi dacă rămânem închişi în limitele uneia dintre diferitele confesiuni religioase. Vom fi fiinţe sociale în sfera Soarelui dacă sesizăm semnificaţia universală a Misteriului de pe Golgota. În acest caz vom avea posibilitatea de a stabili legături cu orice fiinţă care se apropie de noi în sfera Soarelui. Sentimentul pe care îl dezvoltăm pe Pământ pentru Misteriul de pe Golgota şi semnificaţia sa pentru devenirea omenirii va face din noi fiinţe ce se pot deplasa liber în sfera Soarelui.

Ce trebuie să fim noi în măsură să facem atunci când vom fi ajuns la acest moment precis al vieţii între moarte şi o nouă naştere?

Atingem aici un fapt de o extremă importanţă pentru ocultismul modern. Cei care au trăi pe Pământ într-o epocă anterioară Misteriului de pe Golgota găseau în sfera Soarelui, ca să spunem aşa – ceea ce spun eu acum este adevărat în principiu, dar în detaliu nu este întru totul aşa –, tronul lui Christos, pe care era aşezat Christos. Ei îl puteau recunoaşte pe Christos fiindcă în ei acţiona încă moştenirea vechilor tradiţii relativ la originea comună a tuturor religiilor. Dar acest Spirit christic a coborât din Soare şi prin Misteriul de pe Golgota El s-a revărsat oarecum în viaţa Pământului. Pentru a se revărsa pe

Pământ, El a trebuit să părăsească Soarele. Iată de ce, între moarte şi o nouă naştere, nu se mai găseşte actualmente în Soare decât imaginea akashică a lui Christos. Tronul nu mai este ocupat de către adevăratul Christos. Pentru a putea stabili o relaţie vie cu Christos, prin intermediul acestei imagini akashice, trebuie să aducem de pe Pământ reprezentarea unei relaţii vii stabilite cu Christos. Noi aflăm atunci posibilitatea de a-l avea pe Christos de asemenea în cadrul Soarelui, şi obţinem în acest fel posibilitatea ca Christos să însufleţească în noi toate puterile care ne sunt necesare pentru a parcurge corect sfera Soarelui.

Pelerinajul nostru între moarte şi o nouă naştere continuă. Noi am luat pe Pământ puterile care ne permit să trăim mai întâi împreună cu fiinţele cu care am fost împreună pe Pământ, şi după aceea în comun cu fiinţele ierarhiilor superioare. Aceste puteri sunt consecinţa dispoziţiilor morale şi religioase pe care le-am dezvoltat aici jos. Dar această putere se estompează încetul cu încetul, devine din ce în ce mai crepusculară. Iar ceea ce ne rămâne ca esenţial este numai puterea pe care o extragem din Misteriul de pe Golgota. Pentru a ne putea orienta în sfera Soarelui apare un nou purtător de lumină în sfera solară, pe care trebuie să învăţăm a-l cunoaşte în esenţa sa originară. Noi luăm de pe Pământ cu noi cunoaşterea lui Christos; dar pentru a ne putea continua evoluţia în cadrul cosmosului şi a putea trece din sfera Soarelui în cea a lui Marte, avem nevoie să recunoaştem, ca să spunem aşa, al doilea tron care se află alături de tronul lui Christos în Soare. Noi ajungem la aceasta datorită faptului că suntem suflete omeneşti. Pe acest al doilea tron, învăţăm a-l cunoaşte pe Lucifer, care va fi de acum încolo călăuza noastă împreună cu Christos. Noi facem cunoştinţă cu

Lucifer şi, datorită puterilor pe care este acesta în măsură să ni le dea, ne putem continua drumul prin sferele lui Marte, Jupiter şi Saturn.

Noi progresăm astfel prin spaţiul cosmic şi nu încetăm a ne dilata. Când depăşim sfera lui Saturn, se produce realmente ceva care modifică starea noastră de conştienţă. Noi suferim un fel de crepuscul cosmic. Nu putem vorbi de un somn cosmic, ci numai de un crepuscul cosmic. Dar datorită lui pot acţiona abia acum cu adevărat forţele cosmosului asupra noastră. Din toate părţile acţionează forţele asupra noastră, şi noi preluăm în noi forţele întregului cosmos. Există, aşadar, când ne-am dilatat astfel, un moment între moarte şi o nouă naştere când se reunesc în fiinţa noastră forţe din toate părţile cosmosului, din întreg cosmosul, când în fiinţa noastră pătrund forţe venind din toate stelele. Vine apoi momentul când începem să ne contractăm. Traversăm din nou diferitele sfere până la cea a lui Venus; şi făcând aceasta, ne micşorăm până în momentul în care ne putem din nou uni cu germenul omenesc pământesc.

Ce suntem noi în momentul în care ne unim cu acest germen? Suntem atunci ceea ce tocmai am descris. Am preluat forţele întregului cosmos. În timpul dilatării noastre maxime, forţele cosmosului au acţionat asupra fiinţei noastre. Ceea ce ne putea influenţa în cursul dilatării noastre a fost preluat cu atât mai intens cu cât eram mai bine pregătiţi pentru aceasta. Elaborarea karmei noastre depinde de modul în care am trăit cu aceia dintre semenii noştri pe care i-am întâlnit. În timp ce vieţuim împreună cu ei după moarte, se formează în noi puterile care vor asigura, conform legilor karmei, compensarea necesară în timpul unei noi existenţe pământeşti. Faptul de a fi oameni capabili de a avea o karmă ce preia în sine forţe cosmice,

depinde de faptul că la un anumit moment între moarte şi o nouă naştere am preluat în noi forţele întregului cosmos. Când omul intră în lumea fizică, ceea ce a trăit el în sânul cosmosului este condensat la maximum şi se uneşte cu germenul fizic, dar el l-a extras mai întâi din forţele cosmosului atunci când atinsese în dilatarea sa dimensiuni uriaşe. Purtăm în noi întregul cosmos când venim să ne reîncarnăm pe Pământ. Putem chiar spune că purtăm acest cosmos în noi în măsura în care el se poate uni corect cu starea sufletească ce rezultă din trăirea din ultima noastră viaţă pământească, la dilatarea în sferele cosmice.

Astfel sunt reunite şi acordate între ele două lucruri: acomodarea cu întregul cosmos şi acomodarea la karma noastră anterioară. În cursul cercetărilor pe care le-am întreprins în aceste ultime luni, această acomodare la karma anterioară, care trebuie să se lege armonios de cosmos, este un fapt care, pentru anumite cazuri – precizez clar: pentru anumite cazuri, căci nu doresc să enunţ o lege generală –, mi s-a dezvăluit într-un mod uimitor. Când o fiinţă trece pragul morţii, ea moare sub o anumită constelaţie. Aceasta este de primă importanţă pentru viaţa ulterioară a sufletului, dat fiind că ea se imprimă într-un anumit fel în fiinţa lăuntrică a omului şi că această amprentă rămâne. De aici rezultă pentru acest suflet tendinţa de a reveni pe Pământ şi de a-şi pune noua naştere în armonie cu forţele primite în momentul morţii, cu alte cuvinte de a o plasa sub semnul aceleiaşi constelaţii. Trebuie deci reţinut că acea constelaţie care stăpâneşte în momentul unei noi naşteri, corespunde într-o mare măsură celei care exista la ultima moarte. Trebuie totuşi ştiut că naşterea va avea loc într-un alt loc al globului, acolo unde se va afla această constelaţie. Astfel se adaptează omul

într-adevăr la cosmos, se întreţese în el, iar în suflet există un fel de echilibru între viaţa individuală şi viaţa cosmică.

Kant a spus cândva aceste frumoase cuvinte: Cunosc două lucruri care mă înalţă în mod deosebit: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine. Acestea sunt cuvinte remarcabile, deoarece corespund cu ceea ce ne poate revela ocultismul. Într-adevăr, aceste două lucruri: cerul înstelat deasupra noastră şi legea morală în noi sunt unul şi acelaşi lucru. În timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, noi ne dilatăm în spaţiul cosmic şi purtăm după aceea în sufletul nostru, ca dispoziţie morală, o imagine a cerului. Atingem aici unul din punctele în care nu este deloc posibil ca ştiinţa spirituală să facă în sufletul nostru altceva, decât să nască un sentiment moral universal. Acesta este unul din punctele în care ceea ce pare a fi teorie se transformă nemijlocit în impulsuri morale ale sufletului. Căci omul simte aici întreaga responsabilitate faţă d propria sa fiinţă. Omul simte: între moarte şi o nouă naştere te-ai aflat într-o situaţie în care întregul cosmos a fost adus să acţioneze asupra fiinţei tale, şi după aceea tu ai condensat într-un germen minuscul ceea ce ai extras din cosmos. Tu ai o responsabilitate faţă de întregul cosmos, căci porţi realmente tot cosmosul în tine. Se poate simţi aici un adevăr la care am încercat să fac aluzie în ***Încercarea sufletului*** [Nota 6], în monologul în care Capesius pronunţă cuvintele: „În gândirea ta trăiesc gânduri cosmice…”. Ce moment solemn este pentru suflet când simte datoria sacră de a scoate la iveală din adâncul său puterile pe care le-a extras din cosmos, fiindcă sufletul recunoaşte că ar fi cel mai mare păcat să le lase în paragină! Cu ocazia acestor investigaţii concrete se dovedeşte că noi preluăm efectiv cosmosul întreg, îl aducem în existenţă. Din toate puterile pe care omul le

poartă efectiv în el, nu există decât foarte puţin care să fie într-un fel sau altul originare din Pământ. Când examinăm fiinţa omenească, noi considerăm puterile care acţionează în trupul său fizic, în trupul său astral şi în Eul său. Forţele care acţionează în trupul nostru fizic provin direct din Pământ. Dimpotrivă, puterile de care avem nevoie pentru trupul eteric, nu le putem extrage din Pământ, ci numai din cele care ne vin în timpul vieţii între moarte şi o nouă naştere, în timpul dilatării noastre în sânul sistemului planetar. Orice fiinţă, care duce cu sine acolo o dispoziţie lăuntrică imorală, nu va putea atrage puterile juste în răstimpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Cel care nu a dezvoltat impulsuri religioase nu poate atrage spre el puterile juste în sfera lui Venus. Astfel că putem avea de a face cu o atrofiere a puterilor eterice de care avem nevoie pentru trupul eteric. Vedem astfel cum se formează o legătură karmică între o viaţă anterioară şi una ulterioară. Toate acestea ne arată cum cunoştinţele, la care accedem noi datorită ocultismului, pot deveni impulsuri în viaţa sufletului nostru. Pentru a ne ridica la o viaţă spirituală mereu mai bogată este suficient de a şti ceea ce suntem cu adevărat.

Misteriul de pe Golgota a pregătit ceea ce este necesar, în ciclul actual al dezvoltării omenirii, pentru ca omul să poată pătrunde în mod just în sfera Soarelui între moarte şi o nouă naştere. Sarcina care îi revine în realitate ştiinţei spirituale constă în a face în aşa fel, încât omul să fie în măsură să depăşească sfera Soarelui înzestrat cu o conştienţă omenească generală de natură spirituală şi socială, care se impune acolo. Pentru sfera Soarelui este suficient să fim legaţi prin sentiment de Misteriul de pe Golgota. Pentru a se menţine şi dincolo de sfera Soarelui înţelegerea omenească şi sensibilitatea umană, este

indispensabil pentru această viaţă între moarte şi o nouă naştere, să înţelegem raporturile diferitelor religii între ele şi dezvoltarea fiecăruia din impulsurile religioase, aşa cum sunt ele explicate de ştiinţa spirituală. Este de asemenea necesar să nu ne limităm la o confesiune religioasă, strict delimitată de nuanţa sentimentală care îi este proprie, ci să dezvoltăm o facultate de înţelegere pentru orice suflet, oricare ar fi apartenenţa sa confesională. Este un lucru care se realizează în mod deosebit de la naştere până la moarte. Aceasta priveşte toate sufletele în relaţiile lor cu Christos şi se exprimă prin cuvintele: „Când doi se adună în numele meu, Eu sunt în mijlocul lor!". Prin aceste cuvinte, Christos nu stabileşte unirea a două fiinţe într-o confesiune sau alta, ci numai posibilitatea de a fi în mijlocul lor datorită faptului că ele sunt reunite în numele său.

Ceea ce a fost cultivat ani de-a rândul, inclusiv cu ocazia prezentării dramelor-mister, mai ales în ***Păzitorul pragului***, ar trebui să ne permită să înţelegem, din punct de vedere spiritual, ceea ce este necesar pentru ciclul actual de evoluţie. Ceea ce trebuie, este ca noi să ajungem să ne familiarizăm într-un anumit fel cu impulsul lui Christos şi cu impulsurile puterilor care i se opun: Lucifer şi Ahriman. Noi trebuie să învăţăm a înţelege că, de îndată ce ieşim din maya, suntem confruntaţi cu puteri care dezvoltă forţe în univers. Noi ne apropiem din ce în ce de o epocă a devenirii omenirii în care va trebui să ne dăm seama că trebuie să ţinem la esenţă, şi nu la doctrină. Nimic nu ne poate arăta mai mult ca Misteriul de pe Golgota că nu atât conţinutul cuvintelor contează, ci esenţa faptelor. Eu doresc să verificăm ceea ce voi spune acum, căci aceasta se poate face mai uşor împreună cu cei care examinează cu grijă ceea ce revelează sursele oculte, anume că nici o confesiune religioasă nu dispune de o sursă atât de

profundă ca cea pe care o constituie Misteriul de pe Golgota.

Lumea actuală este încă tributară unei prejudecăţi deosebite. Îşi imaginează că în lume lucrurile ar trebui să se întâmple ca la şcoală, şi că totul depinde numai de învăţătorii lumii. Christos nu este numai un învăţător al lumii, ci înfăptuitor cosmic, unul care a împlinit Misteriul de pe Golgota. Este vorba de a înţelege adevărata sa entitate. Asta este ceea ce contează. Cuvintele, doctrinele, contează prea puţin. Ne putem da seama de aceasta când analizăm următoarele cuvinte ale lui Christos: „Voi sunteţi Dumnezei!" (Ioan 10, 34). El nu a încetat să arate că omul îşi atinge punctul culminant al evoluţiei când devine conştient de prezenţa divină din fiinţa sa. S-ar putea spune că în aceste cuvinte al lui Christos răsună înspre lumea întreagă: Trebuie să deveniţi conştienţi că sunteţi asemănători zeilor! – s-ar putea adăuga: Iată o mare învăţătură!

Aceeaşi învăţătură răsună şi din altă parte. Acolo unde Biblia expune începutul evoluţiei pământeşti, Lucifer este cel care spune: „Voi trebuie să deveniţi ca zeii!". Lucifer şi Christos, cu aceleaşi cuvinte: Voi trebuie să fiţi ca zeii! Aceleaşi cuvinte pot însemna două lucruri contradictorii pentru oameni. Aceste cuvinte remarcabile sunt cu adevărat tulburătoare, venind pe de o parte de la ispititor, pe de altă parte de la mântuitor, de la eliberator, de la cel care reconstituie esenţa umană.

Ceea ce contează înainte de toate, între moarte şi o nouă naştere, este de a recunoaşte esenţa. În sfera Soarelui există cel mai mare pericol de a-l confunda pe Lucifer cu Christos, fiindcă amândoi vorbesc un acelaşi limbaj, formulează aceeaşi învăţătură. Noi percepem de la ei aceleaşi cuvinte, în măsura în care putem vorbi de cuvinte.

Ceea ce contează este esenţa. Ce fiinţă pronunţă anumite cuvinte, asta este ceea ce contează. Doctrina contează prea puţin. Esenţialul se află în puterile reale a căror pulsaţie străbate universul. În lumile superioare, şi mai ales în ceea ce interferează din ele în sferele pământeşti, noi nu înţelegem în mod just un cuvânt decât dacă ştim de la ce fiinţă provine. Niciodată conţinutul unui cuvânt nu ne revelează nivelul la care se află o fiinţă; numai cunoaşterea contextului cosmic în care se situează această fiinţă este semnificativă. Ceea ce s-a spus asupra înrudirii cu Divinitatea, ne permite să verificăm aceasta cu precizie.

Asemenea lucruri exprimă fapte importante ale evoluţiei. Ele nu sunt spuse din cauza conţinutului lor, ci din cauza esenţei pe care o cuprind şi pentru ca în suflete să se nască sentimentele care ar trebui în mod necesar să se manifeste în urma unor asemenea cuvinte. Şi într-adevăr nu se pierde mult dacă cei care au asimilat asemenea adevăruri preiau sentimentul, impresia dar uită cuvintele. Chiar în cazul extrem în care unul dintre dumneavoastră ar uita tot ceea ce a fost spus şi nu şi-ar mai reaminti nici o vorbă, dar va purta în sentimentul său ceea ce poate emana din aceste cuvinte, el ar avea cu toate acestea – din punctul de vedere al ştiinţei spirituale – asimilată suficientă substanţă a ceea ce s-a intenţionat prin aceste cuvinte.

Trebuie să facem apel la cuvinte, deşi cuvintele au adesea o accepţie relativ teoretică. Dar ceea ce contează este ca noi să ştim ajunge prin cuvinte la esenţial, şi să preluăm în sufletul nostru acest esenţial. Dacă oamenii cuprind esenţa ştiinţei spirituale, ei vor ajunge să înţeleagă multe evenimente care s-au desfăşurat în cursul evoluţiei omenirii. Aş vrea să expun astăzi doar două exemple care au o legătură mai degrabă exterioară, şi nu interioară, cu

investigaţiile mele oculte din aceste ultime luni. Aceste exemple m-au frapat mult, fiindcă ele mi-au arătat cum ceea ce învăţăm datorită ştiinţei oculte corespunde la ceea ce există deja în lume, după ce a fost introdus acolo de oamenii inspiraţi.

Vedeţi dumneavoastră, eu m-am ocupat mult de *Homer* şi am citit adeseori operele sale. În cursul acestor ultime luni am simţit faptul că după moarte nu mai putem schimba nimic, şi raporturile rămân aceleaşi. Constatăm, de exemplu, că nu am iubit suficient o fiinţă, dar vedem că nu mai putem schimba nimic. Când ţinem cont de acest fapt şi citim pasajul unde Homer descrie viaţa de apoi ca fiind locul în care viaţa este imuabilă, unde lucrurile nu mai sunt supuse schimbării, începem să înţelegem toată profunzimea unor asemenea cuvinte. Când comparăm rezultatele cercetării oculte cu adevărul ocult pe care Homer, acest „poet orb" – care de altfel era un văzător sufletesc – l-a introdus în opera sa, simţim o impresie minunată. Un alt lucru m-a mai frapat. În ciuda refuzului meu iniţial, fiindcă îmi părea de necrezut, am fost forţat de a-l admite totuşi, după ce am recurs la toate resursele investigaţiei oculte.

Unii dintre dumneavoastră – probabil majoritatea – au auzit poate vorbindu-se despre monumentele de la mormintele familiei de Medici din Florenţa, opera lui Michelangelo. Este vorba de statuile lui Giuliano şi a lui Lorenzo de Medici, ca şi de patru figuri alegorice. De obicei nu se vede acolo nimic foarte artistic, şi aceste figuri trec drept simple alegorii. Este adevărat că, în afară de una, aceste pretinse figuri alegorice nu sunt în întregime terminate, dar, cu toate acestea, nu dau impresia de a fi simple alegorii. În ghidurile turistice se indică în mod clar că Lorenzo se află într-o anumită parte, iar Giuliano în

cealaltă parte, dar această indicaţie este incorectă; situaţia reală este exact invers. Cel care este considerat Lorenzo este Giuliano, iar cel care este considerat Giuliano este de fapt Lorenzo. Aproape toate Istoriile Artei repetă această eroare. Ceea ce este sigur, este că realitatea e diferită de ceea ce spun ghidurile turistice şi Istoria Artei. Eu nu am căutat în mod specia să înţeleg de unde vine această eroare, dar inversarea personajelor este incontestabilă. Locul pe care ele îl ocupă nu este cel voit de Michelangelo. Nu vreau să zăbovesc asupra acestei probleme. Ceea ce vreau să reţină atenţia dumneavoastră sunt cele patru figuri alegorice: „Noaptea" şi „Ziua" la picioarele unuia dintre Medici, şi „Aurora" şi „Amurgul" la picioarele celuilalt. Mai întâi am refuzat să admit ceea ce vă spun acum. Trebuie aprofundat fiecare gest şi tot ce se oferă observaţiei noastre. Se începe de preferinţă prin „Noapte", faţă de care cărţile fac nişte comentarii stupide. Ele pretind că atitudinea sa nu poate fi cea a unei fiinţe adormite. Dar studiind fiecare gest şi fiecare membru în detaliu, şi întrebându-ne cum ar trebui să reprezinte un artist o figură omenească pentru ca ea să exprime maximul de activitate a trupului eteric, aşa cum ar putea să se exercite tocmai în timpul somnului, deci care ar trebui să fie poziţia diferitelor părţi ale figurii pentru ca ea să exprime momentul în care trupul eteric acţionează cel mai mult asupra trupului fizic, - ne-am spune că ar trebui făcut exact ceea ce a făcut Michelangelo lăsându-se călăuzit de instinctul său de artist. El a inserat în mod tainic în „Noaptea" atitudinea care corespunde trupului eteric. Nu pretind că Michelangelo a făcut-o conştient, dar aceasta este realitatea.

După aceea trebuie observată „Ziua". Aceasta nu este o alegorie seacă. Reprezentându-şi o diminuare a activităţii

componentelor inferioare ale entităţii omeneşti şi o intensificare a activităţii Eului, se obţine figura „Zilei”. Cât priveşte figura „Aurorei”, ea exprimă cum se manifestă trupul astral cel mai liber în atitudine când se elimină ceilalţi constituenţi ai entităţii omeneşti. Iar atitudinea „Amurgului” oferă expresia trupului fizic; el nu se prăbuşeşte, dar devine somnoros când Eul şi trupul astral îl părăsesc. Suntem în prezenţa unei configuraţii vii a celor patru constituenţi ai fiinţei omeneşti. Când ştim aceste lucruri putem să explicăm perfect naşterea unei legende ca aceea care exista relativ la „Noapte”. Se povestea că atunci când Michelangelo era singur cu această statuie, ea putea prinde viaţă, se ridica şi se plimba. Această legendă se explică prin faptul că „Noaptea” traduce atitudinea care corespunde trupului eteric, care poate fi cu totul activ printr-un asemenea gest. Când se resimte aceasta putem vedea statuia ridicându-se şi ştim că ea poate merge. Dacă ea nu ar fi din marmură, dacă nu ar fi decât activitatea trupului eteric, elementul vital, nimic nu ar împiedica statuia să se plimbe.

În cursul evoluţiei omenirii multe lucruri au fost incluse în mod tainic în ceea ce a fost realizat, şi nimic din acestea nu va deveni de înţeles, decât atunci când fiinţa omenească va fi recurs la privirea ocultă pentru a le considera pe toate. Dar, la urma urmei, nu toate acestea sunt lucrul cel mai important. Din punct de vedere uman nu este de primă importanţă că înţelegem mai bine o capodoperă sau că nu o înţelegem deloc. Mult mai important este un alt lucru. Când ne-am ascuţit suficient privirea, accedem la o înţelegere a sufletului semenului. Nu este vorba atât de privirea ocultă capabil să vadă în lumea spirituală, ci de privirea ascuţită prin ştiinţa spirituală. Înţelegerea ştiinţei spirituale cu ajutorul bunului simţ şi a

raţiunii face să crească cunoaşterea noastră faţă de tot ceea ce întâlnim în viaţă, şi înainte de toate să înţelegem sufletul semenilor. Şi noi vom încerca să dobândim această înţelegere a oricărui suflet omenesc.

Este sigur că înţelegerea fiecărui suflet este altceva decât ceea ce se numeşte curent înţelegerea semenului. În lume iubirea este din nefericire prea adesea foarte egoistă; îl iubim pe cel spre care suntem în mod deosebit atraşi de cutare sau cutare împrejurare. În rest ne mulţumim cu ceea ce se numeşte iubirea omului în general. Iubim omenirea în general. Despre ce este vorba aici? Trebuie să fim capabili să înţelegem fiecare suflet în parte.

Poate că nu vom găsi perfecţiunea în fiecare suflet, dar aceasta nu este grav. Nimic nu dăunează mai mult unui suflet decât faptul de a fi copleşi cu o iubire oarbă şi exaltată.

Despre aceasta vom vorbi mai îndeaproape poimâine.

VI VIAŢA ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE
A doua conferinţă

München, 28 noiembrie

Consideraţiile de alaltăieri asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere ne arată că există relaţii foarte strânse între entitatea omenească şi ceea ce s-ar putea numi viaţa universală în cosmos. Dacă reflectaţi la nenumăratele aspecte pe care le-am evocat, veţi înţelege că numai în timpul vieţii pământeşti omul este legat de un loc limitat şi nu ocupă decât un spaţiu restrâns, pe când în timpul în care se scurge între moarte şi o nouă naştere, dimpotrivă, el este incorporat sistemului planetar şi apoi chiar lumii care se întinde dincolo de acest sistem. Pentru a

caracteriza evoluţia omului între naştere şi moarte spunem adesea, reamintind prin aceasta o stare de realităţi oculte, că omul se prezintă ca o copie microscopică a macrocosmosului. Trebuie să adăugăm la aceasta că între moarte şi o nouă naştere omul devine, într-un fel, el însuşi o fiinţă macrocosmică. El este răspândit în macrocosm şi se comportă acolo ca o fiinţă macrocosmică. În timpul acestei perioade intermediare el trebuie să extragă din macrocosm puterile de care are nevoie pentru următoarea sa încarnare. Dacă urmărim desfăşurarea vieţii macrocosmice între moarte şi o nouă naştere, vedem că în prima perioadă de după moarte omul mai poartă încă amprentele sale pământeşti, este încă legat de ceea ce i-a putut da viaţa pământească, de ceea ce a făcut aceasta din el. Această perioadă se apropie în mod deosebit de nevoile şi interesele inimii omeneşti. Când ne dirijăm privirea ocultă asupra cuiva care a părăsit planul fizic de relativ scurtă vreme, el se află, după cum o ştiţi, în kamaloka. Din punct de vedere macrocosmic această sferă se întinde până la orbita Lunii. Omul îşi dilată fiinţa sa sufletesc-spirituală până la a locui toată sfera lunară. În timpul acestei perioade omul este încă cu totul legat de lumea pământească. Dorinţele, pasiunile, interesele, simpatiile şi antipatiile pe care le-a dezvoltat el dau naştere la forţe – noi le-am descris adesea – care îl mai atrag oarecum spre lumea pământească. În timpul kamalokăi, omul este ca închis în propria atmosferă a naturii sale astrale, aşa cum el şi-a însuşit-o pe Pământ. El continuă să dorească ceea ce şi-a dorit pe Pământ, el are încă interes pentru lucrurile care l-au interesat pe Pământ. Perioada de kamaloka există tocmai pentru ca omul să se debaraseze de toate înclinaţiile sale, care prin natura lor sunt legate de organele corporale. Plăcerile senzoriale, de exemplu, nu

mai pot fi satisfăcute, şi această imposibilitate obligă omul să se debaraseze de ele. Este uşor de înţeles că tot ceea ce se referă la om imediat după moartea sa priveşte individualitatea fiecăruia, priveşte ceea ce omul trebuie, într-un anumit fel, să extirpe din astralitatea sa, de ceea ce el trebuie să se dezobişnuiască, ceea ce el trebuie să îndepărteze din sine însuşi.

De altfel omul ia în kamaloka de asemenea raporturile terestre pe care le-a avut; şi anume de maniera următoare: Raporturile pe care omul le cultivă fie cu realităţile, fie cu fiinţele din perioada de kamaloka sunt tributare vieţii sale lăuntrice, depind de predispoziţia sufletului său. Să presupunem că un om trece poarta morţii şi că cineva dintre cei apropiaţi lui a murit deja înaintea lui. Cei doi defuncţi se află în sfera kamaloka, unde se pot reîntâlni. Observaţia ocultă ne arată că omul nu lucrează numai la propria sa evoluţie în timp ce caută să se dezobişnuiască de dorinţele, de poftele, de interesele sale, ş.a.m.d. Puţin timp după moarte, după o scurtă perioadă de somn pe care-l putem califica drept embrionar, omul îi regăseşte pe cei care i-au fost apropiaţi pe Pământ. Pe durata acestei prime faze perspectiva de a-i regăsi într-adevăr în sfera kamaloka pe toţi cei care sunt deja acolo este, în general, destul de redusă. Condiţiile de timp şi spaţiu sunt aici foarte diferite, mai ales condiţiile spaţiale. Aceasta nu înseamnă că nu ne putem apropia de fiinţele de care am fost legaţi. Putem fi atât de aproape de ele pe cât posibil, dar nu le remarcăm. Pentru a remarca o fiinţă trebuie să-i fi fost aproape în timpul vieţii pământeşti. Ca urmare, cei pe care i-am avut apropiaţi în timpul vieţii pe Pământ – mai întâi nu intră în discuţie alte fiinţe, decât oamenii – se regăsesc curând în anturajul nostru, în timpul perioadei kamaloka. Relaţiile în care ne aflăm după moarte

cu ei se stabilesc în funcție de relațiile pe care noi le-am cultivat cu ei pe Pământ. În kamaloka ne regăsim exact în aceleași relații cu semenii noștri ca mai înainte pe Pământ, dar aici noi nu putem face ceea ce puteam face cât eram încă pe Pământ: anume să modificăm aceste relații. În kamaloka ele rămân așa cum au fost pe Pământ. Aici, jos, putem urî o ființă pe care noi am iubit-o, și iubi pe cineva pe care l-am urât. Noi ne putem strădui să modificăm raporturile noastre cu cineva. Aceasta nu se mai poate face în kamaloka. Când întâlnim pe cineva care a decedat înaintea noastră, resimțim mai întâi față de el aceleași raporturi cu cele care ne însuflețeau ultima dată când mai eram cu el pe Pământ. Aceasta este mai întâi relația noastră cu el. După aceea, viața noastră se scurge în sens invers în timp. Dacă am avut mai înainte un alt raport cu el, nu îl putem restabili în mod artificial. Noi trebuie să trăim acest parcurs în sens invers și să așteptăm liniștiți momentul în care vom regăsi vechiul raport. Nu-l putem schimba nici pe acesta, căci el se prezintă așa cum a fost pe Pământ. Am putea ușor crede că este vorba aici de o stare extrem de dureroasă. Ea este într-adevăr așa până la un anumit punct. Simțim o senzație comparabilă cu ceea ce am resimți dacă, în momentul în care dorim să mergem, ne-am afla pironiți de sol. Ne simțim țintuiți spiritual la o condiție care s-a stabilit pe Pământ, ne simțim supuși la o constrângere. Acest sentiment este perfect just. Și când această constrângere este deosebit de puternică, este natural ca relația corespunzătoare să fie vieţuită ca o tortură. Cu toate acestea, pentru a aprecia o asemenea stare de lucruri la justa sa valoare, pentru a o înțelege și simți așa cum este ea, nu trebuie să avem numai ideea că este vorba de o stare dureroasă, deși ea poate să fie așa sub anumite raporturi. Dar cel care a murit nu are numai

conştienţa unei stări dureroase, ci el este, înainte de toate, conştient că această stare este o necesitate, şi că dacă omul nu ar suporta această suferinţă, el ar ridica obstacole pe drumul său şi şi-ar împiedica evoluţia.

Care este consecinţa străbaterii acestei zone? Să reluăm experienţa prin care trecem când retrăim, după moarte, relaţia noastră faţă de un om. Vedem relaţia pe care am legat-o cu un om pe Pământ şi o retrăim. Datorită acestei viziuni, a acestei experienţe, se formează în sufletul nostru, mai întâi sub forma modelelor lor spirituale, puterile de care avem nevoie pentru ca în viitor karma noastră să ne îndrume de manieră justă spre o încarnare ulterioară împreună cu alte fiinţe, pentru ca să se poată realiza compensarea karmică. În acest fel se clădesc, în tehnica destinului, puterile necesare compensărilor karmice.

Pentru început, cel care a murit nu poate modifica aproape nimic din ceea ce-i oferă anturajul său. Totuşi, el încearcă uneori nevoia instinctivă de a schimba un lucru sau altul. În acest fel, dorinţele nesatisfăcute iau o mare semnificaţie pentru defunct. Este vorba înainte de toate de dorinţe care, în timpul vieţii, nu ating întotdeauna în întregime nivelul conştienţei depline. Aici intră în consideraţie un lucru foarte important. În viaţa obişnuită de aici, de pe planul fizic, se întâmplă ca noi să avem cutare sau cutare simpatie în conştienţa noastră şi să ne facem o reprezentare sau alta. Dar dedesubtul acestei conştienţe se află subconştientul. Acesta nu urcă decât foarte slab la nivelul conştienţei Eului. În felul acesta, în viaţa conştienţei omeneşti se constituie ceva incomplet. În calitate de fiinţă conştientă, omul nu se realizează niciodată în întregime în cursul vieţii sale. Felul în care el se exteriorizează nu este, la drept vorbind, niciodată cu totul veridic. Este

incontestabil că viaţa sufletului omenesc este un lucru extrem de complex. Se poate întâmpla ca sub efectul prejudecăţilor sau din comoditate, sau pentru orice alt motiv, cineva, în conştienţa sa obişnuită, în conştienţa Eului său, să refuze un lucru şi chiar să-l deteste, în timp ce el nutreşte în subconştientul său o vie dorinţă pentru acest lucru pe care îl urăşte la nivelul conştienţei sale lucide. Se întâmplă adesea ca sufletul să lucreze enorm ca să se amăgească asupra unor asemenea lucruri.

Se poate cita exemplul a doi oameni care trăiesc împreună. Unul întâlneşte ştiinţa spirituală şi se entuziasmează pentru ea; celălalt, care trăieşte împreună cu el, nu împărtăşeşte acest entuziasm. Din această cauză relaţia dintre aceste două persoane devine din ce în ce mai dificilă. Cu cât unul se leagă mai mult de antroposofie, cu atât celălalt condamnă mai mult antroposofia şi o calomniază. Or, este perfect posibil – atât este de complicată viaţa omenească – ca acela care defăimează antroposofia să fi devenit el însuşi antroposof, dacă prietenul său sau alt cunoscut al său nu ar fi aderat înaintea lui la antroposofie. Tocmai cel care trăieşte împreună cu el îl împiedică să devină antroposof. Aceasta se poate perfect întâmpla, şi se poate ca cineva să deteste antroposofia, şi să multiplice în conştienţa Eului său obiecţiunile împotriva ştiinţei spirituale, pe când la nivelul subconştientului său, a conştienţei sale astrale, să nutrească cele mai mari simpatii în privinţa ei. Cu cât nu poate suferi antroposofia, pe de o parte, cu atât mai mult o doreşte, pe de altă parte. În viaţa pe Pământ este perfect posibil de a ne comporta astfel şi de a calomnia, la nivelul conştienţei treze, ceea ce în subconştient de fapt dorim. Dar moartea transformă aceste neadevăruri în adevăruri. Se pot astfel remarca oameni care, în timpul vieţii lor, au

detestat antroposofia din comoditate sau pentru alte motive şi că, odată ce au trecut pragul morţii, o doresc în mod intens. În situaţiile cele mai variate este deci posibil ca trecând pragul, şi fiindcă adevărul se manifestă atunci în sufletul omenesc, o asemenea dorinţă, care nu fusese remarcată, să se facă intens simţită. Se poate efectiv dovedi că persoane care, după toate aparenţele nu aveau nici o dorinţă pentru un lucru, să dezvolte pentru acelaşi lucru dorinţa cea mai intensă, după ce ele au trecut prin poarta morţii. Puţin contează în kamaloka, aşadar, dacă dorinţele, poftele, pasiunile ş.a.m.d. îşi au sediul în conştienţa trează a Eului; ceea ce contează este că toate acestea acţionează de asemenea şi în subconştient, în conştienţa astrală. După moarte, efectul arzător al celor aflate în noi este acelaşi, indiferent de nivelul la care s-au aflat, iar dorinţele şi poftele arzătoare pe care le camuflaserăm aici în timpul vieţii pământeşti au o acţiune cu atât mai intensă după moarte.

În problemele de această natură trebuie considerat că tot ceea ce este aproape de sufletul omenesc face, în tot cazul, o impresie asupra lui. Ceea ce vă spun acum a fost bine explorat şi poate apărea ca o experienţă importantă a sufletului omenesc; de aceea este bine ca noi să alegem tocmai un exemplu din antroposofie. Să presupunem că două persoane trăiesc împreună, una este un antroposof fervent, cealaltă nu vrea să ştie nimic de antroposofie. Aceasta din urmă nu va rămâne neinfluenţată în trupul său astral datorită faptului că cineva se ocupă de ştiinţa spirituală în anturajul său. Lucruri de o semnificaţie prodigioasă se produc în sufletele noastre în timp ce noi nu ştim nimic de aceasta; ele acţionează totuşi asupra noastră într-un mod spiritual. Într-adevăr, există fenomene care, prin natura lor, structurează şi transformă sufletul

omenesc. Putem chiar spune că, printre cei care alcătuiesc anturajul unui antroposof, abia dacă mai găsim vreunul, oricât de încăpăţânat ar fi împotriva antroposofiei, care să nu fi dezvoltat în subconştientul său o înclinare pentru ştiinţa spirituală. Tocmai la adversarii antroposofiei aflăm că după moarte urzesc o sferă de dorinţe care putem spune cu certitudine că exprimă o nevoie pătimaşă pentru ştiinţa spirituală. Iată de ce este atât de benefic pentru morţi de a li se citi antroposofie – în special pentru cei care în timpul vieţii lor nu au vrut deloc să audă vorbindu-se de ea. Această citire se practică de altfel adesea printre noi. Aceasta are un efect binefăcător asupra lor. Se procedează în felul următor. Se încearcă mai întâi a dobândi o imaginaţiune, a ne reprezenta într-o imagine vie faţa defunctului, aşa cum era el pe Pământ în ultima vreme. Se ia o carte şi, într-o pace perfectă, cu gândurile îndreptate spre defunct, ca şi cum ar fi aşezat în faţa noastră, i se citeşte, frază după frază. Cel mort sesizează în mod avid ceea ce-i citim şi beneficiază enorm din aceasta. Acesta este aici unul din punctele unde înţelepciunea spirituală devine într-adevăr ceva foarte practic în viaţă, unde materialismul şi spiritualismul nu se mai înfruntă ca teorii, ci în calitate de adevărate puteri. Faptul de a ne dărui spiritualităţii creează o comunicare, o legătură între individualităţile omeneşti, fie că ele sunt n viaţă sau în moarte. Noi putem fi utili celor morţi când cultivăm viaţa spirituală de maniera pe care v-am descris-o, şi încă şi în alte feluri, de care vom vorbi mai târziu. A neglija viaţa spirituală conduce nu numai la o lipsă de cunoştinţe, ci înseamnă înainte de toate că suntem restrânşi la o sferă de existenţă extrem de îngustă, cea a domeniului fizic. Când ne evidenţiem printr-o stare de suflet materialistă şi nu trăim decât în materie, pierdem imediat legătura cu individualitatea aproapelui

care a trecut prin poarta morţii. Iată un exemplu care ne arată cât de imensă poate fi acţiunea unei lumi asupra celeilalte. Când un defunct are dorinţa intensă de a cunoaşte ceva din înţelepciunea spirituală, el este privat de ea şi rămâne încărcat cu dorinţa sa. Ar putea exista cel mult posibilitatea – ceea ce este foarte rar în timpul duratei kamaloka – de a regăsi pe cineva, de asemenea mort şi cu care el să fi fost într-o relaţie în timpul vieţii pe Pământ, care îi poate aduce un fel de satisfacţie, dar ea va fi foarte slabă. Ea nu se compară cu acţiunea binefăcătoare pentru mort pe care o pot avea cei care sunt încă pe planul fizic.

Imaginaţi-vă situaţia unui mort! El are dorinţa cea mai intensă pentru cutare sau cutare lucru. Această dorinţă nu mai poate fi satisfăcută în timpul care urmează după moarte, fiindcă lucrurile pe care le purtăm în sufletul nostru rămân imuabile. Dar de la Pământ poate veni un curent care pătrunde în această dorinţă încremenită. Acesta este singurul mijloc pentru a modifica lucrurile ce se desfăşoară în sufletul nostru. În primul interval de timp care urmează după moarte viaţa şi starea sufletească a unui defunct depind enorm de înţelegerea spirituală pe care o au faţă de el cei care au fost apropiaţii săi şi care au rămas pe planul fizic.

Când comportamentul nostru se inspiră din cunoaşterea pe care ne-o aduce ştiinţa spirituală, noi deveni creatori de condiţii de viaţă cu totul diferite care pot acţiona de la o lume la alta. Trebuie să remarcăm totuşi că în ziua de azi antroposofia nu a devenit într-o măsură prea mare putere de viaţă. Rămâne enorm de mult de făcut pentru a dezvolta într-adevăr ceea ce poate întemeia antroposofia ca putere activă, şi ar fi bine să ne familiarizăm cu adevărurile pe care le aduce ştiinţa spirituală, şi după aceea să ne organizăm întreaga existenţă

în consecinţă. Dacă s-ar înţelege antroposofia în acest sens mai profund s-ar face din ea un nerv vital, şi atunci ar fi pe Pământ mai puţine discuţii şi dispute relativ la teoriile de ordin spiritual. Este ceva la care trebuie să reflectăm. Nu numai viaţa pământească se modifică prin ştiinţa spirituală, ci şi toată viaţa omenirii. Când, datorită muncii de înţelegere a ideilor, antroposofia va fi devenit tot mai mult hrană pentru inimă, oamenii se vor comporta şi conduce în sensul antroposofiei şi atunci şi schimburile între diferitele lumi se vor efectua cu atât mai bine.

Atingem aici un subiect unde nu este uşor să fii crezut, deşi lucrurile pot fi perfect înţelese când reflectăm puţin. Ştiinţa oamenilor, în măsura în care este vorba de ştiinţa planului fizic, este ceva extrem de înşelător. Pe planul fizic omul nu cunoaşte nimic altceva decât faptele şi relaţiile pe care le observă. Aceasta este ceea ce constituie toată realitatea pentru oamenii de ştiinţă sau pentru spiritele materialiste, pe când ea reprezintă foarte puţin pentru cel care poate contempla totalitatea vieţii sufletului.

Vă voi cita un exemplu destul de paradoxal, dar ne putem aminti de cuvintele lui Schopenhauer, care spunea că adevărul ar trebui să roşească, pentru că este paradoxal. Omul cunoaşte datele, pe care apoi le combină. El ştie, de exemplu, că este ora şapte şi jumătate; el iese de acasă şi traversează strada. La ora opt a ajuns într-un loc precis. Pe toate acestea el le ştie datorită percepţiei senzoriale şi asociațiilor de gânduri. Dar în cea mai mare parte a cazurilor el nu ştie de ce nu a plecat cu două sau trei minute mai devreme sau mai târziu. Puţini oameni se întreabă de ce nu au plecat cu trei sau patru minute mai devreme sau mai târziu. Iată un exemplu puţin exagerat, dar astfel de exemple se prezintă întotdeauna în viaţă, numai că oamenii nu o ştiu – exemplul unui om care a

întârziat trei minute. Dacă el ar fi ieşit la ora opt fix din casă ar fi fost poate călcat de o maşină şi omorât. El nu a fost ucis pentru că avea trei minute întârziere. Acest exemplu va fi mai degrabă rar, dar asemenea situaţii, mai mult sau mai puţin reale, nu sunt de exclus, numai că oamenii le ignoră. Datorită celor trei minute de întârziere karma sa l-a ferit de moarte. Aceste lucruri pot părea neînsemnate şi ne pot lăsa indiferenţi, dar nu este aşa, căci omul este indiferent faţă de ceva pe care nu îl cunoaşte, căci în momentul în care l-ar conştientiza nu ar mai rămâne indiferent. Dacă dumneavoastră aţi şti că viaţa v-a fost salvată prin această întârziere de trei minute, aceasta nu v-ar putea lăsa indiferenţi, ci ar produce o impresie profundă asupra sufletului dumneavoastră. Faptul de a şti ar acţiona puternic asupra sufletului dumneavoastră. Dacă vi s-a întâmplat ceva analog, amintiţi-vă semnificaţia pe care a avut-o faptul acela pentru viaţa sufletului. Aceasta nu dovedeşte oare că omul nu încetează să se mişte prin viaţă cu ochii legaţi? Este exact ceea ce face. El cunoaşte tot ceea ce se întâmplă exterior, dar nu ştie ceea ce ar fi putut să i se întâmple dacă lucrurile se desfăşurau puţin diferit. Altfel spus, cunoaşterea posibilităţilor scapă puterilor sufletului. Sufletul trăieşte cufundat în indiferenţă, pe când ar putea fi zguduit şi ar putea atinge un nivel superior dacă ar fi conştient de posibilităţi. Datorită faptului că omul ignoră aproape orice raporturi din prezent, că nu cunoaşte în fond decât ceea ce i se oferă ca dat, viaţa sufletului omenesc rămâne foarte săracă; şi în ea nu se exprimă ceea ce s-ar putea exprima în alte împrejurări. Poate că nu am fi găsit atât de uşor un exemplu atât de paradoxal ca acesta dacă investigatorul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere nu ne-ar plasa direct în faţa unor asemenea situaţii. Într-adevăr, printre tot ceea ce umple sufletul se află de

asemenea tocmai ceea ce nu urcă la nivelul conştienţei. După moarte, multe dintre cele de care omul nu are nici cea mai mică bănuială în timpul vieţii sale se ridică puternic în faţa sufletului său. El constată: într-un anume moment din viaţa ta ai fost în pericol, la un anume alt moment tu ai trecut pe lângă o fericire; tu ai fost prea comod, şi dacă nu ai fi fost aşa, ai fi putut face cutare sau cutare bine. După moarte, o întreagă lume de lucruri netrăite se ridică în faţa noastră. Ceea ce un materialist va considera ca ridicol la nivelul lumii fizice, devine după moarte o realitate, o adevărată realitate. Tot ce ne înconjoară aici, jos, fără ca să se exprime în viaţă, ne dezvăluie după moarte o întreagă lume.

Lucrurile de care este vorba aici nu există ele într-adevăr? Să reluăm cazul în care am plecat de acasă cu o întârziere de trei minute, şi datorită acestui fapt am scăpat de la moarte. Noi nu ştim absolut nimic despre aceasta. Faptul că nu o ştiam este fără importanţă doar pentru materialist. Dimpotrivă, orice fiinţă inteligentă ştie că faptul de a şti sau de a ignora un lucru nu este ceea ce contează. Ea ştie că lucrurilor nu le pasă de ceea ce ea ştie sau nu ştie, şi că ele există independent de cunoaşterea lui. Corelaţia de puteri exista, opunerea de puteri, de asemenea. Probabil că trenul care trebuia să ne aducă moarte era acolo şi erau îndeplinite toate condiţiile în vederea morţii noastre. Puterile au colaborat, dar acţiunea lor s-a desfăşurat alunecând unele pe lângă celelalte, deşi au fost gata să se ciocnească. Se întâmplă multe lucruri asemănătoare în viaţa noastră, cu toate că noi nu le percepem. Dacă oamenii dezvoltă încetul cu încetul înţelegerea pentru lumea spirituală, aşa cum trebuie să se facă în epoca noastră, atunci ceea ce se află în jurul nostru fără să se dezvăluie simţurilor noastre şi fără să existe

pentru inteligenţa curentă, va începe să acţioneze asupra noastră într-un anumit fel. Aici ajungem la un fapt extrem de interesant. Să presupunem că faptul s-a întâmplat aşa cum l-am relatat, adică am scăpat de la moarte datorită acestui decalaj de trei minute. Materialistul nu resimte nimic din toate acestea, dar cel care a dobândit înţelegerea în inima sa pentru asemenea raporturi – ştiinţa spirituală nu este decât la începutul dezvoltării sale – cunoaşte cu adevărat o profundă bulversare lăuntrică. Oricine s-a familiarizat cu ştiinţa spirituală, oricine nu o cunoaşte numai din afară, ci a trăit suficient în ea în aşa fel încât ea a devenit conţinut al sufletului său, poate scăpa de la moarte plecând cu o întârziere de trei minute. Dar chiar în momentul în care moartea s-ar fi putut produce dacă erau îndeplinite alte condiţii, el simte acest lucru – simte ceva în sine. Când antroposofia va fi devenit sevă pentru viaţa sufletului, vom învăţa a ne deschide la posibilităţile latente şi a le resimţi.

Şi ce anume vom putea resimţi treptat, când natura omenească va fi reuşit să se îmbibe cu cunoaşterea ştiinţei spirituale? Într-un asemenea moment, când ar fi trebuit să se întâmple ceva în raport cu noi, noi am deveni momentan un fel de medium. Am fi cufundaţi pentru o clipă într-o stare de medium, având posibilitatea de a lăsa lumea spirituală să ne lumineze conştienţa. Asemenea momente pot fi dintre cele mai fructuoase pentru om dacă în răstimpul lor morţii acţionează asupra lui şi omul este condus să devină conştient de ceva în privinţa lor. Asemenea momente de fapte care nu s-au realizat, fapte neconcretizate care sunt legate de noi, vor fi oarecum trezitoare pentru impresiile ce emană din lumea spirituală. O formă cu totul deosebită de viaţă prevestitoare se va putea dezvolta în sufletul celor afectaţi intim de ştiinţa

spirituală. Aceasta se explică prin faptul că omenirea este realmente în evoluţie şi că numai un om limitat poate crede că neamul omenesc este dotat pentru totdeauna cu aceleaşi puteri sufleteşti. Puterile sufletului se modifică. Astăzi omul este înzestrat mai ales pentru perceperea lucrurilor exterioare şi prelucrarea lor prin gândire. Prin situaţii de genul celor descrise, el evoluează spre o etapă când vor fi dezvoltate puterile psiho-spirituale. Există deci perspectiva ca ştiinţa spirituală să devină o putere de viaţă cu acţiune formatoare intensă asupra existenţei. Adineauri am văzut cum, plecând de la planul fizic, se poate exercita o acţiune asupra vieţii de după moarte. Acum vedem unde pot fi create deschideri permiţând să vedem în viaţa fizică ceea ce vieţuiesc morţii. Prin aceste consideraţii a vrut să vă arăt cum se oferă ocaziile de comunicare între aceste două lumi.

În această privinţă se păcătuieşte enorm. Se difuzează tot felul de doctrine stranii şi mai ales anumite practici nu mai puţin curioase. Cel care este la curent cu aceste lucruri ştie că, pentru a intra în raport cu un defunct, trebuie în prealabil să creăm o ocazie favorabilă. Fac aici abstracţie de ocaziile datorate practicilor mediumice. Trebuie aşa-zicând deschisă o fereastră spre mort. Există de altfel multe persoane frivole care, când le spunem: cutare sau cutare ar vrea bucuros să afle noutăţi de la un mort, ne dau după câteva ore un răspuns: „Eu am vorbit cu el, se simte bine…" Am întâlnit mai multe cazuri de acest gen. Aceasta face parte din capitolul orbirii în faţa unei autorităţi, şi a escrocheriei care se leagă de ea.

Dar acest lucru ne dezvăluie încă un aspect. Cum sfera kamaloka se situează, esenţial, în spaţiul astral, puteţi concluziona de aici că lumea posibilităţilor stă în raport cu lumea astrală; nu cu lumea a ceea ce se realizează aici jos,

ci de ceea ce s-ar putea realiza. Vă invit să luaţi ca obiect al meditaţiilor dumneavoastră acest gând: ceea ce este posibil în lumea fizică, dar nu se concretizează, creează un fel de atmosferă de comunicare cu spaţiul astral.

Din tot ceea ce s-ar din tot ceea ce s-ar putea încă spune despre viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, relativ la care vom mai avea de descoperit multe aspecte, nu voi mai evoca astăzi decât faptul următor: în decursul vieţii, care se întinde de la moarte şi până la naştere, există în mod esenţial trei feluri de puteri care se exprimă în suflet: puterile gândirii, puterile sentimentului, puterile voinţei şi dorinţei. Puterile gândirii, ale inteligenţei contribuie mai puţin la a ne lumina; puterile sentimentului fac ca inima noastră să fie mai mult sau mai puţin capabilă să manifeste compasiune sau duritate, şi ca noi să avem o dispoziţie mai mult sau mai puţin deschisă faţă de elementul religios; puterile voinţei şi dorinţei fac ca faptele noastre să fie mai mult sau mai puţin egoiste sau altruiste. Astfel se exprimă aceste trei puteri sufleteşti. Pentru viaţa care se scurge între moarte şi o nouă naştere, aceste puteri sufleteşti au o semnificaţie cu totul diferită. Să vedem mai întâi puterile intelectuale. Ne putem întreba la ce servesc ele după moarte. Ele contribuie la a ne lumina puternic conştienţa, experienţa conştientă prin care trecem în timpul care se scurge între moarte şi o nouă naştere. Cu cât ne străduim mai mult în timpul vieţii fizice să avem o gândire clară, dar şi exactă şi veridică, cu cât ne străduim mai mult să abordăm de o manieră justă datele spirituale, şi conştienţa noastră se va lumina între moarte şi o nouă naştere. În mod concret aceasta înseamnă că orice om care este lipsit de veracitate în facultăţile sale intelectuale, şi care este puţin înclinat să cunoască raporturile spirituale în adevărul lor, aşa cum se poate atinge numai prin cunoaştere, orice om marcat de această insuficienţă va dezvolta după moarte o conştienţă,

dar ea se va estompa progresiv. Experienţa de după moarte are particularitatea că atenuarea conştienţei ne conduce să parcurgem mai rapid o anumită perioadă. Noi traversăm întinderea lumii spirituale mai repede când suntem adormiţi, decât când suntem treji. Când cineva este insensibil la puterile intelectuale, el rămâne aşadar conştient un anumit timp după moarte, dar apoi nu-şi mai poate menţine conştienţa. Toropeala sa provoacă o stare crepusculară, şi restul vieţii se desfăşoară rapid. El se reîntoarce relativ repede în viaţa fizică.

Alta este în această privinţă situaţia puterilor de voinţă şi de dorinţă. Aceste puteri ne ajută să extragem din raporturile macrocosmice, unde suntem între moarte şi o nouă naştere, anumite puteri – slabe sau viguroase – de care avem nevoie pentru edificarea următoarei noastre vieţi. Când ajungem în acest stadiu cu o atitudine lăuntrică imorală, nu putem extrage puterile necesare pentru construirea corectă a trupului astral şi a trupului eteric. Acestea vor fi prin urmare atrofiate şi noi vom avea o constituţie slabă, ş.a.m.d. Deci moralitatea este cea care ne face apţi să extragem din lumile superioare puterile de care avem nevoie pentru încarnarea următoare. Intelectualitatea şi moralitatea sunt deci strâns legate de ceea ce va deveni omul ca urmare a zăbovirii sale în sfera suprasensibilă între moarte şi o nouă naştere. În ceea ce priveşte puterile sentimentului, puterile cele mai intime ale sufletului omenesc, ele se ridică în mod obiectiv în faţa noastră în timpul în care se scurge între moarte şi o nouă naştere; ele sunt situate în afara noastră. Acest fapt este extrem de important. O fiinţă, care este capabilă de iubire şi compasiune, are, pentru lumea ambiantă în sânul căreia trăieşte după moarte, imaginile stimulatoare şi de sacrificiu care corespund milei şi compasiunii. Aceste

imagini se ridică în faţa sufletului său în răstimpul dintre moarte şi o nouă naştere. În faţa celui care a urât, apar imaginile urii. Într-o anumită perioadă a vieţii dinte moarte şi o nouă naştere noi vedem, într-un tablou universal etalat în faţa noastră, ceea ce suntem noi în fiinţa noastră cea mai intimă. Nu există nici un pictor atât de perfect ca puterile care lucrează în noi în acest fel între moarte şi o nouă naştere. Puterile cele mai intime ale sentimentului nostru formează firmamentul pe care îl contemplăm în timpul acestei perioade, la fel cum pe Pământ noi vedem firmamentul ceresc. El este mereu cu noi. Acest fapt este în raport cu ceea ce am evocat alaltăieri. Dacă noi am primit Misteriul de pe Golgota în fiinţa cea mai intimă a sufletului nostru, dacă am înţeles sensul cuvintelor lui Pavel: „Nu eu, ci Christos în mine!", atunci, dacă îl vieţuim pe Christos în noi, avem posibilitatea, în timpul stării noastre solare, de a-l contempla pe Christos în lumea de imagini ale kamalokăi. El ni se prezintă în forma sa cea mai sublimă şi mai majestoasă, în gloria sa manifestată, drept elementul în care noi trăim şi acţionăm. Această gândire nu trebuie să aibă în mod necesar un sens egoist, ea poate fi foarte obiectivă. Ceea ce găsim în acest tablou etalat în faţa noastră, luăm în sufletul nostru pentru a-l include în încarnarea noastră următoare. Nu numai aceasta face din noi oameni mai buni, dar aceasta dă naştere de asemenea la puteri mai bune în evoluţia Pământului.

Munca pe care o efectuăm asupra sentimentului nostru este în consecinţă în raport direct cu facultăţile pe care le vom avea în viaţa următoare. Aceasta ne arată cum funcţionează tehnica destinului în ceea ce priveşte puterile sentimentului nostru. Acestea compun o vastă tapiserie universală, un firmament universal în jurul nostru, între moarte şi o nouă naştere. Aceste puteri se află după aceea în

noi, pentru a acţiona în viaţa următoare cu mai mare intensitate decât în viaţa precedentă. În timpul perioadei intermediare care se întinde de la moarte la o nouă naştere, contemplăm în afara noastră tot ceea ce am trăit lăuntric în viaţa precedentă; această experienţă ne face mai puternici şi intensifică puterile care provin din viziunea vie.

Am evocat anumite lucruri infinit de importante relativ la ceea ce se întâmplă între moarte şi o nouă naştere. Importanţa lor rezidă în faptul că aici, pe Pământ, noi nu suntem nimic altceva decât ceea ce a făcut din noi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Dacă nu ţinem cont de ceea ce se întâmplă în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere, vom ajunge tot mai puţin la o reală cunoaştere a propriei noastre fiinţe, şi deci şi a acţiunilor noastre şi a gândurilor noastre în cadrul devenirii omenirii. Aceste consideraţii constituie o parte dintr-un vast ansamblu care s-ar putea dezvolta asupra acestui subiect. Din parte-mi, se punea problema numai de a face începutul unei teme care trebuie să fie, din ce în ce mai mult, conţinut al ştiinţei spirituale, în timpul care va urma.

VII UNELE ASPECTE ALE FORMĂRII KARMEI PE DURATA VIEȚII DE DUPĂ MOARTE

Berna, 15 decembrie

Ramura din Berna sărbătoreşte astăzi a cincea sa aniversare. Cu această ocazie suntem în măsură de a ne reuni pentru prima dată în acest locaş care, prin specificul său, formează un cadru demn pentru aspiraţiile noastre spirituale şi munca spirituală din acest oraş. Când ne străduim să realizăm un asemenea cadru şi suntem din ce în ce mai în măsură să ţinem reuniunile noastre intime

într-un mediu adecvat, aceasta nu este lipsit de importanţă pentru căutările noastre spirituale. Ştim că în mai multe locuri, unde se cultivă activitatea noastră, există străduania de a realiza asemenea spaţii, şi că există deja un anumit număr de astfel de locuri. Cu ocazia acestei zile, care merită să fie dublu sărbătorită, îmi îngădui să pronunţ câteva cuvinte pentru a atrage atenţia asupra importanţei unui asemenea cadru.

Cu ocazia căutărilor noastre ne întoarcem mereu la cifra trei, la sfânta triadă. În cadrul sufletului omenesc, ea se prezintă sub forma gândirii, sentimentului şi voinţei.

Când atenţia noastră se îndreaptă asupra gândirii, suntem conduşi să ne spunem că, de îndată ce gândim, noi trebuie să ne conformăm necesităţilor obiective. Când gândurile se îndreaptă asupra lucrurilor planului fizic sau asupra celor din lumile superioare şi nu ţin seama de necesităţi, noi nu putem decât comite erori şi nu ajungem la adevăr. Cât priveşte voinţa noastră, trebuie, de asemenea, să ţinem cont mai întâi de ceea ce ne dictează anumite principii morale exterioare. Şi aici trebuie să ne conformăm necesităţilor. În privinţa gândurilor noastre şi voinţei noastre putem spune că necesităţile lumilor superioare se prelungesc în lumea fizică.

Fiinţa omenească se simte cu adevărat liberă numai în sentimentul său. Sentimentul este foarte diferit de gândire şi de voinţă. Momentul în care ne simţim cel mai mulţumiţi în sentimentele noastre şi sensibilitatea noastră lăuntrică este cel în care nu simţim nici constrângerea gândirii, nici cea a voinţei, şi când ne putem consacra celor ce vorbeşte sentimentul. De ce este, în această privinţă, astfel?

În cazul gândirii, noi simţim că aceasta este legată de ceva, că ea depinde de ceva; în cazul voinţei, simţim de asemenea că suntem dependenţi; în cazul sentimentului,

dimpotrivă, suntem în întregime în noi înşine şi trăim în sufletul nostru. De ce este astfel? Fiindcă sentimentul nostru este, în cele din urmă, imaginea reflectată a unei puteri care se situează foarte departe de conştienţa noastră. Gândurile ne apar ca nişte còpii a ceea ce reprezintă ele de fapt. Voinţa trebuie să fie desfăşurată în aşa fel încât să fie expresia angajamentului nostru. În sentiment noi avem dreptul să trăim liber ceea ce vorbeşte sufletului nostru, fiindcă, din punct de vedere ocult, sentimentul este reflectarea a ceea ce, într-adevăr, nu pătrunde în conştienţa noastră, dar se situează dincolo de conştienţa obişnuită şi este nemijlocit de natură divin-spirituală. Putem spune că prin gândire şi voinţă zeii se străduiesc să educe omul, dar că în sentiment ei ne permit să participăm, deşi într-un mod tainic, la propriul lor fel de a acţiona, la propria lor creaţie. Sentimentul este de altfel o manifestare prin care în sufletul nostru există ceva ce încântă zeii.

Datorită acestui cadru care a fost creat, tot ceea ce studiem aici poate fi însoţit de un sentiment care ne plasează într-o intimitate mai mare cu lumile spirituale. Şi această intimitate trebuie să provină din toate consideraţiile noastre. Este deci just să acordăm o anumită importanţă unui asemenea cadru, şi nu ne rămâne decât să ne familiarizăm cu efectul care se desprinde din el. Privirea noastră îmbrăţişează toate aspectele acestui cadru şi ne permite să resimţim puterea luminii şi culorilor, care devin pentru noi revelaţii a cea ce există în lumea spirituală. Bineînţeles că ceea ce avem de spus poate fi primit şi în localurile îngrozitoare care există acum peste tot. Dar sufletele noastre nu se pot într-adevăr încălzi de la consideraţiile spirituale decât atunci când avem un astfel de cadru. Faptul de a putea dispune de acest mediu aici, la

Berna, după cinci ani de activitate, ne permite să apreciem că munca noastră este însoțită și binecuvântată de o karmă bună. Fie ca orice ocazie asemănătoare acestei duble sărbători de astăzi să ne reamintească de rolul important pe care știința spirituală îl poate juca pentru binele omului timpurilor moderne.

Ceea ce vom examina astăzi se leagă de multe subiecte de care am vorbit adesea. Ne propunem să studiem aceste date cunoscute, dintr-un punct de vedere nou. Într-adevăr, lumile spirituale nu ne vor deveni în întregime de înțeles decât dacă le considerăm plecând de la punctele de vedere cele mai diverse. Noi am propus deja descrieri foarte variate despre viața între moarte și o nouă naștere. Vom relua astăzi acest subiect ținând cont de anumite aspecte pe care am avut ocazia să le studiez din nou în cadrul investigației spirituale pe care am făcut-o în cursul lunilor trecute.

Noi știm că imediat după ce am trecut pragul morții trecem prin ceea ce se numește kamaloka. Este vorba de perioada în care mai suntem încă strâns legați de sentimentele noastre, de impulsurile și de toată viața sufletului nostru de pe durata ultimei noastre încarnări. Ne eliberăm progresiv de această legătură. Odată trecuți prin poarta morții nu mai dispunem de corpul fizic. Dar chiar și după ce ne-am eliberat de trupul nostru fizic și de trupul nostru eteric, ne rămâne trupul astral în toate particularitățile pe care le avea mai înainte pe Pământ. Aceste particularități fac parte din trupul astral, fiindcă el locuise în trupul fizic. El trebuie însă acum să le depună. Aceasta necesită un anumit timp, timpul cât durează kamaloka. După kamaloka, el trece prin experiența a ceea ce noi am numit lumea spirituală sau devachan. În lucrările noastre l-am caracterizat de preferință după experiențele

pe care le face omul datorită diferitelor elemente care sunt răspândite în jurul lui. Vom studia acum un alt aspect al vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Vom începe prin a-i da caracteristicile generale.

După ce omul a trecut pragul morţii, el trece prin experienţa următoare. În timp ce suntem aici, pe Pământ, noi putem spune că suntem într-un loc ferm, închişi în pielea noastră, în timp ce în spaţiul din jur se află celelalte lucruri şi celelalte fiinţe. După moarte este altfel. După moarte, întreaga noastră fiinţă se dilată; avem impresia că devenim din ce în ce mai mari. Sentimentul de a fi în pielea noastră şi de a avea afară spaţiul exterior cu tot ceea ce conţine el, este o experienţă pe care nu o avem după moarte. După trecerea pragului noi suntem în interiorul lucrurilor şi fiinţelor, ne dilatăm şi umplem tot spaţiul pe care îl avem în vedere. În timpul perioadei kamaloka, noi nu încetăm de a ne dilata. La sfârşitul acestei perioade suntem la fel de mari pe cât este spaţiul circumscris de orbita lunară. Este efectiv vorba de o creştere care ne duce la ocuparea spaţiului. Faptul de a ne simţi ca fiind în spaţiu, existenţa în spaţiu împreună cu alte făpturi ia după moarte o cu totul altă semnificaţie decât aici, jos, pe planul fizic. În timpul perioadei kamaloka noi umplem efectiv întreg spaţiul din interiorul orbitei lunare. Fiecare suflet luat individual, deci toate sufletele împreună, ocupă în kamaloka acelaşi spaţiu delimitat de orbita lunară. Toate se întrepătrund, şi totuşi această întrepătrundere nu constituie deloc o unire; căci sentimentul de a fi împreună depinde de cu totul alte criterii decât umplerea aceluiaşi spaţiu comun. După moarte, două suflete pot foarte bine locui în acelaşi spaţiu, şi totuşi să fie infinit de îndepărtate unul de altul. Asta înseamnă că trăirile lor sunt de aşa natură încât ele nu au nevoie să ştie unul de altul, în timp ce alte suflete care se află în acelaşi spaţiu se simt familiare, se

simt împreună şi unite. Acolo totul depinde de condiţiile lăuntrice, şi nu de raporturile lor exterioare, spaţiale.

În perioadele ulterioare, după ce a trecut prin kamaloka, omul pătrunde în spaţii şi mai vaste. El se dilată tot mai mult. La sfârşitul perioadei kamaloka, atunci când el s-a dilatat oarecum în spaţiul ceresc ce se întinde până la orbita lunară, în acest spaţiu, pe care trebuie să-l străbată în răstimpul de kamaloka, se află cele de care omul s-a eliberat, cu alte cuvinte tot ceea ce el a făcut pe Pământ şi care poartă amprenta atracţiei sale, a dorinţei sale, a pasiunii sale pentru viaţa pământească. Omul trebuie să treacă prin toate aceste experienţe, dar el trebuie, după aceea, să se debaraseze de ele, în sfera lunară, în kamaloka. În cadrul parcursului său ulterior morţii, când omul îşi va aminti de sfera lunară, el va găsi acolo gravate toate tendinţele şi dorinţele legate de viaţa sensibilă pe Pământ, tot ceea ce s-a dezvoltat astfel în sufletul său şi care explică simpatia sa pentru lumea corporală. Pe toate acestea el le abandonează în sfera Lunii. Acestea rămân înscrise acolo. Omul nu le poate şterge aşa de repede. El le ia cu sine ca puteri, dar totul rămâne înscris în sfera lunară. Se poate deci spune că în contul datoriilor noastre – şi aceasta este adevărat pentru orice om – totul rămâne înscris în sfera Lunii.

După aceea noi continuăm a ne dilata. Intrăm atunci într-o a doua regiune, pe care ocultismul o numeşte sfera lui Mercur. Nu este posibil să continuăm a expune aceasta cu ajutorul unei scheme; vom examina deci aceste lucruri fără să recurgem la un desen. Sfera lui Mercur este mai mare decât cea a Lunii. Dacă vrem să ne inserăm după moarte în această sferă, o putem face în cele mai diferite feluri. Putem studia toate acestea cu mijloacele pe care ni le oferă ştiinţa spirituală. Un om care a manifestat o atitudine imorală sau a avut o moralitate mediocră, se

încadrează în această sferă a lui Mercur într-un fel foarte diferit de cel al unui om cu simţ moral dezvoltat. În această sferă a lui Mercur, cu alte cuvinte sfera care urmează după sfera kamaloka, omul cu moralitate redusă este incapabil să-i regăsească pe oamenii care se află de asemenea în lumea spirituală după ce au părăsit planul fizic în acelaşi timp ca el, înainte sau chiar puţin timp după el. Cu alte cuvinte, intrând în lumea spirituală, el nu-i poate regăsi pe cei care îi erau dragi, cei cu care i-ar plăcea să fie împreună. În lumea spirituală el devine un eremit în sfera lui Mercur, datorită comportamentului său imoral pe Pământ. Cel care a făcut dovada calităţilor sale morale, dimpotrivă, devine ceea ce se poate numi o fiinţă sociabilă. El regăseşte înainte de toate, în lumea spirituală, sufletele celor care i-au fost apropiaţi pe Pământ.

Faptul de a fi împreună cu semenii nu este deci o problemă de spaţiu – căci ocupăm cu toţii acelaşi spaţiu –, aceasta depinde de atitudinea sufletului nostru. Devenim eremiţi deşi ne aflăm în acelaşi spaţiu cu ceilalţi, şi rămânem eremiţi, căci nu găsim drumul care să ne conducă spre ceilalţi, cu toate că ne aflăm în acelaşi spaţiu. Dacă suntem marcaţi de o atitudine imorală, devenim eremiţi; dacă suntem purtători de impulsuri morale, devenim fiinţe sociale. În sfera lunară, în kamaloka, noi întâmpinăm alte dificultăţi de ordin social. Dar, în general, putem reţine că şi acolo omul devine un eremit sau o fiinţă sociabilă în funcţie de constituţia sufletului său. Cel care s-a evidenţiat prin egoismul său aici pe Pământ şi nu a cunoscut decât satisfacerea dorinţelor şi a pasiunilor sale, nu va găsi uşor în această sferă lunară fiinţele care-i fuseseră apropiate pe Pământ. Dimpotrivă, orice fiinţă care a iubit cu pasiune ceva, afară de sine, chiar dacă această iubire era legată de simţuri, nu va fi o fiinţă în întregime solitară pe durata

timpului petrecut în kamaloka. El va întâlni acolo alte fiinţe care i-au fost apropiate. Ca regulă generală, nu este posibil să întâlnim în aceste două sfere alte fiinţe omeneşti decât cele ce ne-au fost deja apropiate pe Pământ. Celelalte ne rămân necunoscute. Aşadar, condiţia necesară pentru ca noi să ne putem întâlni cu alţi oameni ca atare, este să fi fost împreună cu ei pe Pământ. Întâlnirea depinde de elementul moral. Chiar aspiraţiile morale nu ne pot ajuta prea mult să trecem dincolo de regiunea care duce la cei de care noi am fost apropiaţi pe Pământ. Raporturile cu aceste fiinţe pe care le întâlnim după moarte au particularitatea că nu mai pot fi modificate atunci.

Acestea trebuie înţelese în felul următor. Aici, jos, ne este posibil, în fiecare moment să schimbăm condiţiile de viaţă şi relaţiile care stăpânesc viaţa. Să luăm cazul unui om pe care, un anumit timp, nu l-am iubit aşa cum ar fi meritat. Chiar din momentul când ne dăm seama şi devenim conştienţi de aceasta, dacă suntem destul de puternici, putem să manifestăm faţă de el iubirea pe care o merită. După moarte nu mai există această posibilitate. După moarte, când întâlnim o fiinţă pe care nu am iubit-o suficient sau căreia i-am acordat o iubire nejustificată, ne dăm seama de aceasta şi percepem această eroare cu mai multă precizie decât aici pe Pământ, dar nu mai putem schimba nimic. Lucrurile trebuie să rămână aşa. Se adevereşte faptul că relaţiile din viaţă au o anumită persistenţă. Datorită faptului că ele devin durabile, în sufletul nostru se formează puterea prin care se reglează karma. Deci dacă, de exemplu, timp de cincisprezece ani am iubit prea puţin pe cineva, ne dăm seama de aceasta, şi în timp ce vieţuim această experienţă ne dezvoltăm puterea de a proceda altfel la următoarea noastră încarnare pe Pământ. Noi elaborăm altfel puterea şi voinţa

necesare pentru compensarea karmică. Acesta este specificul karmei. Înainte de toate trebuie ca un lucru să ne fie foarte clar: În primele timpuri de după moarte, deci pe durata perioadei Lunii şi celei a lui Mercur, dar şi pe durata perioadei următoare, pe care o vom caracteriza numaidecât, noi trăim în lumea spirituală în aşa fel că viaţa noastră depinde de felul în care am trăit aici pe Pământ, pe planul fizic, numai că nu se ia în considerare numai conştienţa, aşa cum o avem pe Pământ, ci şi subconştientul nostru. Aici, pe Pământ, viaţa normală, cea în stare de veghe, este trăită la nivelul Eului nostru. Dedesubtul conştienţei Eului nostru se află conştienţa astrală, subconştientul. Fără ştirea omului, subconştientul acţionează câteodată pe Pământ cu totul altfel decât conştienţa superioară, conştienţa Eului.

Să urmărim şi un alt exemplu. Doi oameni trăiesc în cea mai perfectă relaţie de prietenie. Se întâmplă adesea ca unul din ei să dobândească o anumită stimă pentru ştiinţa spirituală, pe când celălalt, care trăieşte împreună cu el, dezvoltă o putere de aversiune faţă de ştiinţa spirituală, care până atunci îl lăsa indiferent. Această ură nu este nevoie să ocupe totalitatea sufletului; este cu totul posibil ca ea să nu se afle decât în conştienţa Eului, dar nu şi în conştienţa astrală. La nivelul conştienţei astrale, fiinţa care dezvoltă o ură din ce în ce mai virulentă poate foarte bine aspira la această ştiinţă spirituală fără să-şi dea seama de aceasta. Este întru totul posibil să fie aşa. Natura omenească comportă asemenea contradicţii. Când examinăm conştienţa astrală, subconştientul, găsim poate acolo, ignorată, o simpatie pentru cauza care determina ura la nivelul conştienţei superioare. După moarte, aceasta se revelează în toată semnificaţia ei profundă, căci atunci omul percepe acest raport. Cineva care s-a convins pe

Pământ de ura sa împotriva ştiinţei spirituale, în timp ce el o iubeşte la nivelul vieţii sale subconştiente – deşi a respins-o fără încetare – simte adesea o iubire arzătoare pentru această ştiinţă spirituală. Cu ocazia vieţii în kamaloka, el poate suferi profund că nu ştie nimic relativ la ea. Căci în primele timpuri după moarte trăim, înainte de toate, cu amintirile. După moarte omul nu depinde deci numai de ceea ce îl chinuieşte sau îl bucură, de ceea ce trăieşte în conştienţa Eului său, ci şi de ceea ce s-a dezvoltat în subconştientul său. Acum omul devine pe deplin conştient de aceste relaţii.

Atingem aici un punct unde putem vedea că ştiinţa spirituală, când este înţeleasă în mod corect, este chemată să intervină rodnic în toată viaţa omenească. Vedeţi dumneavoastră, cel care a trecut prin poarta morţii nu mai poate schimba nimic în relaţiile cu fiinţele din anturajul său, după cum nici aceste fiinţe nu sunt în măsură să le modifice. O situaţie de neclintit caracterizează relaţiile lor. Pot interveni modificări în domeniul relaţiilor dintre defuncţi şi vii. Cei care rămân încă pe planul fizic şi au avut relaţii cu defuncţii, sunt singurii care pot atenua puţin suferinţa lor, pot uşura chinurile celor care au trecut pragul morţii. În multe cazuri de acest gen se dovedeşte binefăcătoare ceea ce se poate numi citirea făcută pentru defuncţi. Aceasta s-a confirmat într-adevăr. Să presupunem că a decedat cineva care, pentru un motiv sau altul, nu s-a interesat de ştiinţa spirituală. Cel care a rămas pe Pământ poate şti, din ştiinţa spirituală, că defunctul poate avea un interes arzător pentru ştiinţa spirituală. Când cel viu aprofundează lăuntric gânduri împreună cu defunctul, ca şi cum defunctul ar fi în faţa lui, aceasta îi prilejuieşte defunctului o binefacere considerabilă. Noi putem efectiv proceda la citirea unui text de ştiinţă spirituală special

pentru defunct. Aceasta permite depăşirea prăpastiei care separă pe cel viu de defunct. Imaginaţi-vă un moment cele două lumi care, faţă de mentalitatea materialistă a oamenilor, apar separate: lumea planului fizic şi lumea spirituală pe care omul o parcurge între moarte şi o nouă naştere. Gândiţi-vă o clipă la repercusiunea directă pe care o poate avea pentru viaţă când aceste două lumi fuzionează! Când ştiinţa spirituală nu este redusă la o simplă teorie, ci devine un impuls nemijlocit pentru viaţă – ceea ce ar trebui totdeauna să fie – atunci nu mai există separare, ci comunicare directă. Citirea făcută pentru cei morţi constituie unul din cazurile care ne permit să intrăm în contact direct cu defuncţii şi să-i ajutăm. Dacă noi nu-l ajutăm pe cel care a fugit de ştiinţa spirituală, el va fi mereu frământat de dorinţa de a o cunoaşte. Dacă el simte o asemenea dorinţă, noi îl putem perfect ajuta, de aici de pe Pământ. Astfel pot veni cei vii în ajutorul defuncţilor.

Într-un anumit fel este de asemenea posibil ca defunctul să fie perceput de către cel viu, deşi cei care trăiesc aici jos nu fac, în ziua de azi, prea multe pentru a intra în comunicare cu morţii. Şi aici ştiinţa spirituală poate interveni în mod direct în viaţa omenească şi poate deveni un elixir de viaţă. Pentru a înţelege cum sunt în măsură defuncţii să acţioneze asupra viilor, trebuie să pornim de la următoarele reflecţii.

Ce ştie omul, în mod real, despre lume? În cadrul a ceea ce observăm noi pe planul fizic, cu conştienţa noastră de veghe, ştim extraordinar de puţine lucruri. Cunoaştem ceea ce se desfăşoară în faţa simţurilor noastre şi ştim ceea ce putem face cu ajutorul inteligenţei noastre. Tot restul îl ignorăm. Cel mai adesea credem că nu există nimic în afara a ceea ce percep simţurile noastre fizice. Or, există enorm

de multe lucruri pe care nu le percepem, dar sunt de primă importanţă. Ce înseamnă aceasta?

Să presupunem că avem obiceiul să ne ducem la munca noastră în fiecare zi la ora opt dimineaţa. O dată însă plecăm cu o întârziere de cinci minute. Nu se întâmplă nimic, numai că ajungem cu cinci minute mai târziu. Şi nici examinând totul mai îndeaproape şi studiind toate datele, poate că nu putem descoperi că dacă în ziua aceea plecam la timp, am fi fost călcaţi de o maşină: dacă am fi plecat la ora obişnuită, nu mai eram în viaţă. Ceea ce este de asemenea posibil, şi aceasta s-a întâmplat efectiv, este ca cineva să fie împiedicat de un prieten să se îmbarce pe Titanic. El poate spune că dacă ar fi făcut acest voiaj ar fi fost înecat. Faptul că acest lucru a fost condiţionat de karmă, este o altă chestiune. Gândiţi-vă un pic: considerând viaţa în acest fel, dumneavoastră realizaţi că de fapt ceea ce ştiţi într-adevăr despre această viaţă este foarte puţin. Dacă nu se întâmplă nimic din ceea ce s-ar fi putut întâmpla, dumneavoastră nici nu o ştiţi. Omul nu ţine cont de nenumăratele posibilităţi care există în lumea realităţilor. Puteţi obiecta că aceasta nu are nici o importanţă. Desigur că, la nivelul condiţiilor exterioare, nu este important. Ceea ce contează mai mult, este să nu fi murit. Dar eu ţin să vă atrag atenţia asupra faptului că noi ar fi trebuit să ştim că probabilitatea de a muri ar fi fost mare dacă noi nu am fi pierdut un tren care a suferit o catastrofă. Nu ne putem imagina întreaga variantă de posibilităţi, care de altfel se concretizează întotdeauna într-un caz special. Este adevărat că pentru desfăşurarea exterioară a lucrurilor ne este suficient să cunoaştem ceea ce se oferă observaţiei noastre. Să presupunem totuşi că noi ştim exact că s-ar fi putut întâmpla ceva dacă nu am fi pierdut trenul. O asemenea experienţă face atunci o

impresie puternică asupra sentimentului nostru şi ne putem spune că un destin binevoitor ne-a protejat într-un mod minunat. Imaginaţi-vă toate aceste lucruri care constituie tot atâtea posibilităţi care pot atinge omul. Viaţa sufletului nostru ar fi infinit mai bogată dacă omul ar putea cunoaşte tot ceea ce se interferează în viaţă fără să se concretizeze într-adevăr, pe când omul, în general, nu cuprinde decât biata viaţă a ceea ce s-a realizat.

Este ca şi cum v-aţi îndrepta privirea spre un lan cu spicele încărcate de boabe de grâu. Un număr relativ restrâns din aceste boabe vor fi din nou semănate, dar multe nu vor mai produce spice, căci ele vor lua alte căi. Ceea ce este posibil în legătură cu noi, în raport cu ceea ce se întâmplă într-adevăr, este comparabil cu această multitudine de boabe care nu mai produc spice, în raport cu boabele care vor produce. Asta este realitatea; posibilităţile care există în viaţă sunt enorm de bogate. Iar momentele în care lucrurile deosebit de importante în legătură cu noi se desfăşoară în lumea posibilităţilor, sunt momentele cele mai propice defuncţilor pentru a se apropia de noi. Să luăm cazul celui care pleacă cu cinci minute mai înainte, şi datorită acestui fapt scapă de la moarte. În asemenea moment viaţa noastră poate fi penetrată, asemănător unei imagini de vis, de ceea ce ne comunică defuncţii. Dar omul duce o viaţă mai curând grosieră. El nu se interesează decât de ceea ce este grosier şi nu se ocupă de subtilităţile existenţei, de ceea ce interferează în viaţă. În această privinţă ştiinţa spirituală contribuie la subtilizarea sentimentului şi a sensibilităţii lăuntrice. Atunci omul ajunge să-i simtă pe cei care interferează în viaţă, cu alte cuvinte defuncţii, şi el reuşeşte să stabilească legături cu ei. Prăpastia care separă morţii

de vii este astfel depăşită prin ştiinţa spirituală, care devine într-adevăr un elixir de viaţă.

Sfera următoare, aşadar perioada următoare de după moarte, este aşa-numita sferă a lui Venus. În cadrul acesteia noi vom fi eremiţi dacă ne lipseşte dispoziţia religioasă aici pe Pământ. Pentru a deveni fiinţe sociabile trebuie să aducem cu noi o dispoziţie religioasă. În măsura în care noi am reuşit pe planul fizic să resimţim legătura noastră cu Spiritul sfânt, îi regăsim pe toţi cei care au simţit aceeaşi atitudine faţă de spiritual-divin. În această sferă a lui Venus, oamenii sunt grupaţi după apartenenţa religioasă sau filosofică. Pe Pământ, atât aspiraţia religioasă cât şi experienţa religioasă constituie un factor determinant. În sfera lui Venus, regruparea se face numai după afinităţile religioase şi filosofice. Cei care au aceeaşi concepţie despre lume, constituie în sfera lui Venus comunităţi mari şi puternice; ei nu sunt nişte eremiţi. Dimpotrivă, cei care sunt incapabili să dezvolte impulsuri şi sentimente religioase devin eremiţi. Acesta este cazul celor pe care noi îi numim astăzi monişti materialişti; ei nu vor deveni fiinţe sociabile, ci nişte solitari. Fiecare dintre ei îşi va petrece timpul în sfera lui Venus ca închis într-o colivie proprie. Apariţia unui club monist în această sferă este exclusă, dat fiind că profesiunea de credinţă monistă condamnă omul să trăiască în singurătate. Faptul de a se afla închis în propria sa colivie este o realitate, şi nu un simplu punct de vedere. Acesta are scopul de a educa sufletul să vadă realitatea după ce şi-a însuşit aici jos fantasmele monismului şi le-a asimilat. În ansamblu, se poate spune că se reunesc cei care împărtăşesc o aceeaşi filozofie, o aceeaşi credinţă. În sfera lui Venus ne este dificil să înţelegem alte filosofii decât pe a noastră.

După aceea intrăm în sfera Soarelui. Aceasta este perioada următoare. În sfera Soarelui, singurul lucru care ne poate ajuta este ceea ce stabileşte punţi între diferitele credinţe religioase, ceea ce poate face o punte de la o confesiune religioasă la alta. Oamenii au modalitatea lor aparte de a concepe această trecere între diferitele religii şi nu pot înţelege cu uşurinţă cum se poate realiza o adevărată înţelegere a acelora care gândesc altfel şi au o sensibilitate diferită. Teoretic, această alegere a fost adesea afirmată; în ceea ce priveşte realizarea sa practică, lucrurile se prezintă altfel.

Putem face experienţa faptului că un membru al religiei hinduse, care vorbeşte despre un nucleu fundamental comun tuturor religiilor, înţelege de fapt prin acest nucleu comun numai conţinutul religiei hinduse sau budiste. Adepţii acestei religii concep religia hindusă sau budistă în mod egoist, şi când vorbesc despre ea, o fac după prejudecăţile egoismului lor de grup. S-ar putea evoca aici o frumoasă legendă care ilustrează bine egoismul de grup al hinduşilor.

Răsăritenii au o foarte frumoasă legendă relativ la apariţia limbilor: Dumnezeu a vrut să dea oamenilor vorbirea, plecând de la foc. Şi a fost aprins un foc mare şi oamenii au trebuit să asculte sunetele deosebite ale acestui foc. Plecând de la sunetele auzite trebuia să se nască vorbirea. Dumnezeu a chemat toate popoarele Pământului, pentru ca fiecare din ele să-şi ia propria sa limbă. Dar înainte de a-i aduna pe alţii, Dumnezeu s-a adresat răsăritenilor şi i-a învăţat limba spirituală divină, deci o limbă superioară. Numai după aceea au venit şi alţii să asculte focul. Auzind focul, ei au învăţat să înţeleagă sunetele. Diversele popoare, mai cu seamă cele care erau iubite de răsăriteni, au venit mai repede, în timp ce focul

ardea încă destul de tare. Când focul a ajuns pe la sfârşit, au venit germanii, căci răsăritenii nu-i iubesc prea mult pe germani. S-a putut auzi atunci, în focul slăbit ca intensitate: „Deitsch, peitsch, deitsch, peitsch" [Deitsch se aseamănă cu deutsch (german), peitsch se raportează la peitschen (a biciui, a stimula).]. Apoi au sosit laponii, pe care răsăritenii nu-i iubesc deloc, şi atunci nu s-a mai auzit decât: „Lappen latschen" [Latschen înseamnă a târî piciorul, sau: derbedeu, murdar]. Cum focul nu mai era decât jar, laponii au primit limba cea mai rea, căci răsăritenii erau duşmani de moarte ai laponilor. Această legendă arată cum răsăritenii exprimă în acest fel toată atitudinea lor întemeiată pe egoismul de grup.

Situaţia este asemănătoare pentru majoritatea popoarelor, când afirmă că vor să ajungă până la nucleul esenţial al diferitelor comunităţi religioase. Se poate efectiv afirma că în acest domeniu creştinismul este cu totul diferit de alte religii. Dacă în Occident ar fi ca în religia hindusă, Wotan ar fi vechiul zeu naţional. Or, Occidentul nu a optat pentru un dumnezeu de origine occidentală, ci pentru un Dumnezeu din exterior. Aceasta constituie o situaţie esenţial diferită de cea a hinduismului sau a budismului. Sub multe aspecte, creştinismul este lipsit de egoism religios; religia occidentală are un caracter net mai dezinteresat decât religiile orientale. Iată de ce adevăratul sentiment şi adevărata cunoaştere a impulsului christic aduce omul să stabilească relaţii juste cu semenii săi, oricare ar fi apartenenţa lor religioasă.

În sfera solară, între moarte şi o nouă naştere, este vorba într-adevăr de a dispune de o înţelegere care să ne permită stabilirea de relaţii cu toţi oamenii, şi nu numai cu cei care aparţin aceleiaşi confesiuni. Într-adevăr, privind şi contextul care îl leagă de Vechiul Testament, creştinismul nu

propovăduieşte deloc unilateralitatea. Există un aspect care merită să fie recunoscut în cel mai înalt grad. Dumneavoastră vă amintiţi fără îndoială frumoasele cuvinte din Noul Testament, care ne reamintesc de altfel de Vechiul Testament; este vorba de pasajul unde Christos spune: „Voi sunteţi dumnezei". Le indică oamenilor că există în interiorul fiecăruia un nucleu divin, un dumnezeu „voi toţi sunteţi dumnezei, voi sunteţi egali cu Dumnezeu". Aceasta este o învăţătură deosebită a lui Christos, de a-i indica omului natura sa divină, şi de a-i spune că el poate fi egal cu Dumnezeu. Tu poţi fi ca Dumnezeu! Ce cuvânt mare şi minunat al lui Christos, care pătrunde adânc în inima noastră! Dar şi o altă fiinţă a pronunţat aceleaşi cuvinte; şi face parte din credinţa în Christos faptul că şi o altă fiinţă a pronunţat aceleaşi cuvinte. La începutul Vechiului Testament, Lucifer s-a apropiat de om şi a încercat să-l ispitească, spunând: „Veţi fi ca Dumnezeu". La începutul ispitirii din Paradis, Lucifer pronunţă deci exact aceleaşi cuvinte ca şi Iisus Christos. Atingem aici unul din punctele cele mai semnificative ale credinţei creştine, anume faptul că nu conţinutul unui cuvânt este ceea ce contează, ci entitatea care îl pronunţă şi contextul de ansamblu în care este formulat. Pentru acest motiv a trebuit arătat în ultima din Dramele-Mister că Lucifer poate spune acelaşi lucru, şi că totuşi este cu totul altceva dacă lucrurile au fost spuse de Lucifer, de Ahriman sau de Christos. Atingem aici un mister profund al universului, şi este important să dobândim o înţelegere pentru ceea ce înseamnă faptul că aceste cuvinte: „Voi sunteţi dumnezei", „Voi veţi fi ca Dumnezeu"; sunt spuse o dată de Christos şi altă dată de Lucifer.

Trebuie să avem în vedere faptul că între moarte şi o nouă naştere vom tăi în sfera Soarelui, şi că acolo avem nevoie de o cunoaştere profundă a impulsului lui Christos.

Aceasta se dobândeşte pe Pământ, căci Christos, care era altădată pe Soare, a coborât pe Pământ pentru a se uni cu el. Acum trebuie să o luăm cu noi până în sfera solară. Şi atunci, prin impulsul lui Christos, putem fi o fiinţă socială şi îl putem înţelege pe Christos în sfera Soarelui.

Dar trebuie să învăţăm să vedem diferenţa care există între Christos şi Lucifer. Actualmente numai antroposofia ne permite s-o facem, căci cunoaşterea lui Christos, pe care noi o aducem de pe Pământ, ne conduce până la Soare, şi constituie în această sferă oarecum o călăuză pentru ca sufletul omenesc să poată întâlni alte suflete omeneşti, fără deosebire de credinţă sau supunere. Dar în sfera solară noi întâlnim şi o altă fiinţă, care pronunţă aceleaşi cuvinte ca şi Christos, şi având acelaşi conţinut: această fiinţă este Lucifer. Noi trebuie să fi învăţat să facem deosebirea între Christos şi Lucifer, căci Lucifer este cel care trebuie să ne însoţească de-a lungul sferelor următoare dintre moarte şi o nouă naştere.

Noi trecem deci astfel prin sferele Lunii, a lui Mercur, a lui Venus şi a Soarelui. În fiecare din aceste sfere accedem mai întâi la nivelul care corespunde celor pe care noi le-am adus ca puteri lăuntrice de pe Pământ. În sfera lunară, emoţiile, dorinţele, pasiunile, iubirea senzorială, ne leagă de această sferă. În sfera lui Mercur, suntem confruntaţi cu imperfecţiunile noastre morale; în sfera lui Venus, cu insuficienţele noastre religioase; iar în sfera solară, cu ceea ce ne separă de tot ceea ce se numeşte „omenesc”.

Trecem acum spre alte sfere, pe care ocultismul le cunoaşte sub denumirea de sfera lui Marte, sfera lui Jupiter, sfera lui Saturn. Noi pătrundem într-o lume în care suntem rodniciţi de puteri noi. La fel cum aici avem Pământul sub noi, vom avea atunci sub noi, din lăuntrul sferei Soarelui, cosmosul. Noi ne ridicăm şi pătrundem în

lumile spiritual-divine, şi pe durata acestei ridicări trebuie să păstrăm în memoria noastră ceea ce am luat cu noi din impulsul lui Christos. Acest impuls nu se dobândeşte decât pe Pământ, şi cu cât este el mai puternic, cu atât mai departe îl putem duce în cosmos. Atunci Lucifer se apropie de noi. El ne conduce în lumea în care trebuie să păşim pentru a fi pregătiţi pentru o nouă încarnare. Şi pentru ca Lucifer să nu devină un pericol pentru noi, nu ne putem lipsi de înţelegerea impulsului christic, de ceea ce am auzit pe Pământ despre Christos. În orice caz, Lucifer vine în întâmpinarea noastră în timpul perioadei între moarte şi o nouă naştere, dar pe Christos trebuie să-l fi preluat în viaţa de pe Pământ. Noi ne ridicăm după aceea în celelalte sfere situate dincolo de Soare. Devenim astfel din ce în ce mai mari; Soarele este atunci sub noi, iar măreţia şi puterea bolţii stelare, deasupra noastră. Pătrundem în vastul spaţiu cosmic până la anumite frontiere. Iar în timpul acestei creşteri, forţele cosmice emanând din toate stelele se exercită asupra noastră. Fiinţa noastră puternic dilatată primeşte atunci forţele întregii lumi stelare.

Avansăm până la o frontieră. După aceea începem să ne contractăm, şi pornim pe drumul de întoarcere. Traversăm sferele Soarelui şi ale lui Venus, Mercur şi Lunii, pentru a ajunge din nou în proximitatea Pământului. Ceea ce se extinsese până în spaţiul cosmic redevine un germen care, în sânul mamei, formează un om nou. Acest lucru are loc deoarece omul s-a dilatat până la marginile lumilor şi a preluat de acolo forţele cosmice.

Acesta este misterul naturii omeneşti după moarte, între moarte şi o nouă naştere. După ce fiinţa omenească a trecut pragul morţii, ea nu a încetat să crească plecând de la spaţiul acesta minuscul, care este Pământul, şi ea atinge apoi sfera Lunii, a lui Mercur, Venus, a Soarelui, a lui Marte,

Jupiter şi a lui Saturn. În acel moment noi am crescut în spaţiul cosmic, suntem fiinţe spirituale şi ne asemănăm cu o sferă enormă. Apoi, după ce, în calitate de suflete, am absorbit forţele universului, forţele aştrilor, ne contractăm din nou, şi avem acum în noi forţele lumii stelare. Aici avem explicaţia cercetării spirituale a faptului că în masa compactă a creierului nostru se află pecetea întregului cer înstelat.

Creierul nostru ascunde într-adevăr un important mister.

Şi mai este un alt mister aici: Fiinţa omenească se contractă şi se încarnează într-un corp fizic pus la dispoziţia sa de către părinţi. Omul se dilatase la extrem şi înscrisese în el – pe când era aşa, dilatat în spaţiul cosmic – toate calităţile lui. Când privim de pe Pământ cerul înstelat, acolo nu se află numai stele, ci se află însuşirile noastre din încarnările anterioare. Dacă am fost vanitoşi, de exemplu, într-o altă încarnare, această vanitate se află înscrisă în lumea stelară. Ea este înscrisă în cronica Akasha, şi dacă dumneavoastră vă găsiţi într-un anumit loc aici pe Pământ, vanitatea, cu planeta corespunzătoare, ajunge într-un anumit raport faţă de dumneavoastră şi acţionează asupra dumneavoastră. Astrologii nu se mulţumesc să observe stelele şi influenţele stelare, ci ei vă mai spun: acolo se află vanitatea dumneavoastră, acolo ambiţia, imoralitatea şi indolenţa dumneavoastră; ceea ce acţionează asupra dumneavoastră este ceea ce aţi înscris dumneavoastră în stele. Aceasta coboară din lumea stelară şi condiţionează destinul dumneavoastră. Iată de ce noi înscriem în marele spaţiu ceea ce este în sufletul nostru; şi în timp ce suntem pe Pământ între naştere şi moarte, aceasta acţionează înapoi din spaţiu asupra noastră. Aceste lucruri ne

afectează foarte îndeaproape când le înţelegem într-adevăr, şi ele ne pot explica multe lucruri.

În cursul existenţei mele m-am interesat mult de Homer. La sfârşitul verii trecute, când mi-am luat sarcina de a studia ceea ce se întâmplă între moarte şi o nouă naştere, şi am ajuns la concluzia că raporturile existente între moarte şi o nouă naştere rămân imuabile, a trebuit să-mi spun la un moment dat, relativ la un pasaj al acestui poet căruia grecii îi spuneau orbul, căci era un mare văzător. Homer spune că viaţa de după moarte se desfăşoară într-un loc unde nu există nici o schimbare. Sunt cuvinte minunate şi perfect adevărate! Nu am putea înţelege într-adevăr asemenea cuvinte fără a recurge la cunoaşterea ocultă. Cu cât se avansează mai mult în această cercetare lăuntrică, cu atât se înţelege mai bine că poeţii din antichitate erau mari văzători, şi că ei au strecurat în mod tainic în operele lor multe mistere, a căror descifrare necesită cunoştinţe foarte bogate.

Aş dori de asemenea să evoc o experienţă pe care am făcut-o la începutul toamnei, şi care îmi pare foarte semnificativă. Mai întâi m-am apărat de această descoperire, căci era foarte surprinzătoare. Dar este vorba de unul din acele cazuri în care obiectivitatea învinge.

La Florenţa se află mormântul lui Lorenzo şi Giuliano de Medici, având monumentul funerar făcut de *Michelangelo*. Îi vedem acolo pe cei doi fraţi şi cele patru figuri alegorice. Aceste figuri sunt celebre. Încă de la primul contact mi-am dat seama că ceva nu era în ordine cu acest grup de statui. Am înţeles imediat că cel care este descris ca fiind Giuliano este de fapt Lorenzo, şi viceversa. Se vede că aceste statui demontabile, au fost inversate cu o ocazie oarecare, fără să-şi fi dat cineva seama de aceasta. Iată de ce se indica Giuliano în locul lui Lorenzo, şi Lorenzo în locul

lui Giuliano. Dar vreau să vă vorbesc aici despre cele patru figuri alegorice.

Când începem prin observarea figurii numită „Noaptea", această minunată Noapte nu duce la nimic atâta timp cât rămânem la prejudecata de a avea de a face cu o simplă alegorie. Dimpotrivă, când ne reprezentăm ceea ce se ştie despre trupul eteric în deplina sa activitate, ne putem întreba: după ce trupul astral şi Eul s-au desprins de trupul fizic, şi trupul eteric alege atitudinea care-i este cea mai corespunzătoare, care ar fi atunci atitudinea care ar apărea? Ni se impune răspunsul următor: este atitudinea pe care a dat-o Michelangelo „Nopţii" sale. Această „Noapte" este efectiv sculptată în aşa fel încât ea reproduce în modul cel mai minunat expresia trupului eteric liber şi independent, care se exprimă în fizionomia trupului fizic, atunci când trupul astral şi Eul sunt absente. Această figură nu are nimic dintr-o alegorie, ci este o reprezentare a fiinţei umane redată în unirea trupului fizic şi trupului eteric, în absenţa trupului astral şi a Eului. Se sesizează atunci atitudinea acestei figuri, care este cea mai fidelă imagine a trupului eteric în activitate.

Plecând de aici, ajungem la figura „Ziua" la următoarea judecată. Când Eul este la maximumul său de activitate şi cel mai puţin influenţat de trupul astral, trupul eteric şi trupul fizic, se produce această surprinzătoare răsucire, această atitudine particulară pe care Michelangelo a dat-o figurii sale „Ziua". Când numai trupul astral este în acţiune, fără trup fizic şi fără trup eteric şi Eu, se obţine figura „Aurora". Iar pentru trupul fizic eliberat de cele trei componente ale omului se obţine atitudinea „Amurgul".

Eu m-am împotrivit acestei descoperiri multă vreme. Mi s-a părut mai întâi necugetată. Dar cu cât m-am ocupat

de ea mai mult, cu atât am fost obligat tot mai mult să accept adevărul limbajului sculptat în aceste pietre. Nu spun că Michelangelo a făcut-o în mod conştient, dar acest limbaj a pătruns în creaţia sa intuitivă. Aşa putem înţelege şi legenda care afirmă că atunci când Michelangelo era singur în atelierul său, figura „Noaptea" lua viaţă şi se plimba. Aceasta este o ilustrare deosebită a realităţii faptului că ne aflăm aici în faţa trupului eteric. Elementul spiritual pătrunde peste tot, atât în devenirea omenirii cât şi în arte, ş.a.m.d. Nu învăţăm să cunoaştem într-adevăr tot ceea ce se revelează din sensibil decât dacă am înţeles cum acţionează spiritualul în realitatea sensibilă.

Kant ne-a lăsat aceste minunate cuvinte: „Două lucruri au produs asupra mea o impresie cu totul deosebită: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală în mine". Trecem printr-o experienţă profundă când sesizăm că aici este vorba de unul şi acelaşi lucru. Căci între moarte şi o nouă naştere noi suntem extinşi în spaţiul stelar şi asimilăm forţele sale; odată ce ne-am întors în trupul nostru fizic, aceste forţe pe care le-am asimilat sunt în noi şi acţionează sub forma impulsurilor noastre morale. Când contemplăm cerul înstelat putem spune că forţele, care trăiesc şi acţionează în acest îndepărtat spaţiu cosmic, sunt cele în lăuntrul cărora trăim noi între moarte şi o nouă naştere. Aceasta constituie acum legea care determină viaţa noastră morală. Cerul înstelat de afară şi legile morale din lăuntricul nostru formează o singură şi aceeaşi realitate, şi reprezintă cele două faţete ale ei. Între moarte şi o nouă naştere facem experienţa cerului înstelat, între naştere şi moarte trăim legea noastră morală.

Sesizând aceasta, ştiinţa spirituală devine pentru noi obiect de reculegere, un fel de rugăciune grandioasă. Într-adevăr, ce este o rugăciune dacă nu ceea ce uneşte sufletul

nostru cu elementul spiritual divin care acţionează în lume?

Această rugăciune este ceea ce poate fi astăzi o rugăciune. Noi trebuie s-o cucerim trecând prin experienţa lumii sensibile. Aspirând în mod conştient la aceasta, ceea ce putem şti devine în mod firesc o rugăciune. Cunoaşterea spirituală devine atunci direct sentiment lăuntric, experienţă trăită. Asta trebuie ea să devină. Ea se poate servi de concepte şi idei; dar aceste concepte şi aceste idei devin în final sentimente pure, având caracterul de rugăciune. Epoca noastră are nevoie de aceasta în modul cel mai evident. Astăzi contează să ne desprindem de observaţie şi să ajungem la vieţuirea cosmosului, unde observaţia devine rugăciune. Pe când observarea lumii fizice exterioare devine din ce în ce mai seacă, din ce în ce mai intelectuală, din ce în ce mai abstractă, observarea vieţii spirituale devine din ce în ce mai entuziastă, devine mai profundă, se apropie de rugăciune. Aceasta nu se datorează unei sentimentalităţi exagerate, ci decurge din propria sa natură. Ştiinţa omului nu se va mai întemeia pe ideea pur abstractă conform căreia el este purtătorul elementului divin care străbate şi vivifiază spaţiul cosmic, ci el va şti, prin progresul pe care îl face în cunoaştere, că l-a vieţuit cu adevărat între moarte şi o nouă naştere. El va şti că ceea ce a trăit el acolo, are acum în sine, şi aceasta este bogăţia vieţii sale.

Iată câteva consideraţii legate de recentele mele investigaţii. Ele pot contribui să ne facă să înţelegem propria noastră evoluţie. Va veni momentul în care ştiinţa spirituală se va transforma într-o adevărată sevă vitală spirituală. În viitor vom vorbi mai des despre astfel de lucruri.

VIII ÎNTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE

Viena, 21 ianuarie 1913

Ultima dată când am avut ocazia să mă adresez dumneavoastră aici am atins pe scurt acea perioadă semnificativă a vieţii omeneşti care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. Nu este îngăduit să tratăm această secvenţă a vieţii omeneşti ca şi cum ar fi indiferentă pentru viaţa fizică. Noi trebuie să ne dăm clar seama că puterile de care avem nevoie în viaţă nu ne vin numai din lumea în care se află corpul nostru fizic, ci că aceste puteri provin, în mod esenţial, din lumile suprasensibile, de care aparţinem între moarte şi o nouă naştere. Pentru a şti de ce depinde existenţa noastră de aici, noi avem nevoie să ne facem o idee asupra vieţii care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere.

În fond, fiinţa umană duce în general un fel de viaţă de vis şi de somn. Acei oameni care trec prin existenţa lor fizică, care-şi duc viaţa zilnică fără să gândească la nimic, seamănă efectiv, de-a lungul existenţei lor, cu nişte adormiţi. Cei care se interesează de ceea ce există dincolo de viaţa fizică, sunt fiinţe care se trezesc şi la nivelul existenţei pământeşti. Ne putem lega de consideraţiile precedente, unde putusem vedea că ştiinţa spirituală, când este înţeleasă în mod just, este capabilă să intervină în întreaga existenţă omenească. Dacă ştiinţa spirituală reuşeşte să se impună progresiv, vom vedea că întreaga omenire va cunoaşte un fel de trezire care-i va permite să iasă dintr-un fel de viaţă de somn. Omul este asaltat de multe lucruri, lucruri mai întâi necunoscute şi enigmatice, enigmatice mai mult pentru sentiment decât pentru intelectul uscat. Enigmatic este, într-un anumit sens,

momentul în care mama se află în faţa sicriului copilului său, sau viceversa. Când ne punem mai în serios întrebări legate de viaţa omenească, putem vedea cum aspectele enigmatice ale existenţei se clarifică pentru om. Au venit adesea la mine oameni cărora le murise sora, soţul sau soţia. Aceşti oameni spuneau: mai înainte nu reflectasem niciodată la moarte, nu mă interesasem de ceea ce urmează după aceea, dar când această rudă mi-a fost luată, eu am impresia că mai este încă aici; asta m-a adus să mă interesez de ştiinţa spirituală. Viaţa este cea care îi aduce pe oameni la ştiinţa spirituală. Prin ceea ce se întâmplă, ea îi răsplăteşte din plin, căci ştiinţa spirituală este în măsură să îmbogăţească viaţa prin puterile de care ea singură poate dispune.

Dar când omul nu mai este aici, în sensul fizic al cuvântului, apare enigma următoare: ce se întâmplă cu el după moarte? Ştiinţa clasică este incapabilă să dea un răspuns, fiindcă ea este redusă la a constata ceea ce se oferă ochilor; or, acestea se descompun. Creierul de asemenea se descompune. Este deci clar că acesta nu serveşte la nimic pentru experienţele pe care le va avea omul de realizat în afara învelişului fizic. Întrebările relativ la lumea de dincolo rămân deocamdată nerezolvate. Consideraţii generale nu servesc la mare lucru când este vorba de a clarifica aceste probleme, şi este preferabil să rămânem la cazuri concrete, care descriu cum se poate prezenta un lucru sau altul. Aşa ceva poate interveni în mod direct în existenţa noastră.

Viaţa de aici, de pe Pământ, ne poate servi ca punct de plecare.

Dumneavoastră veţi fi cunoscut poate aici sau acolo cazul când cineva simte în sufletul său o profundă dorinţă de a cunoaşte ştiinţa spirituală, pe când un altul are în această

privinţă sentimente din ce în ce mai ostile. Cel dintâi se va lega tot mai adânc de ea, pe când prietenul său îşi va intensifica atitudinea duşmănoasă faţă de ştiinţa spirituală. În viaţă nu numai natura constituie o maya; o iluzie există şi acolo unde sufletul nostru este direct interesat de relaţiile cu semenii noştri. Exemplul pe care tocmai l-am evocat poate fi o iluzie perfectă: cel care s-a convins că toate acestea sunt un nonsens, va dezvolta totuşi o iubire secretă pentru această cauză în profunzimile sufletului, până la care nu ajunge cu conştienţa sa. În străfundurile fiinţei sale, iubirea este cea care poate fi la originea a ceea ce se manifestă, la suprafaţă, sub forma urii. Asemenea situaţii există în viaţa fizică a omului. Odată ce el a trecut pragul morţii, toate puterile secrete ale sufletului şi nostalgiile continuă să fie active. Ceea ce a fost respins pe durata vieţii pământeşti se prezintă acum ca fiind conţinut al perioadei de purificare. Vedem oameni, care erau pe Pământ printre adversarii ştiinţei spirituale, trecând prin poarta morţii. După moarte ei dezvoltă o nostalgie intensă faţă de ea. Ostili ei mai înainte, aspiră acum la ştiinţa spirituală. Se produce atunci situaţia următoare: dacă i-am fi abordat pe Pământ cu o lucrare de ştiinţă spirituală, s-ar fi supărat pe noi; după moarte, nu le-am putea face un serviciu mai bun decât acela de a le citi ceva. Citim în gând pentru ei; aceasta poate avea cel mai bun efect pentru ei. În mişcarea noastră de ştiinţă spirituală, cunoaştem numeroase exemple când membrilor care au trecut pragul li s-a făcut lectură, care le-a fost profitabilă. Defuncţii acceptă, ceea ce le este oferit astfel, cu o profundă recunoştinţă. Astfel se poate instaura o minunată colaborare. Acesta este rolul important ce se remarcă şi pe care îl poate juca ştiinţa spirituală în viaţa practică. Ştiinţa spirituală nu este o simplă teorie. Ea are sarcina de a interveni în existenţă şi de a suprima acest

obstacol ce se ridică, asemănător unui zid, între cei vii şi cei morţi. Aceasta ne permite să trecem peste prăpastia existentă. Se pot face mari servicii când introducem, cu o atitudine justă, ştiinţa spirituală în existenţă. Nu am putea da un sfat mai bun decât acela de a face lectură pentru morţi. Trebuie într-adevăr să ştim că, imediat după moarte, nu se pot stabili noi relaţii, ci trebuie continuate cele vechi. Atunci se poate pune problema dacă cei pe care îi numim morţi nu ar putea găsi în cealaltă lume entităţi spirituale capabile să le dea un învăţământ? Acest lucru este imposibil! Mai întâi, nu se pot avea relaţii decât cu fiinţele cu care eram legaţi înainte de a trece pragul morţii. Când întâlnim un spirit pe care nu l-am cunoscut deja pe Pământ, trecem pe lângă el. Este la fel ca atunci când întâlnim aici pe Pământ un geniu care poartă veşmintele unui vizitiu: nu-l recunoaştem. Cu fiinţele pe care le-am cunoscut pe Pământ, avem întotdeauna legături care durează. Oricare ar fi numărul de fiinţe cu care ne întâlnim şi care ar fi în măsură să ne ajute, ele nu ne servesc la nimic dacă nu am stabilit anterior nici o legătură.

Ştiinţa spirituală nu este decât la începutul evoluţiei sale, şi oamenii abia încep să se impregneze cu ea. Cei vii pot face un mare serviciu defuncţilor dându-le ocazia să beneficieze de acest ajutor. Acesta este un exemplu care arată cum se poate acţiona din această lume a noastră asupra celeilalte lumi. Dar este posibil şi invers. Cei morţi pot influenţa de asemenea lumea fizică. Când ştiinţa spirituală va fi cuprins mai mult lumea, se va acţiona reciproc din cele două lumi. Cei morţi pot acţiona şi ei asupra celor vii. Omul ştie în fond foarte puţine lucruri despre această lume, el nu cunoaşte decât ceea ce se desfăşoară în timp. Sunt numeroşi cei care cred că restul este fără importanţă. Or, ceea ce efectiv are loc nu

corespunde decât unei părţi infime din ceea ce este demn să fie cunoscut, şi atâta timp cât cunoaştem numai ceea ce se realizează, rămânem necunoscători în privinţa vieţii. Noi plecăm dimineaţa la munca noastră şi putem crede că ceea ce ni se întâmplă este lucrul cel mai demn de a fi cunoscut. Se poate întâmpla ca o dată să plecăm cu trei minute mai târziu. Se poate ca atunci să se producă evenimente neprevăzute. S-ar fi putut, dacă am fi plecat la timp, să fi fost călcaţi de o maşină. Am fost feriţi de aceasta. Trebuia poate să facem o călătorie, dar am pierdut trenul. Dar tocmai acest tren a avut un accident. Ce putem înţelege din asemenea situaţii?

Există în viaţă multe lucruri care nu se realizează, dar pe care noi trebuie să le numărăm printre posibilităţile vieţii. Ştie omul de câte ori pe zi scapă de asemenea posibilităţi? Câte nu s-ar întâmpla dacă ar fi să se întâmple toate! Noi neglijăm să vedem aceste posibilităţi, fiindcă ele sunt fără importanţă pentru viziunea noastră pragmatică despre existenţă. Să încercăm să sesizăm ce ar simţi sufletul dacă ar vedea cum aparentul hazard i-a permis să scape de acest fel de pericole. Cunoaştem cazul unui berlinez care dorea să meargă în America. El avea deja bilet. Un prieten i-a spus: Nu te îmbarca pe Titanic! Imaginaţi-vă sentimentele acestui om când a aflat de naufragiul Titanicului! Aceasta i-a zguduit viaţa! Câte impresii am putea avea dacă am fi în măsură să observăm de-a lungul unei zile de ce anume am fost feriţi, şi tot ce ar fi putut să ni se întâmple! Când oamenii vor începe să se intereseze de problemele de spirit, vor fi mult mai receptivi la complicaţiile existenţei, şi faţă de ceea ce se desfăşoară „printre rândurile" zilei. Putem lua în considerare cazul în care noi am fi fost călcaţi de o maşină dacă am fi plecat cu trei minute mai repede. Dacă am

dispune de o sensibilitate sufletească, dacă am fi pregătiţi spiritual, într-un astfel de moment putem avea o impresie care ne vine, harul lumii spirituale, şi care este un mesaj pe care ni-l adresează un defunct. Defuncţii sunt cei care străpung porţile şi se poate constata că morţii pot vorbi fiinţelor de pe Pământ care au dezvoltat o anumită receptivitate. Astfel pot ajunge până la noi lucruri importante. Un mort poate, de exemplu, să ne ordone să facem un lucru pe care el nu l-a îndeplinit. Astfel poate fi trecută prăpastia. Când ştiinţa spirituală devine practică, noi putem intra în relaţie cu morţii. Ştiinţa spirituală se poate astfel perfect concretiza în viaţă. Ea aduce lumea suprasensibilă în prezentul imediat.

Se poate pune următoarea întrebare: când luăm în mână o carte de ştiinţă spirituală, citim într-o anumită limbă. Înţeleg defuncţii această limbă? În răstimpul perioadei de purificare ei înţeleg limba pe care au vorbit-o pe Pământ. Numai la trecerea în devachan, se termină cu limba; atunci înţelegerea are loc în gânduri. După un anumit număr de ani intervine o schimbare în relaţiile cu morţii. Dacă fiinţa care rămâne pe Pământ este înzestrată cu sensibilitatea necesară, ea simte: defunctul este cu tine, tu gândeşti precum te gândeşte el. Aceasta poate dura ani de-a rândul, apoi vine clipa când legătura se pierde: este momentul în care defunctul intră în devachan. Pe durata perioadei de purificare omul are încă amintiri din viaţa pământească, omul rămâne dependent de aceste amintiri.

Ce este o limbă pământească? Orice limbă pământească nu are valoare decât pentru viaţa pământească, şi ea este intim legată de organizarea omenească şi de climat; ea depinde de asemenea de configurarea diferită a laringelui. În India nu se vorbeşte cum se vorbeşte în Europa. Gândurile însă, nu depind de

organizarea fizică; gândurile nu sunt formate după condiţiile pământeşti. Defuncţii nu au înţelegere pentru limbă decât atâta timp cât sunt în kamaloka. Atunci când prin intermediul unui medium vin comunicări turnate într-o anumită limbă, aceste informaţii nu pot veni decât de la persoane care au murit de puţin timp.

Noi suntem, în fond, deja în lumile superioare, noi intrăm inconştient acolo când adormim. În timpul somnului nostru trăim în lumea care este lumea de după moarte. Eu aş pune acum întrebarea: Cel care nu dispune încă de viziunea clarvăzătoare, cel care încă nu are calitatea de văzător, poate el totuşi şti ce este cu aceste lucruri?

Omul care doarme este încă în viaţă; el se aseamănă întru câtva cu o plantă. Dumneavoastră vă amintiţi fără îndoială că un savant, Raoul Francé, a scris că planta are sentimente [Nota 7] şi este capabilă să venereze ceva; dar în plantă nu există element sufletesc. Organismul omenesc, când doarme, are aceeaşi valoare ca planta. Petru a trăi, planta are absolută nevoie de razele Soarelui. Noi vedem Pământul acoperit de plante; Soarele a realizat aceasta. Fără Soare, Pământul nu ar avea vegetaţie. Iarna, plantele nu manifestă aceeaşi creştere ca vara. Când omul doarme, unde se află soarele său? Căci ceea ce rămâne culcat în pat nu ni-l putem imagina fără soare; acest soare se află în ceea ce este în exteriorul omului, în Eul său. Acest Eu acţionează asupra organismului, în somn, ca Soarele asupra plantei.

Soarele nu este singurul care contribuie la existenţa vegetalelor; la aceasta contribuie şi Luna. Fără influenţa Lunii nu s-ar realiza creşterea vegetală. Efectele Lunii nu fac parte din lucrurile de care ţin seama oamenii de ştiinţă.

Lumina lunară acţionează asupra plantei. Influenţa Lunii se manifestă prin extinderea plantei. O plantă subţire

care creşte în sus beneficiază prea puţin de influenţa lunară. Întregul cosmos participă la creşterea vegetalelor. Eul intervine în trupul fizic şi trupul eteric la fel ca Soarele în procesul creşterii plantelor. Trupul astral joacă acelaşi rol ca Luna. Eul este Soarele pentru trupul fizic, trupul astral este Luna sa, dar o lună spirituală. Eul nostru înlocuieşte influenţa solară, trupul nostru astral, influenţa lunară. În aceasta trebuie căutată justificarea a ceea ce gândeşte văzătorul când spune că omul s-a format plecând de la puterile cosmosului şi este un extras al acestuia. Soarele este în centrul sistemului planetar şi răspândeşte lumina sa pentru ca aceasta să radieze peste tot; la fel, lumina Eului este chemată să radieze asupra trupului fizic şi trupului eteric. Lumina solară nu se reduce la o lumină fizică, ea este deopotrivă şi sufletesc-spirituală. În această calitate ea s-a desprins de elementul cosmic şi a devenit Eu. Trupul astral al omului este un extras al luminii lunare. Totul este organizat cu multă înţelepciune. Dacă Eul ar mai fi fost legat de Soare, omul nu ar putea face altceva decât planta, a cărei existenţă este o alternanţă între somn şi veghe. Dacă am fi supuşi numai influenţei Soarelui nu am putea niciodată dormi ziua; am fi întotdeauna obligaţi să dormim noaptea. Dar toată viaţa culturală se bazează pe această emancipare. Purtăm în noi propriul nostru soare; Eul este un extras al efectelor Soarelui. Trupul astral, care trăieşte în noi, este un extras al efectelor Lunii. În timp ce dormim şi ne aflăm în lumea spirituală, noi nu depindem deci de efectele cosmice ale Soarelui. Căci Eul nostru împlineşte ceea ce face de altfel Soarele. Noi suntem expuşi luminării de către propriul nostru Eu şi trupul nostru astral. Numai unele vechi concepţii oculte pătrund, în mod ocazional, la această cunoaştere. Ştiinţa spirituală ne oferă următoarea imagine a omului care doarme: deasupra lui

radiază soarele, Eul său; fără el, cât doarme, omul nu s-ar putea asemăna cu o plantă. Deasupra lui luminează Luna, trupul său astral.

Să ne reprezentăm acum cum Soarele de toamnă îşi pierde din putere, cum creşterea vegetală se stinge. La omul treaz, Eul şi trupul astral se află în interiorul trupului fizic şi al trupului eteric. Putem spune oarecum că această intrare în corp corespunde cu apusul Soarelui şi al Lunii: adevărata viaţă vegetală se opreşte atunci. În timpul somnului, această viaţă vegetală este extrem de activă şi contribuie la regenerarea forţelor, dar de îndată ce omul se trezeşte această activitate stagnează. Creşterea de natură vegetală se veştejeşte de îndată ce omul se trezeşte. În calitatea noastră de plante, murim în fiecare dimineaţă. Aceasta explică multe lucruri care se desfăşoară între suflet şi trupul omului. Mulţi oameni sunt foarte vioi încă de la trezirea lor; aceştia sunt cei care trăiesc de preferinţă în elementul sufletesc. Cei care sunt mai legaţi de elementul trupesc, resimt dimineaţa o anumită oboseală. Cu cât ne simţim mai puţin obosiţi dimineaţa, cu atât suntem mai capabili de activitate. Dar viaţa noastră în stare de veghe se aseamănă cu moartea plantei iarna. În fiecare zi introducem în organismul nostru anumite forţe de moarte. Ele se acumulează şi duc în final la moarte. Cauza morţii se situează în conştienţă. Aceasta ne permite să înţelegem că viaţa diurnă conştientă, pătrunsă de Eu, consumă trupul fizic şi trupul eteric. Noi murim datorită faptului că ducem o viaţă conştientă.

Oamenii fac multe eforturi pentru a explica ce este somnul. Unii spun că somnul este o stare de oboseală, că el serveşte la eliminarea oboselii. Dar somnul nu poate fi o stare de oboseală, căci copilul mic doarme cel mai mult. Somnul este ceva care se include în ansamblul vieţii, în

ritmul adormirii şi al trezirii. Iarna, vedem natura murind; la fel atunci când trăim şi suntem treji, există ceva în noi care moare. Odată ce am trecut pragul morţii, lăsăm în urma noastră trupul nostru fizic şi trupul nostru eteric. Eul şi trupul astral apar atunci ca Soarele şi Luna care nu au totuşi asupra cui răspândi razele lor de lumină. Este efectiv posibil Eului şi trupului astral să continue să trăiască chiar dacă ele nu au de luminat nimic. Când ele se cufundă în trup, aceasta face posibilă apariţia conştienţei. În lumea spirituală, fiinţa omenească trebuie de asemenea să se cufunde în ceva pentru a apărea conştienţa, altfel ar duce o viaţă inconştientă.

În ce se cufundă fiinţa umană după moarte? Ea se cufundă în substanţa spirituală care există în afara oricărui aport pământesc. Începând de la Misteriul de pe Golgota, omul trebuie să se cufunde mereu în ceea ce a venit ca substanţă christică a Pământului prin acest Misteriu. Noi am învăţat să-l cunoaştem pe Christos ca spirit solar. Eul s-a emancipat odinioară de lumina solară. Apoi, marele Spirit solar a coborât pe Pământ. Datorită acestui fapt Eul omenesc se cufundă în substanţa Spiritului solar. Omul face experienţa acestei cufundări în substanţa christică atunci când trece prin poarta morţii, şi datorită acestui fapt omul este în măsură, după moarte, să dezvolte conştienţa. Natura fizică va atinge această etapă când Pământul va fi progresat până la starea de Vulcan. Când Soarele radiază de sus asupra Pământului, putem spune că el face să se nască regnul vegetal. Dacă Soarele ar radia asupra planetei pământeşti cu puterea care-i permite să dea naştere la creşterea plantelor, dar Pământul ar fi incapabil să le producă, însă ar putea totuşi să reflecteze lumina solară, ea nu s-ar pierde, ci s-ar înapoia în spaţiul ceresc unde ar provoca o creştere vegetală suprasensibilă. Aceasta se

produce efectiv, nu fizic, ci spiritual. Datorită faptului că Christos s-a unit cu Pământul, acţiunea sa este de aşa natură încât orice om care se uneşte cu Christos resimte după moarte consecinţa a ceea ce a sesizat aici la nivelul conştienţei sale. Aceasta ne permite să înţelegem că omul trebuie să dobândească pe Pământ facultatea de a dezvolta o conştienţă şi după moarte, şi că el trebuie să adune puterile care dezvoltă conştienţa plecând de la trupul său fizic. În epoca greco-latină corporalitatea fizică a fost cel mai puternic radiată. Pe atunci era absolut real să spui: „Mai bine să fii un cerşetor pe Pământ, decât rege în împărăţia umbrelor". Viaţa în infern era atunci o existenţă deplorabilă. Înaintea naşterii lui Christos, viaţa după moarte era puţin dezvoltată. Dimpotrivă, noi aparţinem unei epoci remarcabile prin faptul că nu se mai exercită o asemenea putere vizând corporalitatea. Ceea ce este omul adormit, conduce progresiv la un declin. De la apariţia lui Christos corporalitatea omului tinde spre decădere. În epoca greacă elementul vegetal era cel mai puternic. Corporalitatea va atinge abrutizarea absolută la sfârşitul evoluţiei omenirii. La început, oamenii erau clarvăzători şi sufletul era foarte evoluat; prin declinul elementului sufletesc-spiritual, corporalitatea s-a ridicat până la nivelul frumuseţii greceşti. Dar, în viitor, orice strădanie înspre frumuseţe va fi împiedicată: frumuseţea exterioară nu are nici un viitor, frumuseţea trebuie să fie lăuntrică, ea trebuie să fie expresia vizibilă a ceea ce trăieşte lăuntric. În măsura în care ne îndreptăm spre abrutizare, interioritatea Soarelui şi a Lunii va deveni din ce în ce mai glorioasă. Cei care îşi cultivă sufletul şi spiritul cu ajutorul ştiinţei spirituale vor înţelege mai bine viitorul decât cei care caută să reînvie jocurile olimpice greceşti. Cu cât omul îşi lasă mai mult sufletesc-spiritualul în inconştient, cu atât mai

lamentabil va fi destinul său între moarte şi o nouă naştere. Faptul că trupul se abrutizează nu are nimic de a face cu viaţa de după moarte. Dar dacă omul nu dezvoltă facultăţile sufletului şi spiritului său, el nu va avea nimic de luat cu sine în lumea spirituală. Cu cât se pătrunde mai mult de conţinuturile spirituale, cu atât mai bine îi va merge după moarte. Oamenii vor învăţa să devină independenţi de ceea ce este legat de trup.

Ştiinţa spirituală nu va avea întotdeauna forma sa actuală. Limbajul nu-i îngăduie de altfel decât într-o măsură foarte mică să exprime ceea ce ar vrea să spună. În domeniul ştiinţei spirituale va fi mult mai important *cum* se exprimă ceva, decât ce anume se spune. Şi aceasta va putea fi vieţuită în orice limbă. Ne vom obişnui să fim atenţi la cum spunem lucrurile. Aceasta ne pune în legătură cu cei care se află în devachan.

Noi ne-am reunit astăzi pentru a vorbi despre ştiinţa spirituală. Vom trece prin poarta morţii şi ne vom continua evoluţia în cursul mai multor încarnări. Vom dispune atunci de gânduri care sunt independente de actualul limbaj pământesc. Viaţa spirituală se va prelungi până în viaţa noastră şi vom putea atunci să ne înţelegem cu cei morţi. Civilizaţia pământeană merge spre declinul său. Vor veni timpurile când întreaga atmosferă va fi plină de avioane. Viaţa pământească va pieri. Dimpotrivă, sufletul omenesc se ridică spre lumea spirituală. La sfârşitul evoluţiei terestre fiinţa omenească va fi ajuns la un stadiu în care nu va mai exista diferenţa netă între cei vii şi cei morţi. Cei vii vor avea o viaţă foarte asemănătoare celei a defuncţilor. Pământul va trece într-un stadiu spiritual, fiindcă omenirea se va fi spiritualizat. Aceste reflecţii vă pot ajuta să daţi un răspuns just când veţi fi întrebaţi dacă moartea şi naşterea vor exista mereu. Atunci nu va mai

exista mare diferenţă între viaţă şi moarte. Pentru conştienţa omenească, totul se spiritualizează. Această înălţare a omenirii conduce la starea pe care o vom parcurge pe Jupiter.

Vorbind de viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, pătrundem într-un domeniu vast. Şi acolo, de asemenea, totul este supus unei evoluţii, schimbării, inclusiv a raporturilor între cei morţi şi cei vii. Vom vedea treptat cum îşi poartă fiinţa omenească această alternanţă a vieţii în lăuntrul corporalităţii şi spiritualităţii.

IX DESPRE VIAŢA DE DUPĂ MOARTE

Linz, 26 ianuarie 1913

Ce scop urmărim când ne reunim pentru a studia împreună ştiinţa spirituală?

Este foarte posibil ca această întrebare să preocupe sufletele unui mare număr de persoane angajate în munca de ştiinţă spirituală, şi care consacră o parte a vieţii lor ca să reflecteze la lucruri care, pentru alţi oameni, sunt inexistente. Într-adevăr, atenţia noastră se îndreaptă asupra unor lumi care pentru majoritatea oamenilor pur şi simplu nu există. Faptul de a ne reuni pentru o asemenea muncă, pentru consideraţii de acest ordin, nu se reduce numai la urmărirea unui ideal, asemănător atâtor alte idealuri care există în ziua de azi. Este incontestabil un fapt frumos, nespus de frumos, când un anumit număr de persoane aspiră împreună înspre un ideal înalt. Dar a răspunde idealului ştiinţei spirituale, la acest apel spiritual poate încă slab, pe care doar un număr restrâns de oameni îl aud răsunând prin lume şi care va fi perceput din ce în ce mai mult, constituie ceva cu totul diferit. Care sunt

motivaţiile celor care astăzi, fie cu claritate, fie dintr-un instinct vag, îşi spun că ştiinţa spirituală este o necesitate? Unii ascultă fără îndoială mai mult sau mai puţin de ceea ce s-ar putea numi un instinct spiritual, sau de un impuls de care nu sunt pe deplin conştienţi. Dar şi asemenea impulsuri corespund unei voinţe întru totul justificată. Examinând viaţa sufletului, ne putem da seama de aceasta.

Cu ocazia acestei întruniri nu am intenţia să dezvolt în faţa dumneavoastră teorii generale, ci doresc să mă refer mai mult la anumite aspecte concrete, capabile să aducă un răspuns la întrebări de genul celei de mai sus. Văzătorul, care poate contempla lumile spirituale, ajunge să cunoască treptat viaţa prin care trece fiinţa omenească între moarte şi o nouă naştere. Această viaţă de după moarte se desfăşoară în sferele spirituale care există mereu în jurul nostru şi de care aparţinem în permanenţă prin cea mai bună parte a vieţii sufletului nostru. După ce omul a trecut pragul morţii şi s-a eliberat de corporalitatea sa fizică, el nu mai trăieşte decât în lumea spirituală, care îi rămâne închisă atâta timp cât îşi desfăşoară existenţa pământească, unde el este tributar simţurilor sale fizice şi inteligenţei sale. Văzătorul este în măsură să contemple şi să urmărească viaţa aşa cum ea se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere.

Problemele fundamentale, care sunt determinante pentru idealurile noastre, se manifestă cu claritate prin consideraţiile asupra vieţii între moarte şi o nouă naştere. Putem crede cu uşurinţă că această viaţă nu are nimic a face cu viaţa într-un corp fizic; în realitate însă, ea este legată de aceasta din urmă în sensul cel mai profund. Ne dăm seama de asta mai ales când avem înaintea ochilor sufletele care au trecut deja prin poarta morţii, şi când considerăm relaţiile lor cu sufletele care mai rămân încă pe

Pământ în corpul lor fizic. Să luăm spre exemplu un caz concret.

Un om a murit, a trecut prin poarta morţii şi şi-a părăsit soţia şi copiii. Un anumit timp după acest eveniment, o fiinţă capabilă să contemple lumile spirituale a avut posibilitatea de a găsi acolo sufletul respectiv. El oferea imaginea unei existenţe absolut chinuite. Acest suflet se lamenta în privinţa soţiei sale şi copiilor săi pe care îi lăsase în urmă. În legătură cu aceasta trebuie să reamintesc că e necesar să transpunem în cuvinte pământeşti ceea ce spun sufletele; nu este decât o transpunere într-un limbaj diferit, căci nu putem reda prin cuvinte fizice limbajul morţilor. Acesta trebuie tradus: Eu am trăit acolo cu cei pe care i-am părăsit. Când trăiam încă în trupul meu fizic şi îi regăseam seara întorcându-mă de la munca mea, ceea ce emana din sufletul lor constituia pentru mine un fel de rază de soare. Tot ce am trăit alături de ei îmi înfrumuseţa atunci existenţa mea fizică obositoare. Nu mi-aş fi putut imagina atunci că aş putea trăi viaţa fizică fără soţia şi copiii mei. Îmi pot reaminti tot ceea ce am trăit împreună cu ei, şi-mi amintesc foarte bine totul. Dar, trezindu-mă în lumea spirituală după moarte, nu mi-am putut regăsi soţia, şi nici copiii. Ei nu există pentru mine, eu nu păstrez decât amintirea lor de altădată; acum nu mai simt prezenţa lor. Eu ştiu că ei sunt acolo, jos, pe Pământ, dar adevărata lor viaţă sufletească, ceea ce gândesc, ceea ce simt şi vor de dimineaţa până seara, este ca şters pentru mine. Nu mai ajung să-i regăsesc pe cei care-mi sunt dragi, oricât de mult i-aş căuta.

Este vorba într-adevăr de o trăire reală, dar această trăire nu este deloc rară, ci există nenumărate suflete care simt aceasta trecând prin poarta morţii. În cursul evoluţiei omenirii nu a fost întotdeauna aşa. Odinioară, era altfel,

trecerea pragului morţii se făcea într-un alt fel decât astăzi, şi oamenii trăiau altfel şi în trupul fizic pe Pământ.

Există o diferenţă între situaţia actuală şi cea din timpurile trecute. Odinioară, sufletele erau marcate de o veche moştenire spirituală care le permitea să întreţină o legătură cu lumea spirituală. Cu cât ne întoarcem mai mult în trecut, în epocile în care erau încarnate şi sufletele care sunt astăzi încarnate, cu atât mai mult găsim că ele întreţineau legături juste cu lumile spirituale. Oamenii au pierdut progresiv această veche moştenire spirituală. Noi trăim astăzi într-o epocă în care evoluţia omenirii cunoaşte numeroase modificări în legătură cu aceasta. Noi trecem acum printr-o mulţime de schimbări. Înainte de a lua în considerare faptele semnificative pe care tocmai le-am evocat, să încercăm să înţelegem cum s-au schimbat lucrurile în decursul devenirii omenirii. Există astăzi oameni care nu mai cunosc mare lucru din ceea ce putem şti din cerul înstelat. Există încă fără îndoială fiinţe care ies uneori noaptea să admire splendoarea cerului înstelat, dar ele sunt din ce în ce mai rare, pe când numărul celor care nu mai ştiu deosebi o planetă de o stea fixă devine din ce în ce mai mare. Totuşi, nu acesta este esenţialul. Ceea ce contează este că atunci când omul iese noaptea afară şi îşi îndreaptă privirea spre cerul înstelat, el nu mai vede nimic altceva decât aspectul exterior, fizic al stelelor. Dar când sufletele care se află şi astăzi pe Pământ erau încarnate în alte corpuri, nu era la fel. Aceste suflete, care nu mai percep astăzi decât stelele fizice, contemplau odinioară, când privirea lor se ridica spre cerul înstelat, mai puţin lumina fizică a stelelor, cât ceea ce se leagă spiritual de ele. Şi de toţi aştrii sunt legate entităţi spirituale. Sufletele din vremurile străvechi ale omenirii, toate cele prezente aici, dar şi cele încarnate în jurul nostru, zăreau în mod

clarvăzător atunci în stele ceea ce actualmente ştiinţa spirituală poate numi drept ierarhii superioare. Omul nu se mulţumea să admire lumea fizică, el trăia în contemplarea lumii spirituale. Şi negarea existenţei lumii spirituale ar fi fost atunci o nebunie, aşa cum ar fi astăzi negarea existenţei trandafirilor şi crinilor. Oamenii percepeau pe atunci entităţile spirituale, şi nu puteau aşadar nega existenţa lor. Se poate vorbi într-un fel de un progres, în sensul că oamenii au pierdut legătura directă cu lumea spirituală, dar au atins, în compensaţie, un nivel mai înalt de autonomie şi libertate.

Sufletul omenesc trăia atunci într-o lume spirituală exterioară: în mod progresiv aceasta a fost pierdută şi va trebui, încetul cu încetul, să fie înlocuită din interior. Sufletul care se mulţumeşte astăzi să nu privească decât lumea exterioară va rămâne pustiu şi gol, şi câte suflete nu se plimbă azi prin lume fără să ştie câtuşi de puţin că toate spaţiile sunt ocupate de fiinţele spirituale, de ţesătura activităţii spirituale şi de o existenţă spirituală. Şi chiar simpla observare a lumii exterioare ne permite să avem acces la conţinutul lumii spirituale. O putem face dacă ne îndreptăm privirea spre lăuntrul sufletului. Dar numeroşi sunt cei cărora nu le place aceasta. Asemenea suflete se întâlnesc în familii ca aceea despre care a fost vorba. Tatăl trăia în lumea spirituală, lumea în care ne aflăm între moarte şi o nouă naştere. El dorea intens să aibă o legătură cu sufletele cu care fusese multă vreme legat, dar aceste suflete erau pentru el ca şterse. De ce? Fiindcă ele nu aveau nici o aspiraţie spirituală, nu existau cu adevărat decât în măsura în care se puteau manifesta cu ajutorul corporalităţii fizice. El dorea cu ardoare să aibă noutăţi de la aceste suflete care fuseseră odinioară pentru el ca o rază de soare. Iar văzătorul care-l cunoştea înainte ca el să fi

trecut pragul morţii, nu-i putea aduce o consolare deosebită. Această consolare ar fi fost în fond o minciună, căci el ar fi trebuit să-i spună: aceste suflete care s-au şters pentru tine vor veni să te întâlnească dacă ai răbdarea să aştepţi. Le vei regăsi aşa cum le-ai cunoscut pe Pământ. Or aceasta nu ar fi fost în întregime adevărat, căci aceste suflete erau cu totul străine de orice aprofundare a vieţii spirituale. Şi de îndată ce ele vor fi trecut pragul morţii, vor simţi dorinţa să rămână în contact cu sufletele cu care fuseseră împreună pe planul fizic. Pe calea sufletelor care nu sunt înzestrate cu o viaţă spirituală se ridică multiple obstacole.

Ne aflăm într-un ciclu de evoluţie al omenirii în care sufletele încarnate într-un corp fizic trebuie să înveţe limbajul vieţii spirituale. Noi dobândim aici cunoaşterea lumilor superioare, cu alte cuvinte ceea ce se numeşte pe bună dreptate teosofie, şi această teosofie constituie limbajul de care ne vom servi după moarte dacă vrem să fim prezenţi pentru lumea spirituală; în adevăratul sens al cuvântului, căci fără cunoaşterea acestui limbaj vom fi muţi în lumea spirituală. După ce am murit, noi nu mai putem învăţa limbajul teosofiei sau ştiinţei spirituale, pe care ar fi trebuit să-l învăţăm pe Pământ.

Dacă tatăl de familie, de care a fost vorba, s-ar fi interesat de ştiinţa spirituală împreună cu familia sa pe când se mai afla încă pe Pământ, ar fi avut după moarte cu totul alte sentimente şi o conştienţă total diferită. El ar fi ştiut că poate întâlni acolo sufletele, şi chiar dacă o prăpastie le separă, ele vor ajunge să o treacă o dată, şi atunci se vor regăsi datorită faptului că vorbesc un limbaj spiritual comun. Fără un asemenea limbaj spiritual nu va reuşi să stabilească legătura cu aceste suflete aşa cum trebuie să se facă în mod just după moarte. Ele vor fi

împreună, dar de manieră asemănătoare cu cea a oamenilor care se întâlnesc pe planul terestru şi rămân muţi, care vor să comunice dar nu sunt capabili să o facă şi nu dispun de nici o posibilitate de a se înţelege.

Desigur că putem accepta faptul că este neplăcut să auzi asemenea adevăruri; într-adevăr, mulţi oameni găsesc acestea ca fiind prea puţin simpatice. Dar ceea ce contează, în privinţa unui adevăr, nu este ca el să fie plăcut, ci să fie veridic.

Într-un trecut îndepărtat al evoluţiei omenirii sufletele omeneşti erau dotate cu o mare bogăţie. Într-adevăr, ele erau în stadiul de copilărie a omenirii şi mai erau capabile să asimileze, cu o inocenţă de copil, tradiţiile şi reprezentările religioase ce emanau din lumile spirituale. Datorită acestui fapt ele dispuneau de un limbaj adaptat la lumea spirituală şi puteau trăi în comunitate cu entităţile spirituale. În epoca noastră omul trebuie să dobândească progresiv o viaţă spirituală tot mai liberă. Pătrunzând în lumea fizică, ştiinţa spirituală nu depinde de o decizie arbitrară vizând propagarea anumitor idei, aşa cum fac tot felul de cercuri. Cei care se simt astăzi chemaţi să introducă gânduri spirituale în viaţa noastră spirituală, au făcut experienţe de genul celor evocate; ei cunosc acest fel de suflete care trăiesc deja astăzi în acea ţară de după moarte, unde răsună un strigăt chinuitor după sufletele pe care le-au părăsit pe Pământ şi nu le pot regăsi fiindcă sunt goale spiritual. Aceste strigăte ale defuncţilor formează apelurile pornind de la care izvorăşte idealul ştiinţei spirituale.

Oricine intră astăzi în lumea spirituală şi este în măsură să vadă chinurile, nostalgiile, privaţiunile, dar de asemenea şi disperarea sufletelor care au trecut pragul morţii, înţelege de ce ne întâlnim noi aici. El ştie de

asemenea că nu poate proceda altfel decât să susţină viaţa spirituală. Este vorba aici de o cauză profundă şi serioasă, care iese în evidenţă din aspiraţiile cele mai adânci ale omenirii. Există astăzi suflete care simt, chiar dacă numai în profunzimile obscure ale instinctului, că vor să cunoască ceva din lumile spirituale. Sufletele care percep importanţa cultivării vieţii spirituale pe baza cunoaşterii condiţiilor fundamentale ale vieţii spirituale. Aceste suflete sunt pionierii chemaţi să contribuie la evoluţia viitoare a omenirii. Omenirea riscă să piardă progresiv posibilitatea de a pătrunde în lumea suprasensibilă într-un alt fel decât rămânând mută, fără facultatea de a se manifesta spiritual. Iată de ce trebuie să cultivăm pe Pământ o viaţă spirituală în sensul pe care îl propune ştiinţa spirituală modernă.

Cei care cred că pot aştepta să treacă prin poarta morţii pentru a dobândi, în cealaltă lume, anumite concepte relativ la datele spirituale, nu au deloc dreptate. Pentru a ajunge la cunoaşterea lumii spirituale trebuie să dispunem de organe care să o perceapă. Nu am putea dobândi această facultate după trecerea pragului morţii dacă nu am dobândit-o aici pe Pământ. Căci nu trăim degeaba în lumea fizică! Sufletele noastre nu coboară fără motiv în lumea pământească. Ele se încarnează pe Pământ fiindcă tocmai aici trebuie să dobândească anumite facultăţi, care nu pot fi dobândite în altă parte, anume cunoaşterea spirituală. Noi nu putem să considerăm Pământul doar ca pe o vale a plângerii, în care sunt aruncate sufletele noastre, ci trebuie să-l vedem ca loc unde ne-a fost oferită posibilitatea de a avea acces la spiritualitate. Or, aceasta este o realitate autentică.

Când continuăm să-l întrebăm pe văzător cum se prezintă viaţa după ce am trecut prin poarta morţii, el ne dă răspunsul următor: viaţa este acolo cu totul diferită de

viaţa de pe Pământ. Aici, noi mergem prin lume, vedem lucrurile, vedem deasupra noastră bolta cerească, vedem Soarele cum străluceşte. Privim munţii, mările, fiinţele altor regnuri ale naturii. Mergem prin această lume şi lăuntric avem gândurile noastre, sentimentele noastre, pasiunile şi dorinţele noastre. După aceea trecem pragul morţii, unde găsim o situaţie diferită. Pentru cel care nu este familiarizat cu consideraţiile ştiinţei spirituale, situaţia pare paradoxală. Ceea ce a spus *Schopenhauer* odinioară, se adevereşte a fi just: bietul adevăr trebuie să suporte să fie paradoxal. Ceea ce noi considerăm aici drept gândurile şi reprezentările noastre, şi pe care credem că le purtăm în noi, formează, după moarte, lumea noastră exterioară. Gândurile, reprezentările şi toată viaţa lăuntrică apar după moarte ca un vast tablou. Oamenii care parcurg lumea fără să reflecteze vor avea, între moarte şi o nouă naştere, impresia unui vid şi a unui pustiu acolo unde ei ar trebui să vieţuiască într-un conţinut de gândire şi înţelepciune. Numai cei care au dobândit posibilitatea să vadă că gândurile revelate au originea în aştri vor găsi între moarte şi o nouă naştere o lume având un conţinut. Această facultate se dobândeşte când sufletul elaborează, între moarte şi o nouă naştere, o lume având un conţinut. Această facultate se dobândeşte când sufletul elaborează, între naştere şi moarte, un conţinut de gândire. Aşa cum, neavând urechi, nu am putea auzi vreun sunet, şi fără ochi nu am putea percepe nici o culoare, tot aşa, parcursul nostru dintre moarte şi o nouă naştere va purta amprenta unui suflet care nu a putut dobândi ceea ce numai organele fizice îi puteau da. Şi aşa cum Soarele se află pe bolta cerească de unde luminează lumea, şi toate dispar din ochii noştri când el coboară sub orizont, la fel viaţa, care sub

multe aspecte este aici cu totul exterioară, se va prezenta după moarte sub forma unei vieţi lăuntrice.

Să mai privim şi o altă experienţă concretă a văzătorului. Când observăm oamenii care trăiesc între moarte şi o nouă naştere, şi transpunem în limbajul curent ceea ce-i chinuieşte, putem auzi aproximativ aşa: În mine trăieşte ceva care-mi provoacă suferinţă; aceasta urcă din lăuntrul meu. Această suferinţă este comparabilă cu o migrenă pe planul fizic, dar ceea ce este resimţit astfel este o durere lăuntrică. Eu însumi sunt cel care îmi provoc această suferinţă. – Şi, după moarte, fiinţa omenească poate avea multe ocazii de a se plânge de aceste dureri şi de aceste suferinţe lăuntrice. Când văzătorul caută să înţeleagă de unde vin aceste suferinţe lăuntrice, el constată că frământările care afectează fiinţa omenească după moarte provin din felul în care şi-a ales ea viaţa pe Pământ. De exemplu, dacă a simţit ură faţă de un alt om, pe care nu ar fi trebuit să-l urască, după moarte aceasta devine pentru om o suferinţă lăuntrică; răul, pe care l-a cauzat altuia datorită urii sale, se manifestă acum sub forma propriei sale suferinţe lăuntrice.

În timp ce gândurile noastre ne fac capabili să vedem o lume exterioară, ceea ce constituie aici lumea noastră morală exterioară, relaţiile sentimentului nostru cu semenii devin, după moarte, viaţa noastră lăuntrică. Este relativ grotesc să ne spunem: aşa cum aici ne pot durea plămânii, stomacul sau capul, în lumile spirituale nedreptăţile morale sunt cele care ne fac să suferim. Ceea ce este aici lăuntric, este exterior acolo, şi ceea ce este exterior aici, este lăuntric acolo. Noi parcurgem astăzi un ciclu de evoluţie a omenirii în care numeroase aspecte ale vieţii nu vor fi înţelese decât după moarte. Cel care nu vrea absolut deloc să ştie că aici există o karmă şi vieţi

succesive, nu va putea niciodată înţelege că el estet implicat în ceea ce el numeşte destinul său. Cum trece omul prin lume? Unul din apropiaţii săi i-a făcut o nedreptate, un altul i-a provocat o altă trăire; un lucru îi convine, un altul nu-i convine. Faptul că el însuşi este cauza a ceea ce i se întâmplă când cineva îi pricinuieşte suferinţă, aceasta el nu o ştie şi nici nu se gândeşte aşa, altfel ar simţi că el însuşi este cel care a cauzat nedreptatea care-l copleşeşte. Când putem urmări asemenea gânduri în viaţă, ajungem, cel puţin după moarte, să resimţim de unde vin cutare sau cutare suferinţe.

Este deja o mângâiere să ştii aici jos, între naştere şi moarte, că există karmă. Fără aceasta suntem obsedaţi de problema dureroasă de a şti de ce suportăm suferinţe pe durata vieţii de după moarte. Acestea sunt lucruri pe care trebuie să începem să le înţelegem astăzi, dacă nu vrem să împiedicăm evoluţia omenirii.

Un alt caz ce se oferă privirii văzătorului este cel al fiinţelor omeneşti care, între moarte şi o nouă naştere, trebuie să împlinească lucruri prea puţin simpatice sau îmbucurătoare pentru ele. Nu trebuie să ne imaginăm că între moarte şi o nouă naştere nu avem nimic de făcut. Noi avem de îndeplinit o multitudine de sarcini variate; totul depinde de aptitudinile noastre. Văzătorul poate întâlni suflete care, între moarte şi o nouă naştere, trebuie să fie, de exemplu, în serviciul spiritului pe care îl numim Ahriman. Când pătrundem în lumea de dincolo de lumea fizică, Ahriman ne apare imediat ca o entitate deosebită. Tot ceea ce a fost prezentat în drama-mister ***Păzitorul pragului*** [Nota 8] sub forma împărăţiilor lui Ahriman şi a lui Lucifer, reprezintă lumi reale. Ahriman îşi are sarcinile sale. Văzătorul observă sufletele care, de cealaltă parte a pragului, sunt în preajma lui Ahriman: ele trebuie să-i

slujească lui Ahriman. De ce? Văzătorul se străduieşte să vadă pentru ce sunt ele condamnate să-i slujească lui Ahriman. Ne întoarcem atunci la viaţa pe care au dus-o ele de la naştere până la moarte, şi încercăm să descoperim care au fost caracteristicile principale ale acestor suflete; aflăm că ele au fost supuse unui rău; acest rău, este comoditatea. Ea se numără printre particularităţile cele mai răspândite ale omenirii moderne. La întrebarea de a şti de ce cea mai mare parte a oamenilor au neglijat să facă cutare sau cutare lucru, răspunsul este: din comoditate! Să examinăm lucrurile cele mai importate ale vieţii sau cele care sunt mai puţin importante: totdeauna comoditatea este cea care domină existenţa omenească. Faptul de a rămâne la trecut şi a nu ne elibera de vechile legături, denotă comoditate. Oamenii nu sunt atât de răi cum se crede. Ei nu i-au ars din răutate pe Giordano Bruno şi Savonarola, şi nu din răutate l-au tratat pe Galilei aşa cum au făcut-o. Şi nu din răutate au neglijat să aprecieze în viaţa lor marile spirite, ci din comoditate! Până când acest gen de oameni învaţă să gândească altfel, să simtă altfel, va trece vreme îndelungată, şi aceasta numai din cauza comodităţii. Comoditatea este o calitate generală, foarte răspândită. Această comoditate ne face apţi să fim incorporaţi, după moarte, în armata lui Ahriman. Pe lângă celelalte atribuţii ale sale, Ahriman este şi stăpânul piedicilor. Peste tot unde se manifestă piedici, Ahriman este stăpân; el frânează viaţa şi fiinţa omenească. Cei care sunt supuşi aici comodităţii, devin fiinţe care frânează tot ceea ce îşi primeşte directivele din lumile spirituale. Pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, comoditatea înlănţuie omul de spiritele care, la ordinele lui Ahriman, trebuie să contribuie la crearea obstacolelor şi la împotrivire.

Există numeroşi oameni care au dezvoltat pe Pământ o particularitate pe care noi trebuie s-o considerăm printre atitudinile imorale: lipsa de conştiinţă. Vocea conştiinţei noastre constituie pentru viaţa sufletului nostru un regulator minunat. Lipsa de scrupule, capacitatea redusă de a şti asculta avertismentele vocii conştiinţei, ne supune altor puteri pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Văzătorul întâlneşte atunci anumite suflete care, după ce au trecut poarta morţii, au devenit slujitorii unor spirite deosebit de malefice. Pe durata existenţei pământeşti apar anumite boli, care se manifestă în diferite feluri. Ştim, de exemplu, că Europa de odinioară a fost devastată de epidemii de ciumă şi holeră. Ştiinţa materialistă este în măsură să determine cauzele exterioare, dar nu şi cauzele spirituale lăuntrice. Când cineva vine să ne spună că ştiinţa are sarcina de a găsi cauzele fizice a ceea ce se manifestă, nu putem da decât următorul răspuns: ştiinţa spirituală nu exclude cauzele exterioare, dacă sunt justificate, dar ea adaugă şi cauzele spirituale.

Cineva a întrebat, când a fost vorba de aceste cauze spirituale: pasiunea lui Napoleon de a conduce războaie, nu s-ar putea atribui faptului că mama sa, atunci când îl purta în pântece, mergea cu plăcere pe câmpurile de luptă, şi astfel această pasiune i-a fost transmisă pe calea eredităţii fizice? Aceasta poate fără îndoială constitui o explicaţie, dar trebuie reamintit că Napoleon însuşi este cel care o împingea la asta. El i-a imprimat această tendinţă, această înclinaţie. Ştiinţa spirituală nu exclude niciodată faptul că aspectul exterior poate fi de asemenea adevărat.

Când cineva spune: iată un om, de ce trăieşte el? – materialistul îi poate răspunde: fiindcă respiră. Un altul poate adăuga: eu pot spune mai multe, căci el nu ar putea

trăi dacă acum trei luni nu la-ş fi salvat eu de la înec. Această ultimă afirmaţie nu este ea adevărată în ciuda celei anterioare? Ne imaginăm întotdeauna că relaţiile definite de ştiinţele clasice sunt anulate ce cele ale ştiinţelor spirituale. Chiar dacă cineva poate dovedi că o calitate sau alta a sa o are de la tatăl său, sau este moştenită de la bunicul său ş.a.m.d., nu este mai puţin adevărat că el însuşi este cel care a creat condiţiile în acest sens.

Din punctul de vedere al ştiinţelor naturii, se poate studia foarte bine originea bolilor care s-au răspândit. Putem de asemenea întreba, din punct de vedere exterior, de ce un om sau altul a decedat prematur. Dar toate acestea au şi cauzele lor în lumea spirituală. În timp ce pe Pământ se răspândesc epidemii, anumite entităţi spirituale trebuie să muncească pentru a face să coboare bolile din lumea spirituală spre lumea fizică.

Când privirea noastră se îndreaptă asupra defuncţilor, care pătrund în lumea spirituală în timp ce cursul natural al vieţii lor nu a ajuns încă la capăt, când este vorba de fiinţe decedate la punctul culminant al existenţei lor, sau tineri a căror viaţă a fost scurtată de o boală gravă, sau şi fiinţe care au cunoscut necazuri şi răutăţi, în faţa unor asemenea destine, care sunt foarte numeroase, văzătorul se află în faţa unui fapt tulburător. El observă un câmp de boală şi de moarte în întregime dominat de anumite entităţi malefice care introduc pe Pământ boala şi moartea. Şi când încercăm să urmărim biografia acestor suflete, care s-au remarcat pe Pământ prin lipsa lor de scrupule, aflăm că ele au trebuit să devină slujitorii acestor spirite nefaste ale bolii, ale morţii şi a mizeriei, pentru a provoca asemenea decese premature şi asemenea destine apăsătoare. Iată cum se explică aceasta. Viaţa nu devine de înţeles decât dacă o considerăm în contextul său de

ansamblu şi nu ne mulţumim să decupăm din ea o perioadă limitată şi scurtă, care se desfăşoară pe Pământ între naştere şi moarte. Căci această perioadă depinde în mod intim de ceea ce s-a desfăşurat înainte de naştere, în timpul vieţii prenatale în lumea pur spirituală. Depindem cu toată fiinţa noastră de ceea ce s-a întâmplat înainte, în lumea spirituală. Înţelegem cel mai bine acest lucru dacă studiem, cu privirea văzătorului, o manifestare despre care mulţi oameni ar dori să creadă că ea constituie o obiecţie împotriva realităţilor investigaţiei spirituale. Ni se spune, de exemplu: Voi căutaţi să readuceţi facultăţile şi destinele oamenilor la viețile anterioare, dar priviţi numai la familia Bernoulli, care numără opt matematicieni! Or aceasta dovedeşte foarte limpede că anumite calităţi se moştenesc din generaţie în generaţie! – Când examinăm într-adevăr cu privirea clarvăzătorului un asemenea fenomen, se poate constata că tot ceea ce se prezintă sub o formă artistică în lume şi care poate deja trezi în om un presentiment al lumii suprasensibile – ceea ce se întâlneşte mereu în domeniul artei – este rezultatul existenţei în lumea suprasensibilă. Când cineva intră în lumea noastră având deja facultăţi artistice, o face pentru că în existenţele pământeşti anterioare, sau în urma unei favori deosebite de dinainte de naştere sau de concepţie, el trăia deja în mod deosebit în armonia sferelor. El arată acum o anumită înclinaţie pentru un corp fizic omenesc determinat, capabil să-i dea facultatea de a exprima şi în planul fizic ceea ce a perceput acolo.

Nici un suflet omenesc nu caută să se încarneze într-un corp fizic, într-o linie ereditară în care se transmit calităţi muzicale, dacă nu a reuşit, în cursul unei vieţi anterioare, să dobândească, datorită experienţelor făcute între moarte şi o nouă naştere, această facultate de care are

nevoie pentru activitatea sa artistică, pentru ca după aceea să se încarneze într-un corp deosebit de sensibil la elementul muzical. Într-adevăr, linia ereditară nu conţine decât predispoziţiile iniţiale. O ureche muzicală bună se moşteneşte. Aceste organe se transformă încă din viaţa embrionară de dinainte de naştere, sau după naştere, datorită facultăţilor deosebite ale sufletului. Primul instrument la care cântă omul este propriul său organism, şi el este într-adevăr un instrument extrem de complicat. Entităţile spirituale divine au avut nevoie de toate epocile Saturn, Soare, şi de evoluţia lunară, pentru a pregăti acest instrument. Când coborâm pe Pământ, noi venim cu o înţelepciune mult mai mare decât tot ceea ce vom putea dobândi mai târziu.

Omul crede că este plin de înţelepciune când începe să gândească. Dar înţelepciunea pe care noi suntem în măsură să o elaborăm când începem să gândim este foarte redusă, comparată cu o înţelepciune cu mult mai mare, cu care eram obişnuiţi, dar care ne scapă la un anumit moment. La naştere, creierul nostru este încă foarte maleabil şi legăturile care merg de la creier la diferitele organe sunt încă neformate. Înţelepciune de care vorbim ne serveşte în timpul copilăriei noastre pentru a adapta, şi pentru a face să funcţioneze organele noastre, care sunt instrumentul nostru. Mai târziu, când vine momentul până unde poate să se întoarcă înapoi memoria noastră, cu alte cuvinte momentul în care devenim conştienţi de noi înşine, am pierdut facultatea de a cânta la instrumentul nostru. Această facultate este net superioară în timpul primei noastre copilării, decât după aceea. Asta rezultă dintr-o mare înţelepciune, care este folosită pentru a ne aduce la a deveni acest instrument complicat. Aceasta trebuie să ne umple cu mult respect pentru ceea ce suntem noi, atât cât

ne aflăm încă în sânul înţelepciunii divin-spirituale. Ne dăm seama atunci că intrând în viaţă suntem înzestraţi cu o înţelepciune cu mult mai mare decât cea pe care o cunoaştem până acum. Ne putem face atunci o idee despre cât de mare este înţelepciunea care stăpâneşte în viaţa ce precede viaţa embrionară. Este ceva extrem de important, căci privirea văzătorului descoperă faptul că, cu cât ne întoarcem mai mult în timp, cu atât înţelepciunea şi facultăţile omului sunt mai mari.

Să contemplăm acum, cu privirea văzătorului, sufletul unui om care a devenit slujitorul spiritelor malefice ale bolii şi ale morţii. Un asemenea suflet ne permite să vedem cum înţelepciunea de care este capabil omul, este ca ştearsă, datorită faptului că el s-a înjosit. Un asemenea suflet oferă un spectacol cumplit: destinat odinioară să desfăşoare cea mai înaltă înţelepciune, el este acum degradat la nivelul de slujitor al puterilor ahrimanice. Odată ce fiinţa omenească a coborât pe Pământ şi a îmbrăcat un înveliş fizic, ea poate, participând la viaţa spirituală şi preluând în sine lumea spirituală, să-şi vivifieze sufletul astfel încât, între naştere şi moarte, el să fie înconjurat de lumea spirituală, sau îl poate face întru totul apatic. Un asemenea suflet a devenit insensibil dacă, între naştere şi moarte, el nu a asimilat nimic care să-i permită să vadă în jurul său o lume spirituală.

Vedem sufletul individual în relaţiile sale cu întreaga viaţă spirituală; vedem de asemenea izolarea în raport cu ansamblul vieţii lumii. Simţim atunci nevoia de a nu lăsa să piară puterile spirituale care ne sunt înnăscute, ci de a le cultiva pentru ca să nu ne ştergem progresiv din sânul acestei lumi. Cineva ar putea obiecta: Dar eu caut să mă şterg şi să mă retrag din lumea asta, căci eu nu ţin la viaţă. Dar această ştergere nu este sinonimă cu distrugerea,

această ştergere nu are loc decât în raport cu lumea înconjurătoare. Atunci nu existăm pentru cei din preajma noastră, dar pentru noi înşine existăm încă. Ştergerea corespunde unei izolări în lumea spirituală şi ne conduce să trăim ca pe o insulă, solitari, fără cea mai mică posibilitate de a comunica. Iată ce obţinem când ne izolăm de lumea spirituală.

Putem folosi aici imaginea următoare. Reţineţi bine această imagine şi consideraţi-o ca o bază bună de meditaţie: În timp ce omul nu încetează să progreseze în cadrul evoluţiei lumii, el devine din ce în ce mai liber. Modul său de viaţă este cel al cuiva care trăieşte pe o insulă. Chemările noastre, comunicările noastre trebuie să treacă de la o insulă la alta. Cel care va participa în viitor la viaţa spirituală a omenirii, va fi în măsură să stabilească o comunicare de la o insulă la alta, cu toţi cei care trăiesc acolo în mod liber. Dimpotrivă, cel ce fuge de viaţa spirituală va rămâne pe insula sa şi nu va reuşi, în ciuda tuturor eforturilor sale, să comunice cu cei pe care i-a cunoscut odinioară. Sunetul va muri în el şi el va presimţi că pe alte insule se află cei pe care-i cunoaşte şi cu care se simte legat, dar până la el nu va ajunge nimic; el va asculta şi nu va auzi nimic. Ştiinţa spirituală ne dă limbajul care ne va permite în viitor să depăşim izolarea şi să comunicăm cu semenii. Cuvintele care ne vin din documentele oculte sunt uneori mult mai profunde decât credem noi. În timpul Misteriului de pe Golgota noi am primit prima înştiinţare de care are nevoie fiinţa omenească pentru a stabili o comunicare de la o insulă la alta.

A doua înştiinţare ne vine acum de la ştiinţa spirituală antroposofică, ce este chemată să facă din ce în ce mai transparent pentru sufletul omenesc Misteriul lui Christos. Ceea ce a spus Christos, este indicat în unele

sentenţe. Printre cele mai profunde, este şi aceasta: „Acolo unde doi sau trei sunt reuniţi în Numele meu, sunt şi Eu în mijlocul lor”. Dar sensul acestui Nume nu va fi accesibil decât când vom fi învăţat să înţelegem limbajul spiritual. La începutul revelaţiei creştine se mai putea încă ajunge într-un mod naiv la el; în viitor, cunoaşterea lui Christos nu va fi accesibilă decât acelora care şi-o apropie cu ajutorul ştiinţei spirituale. Pentru mulţi oameni poate părea nechibzuit să spui că ştiinţa spirituală este limbajul spiritual de care au nevoie oamenii dacă vor să scape de izolare, dacă vor să nu se rupă de ceilalţi în momentul morţii şi să-şi asigure posibilitatea de a trece de la o insulă la alta.

Ceea ce am încercat să vă explic astăzi ne va da o idee completă a sensului pe care trebuie să-l dăm studiului în comun al ştiinţei spirituale. Pentru cei care lucrează în mod conştient în favoarea ştiinţei spirituale este vorba de a răspunde la apelurile celor care doresc să audă vorbindu-se de ştiinţa spirituală. Aceste voci, aceste apeluri provin din lumea spirituală, ca şi necesitatea care se resimte în lumea spirituală când vorbesc sufletele omeneşti aflate între moarte şi o nouă naştere, ca şi atunci când vorbesc celelalte entităţi spirituale ale diferitelor ierarhii. Când toate aceste voci răsună pentru noi, ele vor putea trezi în sufletele noastre ceea ce va duce omenirea din ce în ce mai mult să cultive viaţa spirituală pe care noi o practicăm în ramurile noastre, şi o vom practica de asemenea în viitor în această ramură locală. Aceasta este dorinţa pe care o exprim astăzi la sfârşitul acestor consideraţii, şi pe care aş dori să o depun în sufletele dumneavoastră cu speranţa că va lumina tot mai puternic în sufletele dumneavoastră, în folosul unei munci antroposofice purtată de o adevărată căldură spiritual-ştiinţifică.

X ANTROPOSOFIA DREPT CONȚINUT AL SENTIMENTULUI ȘI AL VIEȚII. DEVOȚIUNEA ȘI VENERAȚIA ÎN FAȚA CELOR TĂINUITE

Tübingen, 16 februarie

Când întrerupem ocazional consideraţiile noastre antroposofice pentru a ne întreba ce ne împinge spre o mişcare spirituală cum este a noastră, ne putem da un răspuns din punctele de vedere cele mai diferite. Unul din cele care răspunde cel mai bine sentimentului nostru, deşi el nu este singurul, dar este totuşi principalul, este următorul: considerarea perioadei pe care sufletul omenesc o parcurge între moarte şi o nouă naştere. Evenimentele care se desfăşoară în lunga perioadă între moarte şi o nouă naştere nu sunt desigur mai puţine decât cele dintre naştere şi moarte. Noi nu putem indica decât câteva din aceste evenimente importante. Când observăm viaţa între moarte şi o nouă naştere, ea reuşeşte să ne convingă de faptul că omenirea trebuie să evolueze spre o epocă în care va putea şti ceva în legătură cu lumile suprasensibile.

Să vedem mai concret despre ce este vorba. Când văzătorul care are posibilitatea să observe viaţa între moarte şi o nouă naştere este confruntat cu situaţii de genul următor: ceea ce vede îi poate impune datoria imperioasă de a acţiona în favoarea cunoaşterii lumii spirituale. Un om a murit. Văzătorul îl caută, încearcă să-l vadă la un anumit timp după ce el a trecut pragul morţii. Datorită unui fel de a stabili contactul cu defunctul, poate afla prin intermediul lui lucrurile următoare. Este vorba aici de un caz anume. El spune: Eu am lăsat-o în urmă pe soţia mea şi ştiu că ea se află încă în lumea fizică –

bineînţeles că acestea nu sunt exprimate cu ajutorul cuvintelor fizice, dar acesta este sensul. – Pe când trăiam încă pe Pământ şi mă întorceam de la muncă, unde lucram de dimineaţa până seara, ea era întotdeauna raza mea de soare. Fiecare cuvânt pe care mi-l adresa mă făcea fericit. Îmi era imposibil să-mi imaginez că aş putea trăi această existenţă fără aceste raze de soare de la soţia mea. Apoi am trecut prin poarta morţii şi mi-am părăsit soţia. Acum simt nostalgia trecutului, simt clar că toate acestea îmi lipsesc, sufletul meu plin de dor caută disperat o cale pentru a-mi regăsi tovarăşa de viaţă. Dar eu nu găsesc acest suflet, nu reuşesc să ajung până la ea. Este ca şi cum nu ar fi acolo. Şi dacă uneori am ca un presentiment al prezenţei sale, am sentimentul că sunt aproape de ea, ea rămâne mută. Pentru mine, această situaţie se aseamănă cu două fiinţe omeneşti care stau faţă în faţă şi dintre care una ar dori ca cealaltă să-i adreseze câteva cuvinte, în timp ce cealaltă rămâne mută şi nu poate nimic spune. Astfel, acest suflet care fusese atât de mult timp o fericire pentru mine pe durata vieţii mele pământeşti, a devenit mut. – Vedeţi dumneavoastră, când studiem pe ce se bazează aceasta, găsim răspunsul următor: nu există limbaj comun între cei morţi şi cei care au rămas pe Pământ. Nu există ceva care să poată umple acest suflet de substanţa care i-ar permite să rămână perceptibil. Dat fiind că nu există un limbaj comun, aceste două suflete se simt separate unul de altul. Dar nu întotdeauna a fost aşa. Întorcându-ne înapoi în cursul evoluţiei omeneşti, aflăm că sufletele erau odinioară înzestrate cu o anumită moştenire de o spiritualitate care le făcea perceptibile unele faţă de celelalte, indiferent de faptul că se aflau amândouă pe planul fizic sau că unul se afla aici şi celălalt se afla în lumea spirituală. Dar această veche moştenire a interiorităţii spirituale este acum

epuizată, ea nu mai există. Şi se poate efectiv prezenta cazul dureros când un suflet, care fusese atât de iubit de un altul, ca în cazul evocat, să nu mai poată fi găsit de celălalt suflet de dincolo de prag, fiindcă sufletul rămas pe Pământ nu are o viaţă lăuntrică ce să poată fi percepută de sufletul celui mort. Singurele lucruri care pot fi percepute de sufletul defunctului sunt cunoaşterea, sentimentul şi sensibilitatea spirituală; acesta este raportul dintre sufletul aflat aici pe Pământ şi lumea spirituală. Când pe Pământ rămâne un suflet care se interesează de cunoaşterea lumilor suprasensibile şi se lasă străbătut de gânduri de acest fel, atunci aceste gânduri pot fi percepute de sufletul celui care a trecut pragul. Chiar vechile sentimente religioase nu sunt suficiente pentru a da sufletului ceva care să poată fi perceput de celălalt suflet. Continuând investigarea acestui caz, văzătorul ar vedea că şi atunci când amândouă suflete au trecut pragul morţii nu se pot percepe decât foarte neclar. Ele nu au nici o posibilitate, sau numai una foarte redusă, să stabilească un contact reciproc, fiindcă sunt incapabile să folosească un limbaj comun. Ca văzători, înţelegem în profunzime ceea ce este antroposofia: este limbajul pe care îl vor vorbi treptat viii şi morţii, cei care trăiesc pe planul fizic şi cei care se află între moarte şi o nouă naştere. Când sufletele care se află pe Pământ au asimilat reprezentări ale lumilor suprasensibile, ele pot fi percepute de defuncţi. Dacă au putut răspândi iubire înainte de moartea lor, o vor putea-o face şi după moarte. Aceasta ne dă certitudinea că antroposofia este un limbaj care face perceptibil lumii suprasensibile tot ceea ce se întâmplă în lumea fizică. Omenirea trăieşte cu perspectiva că sufletele vor deveni din ce în ce mai solitare şi nu vor mai putea stabili relaţii între ele, dacă nu ajung să asimileze concepte spirituale

care țes această legătură indispensabilă de la un suflet la altul. Așa este realitatea antroposofiei; ea nu se reduce la o simplă teorie. Cunoașterea teoretică este aspectul cel mai puțin important. Ceea ce noi primim aici este un adevărat elixir pentru suflet, o adevărată substanță. Datorită acestei substanțe, sufletul care a trecut pragul morții îl poate percepe pe cel care a rămas pe Pământ. Se poate spune că văzătorul, care este familiarizat cu acest adevăr și care a cunoscut unul dintre aceste suflete, care aspiră să perceapă ceea ce a lăsat în urma lui pe Pământ, dar nu ajunge să o vadă fiindcă familia în cauză nu a asimilat încă știința spirituală, văzătorul care a contemplat cum sufletele pot suferi de pe urma unor asemenea lipsuri, știe că nu poate face altfel decât să vorbească semenilor săi despre înțelepciunea spirituală. El știe că am atins o epocă în care înțelepciunea spirituală trebuie să pătrundă în inimile oamenilor. Putem afirma că aceia cărora cunoașterea lumilor suprasensibile le conferă misiunea de a vorbi despre lumile suprasensibile consideră aceasta ca pe o necesitate stringentă, ca o sarcină de la care ei nu se pot niciodată sustrage, căci ar fi un mare păcat. Ei simt necesitatea să ofere revelații asupra lumilor suprasensibile.

Plecând de la ceea ce tocmai v-am expus, trebuie să puteți înțelege că necesitatea de a transmite revelațiile spirituale este însoțită de o atitudine de o imensă responsabilitate și seriozitate. Există și un alt fel de a înnoda legături între cei vii și defuncți. În această privință noi nu suntem prea avansați, dar acest lucru se va întâmpla. Pentru a reuși să înțelegem cum viii vor ajunge treptat să comunice cu defuncții, trebuie să realizăm următoarea considerație: Ființa omenească știe foarte puține lucruri despre această lume fizică. Căci în ce fel

cunoaşte omul lumea pământească? El face apel la simţurile sale şi la imaginaţia sa. Aceasta îi permite să resimtă ceea ce-i oferă lumea exterioară. Dar aceasta nu reprezintă decât o parte infimă din ceea ce conţine lumea. Ea mai conţine şi cu totul altceva. Aş dori să reuşiţi să vă reprezentaţi că există în lume ceva mai important decât realitatea sensibilă. Nu fac aluzie la lumea suprasensibilă, mă gândesc la altceva. Imaginaţi-vă o clipă că, obişnuiţi să plecaţi la lucru dimineaţa la ora opt, vă daţi seama că astăzi aveţi trei minute întârziere. Dumneavoastră traversaţi un loc şi treceţi printr-un fel de hangar al cărei acoperiş se sprijină pe coloane. Trecând pe acolo cu o întârziere de trei minute, vă daţi seama că dacă aţi fi fost acolo la timp, cu alte cuvinte fără această întârziere de trei minute, aţi fi fost omorât de acoperişul care s-a prăbuşit. Faceţi-vă o imagine despre aceasta. Se întâmplă să scăpăm un tren care, pe traseu, deraiază. Dacă l-am fi luat, am fi murit. Este vorba aici de un ansamblu de evenimente care nu s-au produs; datorită acestui fapt noi nu le acordăm nici o atenţie. Când dumneavoastră atingeţi, ca să spunem aşa, cu degetul evenimente de acest fel, nu se poate să nu vă impresioneze. Astfel de incidente se pot produce de dimineaţa până seara, fără să vă fi afectat. Asemenea cazuri există peste tot. Aceste exemple pot apărea drept invenţii, dar în realitate privesc aspectul cel mai important al existenţei. Dumneavoastră aţi putea resimţi aceasta într-o anumită măsură, dacă aveţi în vedere, de exemplu, pe cineva din Berlin, care are în mână biletul său pentru Titanic. El întâlneşte o cunoştinţă care-i spune: îmi doresc să nu pleci cu Titanicul. Acel om reuşeşte să-l convingă să nu facă această călătorie. Titanicul se scufundă. Omul a scăpat de la moarte. Aceasta îi lasă o impresie durabilă. Este vorba aici de un caz particular. Dar asemenea evenimente se pot

produce în fiecare moment, fără să ne dăm seama. Când ne dăm seama de ele, nu putem evita să nu fim profund impresionaţi la nivelul sentimentului şi a sensibilităţii lăuntrice.

Abordând această chestiune dintr-un alt punct de vedere, ne putem întreba câte impresii îi scapă sufletului nostru datorită faptului că noi neglijăm să ţinem cont de ceea ce suntem feriţi. Dacă am putea fi conştienţi de tot ceea ce este la limita realizării, în timp ce nu ne dăm seama de asta, am parcurge lumea cu o atitudine lăuntrică foarte diferită. Văzătorul descoperă posibilitatea următoare. Presupuneţi că este vorba de o realitate faptul că dumneavoastră aţi ajunge la o intersecţie cu trei minute întârziere. Tocmai atunci este momentul cel mai favorabil pentru un defunct, care doreşte să fie perceput, pentru a vorbi în sufletul dumneavoastră. Puteţi avea ideea, sentimentul: de unde vine ceea ce apare acum în sufletul meu? Acest lucru se manifestă nu numai cu ocazia unui incident, el se poate manifesta în diferite feluri. Va putea avea loc când oamenii vor începe să dea atenţie şi lumii posibilităţilor, şi nu se vor mai mulţumi numai cu lumea realităţilor. Astăzi nu se ţine seama decât de lumea realităţilor. Realitate este faptul că găsim un mare număr de scrumbii în mare, dar existenţa lor nu se explică decât prin aceea că au fost depuşi nenumăraţi germeni. Întotdeauna se află la temeliile existenţei o cantitate nelimitată de posibilităţi.

Aceasta este ceea ce face o impresie deosebit de puternică asupra văzătorului, atunci când ajunge la graniţa dintre cele două lumi. Acolo el resimte cum ceea ce se desfăşoară în lumea suprasensibilă este infinit de bogat, şi că numai o mică parte se concretizează în lumea noastră sensibilă. Când simţim aceasta, avem de asemenea

sentimentul că infinit de multe sunt tăinuite în străfundurile existenţei. Acest sentiment se va dezvolta datorită studiului antroposofiei. Vom deveni sensibili la faptul că pentru fiecare realitate exterioară există o corespondenţă tainică, ceva în arierplan. În spatele fiecărei flori, în spatele fiecărui suflu de aer, în spatele celei mai mici pietre şi fiecărui cristal există infinit de multe posibilităţi. Omul va dezvolta încetul cu încetul un sentiment faţă de aceasta, în aşa fel încât devoţiunea şi veneraţia sa faţă de lumea tainică să crească tot mai mult. Neîncetând să dezvolte această sensibilitate, el va remarca prin el însuşi că în momente ca acelea pe care tocmai le-am descris, vorbesc pentru el cei care au murit pentru viaţa pământească. În viitor, fiinţa omenească va simţi cu totul firesc aceasta: în acest moment, un defunct a vorbit în sufletul tău! Treptat, el va şti de unde vine acest mesaj, şi cine anume îi vorbeşte. Numai pentru că omul nu acordă astăzi nici o atenţie acestei lumi nelimitate de posibilităţi, acestei profunzimi infinite, nu aude el cuvintele pe care cei morţi ar dori să le vorbească în inimile celor vii.

Din cele două aspecte ale lucrurilor pe care le-am revelat, anume că datorită celor vii, prin gândurile antroposofilor, se produce ceva care poate fi perceput de către cei morţi, pe de o parte, şi, pe de altă parte, că cei defuncţi vor putea vorbi inimii celor care se regăsesc în sensibilitatea spirituală, plecând de la aceste două aspecte puteţi înţelege ce cotitură poate provoca răspândirea antroposofiei în întreaga omenire. Va fi creată o punte de legătură între lumea de aici şi cea de dincolo. Şi este adevărat că viaţa va avea atunci un alt aspect între moarte şi o nouă naştere. Aceasta nu va rămâne o simplă teorie, ci va deveni o realitate, în aşa fel încât să existe înţelegere între aşa-numiţii vii şi cei aşa-numiţii morţi – care sunt

însă mult mai vii decât ceilalţi. Sufletele de aici vor resimţi atunci ceea ce poate fi benefic pentru morţi. Într-adevăr, nu vom putea face rodnică lectura pentru cei morţi dacă nu simţim în ce măsură ea poate fi o binefacere pentru ei. Să luăm un exemplu extrem. Când dumneavoastră trăiţi laolaltă cu fraţii şi surorile, cu părinţii, soţia, ş.a.m.d., puteţi face experienţa următoare: în timp ce unul simte nevoia să se intereseze de ştiinţa spirituală, altul poate, datorită acestui fapt, simţi ură faţă de această ştiinţă. Această experienţă nu este rară. Ea se desfăşoară la nivelul conştienţei, dar nu este sigur că se întâmplă acelaşi lucru la nivelul sufletului. Acolo reacţia poate fi diferită. În trupul astral acţionează subconştientul. Chiar dacă cineva se dezlănţuie cu furie împotriva ştiinţei spirituale, se poate întâmpla ca în subconştientul său el să simtă o nevoie cu atât mai puternică să afle cât mai multe despre această ştiinţă spirituală. Odată ce pragul morţii a fost trecut, apare adevărul lucrurilor, acolo nu se mai poate ascunde nimic. Pe Pământ, omul poate minţi şi se poate preface, dar după moarte toate lucrurile se prezintă sub chipul lor adevărat. În timpul vieţii putem să ne fi convins că trebuie să protestăm împotriva ştiinţei spirituale, dar după moarte poate apărea o dorinţă profundă faţă de ştiinţa spirituală, şi se pot resimţi suferinţe fiindcă această aspiraţie nu poate fi satisfăcută. Cel viu poate atunci să-şi reprezinte că în gândire el se află în faţa defunctului; în gândire el poate aprofunda date spirituale şi să fie astfel înţeles de către defunct. Chiar dacă acesta din urmă nu a fost antroposof şi numai cel viu este antroposof, defunctul îl percepe totuşi pe cel care este încă în viaţă.

Ceea ce s-ar putea numi o anumită predilecţie pentru limba pe care am vorbit-o pe Pământ trebuie să fie luat în consideraţie, deoarece în răstimpul primei perioade de

după moarte defunctul are încă anumite legături cu limba pe care o vorbea pe Pământ. De aceea, este bine ca la început să-i transmitem gânduri servindu-ne de limba de care se servea şi el. După cinci, şase, poate opt ani, uneori chiar şi mai devreme, se adevereşte că limba spiritului este astfel încât limbajul său exterior nu constituie pentru el un obstacol, şi că defunctul poate înţelege gânduri spirituale chiar dacă în decursul existenţei sale el nu a cunoscut limba folosită de cititor. În orice caz, prietenii care au citit defuncţilor au realizat ceva extraordinar de frumos, mai ales când această lectură se adresa unor fiinţe care, în cursul existenţei lor, nu aderaseră la antroposofie. Aceasta s-a dovedit o binefacere enormă, unul din cele mai mari gesturi de iubire. Printre ceea ce dorim să atingem nu este numai faptul că vrem să propagăm antroposofia în calitate de învăţătură – exterior, asta trebuie să o facem fiindcă este necesar –, dar antroposofia trebuie să acţioneze în toată liniştea în suflete. Se vor dezvolta funcţii spirituale, datorită cărora pot fi realizate multe lucruri în folosul evoluţiei sufletelor după moarte. Noi trebuie să ne străduim să ajutăm din ce în ce mai mult sufletele să depăşească, între moarte şi o nouă naştere, enormele dificultăţi datorate faptului că vechea moştenire spirituală este epuizată, şi că a început o nouă epocă, pe durata căreia sufletele au multe dificultăţi în a se orienta după moarte, şi când lor le va fi aproape imposibil să se descurce acolo.

Văzătorul observă cum, între moarte şi o nouă naştere, sufletele sunt constrânse să îndeplinească sarcini pe care nu le înţeleg. Văzătorul se află de exemplu în faţa faptului următor: îndreptându-şi privirea asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, el poate descoperi suflete care au de împlinit o anumită sarcină. Un anumit interval de timp ele trebuie să fie în serviciul puterilor pe care noi

le numim spiritele morţii şi ale bolii. Nu ne gândim în acest caz la moartea care constituie încheierea normală a vieţii, ci la cea care loveşte oamenii înainte de vreme, când ei mor în floarea vârstei. Bolile sunt evenimente fizice, desigur, dar ele sunt determinate de puterile care acţionează din lumea suprasensibilă. Bolile contagioase care apar se explică prin acţiunea entităţilor suprasensibile. Anumite spirite au sarcina să provoace o moarte pretimpurie. Faptul că aceasta este totuşi întemeiată pe înţelepciune, nu este un subiect ce poate fi tratat acum. Ceea ce este important de reţinut este faptul că există suflete care se află sub jugul acestui tip de entităţi. Deşi văzătorul s-a obişnuit cu un calm lăuntric, el este totuşi zguduit şi resimte suferinţă în faţa celor care sunt sub acest jug şi trebuie să contribuie la faptul că oamenii sunt loviţi de boală şi moarte pretimpurie. Când văzătorul se străduieşte să vadă înapoi viaţa acestor suflete până la precedenta lor încarnare, el accede la cauză şi înţelege de ce aceste suflete sunt condamnate să fie slujitorii spiritelor bolii şi ale morţii. Aceste cauze sunt datorate lipsei de scrupule de care au dat dovadă aceste suflete pe durata existenţei lor pământeşti. În măsura în care ele au fost lipsite de scrupule sunt condamnate să devină slujitorii acestor entităţi nefaste. Pe cât este de incontestabil că există o legătură de la cauză la efect când se ciocnesc nişte bile, cu aceeaşi rigoare oamenii lipsiţi de scrupule devin în mod necesar slujitorii entităţilor răului. Aceasta este o realitate zguduitoare. Văzătorul mai descoperă şi o altă realitate: aceste suflete sunt sub jugul spiritelor ahrimanice; ele trebuie să pregătească cauzele spirituale a tot ceea ce se manifestă aici pe Pământ sub formă de obstacole şi de piedici ai faptelor noastre. Aceasta face parte din atribuţiile lui Ahriman. Toate aceste opoziţii care apar pe Pământ

sunt dirijate din lumea spirituală, sunt acţiunea slujitorilor lui Ahriman. Pentru ce motiv sunt condamnate aceste suflete la acest serviciu? Aceasta se explică prin faptul că, pe durata dintre naştere şi moarte, ele au fost supuse comodităţii. Şi dacă veţi observa cât de larg este răspândită comoditatea, puteţi deduce din aceasta că există un număr nelimitat de recruţi ai lui Ahriman. Comoditatea este cea care domină viaţa într-o mare măsură. Chiar specialiştii în economie au ajuns la concluzia că trebuie ţinut cont nu numai de egoism şi de concurenţă, ci şi de comoditatea oamenilor. Comoditatea este un factor important.

Există o mare diferenţă între experienţele care ne permit să ne orientăm, şi despre care ştim de ce trebuie să le facem, şi experienţele pe care le vieţuim inconştient şi despre care nu ştim de ce trebuie să le facem, de exemplu, de ce trebuie să slujim unor asemenea spirite. Când omul ştie de ce se află sub jugul spiritelor care provoacă epidemiile, va şti de asemenea şi ce fel de virtuţi va trebui să dobândească în viaţa următoare pentru a realiza o compensare cosmică, pentru a crea ceea ce acţionează în acest sens. Când abordăm aceste experienţe fără orientare, elaborăm aceeaşi karmă, e drept, dar se creează cea ce nu va putea fi compensat decât în timpul unei o a doua încarnări. Datorită acestui fapt, se întârzie adevărata evoluţie. Este deci important ca fiinţa umană să înveţe aceste lucruri aici pe Pământ. Experienţa sa se va face după moarte, dar aici trebuie să învăţăm să ne orientăm. Iată-ne din nou în faţa unui fapt care face absolut indispensabilă crearea unei noi orientări decurgând din adevăruri spirituale, fiindcă vechea orientare nu mai serveşte la nimic. Întrebându-ne de ce suntem noi antroposofi, putem da un răspuns întemeiat pe realităţile spiritului. Un răspuns care nu se adresează raţiunii sau inteligenţei

noastre, ci sensibilităţii noastre lăuntrice, sentimentului nostru. Antroposofia apare tot mai mult ca un limbaj universal, un limbaj care ne va permite să eliminăm zidul de separare ce există între diferitele lumi unde trăiesc sufletele noastre, o dată într-un trup fizic şi altă dată în afara trupului fizic. Dacă ştiinţa spirituală pătrunde într-adevăr în sufletele oamenilor, această separare care ne izolează de lumea suprasensibilă va dispărea. Aceasta este o realitate pe care noi trebuie s-o resimţim; atunci vom avea entuziasmul lăuntric corect faţă de ştiinţa spirituală.

Permiteţi-mi să evoc şi un alt fenomen. În cursul vieţii între moarte şi o nouă naştere există un moment în care se revelează văzătorului ceva extrem de important pentru el, dar şi pentru toţi cei care se află aici. Pentru numeroase suflete, acest moment revelează mai curând trecutul, pentru altele, el se situează mai curând în viitor. Când se observă cu privirea văzătorului somnul – când Eul şi trupul astral ale omului se află în afara trupului fizic – şi se priveşte trupul fizic şi trupul eteric, avem impresia că mai întâi trupul fizic se află într-un proces de moarte lentă. Numai în primii ani ai copilăriei, până în momentul în care copilul este capabil să înţeleagă, adică până în momentul la care poate ajunge amintirea, numai până acolo somnul se prezintă drept ceva care creşte şi înfloreşte. Dar foarte curând văzătorul poate constata că trupul fizic moare în mod lent aproape încă de la începutul existenţei; iar moartea propriu-zisă nu este decât ultimul act al acestui proces. Desigur că somnul ne permite să compensăm puterile uzate. Dar această compensare este incompletă; iar diferenţa constituie o minusculă contribuţie la moarte. Iar când diferenţele s-au acumulat într-atât încât puterile de regenerare nu mai pot face nimic, omul moare de moarte fizică. Când privim corpul omenesc, putem vedea

cum moartea se îndeplineşte în mod lent. Într-adevăr, încă de la naştere începe procesul de moarte. Impresia este deosebit de gravă când devenim conştienţi de ea pentru prima oară.

Între moarte şi o nouă naştere intervine un moment în care sufletul începe să dezvolte puterile care îi vor permite să intre în viitoarea încarnare. Vă voi da un exemplu, pentru a arăta despre ce este vorba. Există astăzi numeroase lucrări care tratează despre talentele lui Goethe. Se cercetează ca să se afle de la ce strămoşi ai săi şi-a moştenit el calităţile. Cauzele însuşirilor sale sunt căutate în linia sa ereditară fizică. Eu nu contest că ele pot fi căutate acolo, dar când suntem în măsură să urmărim sufletul între moarte şi o nouă naştere, descoperim lucrul următor. Luaţi cazul sufletului lui Goethe. Cu foarte multă vreme înainte de a se fi născut, el a acţionat din lumile suprasensibile asupra strămoşilor săi, şi puterile sale au stabilit deja legături cu ei. Acest suflet acţionează în aşa fel încât să se întâlnească bărbaţii şi femeile care, după o perioadă lungă, vor putea furniza calităţile juste de care are nevoie acest suflet. Acesta nu este un lucru simplu, căci în acest proces sunt implicate numeroase suflete. Aflând că sufletele din secolul XVIII coboară din cele din secolul XVI şi că toate acestea lucrează împreună deja cu mult înaintea acestor perioade, înţelegeţi ce important este totul. Sufletele care se nasc în secolul XVIII sau XIX trebuie să se anunţe încă din secolul XVI, pentru ca să se poată stabili întreaga urzeală de legături de rudenie. Între moarte şi o nouă naştere este multă treabă de făcut. Nu sunt numai relaţiile obiective şi necesitatea de a consacra o parte din timpul nostru serviciilor spiritelor de obstrucţie, dar de asemenea este munca de îndeplinit care permite realizarea încarnării noastre. Căci lucrurile stau de maniera că

prototipul formei trebuie elaborat încă din acest moment. Aceasta produce la investigator o imagine diametral opusă faţă de ceea ce percepe el când observă trupul fizic şi trupul eteric în timpul somnului. În somn, trupul fizic şi trupul eteric se prezintă drept ceva care moare; pe când ceea ce se elaborează aici sub forma unui prototip, urmând a se încadra în natura fizică, dă impresia a ceva ce creşte, care este în devenire.

Există deci un moment foarte important în decursul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere; anume cel care se situează între amintirea existenţei anterioare şi trecerea la următoarea încarnare, acolo unde omul începe a lucra la devenirea şi organizarea sa fizică. Când vă imaginaţi moartea fizică şi o comparaţi cu acest moment, realizaţi că acesta este inversul morţii fizice. Moartea fizică este o trecere a fiinţei fizice la ne-fiinţă; momentul descris constituie o trecere a ne-fiinţei la devenire. Vieţuirea acestui moment este foarte diferită, după cum îl înţelegem sau nu îl înţelegem.

Un concept ca acela al „inversului morţii", a ceea ce se concretizează între moarte şi o nouă naştere, ar trebui în fond să fie resimţit în orice suflet de antroposof. Nu este suficient să-l sesizăm în mod raţional, trebuie ca acesta să fie trăit la nivelul sentimentului. Vom putea atunci simţi îmbogăţirea de care beneficiază viaţa noastră când astfel de concepte sunt asimilate de suflet. Aceasta mai are încă o altă consecinţă: sufletul dobândeşte treptat un sentiment pentru tot ceea ce există în lume. Primăvara, când traversăm o pădure, după ce am meditat în prealabil asupra conceptului pe care tocmai l-am evocat, nu suntem departe de a percepe, dacă suntem atenţi, spiritele care lucrează şi acţionează între lucrurile fizice. Percepţia lumii spirituale nu ar fi atât de dificilă dacă oamenii nu şi-ar crea

ei înşişi obstacole. Năzuind să ridicăm la nivelul sentimentului şi al vieţii lăuntrice ceea ce am primit sub formă de concepte, această străduanie poate conduce chiar la vedere. Prin lucruri ca cele expuse astăzi aş dori să contribui la faptul ca pasiunea pentru ştiinţa spirituală să devină vie. Prezentarea de asemenea subiecte ne dă întotdeauna impresia că descrierea se aseamănă cu o bâlbâială, dat fiind că limbajul nostru curent nu se aplică decât la lumea fizică. Trebuie deci să ne străduim să găsim mijloacele de comunicare deosebite pentru a trezi cel puţin o slabă înţelegere a acestor lucruri. Dar exprimându-ne în acest fel asupra acestor subiecte, putem stimula în inimile noastre ceea ce s-ar putea numi, din punct de vedere antroposofic, o substanţă de sentiment şi de sensibilitate.

Ştiinţa spirituală ar trebui să dezvolte în fiecare din noi o substanţă de viaţă şi de sensibilitate în aşa fel încât deschiderea la conceptele spirituale să nu ne pară secundară, şi ca, dimpotrivă, noi să intensificăm eforturile noastre în acest sens. Esenţialul nu rezidă în toate aceste concepte, ci în ceea ce face antroposofia din noi.

XI ASPECTE COSMICE ALE VIEŢII DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE CĂLĂTORIA PRIN SFERELE STELARE
Prima conferinţă

Stuttgart, 17 februarie 1913

În a doua jumătate a anului trecut mi-a revenit sarcina de a întreprinde unele cercetări oculte asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Am arătat deja sub diferite aspecte despre ce este vorba, dar o cunoaştere completă, o pătrundere reală a acestei părţi a vieţii umane nu este posibilă decât dacă ne orientăm observaţiile plecând de la

punctele de vedere cele mai variate. Chiar dacă ceea ce este cuprins sub acest titlu în scrierile şi în seriile de conferinţe, în astă seară şi, poate, poimâine, se mai poate adăuga ceva la ceea ce a fost deja prezentat.

Atunci când omul a trecut pragul morţii, deci când şi-a părăsit trupul fizic şi eteric, sufletul se dăruieşte mai întâi, în mod special, amintirilor legate de existenţa trecută. Ştim că sufletul are nevoie de un anumit timp ca să se dezobişnuiască de tot ce îl leagă de ultima existenţă terestră. Să încercăm acum să ne reprezentăm cum se realizează acest lucru în contextul universului.

Nu numai după moarte, ci deja în timpul somnului, când omul îşi părăseşte trupul fizic şi eteric şi fiinţează doar în trupul său astral – pe care îl putem deja desemna şi drept element sufletesc – se produce într-un fel o dilatare completă: fiinţa sa se răspândeşte în spaţiu. În fond, în fiecare noapte noi ne dilatăm până în spaţiile stelare. După moarte, omul se dilată încet şi treptat, iar noi trebuie să căutăm, nu putem spune corporalitatea sa, ci fiinţa sa sufletească, în spaţiul care înconjoară Pământul, în depărtările atmosferei. Şi oricât de paradoxal ar părea, acest lucru este adevărat: omul se dilată fără încetare până când fiinţa sa sufletească este răspândită peste tot în cuprinsul unei sfere care în final coincide cu orbita Lunii în jurul Pământului. Creşterea noastră face ca limitele fiinţei noastre să se suprapună cu extremitatea drumului Lunii în jurul Pământului. Ceea ce numim kamaloka durează tot atât timp cât se produce această dilatare a noastră. Acest timp este strâns legat de ultima existenţă terestră.

Apoi această dilatare continuă. Ne dilatăm efectiv în direcţia stelelor. Vine apoi o perioadă în care fiinţa umană se extinde în aşa măsură încât atinge limita pe care astronomia o numeşte astăzi orbita lui Venus; limbajul

ocult vorbeşte despre orbita lui Mercur. După ce a părăsit sfera lunară, existenţa omului depinde de modul în care şi-a dus viaţa între naştere şi moarte. Pe măsură ce ne îndreptăm în univers spre sfera lui Mercur putem, fie să stabilim uşor legături cu oamenii cu care eram legaţi, cu care sufletul nostru se simţea unit pe Pământ, fie să avem dificultăţi în a stabili astfel de legături încât, pătrunzând în sfera lui Mercur, să fim condamnaţi la singurătate. Dacă suntem constrânşi fie la o singurătate parţială sau totală, fie la sociabilitate – dacă-mi este îngăduit să folosesc aici acest termen – acest lucru depinde de modul în care omul şi-a condus existenţa terestră. Cel care s-a preocupat puţin pe Pământ să-şi dezvolte în suflet sentimentele morale, sensibilitatea morală, atitudinea morală, bunăvoinţa, compasiunea, cel care şi-a dezvoltat prea puţin aceste calităţi pe durata vieţii terestre, după moarte, în timp ce se dilată până la sfera lui Mercur, se simte condamnat la izolare. Lui îi este dificil să regăsească alte suflete cu care fusese legat. Dimpotrivă, o fiinţă care a dezvoltat mult compasiunea şi calităţile morale, trăieşte împreună cu celelalte suflete în această sferă a lui Mercur. Nu depinde deci decât de noi să ne reglăm, în deplină libertate, viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. În sensul ocult al termenului, sfera lui Mercur este cea în care se pot exprima calităţile noastre morale. Este totodată sfera în care se pot manifesta şi într-o altă formă calităţile morale pe care le-am dobândit.

Ceea ce contează, mai ales în timpul acestei treceri prin sfera lui Venus sau Mercur, după moarte, este dacă am fost loiali sau nu în timpul vieţii dintre naştere şi moarte. Vedeţi dumneavoastră, tot ceea ce se desfăşoară în cursul vieţii fizice pe Pământ, îşi are în ultimă instanţă originea în lumea spirituală. Am vorbit deseori despre moartea

naturală, datorată bătrâneţii, care trebuie să intervină pentru om pentru ca viaţa, care trece din încarnare în încarnare, să se poată desfăşura corect. Dar ştim şi că, în cursul evoluţiei, nu există numai această moarte datorată bătrâneţii şi care se inserează în evoluţie; există şi moartea care răpune omul în plină adolescenţă sau chiar în copilărie. Lumea noastră este plină de o mulţime de boli, epidemii, şi aşa mai departe, care perturbă viaţa umană. De fapt cauzele bolilor nu sunt doar de natură fizică; ele sunt determinate, dirijate de lumea spirituală. Ele provin din regiunea lui Venus, din această centură aflată în jurul Pământului pe care limbajul ocult o numeşte sfera lui Mercur. Deci dacă trasăm o rază de la Pământ la Venus şi cu ea un cerc, făcând abstracţie de datele astronomice, obţinem ceea ce ocultiştii numesc sfera lui Mercur. Este vorba deci despre un cerc în jurul Pământului şi nu în jurul Soarelui. În interiorul acestei centuri, a acestui spaţiu delimitat de cerc, se găsesc forţele care dirijează spre Pământ bolile şi moartea. Nu atât moartea naturală datorată bătrâneţii, ci cea neregulată. Aceasta din urmă este datorată acţiunii anumitor entităţi denumite în ocultism „spirite ale bolii şi ale morţii”. Orice om care pătrunde în această sferă a lui Mercur, după ce pe Pământ a dus o existenţă fără scrupule, se condamnă ca, la trecerea prin această sferă, să devină un servitor al acestor spirite malefice ale bolii şi morţii. Numai când cunoşti acest lucru poţi înţelege ce înseamnă lipsa de scrupule. Ea condamnă omul ca între moarte şi o nouă naştere, în timpul trecerii prin sfera lui Mercur, să intre pentru un anumit timp în slujba, sub jugul acestor spirite. Şi când s-au dezvoltat forţele trimise de la periferie spre Pământ pentru a provoca bolile şi epidemiile, pentru ca moartea să survină inopinat, aceste suflete fără scrupule trebuie să accepte să

colaboreze şi să devină servitorii spiritelor bolii şi morţii, spirite care îndreaptă aceste forţe malefice spre lumea noastră fizică.

Lucrurile stau puţin altfel când şi comoditatea, această dispoziţie atât de răspândită pe Pământ, se repercutează până în această sferă. De fapt întreaga noastră existenţă stă sub semnul acestei comodităţi. Multe lucruri s-ar face altfel dacă oamenii n-ar fi aşa comozi. Tocmai prin această atitudine omul se condamnă, în sfera de care vorbim, să devină pentru un anumit timp servitor al forţelor care depind de Ahriman şi pe care le putem numi forţe ale obstacolelor, adică spirite care împiedică munca de pe Pământ. Din cauza a ceea ce ne-a vărsat în suflet această comoditate, noi devenim pentru un timp mai mult sau mai puţin îndelungat, slujitorii acestor spirite ale piedicilor. Acest fapt ne permite să înţelegem cum se repercutează forţele pe care le-am dezvoltat în timpul existenţei noastre terestre asupra vieţii dintre moarte şi o nouă naştere.

Următoarea sferă spre care se dilată sufletul se numeşte în limbaj ocult sfera lui Venus; în limbaj astronomic, sfera lui Mercur. Ne pregătim aici pe Pământ pentru această sferă dezvoltând calităţi religioase, o atitudine religioasă. Orice om care a dezvoltat în timpul vieţii o atitudine menită să îndrepte atenţia sufletului său asupra forţelor originare şi asupra puterilor originare, de natură spirituală, ale universului, poate deveni o fiinţă sociabilă în sfera lui Venus; va putea să trăiască împreună cu alte suflete cu care era înrudit pe Pământ. Însă de aici încolo, alte spirite, care aparţin ierarhiilor superioare, intervin acum în sfera oamenilor, şi atunci omul trăieşte împreună cu spirite ale ierarhiilor superioare, dacă şi-a dezvoltat un sentiment, o sensibilitate, o atitudine

religioasă. Din contră, el se condamnă la însingurare, la izolare, o izolare plină de durere dacă n-a ştiut să-şi dezvolte în suflet, pe Pământ, relaţii cu impulsurile vieţii religioase. Dacă pe Pământ a fost ateu, pornind de la această sferă, el se condamnă la o izolare totală. Se poate spune că cel care preconizează astăzi cu forţă ateismul se condamnă la o izolare totală. Astfel, de exemplu, cei care se găsesc în „Cercul monist" împiedică libertatea vieţii lor lăuntrice şi, pentru că s-au reunit sub acest drapel, se condamnă ca în această sferă să trăiască fiecare în propria sa închisoare. Vor fi cu toţii izolaţi unii de alţii.

Următoarea sferă în care intrăm este cea a Soarelui. Şi aici condiţiile sunt diferite de cele despre care vorbeşte astronomia fizică. Obţinem această sferă legând Pământul de Soare şi trasând un cerc cu centrul în Pământ (desenează). Din punct de vedere spiritual, condiţiile nu sunt identice cu cele din planul fizic. Ne dilatăm până la această sferă după ce am parcurs sfera lui Venus. Pentru această sferă ne pregătim altfel decât pentru Venus. Pentru aceasta din urmă putem fi suficient de pregătiţi dacă stabilim legături cu sufletele umane cu care am împărtăşit sentimente religioase comune între naştere şi moarte. În sfera lui Venus, oamenii sunt oarecum separaţi pe regiuni, asemănător celor formate pe Pământ de către popoare sau rase. În sfera lui Venus există deci regiuni în care ne regăsim după afinităţile religioase. Dar acest lucru nu mai este suficient pentru sfera solară. În sfera Soarelui ne vedem izolaţi dacă pe Pământ sufletul nu a dezvoltat decât un sentiment religios limitat. În această sferă solară devenim fiinţe sociabile numai dacă pe Pământ am dezvoltat înţelegere pentru fiecare dintre diferitele sensibilităţi religioase existente, dacă am dezvoltat o profundă toleranţă faţă de toate sistemele religioase de pe

Pământ. De la Misteriul de pe Golgota şi până azi, aderarea la credinţa creştină era suficientă, căci creştinismul comporta într-un fel o deschidere foarte mare, deschidere care depăşeşte cu mult pe cea a altor sisteme religioase restrictive. Ne putem uşor convinge de acest lucru. Numeroase alte sisteme religioase sunt limitate în anumite zone ale Pământului. Cu puţină bunăvoinţă se poate uşor vedea că adepţii religiei hinduse, budiste, şi aşa mai departe, vorbesc de o justificare universală a tuturor religiilor şi a înţelepciunii religioase în general. Dar dacă aprofundăm ce vor să spună prin aceasta, descoperim că ei nu se gândesc decât la propria lor religie. În fond, ei cer ca şi ceilalţi oameni să adopte religia lor. Aceasta este ceea ce ei numesc justificarea tuturor religiilor. Încercaţi să citiţi revistele teosofice originare din regiunile hinduse. Atunci veţi vedea că ceea ce spun hinduşii este considerat drept unica religie universală; iar cei care nu aderă la aceasta nu sunt consideraţi teosofi onești. Creştinismul originar are o tonalitate diferită, mai ales acolo unde el a devenit religie occidentală. Dacă în occident ar fi fost ca în India, am avea aici o religie a lui Wotan. Asta ar corespunde la ceea ce înseamnă religia hindusă pentru Orient. Dar Occidentul nu a optat pentru o religie emanată din propria regiune; de la început el a optat pentru o religie al cărui fondator a trăit departe de Occident, religia lui Iisus Christos. Asimilându-şi această religie, Occidentul a făcut dovada unei atitudini lipsite de egoism. Această diferenţă de atitudine este de o importanţă fundamentală. Adevărata toleranţă faţă de toate celelalte sisteme religioase face parte din natura creştinismului, chiar dacă acest aspect a fost poate greşit înţeles de unii creştini occidentali.

Pentru un creştin, orice fiinţă umană este creştină, oricare ar fi denumirea pe care şi-a luat-o. A vrea să

răspândeşti peste tot dogma creştină înseamnă a da dovadă de o îngustime de spirit. Deschiderea spiritului este cu totul altceva. Când observăm un hindus, un chinez sau un budist, şi când le examinăm elementele profunde ale fiinţei, descoperim peste tot dispoziţii care duc la creştinism. Din ceea ce gândesc ei, se pot întotdeauna extrage primele adevăruri ale creştinismului, chiar fără să fie nevoie să evocăm numele lui Christos. Dar acest creştinism mai restrâns, aşa cum îi este prezentat azi omului între naştere şi moarte, nu constituie decât o pregătire pentru sfera solară de după moarte. Căci pentru această sferă mai este necesar şi alt lucru: trebuie să putem dispune de ceea ce numim, în adevăratul sens al cuvântului, „teosofie". Ea este cea care ne oferă înţelegerea lăuntrică a tuturor sistemelor religioase şi ne îndreaptă spre înţelegerea esenţei lor profunde. Ajungând aici pe Pământ la această înţelegere, ne pregătim să vieţuim în sfera solară în mod corect. Trebuie să avem înţelegerea diferitelor religii, a Misteriului de pe Golgota şi a impulsului lui Christos, dacă vrem să evităm ca, în sfera solară, între moarte şi o nouă naştere, să devenim eremiţi faţă de celelalte suflete umane şi faţă de spiritele ierarhiilor superioare.

Când, între moarte şi o nouă naştere, intrăm în sfera solară, găsim două lucruri. Mai întâi – nu ne putem exprima decât într-un mod imaginativ – ne găsim în faţa unui tron gol, un tron al universului, care rămâne neocupat. Şi ceea ce am putea afla despre acest tron gol nu putem descoperi decât în tablourile înscrise în cronica Akasha. Acest tron pe care, în decursul călătoriei noastre dintre moarte şi o nouă naştere, îl găsim gol, a fost odinioară ocupat în sfera solară de către Christos. În momentul Misteriului de pe Golgota, acesta s-a revărsat

până în sfera terestră. De atunci cetăţenii Pământului trebuie să ajungă aici, pe Pământ, la înţelegerea impulsului christic, şi să păstreze, cu devoţiune, în memorie acest impuls. Iar atunci când vor intra în sfera solară, ei vor putea recunoaşte imaginea gravată în cronica Akasha. Cel care nu a dobândit această înţelegere pe Pământ nu va şti, atunci când se va afla în faţa acestui tron, cine îl ocupă. Nu va înţelege ceea ce astăzi nu mai există decât sub forma unei imagini. Prin urmare, va fi incapabil să se orienteze în sfera solară în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Vedem deci că străduinţa de a înţelege aici Misteriul de pe Golgota, aşa cum se practică în sânul mişcării noastre spirituale, face parte din misiunea pământească a sufletului uman. Împlinind această misiune, între moarte şi o nouă naştere păstrăm amintirea impulsului christic şi, datorită puterilor pe care le-am adus cu noi, în interiorul sferei solare devenim fiinţe sociabile, şi nu eremiţi. Cu puterile astfel aduse, reînsufleţim într-un fel această imagine a lui Christos care, în sfera solară, nu mai este decât o imagine. Trebuie să dezvoltăm destule puteri în timpul încarnării pământeşti şi să le ducem cu noi, astfel încât ele să rămână în noi şi în timpurile viitoare, pentru a nu se pierde.

Tot în sfera solară mai găsim şi un al doilea tron. Acesta este ocupat de o entitate reală, de Lucifer. Astfel, atunci când între moarte şi o nouă naştere am atins sfera solară, aşa cum a fost descris, ne găsim pe de o parte în faţa lui Christos şi, pe de altă parte, în faţa lui Lucifer. Dacă nu am asimilat impulsul christic, Lucifer ar trebui să ne devină singura noastră călăuză. Dar dacă am primit acest impuls christic, atunci, pe întreaga durată a călătoriei noastre cosmice vom fi sub directa îndrumare a impulsului christic, dar şi a lui Lucifer, căci pentru următoarele perioade avem nevoie de acesta din urmă. Lucifer este indispensabil, căci

el este cel care ne va conduce de acum în modul just prin celelalte sfere din cosmos, mai întâi până în sfera lui Marte.

Marte este următoarea sferă spre care ne dilatăm între moarte şi o nouă naştere. Pentru ca Lucifer să ne conducă într-un mod benefic omului, ne este necesară contraponderea impulsului christic. Atunci impusul luciferic se va dovedi salutar pentru noi; fără această contrapondere ne-ar fi nefast. Trebuie reţinut şi un alt aspect: în sfera lui Marte trebuie să avem posibilitatea să înţelegem în adâncul fiinţei noastre anumite modificări care s-au petrecut aici în cursul ultimelor secole. Putem să ne reprezentăm aceste schimbări în modul următor. Datorită anumitor puteri, toate corpurile cereşti se află în relaţie unele cu altele. Ele sunt în legătură şi cu Pământul. Din ele emană anumite puteri. Marte şi sfera sa nu emit numai efecte luminoase care ating Pământul, ci şi puteri spirituale. Întorcându-ne câteva secole în trecut, găsim că Marte emitea forţe capabile să-i dea omului entuziasm pentru ceea ce avea nevoie omul odinioară, deci forţele sale fizice, pentru a contribui la evoluţia omenirii. Într-adevăr, forţa războinică ce s-a dezvoltat pe Pământ şi conflictele care l-au zdruncinat au stimulat puternic omul, l-au făcut activ şi curajos de-a lungul secolelor scurse. Toate acestea au fost datorate forţelor emanate din Marte. Acest fapt nu este un mit, ci un adevăr ocult. În viaţa oricărei planete, forţele acesteia au, în cursul evoluţiei, o fază ascendentă şi una descendentă. În aceste ultime secole, Marte şi-a schimbat într-un fel misiunea. Forţele războinice care încă se manifestă, corespund unui element de declin din secolele trecute. Marte nu mai emite noi forţe de înflăcărare. Într-adevăr, la cotitura secolelor XVI–XVII, această planetă a atins un punct al existenţei sale comparabile cu punctul atât de esenţial atins de Pământ în

momentul Misteriului de pe Golgota. Atingem aici o realitate de importanţă majoră. Marte a trecut printr-un moment decisiv. Acest lucru era cunoscut în centrele de misterii, unde se luau marile decizii referitoare la problemele lumii noastre. Într-adevăr, începând din secolul XII s-au făcut pregătiri decisive în cadrul evoluţiei misteriilor pe Pământ, care ţineau cont de modificările intervenite în sfera lui Marte. Puterile pe care Marte ar fi trebuit să le emită pentru a stimula curajul şi energia pe Pământ erau epuizate. Ele nu se mai puteau revărsa spre Pământ. Pentru că Marte trecea printr-o astfel de criză, era necesar să intervină o modificare şi în sufletele umane încarnate, în privinţa experienţelor pe Marte, după moarte. Când omul depăşeşte sfera Soarelui, fiinţa sa sufletească este supusă unei iradieri de forţe care au deja o importanţă pentru încarnarea următoare. Orice suflet care, odinioară, înainte de secolul XII, traversa sfera lui Marte, intra în contact cu aceste forţe care răspândeau curaj şi energie. Călăuza care le conducea spre izvoarele de curaj şi energie era Lucifer. Dimpotrivă, sufletele venite după această perioadă, n-au mai putut găsi acest element caracteristic, căci Marte era în plină criză. În cadrul centrelor de misterii, acolo unde se iau marile decizii, nu se ţine cont numai de viaţa omului dintre naştere şi moarte, ci şi de ceea ce este salutar sau nesalutar între moarte şi o nouă naştere. Aceasta înseamnă că în centrele de misterii se veghează ca şi cultura spirituală a omenirii să fie îmbogăţită cu valori care să permită sufletelor să călătorească cum trebuie după moarte.

Pentru a înţelege despre ce este vorba în sfera lui Marte, trebuie să ţinem cont de următorul fapt. Începând din secolul XII, centrele de misterii rosicruciene au trebuit să facă faţă unui eveniment capital şi decisiv. Într-adevăr,

se anunţă timpuri noi pentru evoluţia Pământului: înstăpânirea unei civilizaţii materiale exterioare, cea a triumfului materialismului. Nu i te poţi opune. Chiar dacă această cultură nu este însoţită de valori spirituale, avem nevoie de ea. Această epocă a maşinilor, avioanelor şi aşa mai departe, este indispensabilă, chiar dacă antrenează într-un fel moartea sufletului. Este inutil să i te opui. Epoca materialistă era inevitabilă. Totuşi, entităţile spirituale superioare s-au străduit dintotdeauna să creeze o contrapondere acestei epoci materialiste. Dacă luăm în considerare tot ceea ce, în cursul evoluţiei lumii, a fost propus ca o contrapondere materialismului, găsim, ca o ultimă manifestare semnificativă, acţiunea lui *Francisc de Assisi*. În cursul existenţei sale, el a renunţat la viaţa sa exterioară, pe care o cunoaşteţi: *Giotto* l-a imortalizat admirabil pe pereţii bisericii din Assisi, aşa încât azi, deşi aceste fresce au fost de multe ori renovate, viaţa lui Francisc ne apare atât de impresionantă, aşa cum este redată pe interioarele bisericii. Chiar dacă locul unde a trăit Francisc de Assisi a cunoscut o evoluţie în direcţia materialismului, se poate totuşi spune că atmosfera spirituală a Sfântului Francisc există încă în regiunea Assisi, o atmosferă care a asimilat elementele unei vieţi străine acestei lumi, dar care rămâne nemijlocit în comuniune nu numai cu sufletul uman, ci şi cu cel al naturii. În seria de conferinţe ***Omul în lumina ocultismului, teosofiei şi filosofiei*** [Nota 9] puteţi citi minunatul poem în care Francisc de Assisi a exprimat ceea ce resimţea faţă de sufletul naturii şi de fiinţele naturii. Putem spune că nici un poet, cu excepţia lui Goethe poate, nu a avut vreodată cuvinte mai frumoase despre natură. De unde a adus el toate acestea? Explicaţia ne vine din încarnarea precedentă a lui Francisc de Assisi. Între

secolele VII–VIII, el a trăit într-un centru de misterii situat pe ţărmul Mării Negre, unde a fost elevul unei individualităţi care nu mai era încarnată întrun corp fizic.

Este vorba despre o întâmplare destul de ciudată. În încarnarea precedentă, Francisc de Assisi trăise într-un centru de misterii şi, împreună cu alţii, fusese discipolul unei fiinţe la care doar trupul spiritual mai era prezent şi acţiona printre ei. Este vorba de Buddha, despre care ştim că avusese ultima sa încarnare sub numele de Gautama Buddha. El continua să acţioneze în trupul său spiritual. Ca entitate spirituală, el asistase la naşterea copilului Iisus, despre care ne vorbeşte Evanghelia lui Luca. Apoi a continuat să acţioneze în şcoala pe care a frecventat-o Francisc de Assisi în încarnarea precedentă. Acolo a primit Francisc impulsurile care-l vor determina să cultive calităţile legate de dezvoltarea sufletului şi să ducă o existenţă care să-l îndepărteze de tot ceea ce continua să invadeze lumea, o existenţă care să-l depărteze de viaţa pur materială. Acest lucru l-a marcat pe Francisc de Assisi şi s-a repercutat în următoarea încarnare, pe care o cunoaştem. Dar într-o epocă în care misiunea materialistă era inevitabilă, nu era posibil ca la comunitatea constituită în jurul lui Francisc de Assisi să adere un număr mare de indivizi. Cei care erau chemaţi să contribuie la progresul epocii lor nu i se puteau alătura. S-a creat astfel, într-un fel, o sciziune. Exista, pe de o parte, civilizaţia exterioară exclusiv materialistă şi, de cealaltă parte, o comunitate care reunea adepţii lui Francisc de Assisi. Cu toată măreţia şi puterea personalităţii lui Francisc de Assisi, regulile sale de viaţă nu au putut servi ca model timpurilor viitoare. De ce aşa? De ce avea lumea nevoie?

Tocmai în această problemă centrele de misterii rosicruciene au adus perspective largi şi importante,

începând din secolul XII. Atunci se spunea că, de la naştere şi până la moarte, omul este chemat să lucreze asupra planului pământesc şi să se integreze vieţii materiale. El va trebui să participe şi la triumful acestei existenţe materiale. Dar va trebui să se creeze, pentru fiecare suflet, posibilitatea de a se familiariza cu existenţa pământească şi să se obişnuiască cu ea. Dar, cu o parte a fiinţei sale, fiecare suflet va avea, într-un fel, dezvoltată o înţelegere pentru experienţele intime ale impulsului care s-au exprimat prin Francisc de Assisi. Progresul sufletelor pe Pământ constă tocmai în faptul că acestea vor trebui să fie dotate din ce în ce mai mult cu două naturi, şi acest lucru se va intensifica în viitor: pe de o parte va trebui să înţelegem cu elementele noastre sufleteşti impulsurile existenţei terestre şi să ne familiarizăm cu ele; pe de altă parte, va trebui să ne rezervăm momente şi ore de retragere pentru a ne consacra doar vieţii sufleteşti. Când ne deschidem tot mai mult lumii, va trebui să ne rezervăm şi momente destinate cultivării vieţii lăuntrice. Pe de o parte noi trebuie să-l urmăm pe Edison, pe de altă parte trebuie să devenim, în liniştea vieţii noastre lăuntrice, discipolii lui Francisc de Assisi sau ai augustului său maestru, Buddha. Orice suflet, chiar dacă a căzut în viaţa materială, trebuie să poată resimţi acest fapt. Toate acestea au trebuit pregătite în centrele de misterii rosicruciene. Christian Rosenkreuz a fost însărcinat cu această misiune.

Cum se poate realiza acest lucru? Acest lucru nu este posibil decât dacă putem consacra sufletului, într-un mod cu totul special, o anumită perioadă din viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Se spunea atunci, în centrele de misterii rosicruciene: Marte îşi pierde într-un fel străvechea sa misiune; să-i dăm o alta, nouă. Începând cu secolul XVII, Buddha, care trecuse prin ultima sa încarnare, a fost delegat

pe Marte, a fost trimis în sfera lui Marte. Se poate spune, în mod corect, că în acea perioadă Buddha a realizat pentru Marte ceva asemănător cu ceea ce, la un nivel superior, a realizat Christos pe Pământ, prin Misteriul de pe Golgota. Ceea ce emana din toate timpurile din Marte şi revela natura sa profundă, a fost transformat de către Buddha, cu ajutorul unui sacrificiu. El a modificat în întregime natura şi fiinţa lui Marte. Pentru Marte, Buddha a devenit marele salvator. Aceasta a fost pentru el o jertfă. Amintiţi-vă cum se ridicase Buddha la nivelul doctrinei sale, al mesajului său de pace şi viaţă armonioasă. A fost acum transpus într-o sferă planetară de unde anterior emana o puternică agresivitate. Chiar dacă nu se poate compara cu Misteriul de pe Golgota, se poate spune că, într-un fel, Domnul păcii s-a răstignit acolo. Se petrece ceva nou în sfera lui Marte: Marte este pătruns de fiinţa lui Buddha. Aşa cum pe Pământ substanţa lui Christos s-a răspândit în timpul Misteriului de pe Golgota, tot astfel substanţa păcii lui Buddha emană acum din sfera lui Marte şi această substanţă rămâne de acum înainte în sfera lui Marte.

Astfel se vorbea în centrele de misterii rosicruciene. Între moarte şi o nouă naştere sufletele umane puteau, datorită sacrificiului lui Buddha, să trăiască un anumit timp în sfera lui Marte, după ce au fost purtate de impulsul christic până în sfera Soarelui. Atunci când sufletul ajunge să intre în această sferă, după ce s-a impregnat în mod corect cu impulsul christic, şi datorită ajutorului lui Lucifer, el înaintează până în sfera lui Marte. Tocmai în epoca noastră, în această sferă s-a împlinit ceva ce n-a putut fi realizat înainte: sufletele sunt pătrunse de ceva ce nu se mai poate face pe Pământ, adică să fie pătrunse de elementul „Buddha – Francisc de Assisi". Între moarte şi o nouă naştere orice suflet poate – dacă s-a pregătit într-un mod adecvat – să aibă această experienţă care s-a

manifestat pe Pământ ca o ultimă tresărire în sufletul lui Francisc de Assisi, dar care de atunci nu își mai găsește aici adevăratul loc. În timpul vieții dintre moarte și o nouă naștere, atunci când sufletul uman trece prin sfera lui Buddha, când se află pe Marte, el poate primi puterea care-l va face capabil să realizeze ceea ce tocmai a fost spus; anume că, mai târziu, într-o nouă încarnare, el să poată intra în viața pur materială și să ducă aici o viață din ce în ce mai materialistă, și totuși, cu ajutorul altei părți a sufletului său, să dezvolte puterile care-i vor permite să se dăruiască lumii sufletului și spiritului. Acestea sunt misterele care se ascund între moarte și o nouă naștere.

Apoi ne dilatăm din ce în ce mai mult spre depărtările stelare, spre Jupiter, Saturn și chiar și dincolo de acesta. Ceea ce urmează să fie spus nu se aplică decât sufletelor foarte evoluate. Cele care nu au îndeplinit condițiile necesare și care nu le vor îndeplini decât mai târziu, între moarte și o nouă naștere, nu se leagă decât de sfere situate în imediata apropiere a Pământului. Trec și ele prin celelalte sfere, dar o fac într-o stare apropiată somnului, într-o stare de inconștiență. În sferele exterioare, cele situate dincolo de Soare, sunt adunate forțele pe care trebuie să le preia omul pentru a putea participa la construcția unui nou corp în momentul în care se va îndrepta spre o nouă naștere. Ceea ce există în om nu provine doar de la Pământ. Materialiștii dau dovadă de o incredibilă miopie atunci când pretind că omul este o creație a Pământului. Când omul își dă o structură recurgând la forțele care îi sunt date, când lucrează la propria sa edificare, el se servește de forțe cosmice pe care trebuie mai întâi să le preia. Dilatându-se, între moarte și o nouă naștere, până la sfera solară, omul este încă în legătură cu forțele care poartă amprenta existenței

anterioare. Forţele de care are nevoie pentru a introduce în sfera pământească ceea ce i-ar permite să-şi construiască corpul fizic plecând de la periferie, pe acestea trebuie să le caute printre puterile care vin spre el din regiunile situate dincolo de sfera solară. Între moarte şi o nouă naştere, omul trebuie realmente să se dilate la dimensiunile cosmosului. El trebuie să trăiască împreună cu cosmosul, căci Pământul singur nu conţine forţele de care are nevoie pentru a reuşi cu adevărat să-şi alcătuiască propriul corp. Germenul uman rezultat din unirea celor două sexe nu ar permite niciodată să se creeze o fiinţă umană dacă n-ar exista procesul pe care-l vom explica în continuare.

Apare mai întâi micul germen uman. Acestui germen uman i se alătură ceva măreţ, important, ceva pregătit în mod misterios, pregătit în depărtările infinite ale cosmosului şi care apoi s-a concentrat din nou. După ce omul s-a dilatat spre sferele solare, el începe din nou să se contracte. Trece prin sferele lui Saturn, Jupiter, Marte, Soare, Venus, Mercur şi Lună; devine din ce în ce mai mic. Restrângându-se, el a asimilat puterile spirituale ale cosmosului. Devine din ce în ce mai mic. Ceea ce, în final, s-a comprimat în acest mod, s-a concentrat într-o mică sferă spirituală, corespunde la ceea ce înainte era considerabila diluţie de care am vorbit anterior. Aceasta se uneşte acum cu sfera fizică, cu germenul, şi îl rodniceşte prin intermediul puterilor spirituale. Astfel vedem intrând în existenţă fiinţa umană în momentul naşterii.

După ce a trecut prin moarte, omul s-a dilatat până în depărtările cosmice şi a devenit o sferă gigantică. Din punct de vedere spiritual, el trăia printre entităţi şi realităţi spirituale, apoi s-a comprimat din nou pentru a deveni din ce în ce mai mic, până în momentul în care, datorită forţelor care-l conţin, s-a putut uni cu materia fizică. Ceea

ce s-a adăugat germenului uman, pentru a se forma un corp uman, a fost extras din cosmos. Acest germen uman, chiar fecundat, n-ar putea niciodată să genereze o fiinţă capabilă să trăiască aici, jos, dacă nu s-ar uni cu această sferă spirituală concentrată. Acesta este un fapt pe care cercetarea ocultă îl poate confirma. Ce ar putea determina acest germen singur? El n-ar putea elabora decât o dispoziţie capabilă să servească simţurilor şi sistemului neuro-senzorial, dar nimic viabil. Pământul poate să furnizeze foarte bine forţele de care au nevoie simţurile şi sistemul nervos, dar tot ceea ce se structurează în jurul lor trebuie să fie extras din depărtările cosmice. Atunci când o ştiinţă nouă va înţelege ceea ce ne arată datele ştiinţei spirituale despre procesele care se desfăşoară în germenul uman, doar atunci vom putea înţelege ceea ce orice fiinţă dotată cu o gândire clară caută zadarnic în explicaţiile ştiinţei moderne. Chiar dacă veţi studia ingenioasele discuţii ale lui Haeckel sau ale altora, veţi constata peste tot că acestea nu se pot explica prin ele însele. Ceea ce nu este luat în considerare, este că aportului mamei şi tatălui i se adaugă şi un al treilea element. Acest al treilea element provine din cosmos.

O anumită categorie de oameni este – sau, mai exact, era – la curent cu acest mister, dar acest lucru se pierde din ce în ce mai mult. Doicile şi educatoarele măcar le vorbeau copiilor aceste lucruri atunci când evocau barza sau alte fiinţe care aduceau ceva ce-i permiteau fiinţei umane să coboare pe Pământ. Nu este vorba decât de descrierea imaginativă a unui proces spiritual, dar această prezentare era mai inteligentă decât ideile susţinute astăzi de oamenii cultivaţi. Este adevărat că în epoca noastră se crede că eşti modern dacă explici într-un mod materialist condiţiile vieţii umane. Acea reprezentare imaginativă ar trebui să

mai acţioneze asupra sufletelor copiilor, asupra imaginaţiei lor! Desigur, oamenii pretind că nici copiii nu mai cred în barză. Dacă se întâmplă aşa, este pentru că nici cei care mai povestesc nu mai cred în ea. Dar cei care aspiră azi să devină antroposofi cred în imaginea berzei, şi vor găsi repede în această descriere imaginativă ceea ce este benefic pentru procesele spirituale.

Azi am studiat aspectul cosmic al vieţii dintre moarte şi o nouă naştere; poimâine vom examina mai îndeaproape aspectul uman al vieţii practice.

Trebuie însă să mai amintim un aspect. Ca un presentiment, Kant a ajuns să formuleze următoarea propoziţie: „Două lucruri aduc sentimentului o uimire şi un respect mereu reînnoite: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală din mine". Aceste cuvinte pot părea importante ocultistului. Care este legătura stranie dintre cerul înstelat şi ceea ce avem mai bun în viaţa sufletului nostru? Cele două sunt de fapt unul şi acelaşi lucru. Între moarte şi o nouă naştere ne dilatăm până la cerul înstelat, şi readucem pe Pământ puterile astfel reîmprospătate. Le resimţim ca fiind cele mai semnificative puteri ale sufletului nostru. Nu este nimic uimitor în aceasta, pentru că noi suntem copia exterioară a firmamentului. Privirea noastră se ridică spre cerul înstelat în care ne-am aflat între moarte şi o nouă naştere, şi vedem că ceea ce am adus atunci cu noi de acolo se află acum în noi. Nu este o surpriză dacă, prin ceea ce acţionează ca linii directoare în viaţa sufletului nostru, ne simţim înrudiţi cu ceea ce radiază dinspre cerul înstelat spre noi, a cărui putere o simţim când intrăm în intimitatea cea mai profundă a sufletului. Atunci când ne contemplăm ansamblul existenţei vedem că suntem una cu cerul înstelat, şi că el este *una* cu noi. Putem spune deci că astfel de consideraţii,

care decurg din ştiinţa spirituală nu ne dau doar ceea ce numim cunoaştere, cunoaştere în sensul obişnuit al cuvântului; ele ne dau totodată şi o reală putere morală, ca şi certitudinea că întregul univers trăieşte în noi. Atunci când călătorim între moarte şi o nouă naştere, observăm că suntem pătrunşi, etapă cu etapă, de acest univers. Această viaţă dintre moarte şi o nouă naştere rămâne ascunsă privirii exterioare. Dar şi ceea ce ne animă şi ne stimulează în profunzimile sufletului nostru rămâne ascuns. Şi totuşi, universul este în noi, acţionează în noi şi ne dă puterea de a fi ceea ce suntem. Purtăm cerul în noi deoarece l-am vieţuit înainte de a intra în existenţa noastră fizică. Ne simţim atunci obligaţi să fim demni de acest cer care a făcut atât de mult pentru noi, şi căruia îi datorăm întreaga noastră existenţă. Vom relua aceste lucruri poimâine şi vom considera atunci viaţa sub aspectul său uman şi al activităţilor practice.

XII STABILIREA RELAŢIILOR RECIPROCE ÎNTRE VII ŞI MORŢI
A doua conferinţă

Stuttgart, 20 februarie 1913

Am spus adeseori că ştiinţa spirituală, odată ce se răspândeşte, ar trebui să intervină în viaţă şi să acţioneze ca o putere reală. Această opinie poate fi confirmată de diversele consideraţii asupra relaţiilor care există în cadrul existenţei. Prin faptul că învăţăm din ce în ce mai mult să cunoaştem aspectele particulare ale acestei lumi invizibile care se află la baza vizibilului, sufletele noastre se umplu de reprezentări şi concepte care, la rândul lor, vor fi mobilurile unei activităţi şi a unui comportament bine

precizat. Atitudinea care poate fi cultivată faţă de cei cărora le spunem morţi, adică cei care în timpul existenţei noastre trec de la moarte la o nouă naştere, va fi de o deosebită importanţă.

Aşa cum pe Pământ omul aflat în corpul său fizic întreţine prin suflet şi corpul său raporturile cele mai variate cu lumea fizică şi totodată cu mediul spiritual pe care se sprijină acesta din urmă, între moarte şi o nouă naştere omul întreţine relaţii multiple cu faptele şi fiinţele lumii suprasensibile. Aşa cum de la naştere până la moarte, oamenii pot avea ocupaţii şi activităţi în lumea fizică, sunt ocupaţi şi activi şi între moarte şi o nouă naştere. Ceea ce putem cunoaşte despre viaţa şi activităţile umane dintre moarte şi o nouă naştere va avea din ce în ce mai mult ca efect suprimarea prăpastiei care, mai ales în această epocă materialistă, se creează între cei care trăiesc pe Pământ şi cei morţi. Repetat se vor stabili schimburi, relaţii reciproce între cei vii şi cei pe care-i numim morţi.

Astăzi vom încerca să ne îndreptăm atenţia mai mult asupra detaliilor schimburilor dintre vii şi morţi, decât asupra activităţilor şi modului de viaţă al sufletelor care trăiesc între moarte şi o nouă naştere. Putem înţelege faptul că defuncţii, care se îndepărtează de fiinţele cu care au avut aici legături, sunt adeseori tentaţi să arunce o privire din lumea spirituală spre fiinţele care le sunt dragi şi care au rămas pe Pământ. Trebuie să ştim dacă aceste suflete, aflate între moarte şi o nouă naştere, pot percepe oamenii care trăiesc aici între naştere şi moarte. Dacă ne dezvoltăm facultatea de a pătrunde în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, ajungem la experienţe deosebite şi, am putea spune, chiar zguduitoare. Putem întâlni de pildă suflete care uneori se exprimă în aşa fel încât recurg la un limbaj care permite sufletelor morţilor şi clarvăzătorului să

comunice între ei. Acest limbaj nu îi este accesibil decât celui care poate să-şi îndrepte privirea în împărăţia morţilor. Să luăm cazul unui suflet care, după moarte, s-a exprimat în felul următor, înţelegându-se că e vorba despre un suflet care în timpul vieţii precedente fusese încarnat într-un trup bărbătesc: „Toate gândurile şi amintirile mele se întorc spre acea personalitate care era soţia mea preaiubită. Pe când eram încă pe Pământ, ea era într-un fel soarele care îmi lumina viaţa; seara, întorcându-mă acasă de la lucru, sufletul meu se simţea înviorat de ceea ce-mi putea oferi soţia mea, de ceea ce sufletul ei transmitea sufletului meu. Pentru mine ea era o adevărată hrană spirituală. Acum încă tânjesc să fiu lângă ea. Privirea mea spirituală se îndreaptă spre Pământ, dar nu o pot găsi. Ea nu este acolo. Din ceea ce ştiu, acest suflet ar trebui să fie încă pe Pământ, ca în trecut, într-un corp fizic, dar pentru mine este ascunsă, ca şi absentă."

Putem avea deseori această experienţă tulburătoare despre suflete care îşi amintesc de fiinţele pe care le-au părăsit. Aceste suflete se simt ca înlănţuite şi nu-şi mai pot îndrepta privirea asupra sufletelor care au rămas aici, jos. Nu din cauza lor se simt ele ca înlănţuite, ci din cauza celuilalt suflet rămas pe Pământ. Dacă cercetăm de ce un astfel de suflet, care trăieşte dincolo, nu reuşeşte să vadă sufletul rămas pe Pământ, vedem că acesta din urmă, din motive proprii condiţiilor actuale, nu a avut ocazia să primească şi să facă să trăiască în el gânduri în stare să devină vizibile, perceptibile pentru un suflet care a trecut pragul morţii. Am putea recurge a o altă comparaţie. Sufletele care au trecut prin poarta morţii şi care tânjesc să vadă fiinţele rămase în corpul lor fizic, presimt că acestea se află în plan fizic, dar nu ajung să le poată remarca. Aşa cum un mut este incapabil să se exprime prin cuvânt şi nici

altcineva nu poate învăţa nimic prin limbaj de la el, tot aşa, sufletul rămas pe Pământ rămâne mut pentru cel care tânjeşte de dor după el; fiinţa sa spirituală rămâne imperceptibilă pentru sufletul care a trecut deja pragul morţii.

Există o mare diferenţă între sufletele de pe Pământ, prin faptul că fiecare îşi are conţinutul său specific. Să luăm cazul unui suflet care trăieşte aici într-un corp fizic şi care, de dimineaţa până seara, nu se interesează decât de reprezentări luate din lumea materială. Acest suflet umplut doar de reprezentări, concepte, idei şi sentimente care se raportează la lumea materială, nu poate fi perceput de lumea de dincolo. Pur şi simplu nu este observat. Din contră, un suflet hrănit de reprezentări spirituale aşa cum le oferă ştiinţa spirituală, un suflet străluminat de astfel de reprezentări poate fi perceput de dincolo. Iată de ce, chiar dacă trăiesc ca nişte oameni cumsecade, astfel de suflete rămase pe Pământ şi fascinate de materialism rămân fără substanţă şi deci imperceptibile lumii de dincolo. La clarvăzătorul care a atins o anumită linişte sufletească, acest fapt produce impresii teribile, zguduitoare. Putem avea numeroase percepţii despre această lume de dincolo, mai ales în epoca noastră. Este ca şi cum am tăia legăturile dintre sufletele care, aici, sunt atât de apropiate. Când unul dintre aceste suflete trece poarta morţii, situaţia se prezintă astfel: Sufletele care au trecut poarta morţii, şi care îşi îndreaptă privirea spre cele care cultivă şi se animă de gânduri spirituale, fie şi numai ocazional, le pot percepe, încât pentru ele aceste suflete există cu adevărat. Ce este important este că acest fapt poate avea urmări practice. Sufletele care sălăşluiesc dincolo pot, nu numai să perceapă, dar şi să înţeleagă gândurile spirituale pe care le întreţin aici sufletele încarnate. De aici vedem că se poate

realiza ceva deosebit de important pentru schimburile dintre sufletele de aici şi cele de dincolo: lectura făcută special morţilor. Aceasta este adeseori de o mare importanţă.

Tot aici clarvăzătorul poate avea experienţa faptului că unii oameni, care nu s-au interesat niciodată de comorile spirituale, după ce au păşit pragul morţii au o dorinţă arzătoare pentru aceste înţelepciuni spirituale. Când sufletele rămase pe Pământ îşi fac o reprezentare a defunctului, îl plasează spiritual în faţa privirii lor lăuntrice şi, în tăcere, parcurg în gând adevăruri spirituale sau le citesc în gând texte ale ştiinţei spirituale, defunctul le poate înţelege. Cu precădere în cadrul mişcării noastre, noi putem avea rezultate excelente în acest domeniu, prin faptul că prieteni aflaţi încă în viaţă citesc apropiaţilor lor, care au decedat. Putem adesea vedea cum aceşti morţi tânjesc să audă ceea ce le poate veni de la noi. Mai ales în cursul primelor perioade după moarte trebuie să acţionăm pentru a intra în legătură cu un suflet.

Nu se pot stabili oricum raporturi cu orice fiinţă. În acest domeniu există multe fantasme şi iluzii; acest lucru nu este atât de uşor. Ar fi o mare, o enormă iluzie să credem că este de ajuns ca un om să moară pentru a putea stabili contacte cu întreaga lume spirituală. Am avut ocazia să cunosc un om care nu era chiar inventator, dar care nu contenea să citeze pe Kant, Schopenhauer şi pe mulţi alţii. Ţinea chiar conferinţe despre aceşti doi filosofi. Odată, când am făcut o expunere asupra nemuririi, m-a interpelat cu destulă aroganţă, pretinzând că pe Pământ oamenii nu pot afla nimic despre nemurire şi că nu o vor înţelege decât după moarte. Ţinând cont de dispoziţia sa sufletească, i s-ar fi putut răspunde că pentru el nu era nici o diferenţă între acum şi după moarte. Este o pură iluzie să credem că

sufletele care trec pragul morţii acced imediat la înţelepciune. Dimpotrivă, după moarte noi nu putem stabili cu uşurinţă relaţii cu fiinţele de dincolo de prag, dacă nu le-am stabilit deja înainte de moarte. Legăturile pe care le-am realizat aici pe Pământ au un efect durabil. Faptul ca un suflet de pe Pământ să poată primi imediat informaţii din partea sufletului unui defunct, nu are loc de la sine, dacă nu au existat legături între ele. Sufletul defunctului însă întreţine legături cu fiinţele aflate aici, pe Pământ, şi acestea din urmă pot să-i aducă liniştea pe care defunctul o doreşte puternic, pot să-i aducă înţelepciunea spirituală când se fac lecturi pentru cei morţi. Acest lucru poate fi foarte liniştitor pentru mort. Dacă le-am citi texte culese din ştiinţele materialiste, de exemplu texte de chimie sau fizică, nu ar servi la nimic, pentru că acolo este un limbaj pe care aceste suflete nu îl înţeleg, şi asta fiindcă această ştiinţă nu are valoare decât pentru viaţa pământească. Însă morţii înţeleg limbajul ştiinţei spirituale şi ceea ce ne revelează aceasta din lumile spirituale.

În primele perioade de după moarte trebuie să ţinem cont de următorul lucru: sufletelor le rămâne inteligibil ceea ce le răsună în limbile pe care au fost obişnuiţi să le vorbească pe Pământ. Abia după o anumită perioadă, morţii devin independenţi de limbaj. Atunci le putem citi în orice limbă; ei aud conţinutul gândirii. În primele perioade de după moarte, dacă cel mort era legat în mod special de o limbă, rămâne ataşat de limba pe care a vorbit-o ultima oară. De acest lucru trebuie să ţinem cont, morţilor în prima perioadă să le pre-gândim – căci este vorba de o pregândire, noi le gândim dinainte lor – în limba cu care erau obişnuiţi.

Dragii mei prieteni, iată-ne ajunşi la un capitol ce ne poate arăta cum să trecem prăpastia, prin intermediul

antroposofiei care ne îmbogăţeşte viaţa spirituală, atât în această lume, cât şi în cealaltă în care trăim între moarte şi o nouă naştere. Raporturile pe care le permite materialismul privesc numai sufletele în existenţa lor terestră, în timp ce antroposofia deschide calea unei comunicări libere, unor schimburi între sufletele aflate pe Pământ şi cele care trăiesc în lumea cealaltă. Morţii vor trăi cu noi. Atunci când vorbim de trecerea pragului nu este de fapt decât o schimbare a modului d viaţă. Atunci când acesta va fi mai bine cunoscut, vom acorda mai multă importanţă acestei modificări a vieţii sufletului şi spiritului.

Acest exemplu arată cum acţionează cei vii asupra celor morţi. Ne putem face o idee şi asupra modului cum acţionează cei morţi asupra celor vii. Am avut deseori prilejul să povestesc, şi să cer scuze pentru evocarea acestei experienţe personale, că în trecut am fost însărcinat cu educarea mai multor copii. M-am ocupat de mai mulţi copii ai unei familii în care mama era singură, căci tatăl murise. Pentru mine se punea mereu problema de a găsi dispoziţiile şi aptitudinile copiilor, pentru a le putea da educaţia şi învăţătura justă. Acesta este aspectul esenţial a oricărui proces de educare. În educaţia copiilor de care este acum vorba, rămânea întotdeauna ceva de neînţeles, orice aş fi întreprins. Era ceva în comportamentul lor care nu se explica, nici prin dispoziţiile lor şi nici prin mediul lor ambiant. Această influenţă nu era uşor de descoperit. Într-un astfel de caz trebuie să examinezi toate soluţiile. Datorită cercetării spirituale, am putut constata următoarele: tatăl murise; ţinând cont de aspectele particulare care ţineau de condiţia de tată, nu fusese de acord nici cu modul în care interveneau cei apropiaţi asupra copiilor, nici cu ceea ce se întâmpla în familie. A început atunci să intervină asupra acestor copii într-un

mod deosebit. Numai din momentul în care m-am putut împăca cu faptul că exista ceva particular, care nu ţinea nici de dispoziţii şi nici de mediu, ci care emana de la tatăl decedat, care acţiona din lumea suprasensibilă, de unde îşi îndrepta puterile spre sufletul copiilor săi, numai din acest moment mi-a fost posibil să ţin cont de voinţa tatălui. De îndată ce am putut cunoaşte ce dorea acesta după ce trecuse pragul morţii şi am putut să îl consider ca pe o realitate aşa cum erau şi alte persoane fizice care se ocupau de copii, lucrurile s-au putut aranja.

Este unul din cazurile în care apare în mod evident şi clar cum cunoaşterea spirituală ne poate arăta şi indica modul în care puterile lumii suprasensibile, ale lumii spirituale, intervin în lumea fizică. Dar pentru a percepe acest lucru trebuie să găsim momentul potrivit. Trebuie, de exemplu, să ne exersăm dezvoltarea unei facultăţi care să ne permită să percepem într-un fel iradierea puterii suprasensibile, în cazul nostru cea a tatălui, care se îndrepta spre sufletul copilului. Adeseori este foarte dificil. Un mijloc uşor ar fi, de pildă, să descifrăm gândurile tatălui decedat şi să încercăm să cunoaştem cum încearcă acesta să introducă o influenţă sau alta în sufletul copilului. Dar acest lucru nu se dovedeşte întotdeauna just şi nu poate fi făcut încontinuu. Un mijloc bun ar fi atunci să ne facem o imagine despre aspectul tatălui aşa cum era el în ultima perioadă a vieţii sale. Putem de asemenea să ne facem o imagine clară despre scrisul acestuia şi să ţinem cont când pregătim lecţiile, aşa cum am spus, concentrându-ne asupra scrisului sau imaginii tatălui. În ceea ce trebuie să facem, incorporăm atunci opiniile, intenţiile, planurile defunctului. Va veni momentul în care se va ţine cont de voinţa care animă morţii în ceea ce îi priveşte pe cei vii. Azi nu putem ţine cont decât de voinţa celor aflaţi în plan fizic.

Se vor realiza schimburi reciproce şi libere între vii şi morţi. Vom învăţa să studiem care este voinţa morţilor cu privire la lumea fizică. Încercaţi un moment să vă imaginaţi marea tulburare care se va produce, chiar pentru aspectele exterioare ale vieţii terestre, atunci când morţii vor participa la existenţa pământească acţionând asupra celor vii. Bineînţeles, ştiinţa spirituală nu se va reduce la o simplă teorie, dacă este corect înţeleasă, şi aşa trebuie să fie întotdeauna, ci va deveni din ce în ce mai mult un elixir al vieţii care va interveni în întreaga existenţă şi o va transforma pe măsură ce se va răspândi. Ea o va face cu siguranţă, căci nu va acţiona ca un ideal abstract care este pur şi simplu predicat sau cultivat în sânul vreunei asociaţii. Încet dar sigur, ea va şti să transforme sufletele pământeşti.

Reprezentările noastre vor cunoaşte multe alte îmbogăţiri. În cursul existenţei noastre vom trăi într-un cu totul alt mod cu cei morţi, pentru că vom înţelege ce fac ei. Deocamdată multe aspecte rămân de neînţeles în ceea ce priveşte legăturile dintre lumea pământească, domeniul fizic, şi lumea pe care o avem de parcurs între moarte şi o nouă naştere. Multe lucruri care se petrec aici scapă înţelegerii noastre. Chiar dacă există o anumită corespondenţă între tot ce se petrece aici şi ceea ce se petrece acolo, înţelegem greu relaţiile existente între această lume de aici, omenirea, şi lumile suprasensibile. Dar dacă ajungem să asimilăm corect ştiinţa spirituală, neînţelegerea din acest domeniu se va estompa treptat şi va face loc înţelegerii.

Vom examina acum o situaţie care poate arăta cât de sinuoase pot fi căile urmate de fiinţele care, într-un fel, sunt chemate să concretizeze înţelepciunea cosmică. Aceste fiinţe urmează drumuri înlănţuite în mod straniu şi

care, dacă le cercetăm, se dovedesc a fi în toate pline de înţelepciune. Vom cerceta diferite situaţii. Să luăm mai întâi sufletele pe care privirea clarvăzătorului le poate percepe în ocupaţiile lor dintre moarte şi o nouă naştere. Constatăm că, un anumit timp între moarte şi o nouă naştere, numeroase suflete sunt condamnate să devină sclavele spiritelor care trimit boala şi moartea în lumea fizică. Pentru clarvăzător este o experienţă tulburătoare. Percepem sufletele care se află între moarte şi o nouă naştere şi care suportă jugul sclaviei impus de ceea ce numim spiritele ahrimanice sau spiritele piedicilor. Este vorba de spiritele care sunt la originea morţii pe Pământ, ca şi acelea care creează, aici, piedici. Clarvăzătorul observă că asupra a numeroase suflete apasă un destin greu, care le obligă să suporte jugul sclaviei. Dacă privim cursul vieţii acestor suflete în existenţa pământească până la trecerea pragului morţii, găsim că aceste suflete, condamnate să slujească pentru un anumit timp după moarte spiritelor piedicilor, şi-au creat singure acest destin, prin comoditatea de care au dat dovadă în cursul existenţei lor. Iar sclavii spiritelor bolii şi morţii şi-au creat soarta dăruindu-se în timpul vieţii lipsei de loialitate. Constatăm că există o relaţie între sufletele umane şi spiritele malefice ale bolii şi morţii, spiritele malefice ale piedicilor. Urmându-ne cercetarea, vedem suflete care, pe Pământ, îndură ceea ce sunt constrânse să execute aceste suflete din înalturi. Să luăm cazul sufletelor care trebuie să moară în primăvara vieţii fără a-şi putea duce existenţa până la bătrâneţe. Vedem aceste suflete atinse de boală, urmărite de nenorocire şi copleşite de obstacolele care li se acumulează în drumul lor. Ce constată clarvăzătorul atunci când urmăreşte aceste suflete prematur decedate sau urmărite de nenorocire înainte ca ele să intre în lumea

spirituală? Ce remarcă un clarvăzător la aceste suflete? Se pot face experienţe stranii în faţa destinelor pământeşti ale oamenilor. Vom lua un exemplu aparţinând unor destine care se numără printre cele mai tulburătoare şi care au o mare probabilitate de a se produce.

Un copil vine pe lume. Mama moare în cursul naşterii. Încă de la naştere acest copil este orfan de mamă. În ziua naşterii copilului tatăl află că şi-a pierdut toată averea investită într-un vas care naufragiase. Acest lucru îl întristează şi moare. Copilul este deci de două ori orfan. Fetiţa este adoptată de o doamnă bogată care o iubeşte mult şi îi lasă întreaga avere. Doamna moare când copilul este încă mic. Se examinează testamentul şi se constată un viciu de formă. Fetiţa nu va atinge nici măcar o centimă din această moştenire. Iat-o pentru a doua oară abandonată în această lume. Este nevoită să-şi găsească o slujbă ca femeie de serviciu şi să muncească din greu. Un bărbat se îndrăgosteşte de ea dar, din cauza prejudecăţilor care domină societatea, nu se pot căsători pentru că nu aparţin aceleiaşi confesiuni religioase. Dar bărbatul o iubeşte foarte mult pe această tânără fată şi îi promite că-şi va schimba confesiunea când tatăl său, aflat deja la o vârstă înaintată, va muri. Băiatul pleacă în străinătate. Acolo află că tatăl său este grav bolnav. Tatăl moare şi tânărul alege confesiunea fetei. Când se apropie timpul revederii, ea se îmbolnăveşte şi moare. La întoarcerea lui, fata este moartă. Profund îndurerat, nu se poate abţine şi deschide mormântul pentru a o vedea pentru ultima oară. După poziţia cadavrului se constată că în momentul când a fost îngropată se afla în moarte clinică aparent. Este vorba despre o legendă povestită de poetul Hamerling, legendă care nu este adevărată, dar ar putea fi adevărată de o sută de ori. Aici este vorba despre un suflet uman care nu numai

că moare în primăvara vieţii, dar care este şi urmărit de nenorocire încă de la început. Pentru ca să apară astfel de situaţii, trebuie să existe participarea sufletelor care, ca urmare a neloialităţii lor, devin slujitorii spiritelor bolii, morţii şi nenorocirii. Aceste suflete fără scrupule sunt deci conduse să contribuie la un destin atât de greu. Astfel se ţes anumite legături. Acest adevăr îi apare clarvăzătorului în mod special mai ales în cazuri cum ar fi catastrofa Titanicului. Să încercăm să înţelegem cum au acţionat în acest caz sufletele care, prin lipsa lor de scrupule, au devenit slujitorii acestor spirite ale bolii şi nenorocirii. Desigur, karma trebuie să se împlinească, dar este totuşi vorba despre un destin foarte greu în care sunt amestecate aceste suflete care, după moarte, au fost condamnate la jugul sclaviei. Dar să încercăm să vedem mai departe şi să ne întrebăm ce se întâmplă cu aceste suflete care au pe Pământ un astfel de destin şi care mor în primăvara vieţii, doborâte de epidemii. Ce se întâmplă cu sufletele care trec prematur poarta morţii pentru a intra în lumea spirituală?

Destinul acestor suflete ne este revelat atunci când privirea clarvăzătorului reuşeşte să sesizeze activităţile spiritelor care contribuie la evoluţia lumii, a evoluţiei în general. Entităţile ierarhiilor superioare dispun de anumite puteri, de anumite forţe pentru a impulsiona evoluţia. Dar puterile şi forţele lor sunt oarecum limitate. De exemplu, se poate constata următorul lucru. Din epoca actuală, sufletele în întregime materialiste şi care rămân închise cu totul faţă de lumea suprasensibilă, riscă să meargă spre ruină şi să fie îndepărtate de progresul evoluţiei. Şi pentru o mare parte a oamenilor, pericolul de a nu putea urma evoluţia este deja o realitate în perioada aceasta. Din cauza sufletului îngreunat şi a caracterului materialist a vieţii lor lăuntrice, ei rămân profund ataşaţi de pământ şi nu pot evolua pentru o

încarnare viitoare. Dar, datorită hotărârii anumitor ierarhii superioare, acest pericol trebuie să fie îndepărtat. În realitate abia în epoca a şasea se va realiza acest lucru, în starea Venus, când va suna ceasul decisiv pentru sufletele care s-au izolat într-atât încât nu pot urma evoluţia. Sufletele nu trebuie să cedeze prea tare împovărării lor, altfel riscă să fie obligate să rămână în urmă. Fără îndoială, în hotărârea ierarhiilor superioare este prevăzut să nu se ajungă aici. Dar – ca să spunem aşa – puterile şi facultăţile acestor entităţi superioare sunt oarecum îngrădite. Nimic nu este nelimitat; acest lucru este valabil chiar şi pentru entităţile ierarhiilor superioare; dacă ar depinde doar de puterile acestor entităţi superioare, sufletele în întregime materialiste ar trebui să fie, începând de acum, îndepărtate din curentul continuu al evoluţiei. Prin propriile puteri, aceste entităţi ale ierarhiilor superioare nu sunt în măsură să salveze aceste suflete. Trebuie deci să se recurgă la un ajutor. Sufletele care au aici o moarte timpurie păstrează, ca suflete, o posibilitate de a rezolva această problemă. Să luăm cazul unui suflet care moare într-o catastrofă: este strivit de un tren. În acest caz, sufletul este deposedat de învelişul său. Este eliberat de corp, este despovărat, dar menţine toate forţele potenţiale capabile să acţioneze încă aici, într-un corp. Când astfel de suflete urcă în lumea spirituală, aduc cu ele unele forţe particulare care ar putea să acţioneze încă pe pământ, dar care au fost prematur îndepărtate. Forţele pe care cei morţi prematur le introduc în lumea spirituală sunt încă perfect utilizabile. Şi de aceste forţe se folosesc entităţile ierarhiilor superioare pentru a salva sufletele care sunt incapabile să se salveze prin propria lor putere.

Astfel, sufletele cu tendinţă materialistă vor fi conduse spre timpuri mai bune şi vor fi salvate, deoarece forţele lor nu sunt adaptate decât cursului normal al

evoluţiei umane. Salvarea lor vine din ceea ce primesc entităţile superioare ca surplus de forţe, sub forma celor neutilizate care vin dinspre pământ şi care sunt încă pline de energia rămasă neconsumată. Aceste forţe se adaugă celor ale entităţilor superioare. Astfel, sufletele care pier de timpuriu aduc servicii oamenilor care, fără acestea, ar cădea în noroiul materialismului. Iată cum se explică rolul pe care-l au sufletele chemate să dispară prematur. Căile complexe ale înţelepciunii cosmice ne conduc la raporturi ciudate. Această înţelepciune cosmică permite pe de o parte ca sufletele umane să fie condamnate, din cauza neloialităţii lor, să favorizeze venirea pe Pământ a bolii şi morţii premature; ea permite pe de altă parte ca sufletele astfel lovite să fie folosite de entităţile benefice ale ierarhiilor superioare pentru a ajuta alte fiinţe umane. Ceea ce apărea în afară, în maya, ca fiind un rău, este acum transformat, prin căi complicate, în bine. Căile urmate aici de înţelepciune sunt foarte complicate. Doar încetul cu încetul vom reuşi să le înţelegem. Am fi tentaţi să spunem că acolo, sus, spiritele ierarhiilor superioare ţin sfat. Deoarece oamenii trebuie să fie liberi, ele le lasă posibilitatea să cadă în materialism şi în rău. Le acordă atâta libertate încât, într-un fel, aceste suflete le scapă. Propriile lor puteri nu le-ar permite să evolueze până la un anumit punct. Spiritele despre care vorbim au nevoie de suflete care să dezvolte pe Pământ anumite puteri care supravieţuiesc eliminării precoce a corpului şi care rămân disponibile atunci când ele se reintegrează lumii spirituale în caz de accident sau de moarte prematură. Pentru ca aceste puteri să poată intra aici, trebuie să recurgă la serviciul altor suflete umane, a acelor suflete care, în deplină libertate, au devenit lipsite de scrupule.

Aici se deschide un superb drum ciclic, am putea spune chiar un drum ciclic al înţelepciunii cosmice. Este greşit să credem că ceea ce este universal este şi simplu. Lumea a devenit complicată. Nietzsche a pronunţat o frază semnificativă, sub imboldul inspiraţiei, atunci când a spus: „Lumea este profundă, ea a fost concepută mai profund decât ziua". Cei care gândesc că totul poate fi înţeles prin intermediul înţelepciunii obişnuite a minţii, se înşeală amarnic. Lumina spirituală superioară nu luminează înţelepciunea cotidiană, ci tenebrele. Noi trebuie să căutăm această lumină pentru a ne putea orienta în tenebrele în care domneşte, totuşi, înţelepciunea cosmică.

Asimilând astfel de concepte, idei şi gânduri, iubiţii mei prieteni, vom privi lumea cu alţi ochi decât înainte. Va fi din ce în ce mai necesar să avem o altă viziune despre lume, căci omenirea a pierdut multe, încă din timpurile străvechi. Ne putem face o idee despre ce a pierdut ea, dacă ne gândim la faptul următor. În timpul celei de-a treia epoci a civilizaţiei postatlanteene existau deseori stări intermediare între veghe şi somn. Ridicându-şi privirea spre lumea stelară, sufletele nu vedeau doar stelele fizice, aşa cum se întâmplă astăzi, ci percepeau şi entităţile spirituale ale ierarhiilor superioare, adică fiinţele care dirijau destinele şi mişcările stelelor în acele vremuri îndepărtate. În hărţile cereşti se înscriau încă tot felul de specificuri sufleteşti care decurgeau din sufletul colectiv al animalelor, fără a fi cu adevărat animale. Această viziune a lucrurilor nu era o fantezie, ci o viziune spirituală. Sufletele percepeau aceasta în sfera spirituală. Trecând pragul morţii, ele duceau cu sine acest elemente spiritual. Sufletele au pierdut facultatea viziunii spirituale în lumea suprasensibilă. Astăzi, în momentul naşterii, sufletele se găsesc în faţa lumii fizice pe care o percep prin intermediul

organelor lor de simţ; ele nu mai văd decât lumea fizică. Ele nu mai pot percepe esenţa spirituală şi sufletească ce emană de la entităţile ierarhiilor superioare şi care învăluiesc lumea fizică. În fond, care este natura sufletelor care se manifestă în corpurile de astăzi? Toate sufletele care se află în încăperea aceasta au fost încarnate pe timpuri străvechi, şi aproape toate au vieţuit în corpuri egiptene sau caldeene. În timpul încarnării în acele corpuri, ele au contemplat lumea în care se percepea şi spiritul. Ele şi-au încorporat acest element în suflet. El este acolo. Acest lucru nu este valabil pentru toate sufletele; dar chiar şi cele care nu mai percep azi decât realităţi fizice, chiar şi acestea au vieţuit odinioară contemplarea spiritului şi au avut o viaţă de reprezentări îndreptată în întregime spre spiritual. Cum trăiesc aceste suflete acum? Ele duc o existenţă ca şi cum ar fi uitat în întregime acest spiritual. Oamenii trăiesc ca şi cum n-ar mai avea nici o amintire a reprezentărilor care-i umpleau odinioară. Această uitare are valabilitate doar pentru planul conştient, căci în profunzimile sufletului această experienţă este întotdeauna prezentă. Ne găsim deci în faţa faptului straniu că suflete care trăiesc azi nu au, la nivelul conştienţei, decât o imagine pur fizică şi sensibilă a lumii, în timp ce lăuntric, în profunzimile sufletului lor, trăiesc reprezentări câştigate odinioară prin intermediul unei autentice priviri spirituale. Sufletele nu ştiu nimic despre aceasta, dar ele sunt totuşi locuite de reprezentări stranii care acţionează în profunzimile lor fără a urca în conştienţă. Acestea au un efect paralizant, mortal; astfel, în omul actual, apare efectiv ceva care este pentru el un element mortal.

Clarvăzătorul care observă omul modern şi îi examinează constituţia anatomică găseşte, mai ales în sistemul său nervos, anumiţi curenţi, anumite forţe, care

sunt forţe ale morţii. Ele provin din reprezentările elaborate în timpul încarnărilor precedente. Reprezentările spirituale pe care oamenii le-au uitat acum, au ceva distrugător în ele. Acest fapt va exista din ce în ce mai mult în evoluţie, dacă nu ar exista şi ceva care să i se opună. Despre ce poate fi vorba? Pur şi simplu de a readuce în memorie ceea ce a fost uitat. Trebuie ca sufletele să-şi reamintească ceea ce au uitat. Aceasta o face ştiinţa spirituală. În realitate, ea se străduieşte să readucă în memorie reprezentările asimilate de suflete în decursul existenţelor anterioare. Ştiinţa spirituală recheamă în memorie aceste reprezentări străvechi. Ea îi dă astfel omului posibilitatea de a revivifia ceea ce altfel ar constitui o influenţă a morţii în sânul vieţii.

Reflectaţi la aceste două adevăruri pe care le-am expus astăzi. Pe de o parte clarvăzătorul percepe sufletele omeneşti care au trecut prin poarta morţii şi care au nostalgia sufletelor rămase în urmă, dar pe care nu le pot percepe pentru că în aceste suflete de pe Pământ, chiar dacă ele aparţin poate unor fiinţe foarte bune, nu există decât imagini materialiste ale lumii. Chiar şi pentru un clarvăzător care a atins liniştea lăuntrică, viziunea acestor suflete aflate în suferinţă este un spectacol tulburător. Pe de altă parte, clarvăzătorul se interesează de viitorul omenirii care va conţine din ce în ce mai multe incluziuni moarte, dacă oamenii nu redau viaţă reprezentărilor elaborate în trecut. Acestea din urmă au un efect mortal dacă nu urcă în conştienţă. Clarvăzătorul trebuie să-şi îndrepte privirea spre un viitor în care oamenii vor fi mult mai timpuriu marcaţi de simptome de senilitate decât este cazul în prezent, ca urmare a ceea ce au moştenit. În ziua de azi, nu arareori vedem copii care poartă amprenta bătrâneţii şi senilităţii; în viitor, vor apărea încă de la

naştere riduri şi alte semne de e decrepitudine, dacă ştiinţa spirituală nu va aduce forţe de viaţă sub forma amintirilor reprezentărilor elaborate odinioară în mod natural. Pentru a îmbogăţi cu un elixir vivifiant omenirea aflată în declin, pentru a da morţilor posibilitatea de a intra în legătură cu apropiaţii lor rămaşi pe Pământ, clarvăzătorul care este conştient de acest lucru este în căutarea unui limbaj care nu va fi rezervat doar sufletelor încarnate pe Pământ, ci va fi comun atât sufletelor care evoluează între naştere şi moarte, cât şi celor care evoluează între moarte şi o nouă naştere: un limbaj valabil şi pentru vii, şi pentru morţi.

Ceea ce contează nu este doar simpatia pe care o avem faţă de ştiinţa spiritului, căci acest gen de simpatie teoretică există şi în alte ocazii, şi nu este determinantă; important este să înţelegem şi, deschizându-ne spre lume, să resimţim că ştiinţa spiritului are o misiune universală. Atunci se vede clar că este necesar să găsim un limbaj comun, să găsim un elixir al vieţii apt să protejeze oamenii de încremenirea reprezentărilor lor. Aceasta este misiunea ştiinţei spiritului faţă de lumile spirituale. Această misiune este resimţită ca o datorie înaltă şi sfântă, ceva grav şi important. Nu e vorba doar să găsim agreabile reprezentările pe care ştiinţa spirituală este în măsură să ni le ofere, pentru a ne simţi copleşiţi de o satisfacţie teoretică. Plecând de la necesitatea inerentă devenirii omenirii şi universului, ţelul nostru este să resimţim puterea spirituală care trebuie să emane din această ştiinţă. În acest caz vom înţelege corect de ce trebuie să existe ştiinţa spirituală şi de ce trebuie ea inclusă în cultura spirituală a umanităţii. Trebuie să dezvoltăm acest sentiment şi să ne pătrundem de el. Acest sentiment are o mare putere salvatoare şi face parte din ceea ce contribuie ca sufletul omenesc să realizeze o adevărată armonie între

forţele care îl animă. Aşa stau lucrurile. Cu cât ceea ce ne pătrunde sentimentul aparţine lumii adevărurilor suprasensibile, cu atât impresiile lăuntrice vor deveni mai capabile să ne călăuzească în viaţă; sentimentele noastre vor câştiga atunci în substanţă. Cel care se mulţumeşte cu plăcerea pe care i-o procură ştiinţa spiritului, cel care o primeşte doar din simplă curiozitate sau din alte motive asemănătoare, riscă poate să o folosească prost în viaţă. Dimpotrivă, cel care este pătruns de sentimentul pe care tocmai l-am evocat, sentimentul sacru care ne cuprinde pentru că ştim că ştiinţa spirituală trebuie să existe în virtutea unei necesităţi lăuntrice profunde, acela va găsi şi prilejul să manifeste în viaţă atitudinea justă faţă de această ştiinţă. În cele mai grave şi dificile situaţii ale existenţei sale, el va şti să găsească o susţinere în ştiinţa spirituală. Poate tocmai când dificultăţile exterioare sunt cele mai mari, atunci această ştiinţă va contribui la echilibru. Căci, de fapt, ştiinţa spirituală este o problemă de viitor; dacă astăzi ea a coborât pe Pământ, este pentru că e chemată să intre în modul cel mai cuprinzător în umanitate. Aceasta nu rămâne fără consecinţe pentru cei care resimt în profunzimile sufletului lor teamă faţă de lumea spirituală: la ei, această frică se exprimă la nivelul conştienţei sub formă de ură.

Multe sentimente umane sunt înrudite. Ambiţia şi vanitatea, de exemplu, sunt înrudite cu frica. Înrudirea sentimentelor este uneori foarte complexă. De ce este omul vanitos, ambiţios? La ce corespund aceste două atitudini? A fi vanitos înseamnă a căuta în prejudecata anturajului ocazia punerii în valoare şi complacerea în a fi în atenţia celorlalţi, plăcerea determinată de această situaţie. De ce se aspiră la aşa ceva? Pot fi diverse motive. Dar azi suntem într-o epocă în care, dacă cercetăm profunzimile sufletului,

omul ne-ar apărea laș, fricos. Unii oameni, care prin conștiența exterioară se comportă cu fermitate, sunt adeseori, în profunzimile sufletului, niște fricoși. Când teama față de lumile suprasensibile îi zdruncină, recurg la diverse mijloace atenuante. Cu alte cuvinte, când cred că au pierdut terenul solid de sub picioare în momentul intrării în lumile spirituale, îi invadează frica. Dar cel angoasat încearcă să înăbușe acest sentiment. Uneori o fac de frica puterii serioase și demne la care trebuie să apeleze pentru a putea pătrunde în lumile spirituale. Unii au crezut că pot intra în lumea spirituală în patru săptămâni. Dar se adevereşte – vai, ce nenorocire! – că prin știința spirituală nu este posibil ca în prezenta încarnare omul să devină ceea ce dorește atât de mult: celebru. Mulți sunt cei care, în acest caz, își pierd orice mulțumire; atunci apare angoasa. Ei încearcă să-și înăbușe această angoasă și, pe fondul vanității și urii, apare antipatia față de știința spirituală.

Această stare de spirit va fi din ce în ce mai întâlnită în prezent, pentru că numărul sufletelor laşe lăuntric dar vanitoase în exterior, va creşte. Este foarte posibil ca, într-un viitor apropiat, știința spirituală să fie, mai mult decât înainte, o țintă a urii și a agresiunilor. Căci există temeiuri suficiente ca să vezi clar și să simți limpede în aceste lucruri, și să trăiești armonia, în ciuda acestor sentimente caracterizate, tocmai atunci când în aparență totul pare să meargă strâmb. Dacă vrem să ne bazăm pe fundamentul cunoașterii spirituale este necesar să avem o vedere clară și precisă a situației. În epoca noastă, cei care se cred a fi cei mai în măsură să emită critici sunt aceia care nici nu știu măcar despre ce vorbesc. Există persoane care-și permit să scrie articole despre știința spirituală și care atacă virulent ceea ce cred ei a fi o aberație a cercetătorului spiritual. În a doua parte a articolului adaugă tot felul de

informaţii despre autor: o combinaţie de minciuni şi neadevăruri. Aceste descrieri sunt expresia unei fantezii absurde. Nici o fiinţă capabilă să ajungă în limitele suprasensibile n-ar putea să inventeze acuzaţii atât de aberante ca acelea care apar în prima parte a articolului în care autorul se leagă de pretinsa fantasmagorie a ştiinţei spirituale. Astfel se străduiesc să zdrobească sufletul uman. Cei care gândesc că pot spune foarte clar adevărul şi care sunt în măsură să dezvolte un fel de fantezie neloială faţă de datele domeniului fizic se ameţesc denigrând ceea ce este de domeniul suprasensibilului. Omenirea nu s-a dedicat numai alcoolului, ci şi altor mijloace de abrutizare. Există subiecte în care trebuie să fii lucid, şi tocmai viziunea spirituală asupra lumii este cea care ne conduce la această luciditate. Se caută felurite anestezice şi se găsesc în faptul că anumite naturi tot mai demonice acţionează în profunzimile ascunse ale sufletului uman. Aceste fiinţe demonice nu vor înceta să se libereze şi să se ridice treptat împotriva a ceea ce este chemat să rodnicească omenirea pornind de la izvoarele spiritului.

Acest lucru doream să-l descriu în faţa sufletelor dumneavoastră, tocmai în această epocă, ca un fel de perspectivă de viitor, dragi prieteni, pentru că e bine să ne amintim azi că, pentru a putea ancora pe un fundament solid, trebuie să recunoaştem realmente ce este ştiinţa spiritului şi care este misiunea sa. O vom putea face dezvoltând sentimentele juste faţă de ea. Plecând de la această bază solidă vom putea contempla liniştiţi lăuntric evoluţia în curs, chiar dacă, probabil, în exterior riscăm să fim aduşi din ce în ce mai mult în dizarmonie şi să fim tot mai mult nedreptăţiţi.

XIII MISIUNEA VIEȚII TERESTRE CA PUNCT DE TRECERE SPRE LUMEA DE DINCOLO

Frankfurt, 2 martie 1913

Sunt numeroşi cei care astăzi încă mai spun: nu este exclus ca după moarte, să existe o viaţă a sufletului şi spiritului, dar de ce să ne preocupăm de ea acum? Este suficient să trăim în această viaţă pământească cu tot ceea ce implică şi cu ceea ce ne oferă ea. Putem foarte bine să aşteptăm momentul morţii pentru a vedea dacă cealaltă viaţă există.

Ştiinţa spirituală ne arată că între moarte şi o nouă naştere omul întâlneşte anumite entităţi. Aşa cum pe Pământ întâlneşte numeroase fiinţe ale regnului naturii, tot astfel, în lumea de dincolo, întâlneşte anumite entităţi ale ierarhiilor superioare ca şi fiinţe ale naturii mai mult sau mai puţin elementale. Când un om trece prin viaţă fără să fie capabil să emită judecăţi, aceasta se explică prin faptul că între moarte şi o nouă naştere nu a putut întâlni entităţile care l-ar fi putut ajuta să dezvolte corect puteri care, pe Pământ, i-ar permite să dezvolte facultăţi morale şi intelectuale eficiente. Însă posibilitatea şi capacitatea ca omul să întâlnească, între moarte şi o nouă naştere, unele entităţi, depinde de încarnarea precedentă. Dacă pe Pământ am neglijat să cultivăm gânduri despre lumea spirituală, gânduri care se referă la suprasensibil, dacă în timpul existenţei precedente nu am avut interes decât pentru lumea exterioară, pentru lumea sensibilă, şi dacă înţelegerea noastră nu s-a dăruit decât lumii fizice exterioare, atunci ne va fi imposibil ca între moarte şi o nouă naştere să întâlnim anumite entităţi pentru a primi de la acestea facultăţile destinate existenţei următoare. În

acest caz, această regiune a lumii de dincolo ne rămâne oarecum întunecată și obscur, și în acest întuneric nu vom reuși să găsim puterile ierarhiilor superioare. Atunci omul parcurge viața dintre moarte și o nouă naștere fără a observa entitățile de la care ar trebui să primească puteri pentru existența sa următoare.

De unde vine lumina care ne permite să strălucinăm întunecimile dintre moarte și o nouă naștere? De unde extragem această lumină? Între moarte și o nouă naștere nu ne dă nimeni această lumină. Entitățile sunt prezente și trebuie să le întâlnim. Acest lucru este posibil dacă ne-am aprins noi înșine această lumină, interesându-ne de lumea spirituală în timpul ultimei noastre existențe pământești. După moarte nu vom mai putea lumina întunericul dacă nu am adus cu noi lumina în momentul trecerii pragului.

Vedem deci ce incorectă este afirmația că nu trebuie să ne preocupăm aici de viața spirituală și că putem aștepta să vedem ce va veni. Dacă vom aștepta să vedem ce se va întâmpla, vom vedea întunericul.

Deci viața pământească nu este doar un punct de trecere. Ea are o misiune, este o necesitate pentru viața de dincolo, așa cum viața de dincolo este o necesitate pentru existența pământească. Luminile destinate vieții de dincolo de prag trebuie să fie aduse pe Pământ. Se poate deci ca pe Pământ omul să rămână insensibil față de lumea spirituală și să neglijeze posibilitatea de a-și făuri instrumente pentru viața următoare.

Dacă omul atinge poarta morții după o existență marcată de multe lipsuri, rezultă o perspectivă dezolantă. Dacă nu ar interveni nimic altceva, omul n-ar putea decât să-și acumuleze insuficiențele. De fapt, după ce cu bună știință s-a dezinteresat de lumea suprasensibilă în timpul existenței pământești, el este și mai puțin capabil ca în

existenţa următoare să-şi elaboreze organele de care are nevoie. Dacă nu ar interveni altceva, el nu ar putea decât să persiste în atitudinea sa şi să o intensifice. Evoluţia sa nu ar înceta să decadă.

Atunci intervine altceva. Când un om parcurge o existenţă manifestând în mod voluntar un dezinteres pentru lumea spirituală, atunci, în timpul vieţii care urmează după cea de a doua existenţă terestră, intervine Lucifer, cu toată puterea sa. Dacă Lucifer nu ar veni în întâmpinarea sa, omul ar bâjbâi şi mai mult în tenebre în timpul următoarei vieţi dintre moarte şi o nouă naştere. Pentru că a parcurs o viaţă ca cea pe care am descris-o, Lucifer îl poate aborda şi-i poate lumina puterile şi entităţile de care are omul nevoie pentru următoarea sa viaţă. Aceasta are ca efect faptul că aceste puteri sunt colorate de lumina lui Lucifer. După o existenţă cu o conştienţă ştearsă şi după călătoria sa sub îndrumarea lui Lucifer între moarte şi o nouă naştere, el intră într-o nouă existenţă pământească: el dispune atunci în întregime de facultăţile necesare pentru a-şi elabora organele, dar în aşa fel, încât pe Pământ el este peste tot expus tentaţiilor lui Lucifer.

Un astfel de om poate fi foarte rezonabil şi cu judecată, dar inteligenţa sa va fi rece şi calculată, mai ales egoistă. Toţi aceşti oameni inteligenţi şi rezonabili, ale căror activităţi poată amprenta răcelii şi egoismului, sunt fiinţe care nu caută decât să ne exploateze pentru a avea un avantaj personal şi pentru a ieşi în faţă. Clarvăzătorul vede la ei că în precedenta lor existenţă în lumea spirituală, ei au fost sub îndrumarea lui Lucifer şi că în viaţa pământească anterioară au dus o existenţă marcată de apatie. Clarvăzătorul percepe bâjbâielile lor în tenebrele vieţii anterioare şi, mai înainte, refuzul lor de a se deschide lumii spirituale.

Am putea spune că o astfel de viziune lasă să se întrevadă o tristă perspectivă pentru omenirea tributară materialismului. Oamenii care se remarcă azi printr-o atitudine materialistă şi prin refuzul de a se interesa de lumea spirituală, şi deci care consideră că viaţa sufletului se termină în momentul morţii, îşi pregătesc o existenţă ca aceea pe care am descris-o. Ar fi greşit să facem combinaţii abstracte referitoare la legăturile dintre diferitele existenţe. Trebuie să avem o privire de ansamblu concretă, care să ne arate legăturile complexe ce există între vieţile pământeşti trecute şi viitoare, ca şi raporturile lor cu vieţile din lumile spirituale. Înainte de toate trebuie să ţinem cont de faptul că viaţa de pe Pământ este de o mare importanţă pentru viaţa de după moarte.

Dar viaţa de pe Pământ mai are şi o altă semnificaţie. Numai pe Pământ putem întâlni cu adevărat anumite entităţi pentru a le cunoaşte. Printre acestea se numără, înainte de toate, omul însuşi. Dacă legăturile dintre oameni nu se stabilesc de pe Pământ, ele nu se pot realiza în împărăţia spirituală. Legăturile de la om la om trebuie să se realizeze aici pe Pământ şi să se continue apoi în lumea spirituală. Dar nu vom putea niciodată să stabilim aceste legături cu oamenii predestinaţi să se încarneze pe Pământ dacă nu folosim prilejul de a-i cunoaşte aici. Ceea ce neglijăm să facem pe Pământ nu va putea fi recuperat în timpul existenţei pe care o ducem între moarte şi o nouă naştere.

Să luăm un exemplu: Gautama Buddha. El a fost entitatea umană care, în secolul VI î.Ch. a trăit ca fiu al unui rege; la 29 de ani s-a ridicat de la rangul de Bodhisattva la cel de Buddha, deci a devenit Buddha, iar un Buddha nu mai are nevoie să se încarneze într-un corp fizic omenesc. În epoca respectivă, Gautama Buddha şi-a împlinit ultima

încarnare pământească. Un mare număr de oameni au fost atunci în contact cu această entitate. Dar în cursul încarnărilor pământeşti precedente, oamenii fuseseră în legătură cu Bodhisattva. Toate aceste raporturi se pot prelungi până în lumea spirituală. Cei care aici pe Pământ au fost în contact cu Gautama Buddha pot continua să cultive în lumea spirituală aceste legături stabilite între ei şi Gautama Buddha, sub o formă care se aseamănă legăturii dintre un discipol şi maestrul său. În cursul evoluţiei pământeşti au existat suflete care nu au stabilit aici legături cu Gautama Buddha. Chiar dacă aceste suflete ar fi atins o maturitate deosebită, nu au putut să stabilească, în lumea spirituală, legături cu Gautama Buddha, cu sufletul care s-a încarnat odinioară în Gautama Buddha. În ceea ce îl priveşte pe Gautama Buddha, există o soluţie. S-a produs ceva care acţionează ca înlocuitor, pentru cazul în care nu s-au putut stabili legături cu el pe Pământ. Buddha a avut un destin particular după ce a fost Gautama Buddha şi a atins un nivel care-i permite să nu se mai întoarcă pe Pământ, să rămână într-o sferă pur spirituală. La început a rămas în legătură cu condiţiile pământeşti dar, plecând, el nu îşi exercită aceste funcţii de la pământul pe care nu s-a mai întors, ci din sferele spirituale. Ştim că Gautama Buddha a lăsat fiinţa sa să radieze în copilul Iisus despre care ne vorbeşte Evanghelia după Luca. Entitatea suprasensibilă a lui Buddha a luminat în trupul astral al copilului Iisus, şi a acţionat astfel în existenţa terestră plecând din lumea spirituală. Dar cu modul lor de reprezentare obişnuit, fiinţele pământeşti nu mai puteau să stabilească contacte cu el, pentru a putea intra în contact cu el; pentru a intra în contact cu sufletul lui Gautama Buddha, trebuia să fi atins un nivel superior de evoluţie, aşa cum este de pildă Francisc de Assisi. Înainte de a coborî

din nou pe Pământ şi înainte de a-şi împlini viaţa sa anterioară dintre naştere şi moarte, entitatea lui Francisc de Assisi trăise într-un centru de misterii situat în sud-estul Europei, unde nu existau învăţători fizici, ci învăţători aparţinând ierarhiilor superioare, cum era şi cazul lui Buddha sau, pentru a fi mai precişi, a sufletului care fusese odinioară încarnat în Buddha. Astfel de centre de misterii sunt frecventate de discipoli care au dezvoltat deja înalta facultate de a vedea în lumile suprasensibile. Aceşti discipoli pot primi învăţători care acţionează plecând doar din lumea spirituală. Buddha a fost un învăţător în acest centru de misterii, iar unul dintre discipolii săi fideli şi devotaţi a fost Francisc de Assisi în încarnarea sa precedentă. El a asimilat tot ce a putut să-l facă apt ca, în existenţa în care a intrat apoi, să fie luminat de ierarhiile superioare care i-au permis să aibă o existenţă de talia acestui mare mistic, şi care a avut o influenţă considerabilă asupra epocii sale. Totul a fost posibil, pentru că sufletul lui Francisc de Assisi, datorită facultăţilor sale superioare de atunci, fusese capabil să stabilească legături cu Gautama Buddha chiar şi după perioada în care primise influenţa acestuia din lumea suprasensibilă.

Pentru viaţa omenească obişnuită, care depinde de o existenţă bazată pe simţuri şi înţelegere, acest gen de întâlniri nu este posibil. În acest caz trebuie să ţinem cont de ceea ce s-a spus, să ştim că acolo nu vom putea întâlni o fiinţă umană dacă nu am întâlnit-o deja în lumea fizică.

Excepţia de care vorbim referindu-ne la Buddha antrenează şi alte excepţii. Dacă este cu totul exclus pentru un om obişnuit să întâlnească în regiunile spirituale oameni cu care n-a avut nici o legătură pe Pământ, este totuşi posibil ca fiinţa umană, care a primit pe Pământ impulsul lui Christos şi s-a pătruns cu el, să întâlnească,

între moarte şi o nouă naştere, dacă nu oameni cu care n-a stabilit nici o legătură pe Pământ, atunci să-l întâlnească pe Buddha. Căci pentru acesta din urmă s-a petrecut ceva special.

La începutul secolului al XVII-lea, o altă planetă decât Pământul se găsea într-un punct critic al evoluției sale, asemănător cu cel al Pământului în momentul Misteriului de pe Golgota. Şi aşa cum atunci Christos coborâse din regiunile superioare pe Pământ, în timpul crizei prin care trecea planeta Marte, în secolul XVII, pe Marte a apărut Buddha. După ce Buddha a atins ultima încarnare pământeană, nu a mai avut nevoie să coboare din nou pe Pământ, dar el îşi continua activitatea în alte sfere. Buddha părăsea într-un fel condițiile pământești, pentru a se instala pe Marte. Până în acest moment Marte era considerat ca sursă a forţelor de luptă pe care grecii le vedeau ca având un efect salutar pentru lume. În apropierea secolului XVII, această misiune a lui Marte ajunsese la final. Pentru această planetă devenea indispensabil un nou impuls. Buddha a săvârşit acolo ceea ce am putea numi „răstignirea" lui. Desigur, misteriul lui Buddha pe Marte nu s-a desfăşurat ca Misteriul lui Christos pe Pământ. Buddha, domnul păcii, care în timpul ultimei sale încarnări pământești răspândise peste tot pace şi iubire, a fost transpus pe Marte, această planetă a puterilor războinice. Pentru această entitate plină de puteri de pace şi iubire, faptul de a fi fost introdus în această sferă de lupte şi dizarmonie constituie într-un fel echivalentul unei răstigniri.

Pentru clarvăzător, se întâlnesc în mod minunat două momente. Când ne îndreptăm privirea spre Buddha, care a murit pe Pământ la 80 de ani, această moarte este deosebit de tulburătoare. Buddha moare în anul 483, într-o

splendidă noapte cu Lună plină, radiind pace şi blândeţe, scăldat în aura luminii argintii. Aşa a fost ultimul moment al vieţii sale pământeşti. Apoi a continuat să acţioneze înspre Pământ, aşa cum am arătat. La începutul secolului XVII, clarvăzătorul vede iar aprinzându-se blânda lumină morală argintie a lui Buddha pe Marte. Acestea sunt cele două minunate momente care se reunesc în cursul devenirii cosmice.

Oamenii care primesc pe Pământ aşa cum trebuie impulsul christic, trec, după moarte, prin lumile cosmice. Noi trecem cu toţii prin aceste lumi ale cosmosului. Parcurgem mai întâi planetele sistemului nostru solar şi trecem printr-o existenţă pe Lună, apoi pe Mercur, Venus, Soare, Marte, Jupiter şi Saturn. Apoi ieşim şi străbatem sferele din jurul sistemului nostru planetar, pentru ca mai apoi să ne reîntoarcem. Tocmai atunci întâlnim aceste puteri şi entităţi de la care trebuie să primim ceea ce ne este necesar pentru a ne construi viitoarea existenţă pământească. Cel care pe Pământ a primit impulsul christic poate, în timpul trecerii prin sfera lui Marte, să primească ceea ce emană de la Buddha. Iată unul din acele cazuri excepţionale în care suflete care în încarnările precedente nu îl întâlniseră pe Buddha, îl pot găsi acum, între moarte şi o nouă naştere.

Pentru privirea văzătorului este clar că unii din oamenii care au trăit în secolul XVII au dat dovadă de facultăţi speciale. Ele izvorau din faptul că în perioada de dinaintea naşterii îşi primiseră puterile de la Buddha în lumile spirituale. Astăzi aceste capacităţi de a recepţiona aceste puteri sunt mult slăbite, dat fiind că misteriul îndeplinit de Buddha pe Marte este relativ recent. În viitor oamenii vor reuşi din ce în ce mai bine să primească în sfera lui Marte puterile lui Buddha. Din secolul XIX au

apărut privirii celor care sunt capabili să vadă oameni care îşi pot dezvolta facultăţile pe Pământ datorită faptului că au suferit influenţele lui Buddha în timpul trecerii lor prin sfera lui Marte. Această viaţă dintre moarte şi o nouă naştere este şi minunată, dar şi complicată.

De aici, de pe Pământ, trebuie omul să-şi aducă lumina necesară înţelegerii experienţelor dintre moarte şi o nouă naştere; fără aceasta va bâjbâi în întunecimi. Şi tot de aici trebuie să înţelegem că orice om care părăseşte Pământul şi trece prin poarta morţii fără să fi asimilat aici impulsul christic, şi care nu vrea să ştie nimic de acest impuls, poate, în timpul vieţii care urmează în sânul lumii spirituale, să traverseze sfera lui Marte fără să bănuiască influenţele care emană de la Buddha. Pentru acest om este ca şi cum Buddha nu ar fi acolo. Într-adevăr, trebuie să reţinem bine următorul fapt: ne întâlnim oricum cu entităţile ierarhiilor superioare; dar ca să le percepem şi să avem cu ele contactele necesare, aceasta depinde de modul în care noi înşine ne-am aprins lumina în cursul ultimei încarnări pământene. Deci, cei care afirmă că e inutil să ne preocupăm aici, pe Pământ, de ceea ce se va întâmpla dincolo, nu au deloc dreptate.

Aţi putut constata că, dintr-un punct de vedere superior, viaţa pământească este într-un fel un caz particular. În sfera terestră, între naştere şi moarte, suntem incarnaţi într-un corp fizic. Între existenţele pământeşti succesive călătorim prin lumea spirituală. În afară de încarnarea pe Pământ se mai poate vorbi şi de o „încarnare" între moarte şi o nouă naştere, sau mai degrabă de o „existenţă pur sufletească". Ceea ce v-am expus despre lumea cealaltă se aplică în egală măsură şi Pământului. Închipuiţi-vă un moment că pentru locuitorii lui Marte, pentru cei care ţin în special de planeta Marte,

orice om care trăieşte între moarte şi o nouă naştere poate traversa existenţa marteană fără a intra în contact cu aceste entităţi. El nu le vede şi nici ele nu îl văd. La fel este şi pentru Pământ. Sfera Pământului este parcursă fără încetare de fiinţe care aparţin altor planete, aşa cum omul aparţine Pământului. Locuitorii lui Marte îşi trăiesc existenţa normală pe Marte, şi între experienţa lor care corespunde morţii – chiar dacă este vorba de ceva cu totul diferit – şi noua lor viaţă pe Marte, ei merg pe celelalte planete. Deci există efectiv locuitori ai altor planete, care traversează fără încetare sfera pământeană. Oamenii de pe Pământ nu pot stabili nici cea mai mică legătură cu ei, din cauză existenţa lor se desfăşoară în condiţii cu totul diferite, şi pentru că ei nu au stabilit pe Marte nici o legătură cu aceste fiinţe.

Ce ar fi fost necesar pentru a putea întâlni aceşti călători aparţinând altor planete, atunci când parcurg sfera Pământului? Ar fi trebuit să fi stabilit contacte cu ei pe propria lor planetă. Acest lucru nu este posibil decât dacă am dezvoltat deja conştient puteri superioare, care să ne permită să stabilim, ca fiinţe pământene, contacte cu fiinţe care nu aparţin Pământului.

Cei care au parcurs o disciplină spirituală superioară, au într-adevăr posibilitatea să facă cunoştinţă cu cei care vin de pe alte planete. Ceea ce vă voi spune poate părea ciudat, dar este adevărat: pentru cel care aude astăzi surprinzătoarele teorii emise de fizică sau de astronomie despre locuitorii planetei Marte, şi care de altminteri i-a cunoscut pe aceşti călători care ne traversează Pământul şi de la care a aflat cum se desfăşoară această viaţă atât de diferită de pe Marte, pentru acesta ipotezele savanţilor sunt mai degrabă comice. Dacă vă expun toate acestea, o fac pentru că doresc să vă lărgesc înţelegerea dincolo de

viaţa pământească, spre celelalte lumi, şi pentru ca, de la fiinţele vizibile de care suntem înconjuraţi, să treceţi la entităţile care nu sunt perceptibile cât timp nu este deschisă privirea îndreptată spre ele.

Nu numai că între moarte şi o nouă naştere nu ne putem întâlni pe alte planete cu fiinţele cu care n-am avut nici un contact pe Pământ, dar între moarte şi o nouă naştere este imposibil să intrăm în contact cu condiţii care fac parte din misiunea Pământului, care trebuie să se dezvolte aici, şi cu care n-am stabilit aici jos nici o legătură, sau cu care nu stabilim legături pe calea ocolită a condiţiilor pământeşti.

Care este semnificaţia cosmică a ştiinţei spirituale sau antroposofiei? Cel care elaborează tot felul de teorii ar putea uşor crede că ştiinţa spirituală este o învăţătură predată şi învăţată peste tot şi dintotdeauna. În univers însă lucrurile nu stau aşa. În lume, fiecare domeniu îşi are sarcina sa specifică, şi în univers nimic nu se repetă în acelaşi mod. Ştiinţa spirituală nu este posibilă decât pe Pământ, nicăieri în altă parte, nici pe o altă planetă şi nici într-un alt domeniu. Puterile creatoare au conceput Pământul pentru ca pe el să se poată dezvolta ceea ce nu poate înflori decât pe Pământ. Ştiinţa spiritului nu poate apărea decât pe Pământ, ea nu se învaţă nicăieri în altă parte. Ea este o revelaţie a lumii suprasensibile, dar modul ei de manifestare nu este posibil decât aici pe Pământ.

Desigur, s-ar putea spune: toate acestea sunt posibile, dar despre lucrurile suprasensibile omul s-ar putea informa şi în alt fel decât prin calea ocolită a ştiinţei spirituale. Se poate imagina aşa ceva, dar nu este corect. Căci predispoziţiile omului sunt de aşa natură încât, pentru a dobândi un raport corect cu lumile superioare, el trebuie în mod necesar să o facă prin ştiinţa spiritului. Când omul

neglijează pe Pământ să se apropie de ştiinţa spirituală, de antroposofie, el nu găseşte în nici un alt nivel de viaţă posibilitatea de a o cunoaşte. Nici o viaţă de altă natură nu-i va permite să facă cunoştinţă în mod just, omenesc, cu lumea suprasensibilă. Faptul că atât de mulţi oameni nu vor încă să ştie nimic despre ştiinţa spirituală nu trebuie să fie pentru noi o cauză de disperare, pentru că ei vor reveni pe Pământ şi atunci vor putea intra în legătură cu această ştiinţă. Antroposofia îşi are locul ei pe Pământ, pentru a putea transmite oamenilor ceea ce trebuie cunoscut într-un mod omenesc despre lumea suprasensibilă. Nu poate fi vorba decât de un singur fel de transmitere, în care omul are rolul de mediator. Odată ce omul a trecut prin poarta morţii şi a intrat în lumea spirituală fără să fi avut cunoştinţă pe Pământ de ştiinţa spirituală, el se poate informa despre ea, dacă pe Pământ a avut legături cu oameni care cunoşteau această ştiinţă. Este o cale ocolită, dar totuşi un drum posibil. Să luăm exemplul a două persoane care pe Pământ au fost foarte apropiate. Una are legături cu antroposofia, cealaltă nu. Aceasta din urmă moare. Atunci prima o poate ajuta enorm citindu-i, transmiţându-i cunoaşterea a ceea ce o înconjoară după moarte. Persoana rămasă pe Pământ poate să citească pentru cel mort o operă importantă a ştiinţei spirituale; cel mort o ascultă. Acesta este un fapt pe care clarvăzătorul îl poate constata.

Uneori faptele vorbesc astfel. Chiar dacă adeseori ne putem întreba „de ce?", această întrebare nu are nici o importanţă în faţa realităţii observate clar, pe care v-o pot comunica: se poate întâmpla ca un om modest care a abordat doar tangenţial ştiinţa spirituală, dar care a avut o mare afecţiune pentru cel mort, să facă o lectură mai bună celui mort decât clarvăzătorul capabil să îl contacteze pe

cel mort, dar care nu a avut nici o legătură afectivă cu acesta în cursul existenţei sale. Uneori este posibil ca unii clarvăzători să citească unor morţi pe care nu i-au cunoscut. Dar mult mai des constatăm că nu putem citi unui mort cu care nu am avut anterior legături. Acest fapt trebuie să ne facă să resimţim cât de important este să existe comunităţi spirituale, cum sunt cele ale antroposofilor. Aceasta înlocuieşte oarecum ceea ce am putea numi convieţuirea sau contactul afectiv. Dacă n-ar exista astfel de comunităţi, cel mort nu ar putea să se bazeze decât pe lectura de la persoanele care îi sunt foarte apropiate. Comunităţile spirituale în care se cultivă împreună idealuri spirituale sunt singurele capabile să-şi lărgească în acest domeniu câmpul de acţiune. Se poate deci întâmpla, şi acest lucru este adevărat, să întâlnim un antroposof care, datorită a ceea ce a învăţat deja, este capabil să citească gânduri spirituale foarte concentrate şi să le lase să se dezvolte în sufletul său. Atunci, i se poate spune: iată o fiinţă care a murit, al cărui scris ţi-l pot arăta; şi el era antroposof şi făcea parte din aceeaşi comunitate. Celui dintâi îi este atunci poate suficient să vadă scrisul acestuia – şi nu fotografia – sau să cunoască o frază favorită a celui mort, pentru ca acest om, deja familiarizat cu antroposofia, să poată face cu succes o lectură pentru cel pe care nu l-a cunoscut când trăia. Faptul că putem contribui eficient la depăşirea prăpastiei care separă vii şi morţii, poate fi o frumoasă misiune pentru o comunitate spirituală.

Astăzi antroposofii se precipită însă spre tot felul de ţeluri care se situează în plan fizic. Aceasta se explică prin faptul că rămân încă puternic impregnaţi de mentalitatea materialistă, chiar dacă au asimilat teoretic ştiinţa antroposofiei. Sarcinile cu adevărat spirituale nu vor

apărea decât atunci când ştiinţa spirituală va fi pătruns mai profund sufletele. Atunci se vor găsi suflete care-şi vor lua sarcina de a ajuta morţii şi de a-i face să progreseze. În cadrul comunităţii noastre acest lucru a fost întreprins deja de mult timp, aşa încât ceea ce s-a putut face în acest domeniu ne permite să avem un sentiment de mare mulţumire.

Când un antroposof a trecut prin poarta morţii, ducând cu el gânduri spirituale, el poate, când trăieşte în sfera spiritului, să îi ajute pe cei morţi; el poate fi cel care le aduce o învăţătură. Dar acest lucru este în general mult mai greu decât ne închipuim. Se face mult mai uşor aici pe Pământ decât dincolo, deoarece comunităţile ce se pot constitui după moarte depind în întregime de cele care existau înainte de moarte.

Să luăm cazul a două fiinţe care au trăit împreună pe Pământ. Unul era antroposof, în timp ce celălalt nutrea aversiune faţă de ştiinţa spirituală. După moarte, acesta din urmă resimte o nostalgie pentru această ştiinţă. Se poate atunci ca antroposoful rămas pe Pământ, să se străduiască, până în momentul propriei sale morţi, să citească pentru mort. După un anumit timp, cel care rămăsese pe Pământ şi citise celuilalt, trece la rândul său prin poarta morţii şi îl reîntâlneşte pe celălalt în lumea spirituală. În acest moment reapare un fel de ecou al relaţiilor anterioare care existau pe Pământ, iar vechile divergenţe renasc, deşi ele nu existau atunci când unul se afla pe Pământ şi celălalt în lumea morţilor. Când se găsesc în aceleaşi condiţii existenţiale, disonanţele reapar ca mai înainte, în plan fizic. Am văzut că pe Pământ unul dintre aceste suflete nu voia să ştie nimic despre ştiinţa spirituală care trăia în sufletul celuilalt; această situaţie apare din nou şi dincolo. Asta ne arată cât de tributare sunt condiţiile de dincolo de prag,

condiţiilor terestre. Toate acestea sunt foarte complicate, şi nu ar putea fi explicate cu ajutorul construcţiilor pur teoretice le gândirii.

Datorită unor astfel de fapte, misiunea ştiinţei spirituale ni se prezintă în mod viu în faţa sufletelor. Ea ne arată cum putem trece prăpastia care desparte viii de cei morţi. Observăm că, în anumite condiţii, morţii pot acţiona pe Pământ, aşa cum cei vii pot acţiona în lumea spirituală. Putem cerceta cum intervin morţii în lumea fizică.

Într-adevăr, pe Pământ oamenii ştiu foarte puţin despre ceea ce îi înconjoară. Cum privesc oamenii viaţa? Fără să reflecteze prea mult, ei observă evenimentele care se succed, considerând unele drept cauză iar altele, efect, dar fără să gândească prea mult asupra lor. Acest lucru poate părea ciudat, dar nu este mai puţin adevărat. Ceea ce este astfel explicat, reprezintă aspectul cel mai nesemnificativ al vieţii reale, nu este decât conţinutul pur exterior. Viaţa implică şi altceva decât ceea ce se prezintă ochilor noştri, şi acest altceva nu este mai puţin important pentru viaţă. Să luăm exemplul unui om care s-a obişnuit să plece punctual de acasă în fiecare zi la ora opt. Urmează întotdeauna un traseu determinat care-l face să traverseze un loc. Într-o zi, condiţiile sunt de aşa natură încât pleacă cu trei minute mai târziu. Urmează drumul obişnuit. Atunci vede ceva straniu aproape de locul pe care-l traversa întotdeauna pe sub o arcadă: plafonul se prăbuşise. Dacă trecea la ora obişnuită, ar fi fost strivit de plafon!

Viaţa are nenumărate astfel de situaţii. Adeseori ne-am putea spune că în alte condiţii lucrurile s-ar fi desfăşurat cu totul altfel. În cursul existenţei noastre am fost protejaţi de multe nenorociri. Multe lucruri care s-ar putea produce nu se produc. În viaţă nu ţinem seama decât de realităţile exterioare şi nu de posibilităţi, dar acestea din

urmă există întotdeauna, la umbra vieţii care se desfăşoară. Evenimentele din cursul unei zile nu reflectă decât o realitate exterioară, în spatele căreia există o întreagă lume de posibilităţi. Să luăm un exemplu: marea. Ea este populată de o enormă cantitate de heringi. Pentru ca ei să se poată afla aici, nu ajunge să avem acelaşi număr de ouă câţi heringi avem. Mari mase de ouă pier şi nu-şi ating ţelul. Doar o parte supravieţuieşte. Or, la fel este şi în viaţă. Ceea ce trăim de dimineaţa până seara nu este decât un extract dintr-un mare număr de posibilităţi. În fiecare moment trecem pe lângă evenimente virtuale care nu se concretizează. Când un eveniment posibil ne-a evitat, acest lucru constituie pentru noi ceva excepţional. Gândiţi-vă la exemplul omului care n-ar fi avut decât să plece de acasă la ora obişnuită: ar fi fost strivit de plafonul colonadei. Astfel de posibilităţi există pentru noi fără încetare. Momentul în care nu ar ajunge cu trei minute mai târziu la un edificiu, care l-ar fi strivit, este un moment privilegiat, în care lumea spirituală poate acţiona fulgerător în el. Este ocazia să facă o experienţă care l-ar putea pune în legătură cu morţii. În zilele noastre omul nu trăieşte decât la suprafaţa lucrurilor şi nu dă nici un fel de atenţie acestui gen de evenimente.

Ştiinţa spirituală va deveni treptat un elixir al vieţii. Omul nu se va mai mulţumi numai cu realitatea exterioară, ci va fi atent la tot ceea ce apare în viaţa sufletului său. Acolo va găsi adeseori vocea morţilor, care mai vor să primească ceva de la cei vii.

Lectura este un exemplu care ne poate arăta cum cei vii pot acţiona în favoarea celor morţi; la rândul lor, morţii pot exercita o influenţă asupra celor vii. Va veni timpul când cei vii vor vorbi în spirit morţilor. Le vor adresa cuvântul şi, într-un fel, vor asculta ceea ce le spun aceştia. Faptul că moartea poate să modifice numai forma

exterioară a omului, în timp ce sufletul său continuă să se dezvolte, reprezintă o stare încă foarte imperfectă a omenirii, prin care oamenii nu realizează încă o comunitate cu fiinţele care trăiesc sub o altă formă, care au o viaţă diferită de a lor. Atunci când ştiinţa spirituală nu va mai fi o simplă teorie, ci va impregna sufletele, va fi posibil să realizăm o comunitate vie în care morţii îşi vor avea locul lor. Ceea ce, pentru moment, nu poate avea loc decât în cazul clarvăzătorului, va deveni din ce în ce mai mult o achiziţie a întregii omeniri.

Puteţi spune: acesta poate fi cazul văzătorului, el este în măsură să întâlnească fiinţele umane aflate între moarte şi o nouă naştere. Or, acest lucru este foarte dificil astăzi, pentru că faptul de a nu crede în existenţa lumii spirituale, absenţa relaţiilor cu lumea spirituală, creează dificultăţi chiar şi celor care ştiu să stabilească legături cu lumea spirituală. Există anumite lucruri care nu se pot desfăşura fără piedici decât dacă fac parte din bunul comun al omenirii. Un om poate fi un arhitect remarcabil, şi totuşi să nu realizeze nici o construcţie, atât timp cât nimeni nu-i comandă o casă. La fel este şi pentru văzător. El poate avea facultatea de a se ridica în lumea spirituală pentru a întâlni acolo morţii, dar când acest lucru este îngreunat datorită faptului că pentru cei mai mulţi oameni comunicarea cu cei morţi este imposibilă, atunci nici văzătorul nu poate reuşi să o facă decât foarte rar.

Dragii mei prieteni, am vrut să vă arăt cum poate ştiinţa spirituală să ne conducă viaţa. Faptul de a cultiva în viitor un sentiment, de a dezvolta o sensibilitate pentru misiunea ştiinţei spirituale în vederea viitorului omenirii, este mult mai important decât ceea ce putem învăţa în teorie. În acest fel, fiecare din cei care fac parte din mişcarea antroposofică dobândeşte o impresie despre ceea

ce face de fapt. El primeşte o impresie a marelui ţel care trebuie să fie îndeplinit de către ştiinţa spirituală, antroposofia. Aceasta ne impulsionează să ne ataşăm de ea cu seriozitate şi demnitate. Înţelegem că antroposofia nu trebuie abordată cu uşurinţă, ca pe un lucru destinat doar edificării noastre personale, ci că trebuie s-o considerăm ca pe un impuls de care omenirea va avea din ce în ce mai mult nevoie în viitor. Asupra acestui lucru am vrut să trezesc astăzi în dumneavoastră un sentiment.

XIV RELAŢIILE DINTRE LUMEA SENSIBILĂ ŞI LUMEA SUPRASENSIBILĂ
Prima conferinţă

München, 10 martie 1913

În cercurile în care domneşte o mentalitate materialistă există deseori un mod de a vorbi care, văzut din afară, pare la prima vedere perfect rezonabil, dar care apare într-o altă lumină când îl examinăm pornind de la cunoştinţele ştiinţei spirituale. Acest mod de exprimare era deosebit de des întâlnit în special în vremurile în care înflorea materialismul teoretic şi în care acesta domnea asupra maselor populare, dar şi astăzi mai auzim uneori acelaşi limbaj. Se raţiona atunci astfel: admiţând că există o viaţă dincolo de moarte, omul n-ar trebui să se preocupe de ea înainte de a trece poarta morţii. Atunci când va ajunge acolo, va vedea ce se întâmplă. Aici, în lumea fizică, este suficient să ne consacrăm existenţei pământeşti. Se poate spera că, după ce ne-am unit cu existenţa fizică, vom fi suficient de capabili să ne confruntăm cu viaţa de dincolo de prag, dacă această viaţă de după moarte există cu adevărat.

Acest mod de a privi lucrurile se dovedeşte lipsit de fundament pentru cel care este dotat cu o privire clarvăzătoare şi care contemplă domeniul în care intră omul între moarte şi o nouă naştere. Odată ce omul a trecut prin poarta morţii, el este ocupat mai întâi să-şi prelucreze amintirile ultimei sale vieţi pământeşti, ca şi raporturile pe care le-a stabilit cu aceasta. În răstimpul primei perioade de după moarte, care durează ani, chiar decenii, omul îşi îndreaptă privirea înapoi spre ultima sa viaţă pământească. Rămâne încă preocupat de puterile ultimei sale vieţi pământeşti care i-au rămas în trupul astral. Apoi el intră progresiv în regiunea pe care ultima dată am descris-o dintr-un punct de vedere cosmic. El pătrunde din ce în ce mai mult în regiunea în care intră în raport cu entităţile ierarhiilor superioare. Este necesar ca între moarte şi o nouă naştere omul să stabilească raporturi cu aceste entităţi, pentru că el trebuie să reunească puterile de care are nevoie pentru a reintra în existenţa fizică în momentul naşterii. Omul trebuie să aducă în această existenţă fizică două lucruri care au fost formate şi s-au dezvoltat în el între moarte şi o nouă naştere. Odată ce se va uni într-un fel cu substanţa ce îi vine din curentul ereditar, el trebuie să poată insera aici puterile pe care le-a adus, căci din primii ani şi încă mult timp după aceea, va trebui să formeze din interior, să fasoneze şi să-şi modeleze corporalitatea în aşa fel încât aceasta să se adapteze individualităţii sale, pe care o aduce cu sine din încarnarea precedentă. Ceea ce introduc strămoşii în linia ereditară fizică nu are semnificaţie pentru om decât pentru ca acesta să fie atras de anumite combinaţi de alianţe, am putea spune, constituite în cadrul liniei ereditare în care s-au succedat tatăl, mama, bunicul, bunica, ş.a.m.d. Omul este atras de ceea ce se poate naşte astfel în cadrul eredităţii

fizice. Dar apoi omul trebuie să modeleze în detaliu forma plastică a învelișului exterior pe care îl primește la naștere. Această muncă rezidă în structurarea extraordinar de complexă a puterilor pe care le aduce omul cu sine din lumea spirituală. Unele puteri îi vin de la unele ierarhii, altele de la alte ierarhii. Folosind o expresie imaginativă, am putea spune că, între moarte şi o nouă naştere, entităţile ierarhiilor superioare îi trimit omului anumite daruri, iar aceste daruri sunt puterile de care are omul nevoie pentru a-şi adapta la propria individualitate ceea ce îi este transmis pe cale ereditară.

Acesta este unul din aspectele de care trebuie să ţinem seama pentru omul care se reîncarnează. Celălalt aspect priveşte munca pe care el o depune, chiar dacă nu îşi dă seama, pentru a-şi construi şi modela destinul. Multe lucruri, care se produc ca din întâmplare în cursul vieţii omului, sunt urmare a faptului că el şi-a asimilat, între moarte şi o nouă naştere, puterile care-l fac capabil să întâlnească, în decursul vieţii sale pământeşti, ceea ce poate face parte din karma sa; toate acestea ne permit să înţelegem că, între moarte şi o nouă naştere, omul trebuie să primească darurile care-i vin de la ierarhiile superioare cu care intră în contact.

Privirea clarvăzătoare constată că sufletului uman, care trece prin această regiune între moarte şi o nouă naştere, i se oferă două posibilităţi. Este posibil ca acest suflet, lipsit de lumină spirituală, să fie împins să se strecoare printre entităţile ierarhiilor superioare bâjbâind în întuneric, aşa încât el nu poate găsi deloc posibilitatea de a primi darurile pe care i le oferă ierarhiile superioare, pentru că nu este pregătit lăuntric pentru aceasta. Dacă vrem să primim darurile entităţilor ierarhiilor superioare în timpul călătoriei dintre moarte şi o nouă naştere trebuie

să avem posibilitatea să contemplăm aceste entităţi şi să mergem conştient în întâmpinarea lor. Fără lumină spirituală putem ajunge să trecem, prin întuneric, pe lângă toate experienţele pe care ar trebui să le facem datorită comuniunii cu entităţile ierarhiilor superioare. În caz de necesitate karmică este totuşi posibil ca darurile pe care le avem de primit să fie luminate şi să le preluăm în mod just. Cât despre lumina care trebuie să ne lumineze pentru ca trecerea noastră printre entităţile ierarhiilor superioare să nu se desfăşoare în întuneric, ea nu ne poate fi dată niciodată după ce am ajuns pe tărâmul morţii. Trebuie să o fi adus cu noi din viaţa pământească, datorită sentimentelor, impresiilor şi gândurilor pe care le cultivăm cu privire la lumile superioare în timpul existenţei de aici, de la naştere până la moarte. Este vorba deci despre ceva ce trebuie să pregătim noi înşine aici pe Pământ, înainte de moartea fizică. Noi ne creăm această lumină îndreptându-ne gândurile, impresiile şi sentimentele spre lumea spirituală, fie poate chiar şi numai sub forma presentimentelor. Este o lumină care nu va străluci decât din noi. Ea ne dă posibilitatea să trecem printre entităţile ierarhiilor superioare în aşa fel încât acestea să ne poată oferi darurile lor şi noi să nu le pierdem dacă e să le primim. Este deci în întregime fals să spunem că avem timp destul şi că nu ne trebuie să ne preocupăm de lumile spirituale până în momentul morţii. Este absolut inexact, căci felul în care vin aceste lumi spre noi, dacă vin, pentru ca noi să le primim puterile de care avem nevoie pentru următoarea noastră încarnare, depinde de modul în care ne putem lumina noi înşine parcursul dintre moarte şi o nouă naştere, mai ales o anumită parte a acestui drum. Vom rămâne în întuneric dacă, în timpul vieţii care se opreşte la moarte, respingem şi negăm orice gând privitor

la lumile suprasensibile. Un lucru poate părea în totalitate plauzibil şi acceptabil intelectului obişnuit al omului, dar în faţa realităţilor lumii spirituale el încetează să mai fie adevărat. Să luăm cazul unui om care nu s-a interesat de lumile superioare, care nu a vrut să ştie nimic despre acestea şi care a trăit doar după principiul că în lumea fizică orice gând şi orice sentiment nu se aplică decât lumii pământeşti; el îşi spune că restul îi va veni atunci când va suna ceasul. Privirea clarvăzătoare poate constata că un astfel de suflet, când tece prin poarta morţii, intră în întuneric şi, din această cauză, nu poate să culeagă darurile care trebuie să-i fie oferite de către entităţile ierarhiilor superioare. Apoi, când acest suflet intră într-o nouă existenţă pământească, în momentul naşterii, el este lipsit de puterile care l-ar putea face apt să-şi plăsmuiască şi să-şi modeleze forma lăuntrică astfel încât să-şi poată duce existenţa conform karmei sale. Pentru că în timpul încarnării sale precedente omul s-a dovedit insensibil faţă de lumile suprasensibile, el trece ca un orb prin întuneric şi se găseşte lipsit de forţă şi inadaptat atunci când intră într-o nouă existenţă.

El nu şi-a dezvoltat în corp anumite forţe de care avea nevoie în încarnarea viitoare; anumite formaţiuni interne nu se dezvoltă şi omul rămâne într-un fel în urmă faţă de ceea ce ar fi putut şi ar fi trebuit să devină. În viaţa sa anterioară s-a dezinteresat cu bună ştiinţă de lumea spirituală, iar în timpul vieţii pământeşti următoare va deveni mai insensibil faţă de lumea spirituală. El nu va putea atinge o înţelegere atât de vastă cum ar fi avut-o în alt caz, nu va putea să ia parte la anumite lucruri care se petrec în viaţă şi nu va avea nici un interes pentru lucrurile care ar fi trebuit să-l intereseze.

Toate acestea pot fi consecinţa karmică a unui obscurantism voluntar în cursul vieţii precedente. Astfel, în momentul în care omul trece din nou prin poarta morţii, o poate face cu un bun sufletesc ce rămâne mult în urmă faţă de ceea ce ar fi trebuit să fie. Când intră din nou în lumea spirituală şi parcurge sfera care se întinde între moarte şi o nouă naştere, s-ar putea crede că va trebui să bâjbâie şi mai mult în întuneric, pentru că puterile sale lăuntrice erau deja diminuate şi insuficiente. Ne-am putea îndoi că acest om se va mai ridica vreodată. Dar nu este aşa, pentru că în această viaţă dintre moarte şi o nouă naştere intervine un factor nou. Tocmai acest al doilea aspect trebuie să ni-l punem acum în faţa sufletului. În această viaţă care urmează vieţii involuntar lipsită de interes, pentru că s-a desfăşurat aşa cum am arătat, Lucifer exercită cu toate forţele sale o stăpânire cu totul specială asupra omului şi îi va lumina de acum drumul dintre moarte şi o nouă naştere. Darurile pe care omul le primeşte de la entităţile superioare trebuie să fie străluminate de forţele luciferice. De aici rezultă că aceste daruri au o coloratură particulară. Pentru că omul nu a avut de mers prin întuneric, dar nu el este cel care şi-a luminat drumul de care vorbim prin propriile puteri, el va putea, în încarnarea viitoare să dea formă la ceea ce i-a adus ereditatea, dar tot ceea ce formează, modelează el, poartă o coloratură luciferică. Atunci când observăm acest om în următoarea sa existenţă, vedem că el seamănă adesea cu acel gen de om atât de des întâlnit în epoca actuală: fiinţă cu o judecată nu numai lucidă şi seacă, ci şi egoistă. Peste tot în viaţă unde se manifestă inteligenţa lor egoistă, ei nu caută decât avantajele personale. Aşa arată calităţile lăuntrice care decurg din tot ceea ce am evocat până acum. Aceşti egoişti nu sunt lipsiţi de inteligenţă, dar o pun doar în serviciul

egoismului lor personal. Ei acţionează astfel încât să servească egoismului lor. Sunt dotaţi cu inteligenţă, dar numai pentru a trage un folos personal. Aceste fiinţe au urmat în general drumul pe care tocmai l-am descris. Dar fiindcă acest suflete nu rămân total insensibile, ci dispun de numeroase forţe care le vin din încarnări mult mai vechi, ele pot, totuşi, în timpul existenţei pământeşti, să intre în legătură cu ceea ce le-ar putea aduce o rază de lumină care emană cu adevărat din lumea suprasensibilă.

În cursul unei noi vieţi pământeşti va fi deci posibil să se entuziasmeze, ca să zicem aşa, de cunoştinţele lumilor superioare. În acest fel, un astfel de suflet nu trebuie să vadă oprit pentru totdeauna accesul său în lumile spirituale. El se va ridica din nou şi se va realiza ceea ce tocmai am explicat. Avem deci aici o legătură stranie, dar semnificativă, între trei vieţi pământeşti succesive şi două vieţi intermediare, între moarte şi o nouă naştere. Îndreptându-ne atenţia înspre oamenii care trec drept cum se cade şi inteligenţi, dar care nu se gândesc decât la câştigul pentru propriul avantaj în tot ceea ce întreprind, privirea clarvăzătoare descoperă efectiv că experienţele anterioare care privesc aceste suflete corespund aproape întotdeauna cu ceea ce am descris: mai întâi o viaţă în care s-au dezinteresat în mod voluntar de lumile suprasensibile; apoi o viaţă în care, din lipsa de organe trupeşti lăuntrice, erau incapabili să-şi manifeste cel mai mic interes pentru lumea fizică sau pentru ceva care ar avea legătură cu această viaţă, ceea ce ar fi făcut cu uşurinţă dacă nu existau astfel de premise; apoi o a treia viaţă, pusă doar în slujba unei inteligenţe pătrunse de egoism. Dat fiind că această inteligenţă egoistă este larg răspândită în epoca noastră, este posibil să studiem mai îndeaproape această călătorie a sufletelor omeneşti, căci ne întoarcem în epocile în care

găsim încarnarea precedentă la oamenii care, din cauza configurării insuficiente, au avut un interes redus nu numai pentru lumile suprasensibile, ci şi pentru cele ale lumii sensibile. Apoi urcăm în trecut la a treia încarnare anterioară; adeseori aceasta se situează în ceea ce numim a patra epocă de cultură postatlanteană. Atunci domnea în multe regiuni ale lumii – mai mult decât ne imaginăm astăzi – un ateism voluntar şi o lipsă de interes pentru lumile spirituale. Plecând de la aceste circumstanţe, se poate studia astăzi calea dezvoltării sufletului în raport cu evenimentele pe care le-am arătat. Studiul acestui drum de evoluţie a sufletului ne arată clar ce se va întâmpla în mod obligatoriu cu toate sufletele care, în epoca noastră, se închid voluntar lumilor suprasensibile.

Dar în decursul a trei încarnări succesive viaţa se poate desfăşura şi într-un alt mod. De exemplu, putem observa un suflet care, pentru a-şi satisface aspiraţiile lăuntrice, se manifestă în special printr-un anumit fanatism, printr-o anume îngustime a inimii. Este vorba despre un suflet religios cu caracter egoist. Astăzi există astfel de suflete. În decursul evoluţiei omenirii au existat tot timpul pe Pământ suflete care manifestă o credinţă instinctivă. Credinţa lor are la bază faptul că, dint-un anumit egoism lăuntric, ei cred că dincolo vor găsi o recompensă sau o compensaţie pentru viaţa fizică pământească. Această aşteptare poate fi cu totul egoistă, ea poate fi totodată asociată cu un fanatism şi o îngustime sufletească faţă de tot ceea ce vine spre om sub forma ştiinţei spirituale sau a revelaţiilor despre lumile superioare izvorâte din centrele de misterii. Astăzi sunt numeroşi cei care admit ideea unei lumi spirituale, dar care refuză cu fanatism tot ceea ce nu se situează pe linia confesiunii religioase în care s-au născut şi au fost crescuţi.

Foarte adeseori acest tip de suflete rămân nepăsătoare atunci când e vorba să înveţe ceva despre lumile spirituale. Se poate atunci ca în ele să prindă rădăcini un egoism profund, chiar dacă sunt suflete care cred în lumea de dincolo. Această credinţă impregnată în întregime de egoism ne lasă să prevedem că omul nu-şi va găsi corect drumul între moarte şi o nouă naştere şi nu va putea primi în modul just adevărurile oferite de entităţile ierarhiilor superioare. Aceste daruri vor veni spre el în aşa fel încât atunci când el va reintra în existenţa terestră în momentul viitoarei sale naşteri, omul va avea puterea să lucreze la formarea corpului său şi la elaborarea karmei sale, dar nu va şti să o facă în mod corect. Va deveni, de pildă, un ipohondru, un om hipersensibil, a cărui constituţie corporală, în contact cu lumea exterioară, îl va face posac, nemulţumit, întreaga sa existenţă. Întotdeauna se va crede persecutat sau rănit. Va deveni o fiinţă ipohondrică, o fiinţă de o melancolie maladivă. Iată ce produce o corporalitate care-şi datorează formarea cauzelor de care am vorbit. Aderarea fanatică şi egoistă la anumite forme de credinţă într-o altă lume poate, de asemenea, să-l facă pe om să realizeze în mod greşit trecerea dintre moarte şi o nouă naştere, astfel că, în timpul vieţii pământeşti următoare, constituţia sa corporală va fi marcată de o sensibilitate incorectă. Când va pătrunde din nou în existenţa pur spirituală prin poarta morţii, privirea clarvăzătoare va constata că acest suflet va fi supus în mod deosebit influenţelor ahrimanice. Acestea dau atunci tuturor forţelor, pe care omul le reuneşte între moarte şi o nouă naştere, o coloratură particulară. În cursul următoarei sale încarnări el va dezvolta involuntar o anumită îngustime în viaţa sentimentelor şi a reprezentărilor sale, astfel încât va fi incapabil să ajungă la o vedere imparţială asupra lumii.

Numeroase spirite, printre noi, care manifestă o anumită îngustime a inimii şi ale căror gânduri nu pot depăşi anumite limite, rămân limitate, indiferent ce ar încerca pentru a ieşi din această situaţie. Ele îşi datorează această karmă circumstanţelor despre care am vorbit.

Pentru a fi mai clar în ceea ce vreau să spun, să luăm exemplul unei persoane foarte sincere şi probabil foarte convinsă de adevărul celor pe care le afirmă. În ultimul almanah al liber-cugetătorilor acest om a publicat un articol despre educaţia religioasă a copiilor. El a dezvoltat următoarea logică: a afirmat că nu este natural să dăm copiilor o educaţie religioasă. Căci dacă-i lăsăm să crească fără să le dăm concepte şi idei religioase, fără să le inoculăm sentimente religioase, vom vedea că ei nu ajung la ele prin ei înşişi. Prin urmare, faptul de a obliga sufletul uman să primească astfel de idei este un act împotriva naturii şi care le este impus din exterior. Sigur că cei care se numesc liberi cugetători acceptă această idee cu entuziasm şi o găsesc perfect fondată şi logică. Trebuie să ne gândim totuşi şi la următorul aspect: este bine ştiut că dacă lăsăm un copil pe o insulă izolată, înainte ca el să fi învăţat să vorbească, şi dacă el creşte fără să audă vreun cuvânt omenesc, nu va învăţa niciodată să vorbească. De aici rezultă că omul nu-şi formează limbajul din sine însuşi, ci el trebuie să-i vină dinafară. Acest bun predicator liber-cugetător ar trebui atunci să interzică partizanilor săi şi să-şi înveţe copiii să vorbească, pentru că ei nu-şi dezvoltă de la sine nici limbajul. Vedem că un lucru, considerat profund şi în aparenţă logic pentru o întreagă confrerie, nu este decât o logică lipsită de sens, un nonsens. De fapt, dacă reflectăm mai bine, această logică se dovedeşte deficitară. Avem aici exemplul unui om înzestrat cu „ochelari de cal", cum de altfel întâlnim deseori în viaţă. Oamenii cu o astfel

de îngustime de orizont au în aparenţă o viaţă lăuntrică foarte intensă şi activă, dar în momentul în care trebuie să iasă dintr-un anumit cerc în care fuseseră închişi, ratează totul. Ei nu văd, pur şi simplu, ceea ce se întâmplă în afara cercului lor. Urmărind trecutul acestor oameni, vedem că ultimele lor două încarnări s-au desfăşurat aşa cum am arătat mai sus. Aceasta ne permite să deducem ce perspective are acest tip de suflet uman care, astăzi, din egoism şi comoditate, se închide într-o profesiune de credinţă pozitivă ale cărei fundamente nu încearcă deloc să le cunoască. Mulţi oameni din ziua de azi ţin de o confesiune religioasă doar pentru că s-au născut în acest mediu şi pentru că le este mai comod să rămână acolo decât să o părăsească; ei preferă să se menţină în cadrul ei din fanatism şi egoism. Poate să pară inadmisibil, dar putem spune: sunt buni catolici sau buni protestanţi, aşa cum ar fi buni turci, dacă propria lor karmă i-ar fi făcut să se nască în cadrul islamului. Am ajuns însă la o fază a evoluţiei omenirii în care sufletele vor rămâne într-o anumită măsură în urmă, şi vor deveni nerodnice în următoarele lor încarnări, dacă nu vor să deschidă ochii şi să privească ceea ce i se poate arăta sufletului omului astăzi în lume, în diferite moduri.

Raporturile karmice sunt complicate, dar ele ni se limpezesc dacă examinăm exemple ca acelea pe care tocmai le-am adus în faţa sufletelor dumneavoastră. Viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, şi prin aceasta şi viaţa pământească următoare, depind sub multiple aspecte de existenţa pământească anterioară. Privirea clarvăzătorului poate urmări în lumea spirituală anumite suflete care au primit între moarte şi o nouă naştere o sarcină deosebită. Căci, de fapt, tot ceea ce întâlnim în lumea fizică îşi are cauza în lumea spirituală. Dar omul nu vede cum intervin

puterile suprasensibile în evenimentele lumii fizice. În această problemă, spiritul materialist este de departe cel mai miop. Dacă luăm factorii curativi ai aerului, ai apei sau alţi factori curativi din mediul nostru înconjurător, explicaţia pe care ne-o dă teoria actuală pur materialistă despre aceştia, nu este decât parţială. Modul în care factorii curativi, care – ca şi forţele bogate care fac să crească viaţa umană şi o înfrumuseţează – intervin în existenţa fizică, se datorează lumii suprasensibile şi depind de entităţile ierarhiilor superioare. Acestea sunt cele care îşi trimit virtuţile curative şi benefice în lume. Privirea clarvăzătoare poate urmări cum întreaga creştere şi dezvoltare, ca şi cel mai mic suflu dătător de viaţă, sunt toate reglate de puterile suprasensibile care sunt dirijate de entităţile ierarhiilor superioare. Apoi clarvăzătorul poate observa cum, într-un anumit moment dintre moarte şi o nouă naştere, sufletul uman intră în slujba entităţilor ierarhiilor superioare care trimit, din lumile suprasensibile spre lumea sensibilă, virtuţile curative, forţele de sănătate şi de creştere. Vedem deci că într-o anumită perioadă a vieţi dintre moarte şi o nouă naştere, numeroase suflete lucrează în slujba entităţilor spirituale ale ierarhiilor superioare pe care le-am descris. Sufletele cărora le este îngăduit să devină slujitorii entităţilor ierarhiilor superioare resimt atunci fericirea.

Pentru ca omul să poată fi, pentru un anumit timp după moarte, în slujba entităţilor superioare care exercită, în cel mai bun sens al cuvântului, o acţiune benefică şi stimulatoare asupra vieţii umane, depinde de modul în care sufletul uman s-a achitat de anumite obligaţii în timpul încarnării sale fizice. Ne putem da seama de aceasta când privim până în viaţa pământească precedentă parcursul acestor suflete în slujba lumii spirituale. Aici, în

lumea fizică, se poate ca omul să-şi îndeplinească obligaţiile fără plăcere, bombănind cu fiecare ocazie. Ceea ce face îi repugnă; aplecat sub jug, el îşi îndeplineşte totuşi datoria. Există oameni conştiincioşi, dar există şi dintre aceia care îşi fac munca fără a se lega de ea, fără entuziasm şi fără dragoste. Alţii îşi fac munca cu dragoste, entuziasm şi devotament, purtaţi de gândul că aduc un serviciu omenirii, fie în domeniul social, fie în alt domeniu.

Dar mai există ceva ce are legătură cu cele expuse, şi este important să-i consacrăm timp într-o epocă aşa cum este a noastră. În comparaţie cu ceea ce a fost în trecut, viaţa oamenilor s-a schimbat mult. Genurile de ocupaţie care nu mai trezesc nici un fel de entuziasm au devenit din ce în ce mai multe. Progresul omenirii nu va putea decât să amplifice acest fenomen. Cine poate să nege că în plan fizic există deja azi numeroase ocupaţii faţă de care omul nu ar fi sincer dacă ar stimula entuziasm faţă de ele. El îşi îndeplineşte sarcinile doar dintr-un sentiment de datorie. Nimic nu trebuie să-l împiedice pe om să îşi îndeplinească îndatoririle acolo unde l-a situat karma sa, chiar dacă nu îi place. Orice om poate să întreprindă în cursul vieţii sale ceva, dacă vrea cu adevărat – sau măcar atunci când are ocazia de a vrea, dacă nu i se opune prea tare propria karmă –, ceva care să poată fi îndeplinit şi cu dăruire. În această problemă este bine să ne gândim ce important este, în contextul vieţii noastre, ca aceia care au o vedere globală asupra acestei probleme să facă tot ce pot pentru semenii lor. Tocmai în epoca noastră atât de dificilă din punct de vedere social trebuie să-i ajutăm pe cei care se apleacă sub greutatea şi jugul unei vieţi suportate fără nici o plăcere şi care nu suscită nici entuziasm, nici devotament, şi cu atât mai puţin dăruire şi devotament. Cei care îşi dau seama de această situaţie ar trebui să se simtă profund îndatoraţi să

se angajeze într-o acţiune socială, pentru ca aceia care rămân apatici într-o lume socială obscură să aibă, măcar pentru un moment, posibilitatea să gândească şi să simtă lucruri care trezesc entuziasmul, fie şi numai pentru câteva clipe. Chiar şi numai pentru acest singur motiv ar trebui să ne devină din ce în ce mai dragă ideea de a vedea răspândindu-se tot mai mult mişcarea antroposofică, de a vedea că din ea apare, ici şi acolo, o activitate socială pentru ca şi oamenii de pe stradă – ca să spunem aşa – să poată cunoaşte entuziasmul şi să-şi înalţe inima; ei trăiesc într-o totală apatie şi nu ştiu nici măcar că se pot cultiva gânduri şi sentimente capabile să încălzească inima şi să nască entuziasm. Ar trebui să ajutăm aceşti oameni să dezvolte entuziasmul.

Încet, încet, munca antroposofică va lua fără îndoială această direcţie. Din această perspectivă, relaţiile care există între această viaţă pământească şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere ne pot revela un aspect extrem de important. Tot ce putem face aici cu devotament, din dragoste pentru munca noastră, trebuie să fie făcut în aşa fel încât să ne putem spune: aici este vorba de o sarcină demnă de a fi îndeplinită de o fiinţă umană. O astfel de atitudine va face din noi, după moarte, spirite aflate în slujba entităţilor ierarhiilor superioare, a entităţilor care, din lumile suprasensibile, răspândesc în lumea sensibilă puteri vindecătoare şi apte să stimuleze creşterea şi dezvoltarea. Aceasta ne arată rolul important pe care-l are entuziasmul în cadrul activităţilor umane pe Pământ. Dacă entuziasmul şi dragostea ar dispărea din lumea fizică, oamenii ar intra în viitor într-o existenţă pământească în care nu ar mai primi deloc puteri vindecătoare şi nici forţe de creştere şi dezvoltare din partea lumilor suprasensibile. În zilele noastre sufletele care, din cauza unei frici

inconştiente, îşi întorc faţa de la lumile spirituale, nu ţin cont deloc de aceste relaţii dintre lumea sensibilă şi lumea suprasensibilă. Asta nu împiedică însă ca aceste legături dintre ordinea morală şi ordinea fizică să existe.

Putem vedea şi aspectul opus al lucrurilor. Există şi suflete care, pe o perioadă a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, sunt în slujba entităţilor spirituale care, din lumile suprasensibile, trimit în lumile sensibile elemente care favorizează bolile şi nenorocirile. Este un spectacol tulburător, înfricoşător, să urmărim aceste suflete umane între moarte şi o nouă naştere, atunci când trebuie să fie în slujba spiritelor malefice ale bolii, epidemiilor, morţii precoce. Aceste spirite sunt adeseori la originea unei sorţi crude, voită, desigur, de karmă, dar care trebuie să se elaboreze pornind de la evenimente exterioare. Faptul de a suporta acest destin se explică prin legile karmei; faptul că pe plan fizic se reunesc condiţiile exterioare necesare împlinirii destinului se datorează puterilor venite din lumile suprasensibile. Acest lucru priveşte bolile, dar şi epidemiile care străbat lumea şi care sunt şi ele dirijate de puteri suprasensibile; acest lucru priveşte şi moartea prematură care întrerupe viaţa umană. Am vorbit deseori de moartea naturală care trebuie să se producă cu aceeaşi necesitate ca şi căderea frunzelor când seminţele sunt mature, pentru a da naştere la următoarea plantă. Această moarte întrerupe o viaţă împlinită. Dar moartea poate lovi şi un om în floarea vârstei. Când moartea apare atât de devreme, condiţiile care o determină sunt voite de anumite spirite ale ierarhiilor superioare care sunt în serviciul unui curent retrograd. Ele trebuie să introducă în lumea noastră forţele care provoacă moartea precoce, aşa cum provoacă boala şi nenorocirile care decurg din karmă. Este tulburător să vedem aceste suflete care, în timpul unei

perioade dintre moarte şi o nouă naştere, sunt în slujba forţelor generatoare de boală, de moarte, unei karme rele din timpul vieţii. Când percepem aceste lucruri trăim un sentiment de tristeţe la vederea sufletelor care trec prin moarte pentru a intra în slujba spiritelor malefice ale bolii şi morţii. Acest sentiment penibil îşi găseşte o anumită compensare când căutăm cauza acestui destin în viaţa lor fizică precedentă. Vedem atunci că aceste suflete erau lipsite de conştiinţă şi au dus o existenţă neloială în ultima lor încarnare. Sufletele intrate în slujba bolii şi morţii precoce fuseseră prea puţin scrupuloase şi nu avuseseră nici un pic de respect pentru adevăr. Astfel se prezintă această compensaţie, o compensare austeră şi chiar sumbră.

Mai există şi un alt fel de compensare, care ne arată că şi partea întunecată a existenţei omeneşti este bazată pe înţelepciunea generală a universului. Chiar când suntem confruntaţi cu o manifestare care ridică în noi un sentiment de apăsare, putem să ne revenim de îndată ce îi contemplăm echivalentul în contextul ansamblului existenţei. Să luăm de pildă pe cei care părăsesc domeniul fizic în floarea vârstei, fie ca urmare a unei boli, fie printr-un accident. Constatăm că aceste suflete şi-au părăsit corpul fizic înainte ca puterile lor să fi fost epuizate. Ele au depus acest înveliş chiar dacă mai deţin încă forţele pe care altfel le-ar folosi în existenţă pentru a-şi perfecţiona corpul fizic şi existenţa fizică. Trecând prin poarta morţii, aduc aceste forţe cu ele într-o lume spirituală supe-rioară. Sufletele de acest gen intră în lumile suprasensibile altfel decât cele care şi-au împlinit oarecum normal viaţa pe Pământ.

Este deosebit de interesant să observăm sufletele care au trecut prin poarta morţii în floarea vârstei şi să

luăm în considerare viaţa lor următoare, după ce şi-au depus învelişul corporal. Ele aduc în lumile superioare anumite forţe care, în mod normal, ar trebui să folosească vieţii fizice de pe Pământ. Ce se întâmplă cu aceste forţe?

Aceste forţe îşi găsesc una dintre cele mai frumoase utilizări în lumea suprasensibilă. Dacă observăm entităţile ierarhiilor superioare care orientează şi îndrumă mersul progresiv al evoluţiei, constatăm că ele dispun de forţe care trebuie să existe pentru ca evoluţia să fie asigurată. Dar – şi asta nu constituie o imperfecţiune a universului, ci este legat de alte perfecţiuni – toate forţele, chiar şi cele ale ierarhiilor superioare, sunt într-un anumit sens limitate, ele nu merg la infinit. Găsim mulţi oameni care au trecut prin poarta morţii, şi cu care spiritele ierarhiilor superioare, a căror misiune este de a lucra la progres, deci şi a celui care are loc între moarte şi o nouă naştere, nu ştiu ce să facă. Ceea ce v-am descris adeseori este absolut adevărat: nu trebuie să disperăm când întâlnim suflete care nu aspiră deloc să înţeleagă reprezentările lumilor suprasensibile pe care omul trebuie să le aibă suflete care sunt profund materialiste şi nu au nici un fel de deschidere faţă de lumea spirituală. Când aceste suflete au trecut poarta morţi şi ajung în lumea spirituală, entităţilor ierarhiilor superioare le este foarte greu să înceapă ceva cu ele. Este adevărat că aceste entităţi au multe forţe pentru progresul evoluţiei umanităţii, dar aceste forţe sunt destinate tocmai pentru *acest progres*. Când aceste suflete se închid în întregime faţă de curentul devenirii, ele au, ca să zicem aşa, o prea mare greutate pentru a putea fi învinsă de spiritele ierarhiilor superioare. În privinţa acestor suflete nu trebuie să disperăm, căci pentru ele pericolul nu se va face simţit decât pornind din a şasea perioadă postatlanteană, şi abia pe Venus ele ar putea fi respinse

definitiv din curentul evoluţiei. Dacă nu s-ar întâmpla nimic altceva în evoluţie, dacă entităţile ierarhiilor superioare care lucrează la acest progres nu ar fi dotate decât cu forţele lor normale, aceste suflete ar trebui să fie îndepărtate mult mai devreme din evoluţia progresivă, iar entităţile ierarhiilor superioare n-ar şti ce să facă cu ele.

În acest mod se ridică dificultăţi în faţa exigenţelor care decurg din evoluţia progresivă a omenirii. Trebuie să ţinem cont de un fapt evident: pentru un mare număr de oameni de pe Pământ, impulsul lui Christos nu este încă ceva care ar putea trezi în ei un sentiment profund. Pământul a ajuns totuşi la un stadiu al devenirii sale în care fiinţa umană are nevoie de impulsul lui Christos, dacă sufletul vrea să parcurgă în modul just viaţa care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. Într-un anumit sens, pentru suflete nu este lipsit de pericol să treacă poarta morţii fără să fi stabilit legături cu impulsul christic. Entităţile ierarhiilor superioare care călăuzesc progresul sunt neputincioase în faţa acestor suflete care s-au sustras singure evoluţiei şi s-au dăruit pierzaniei ca urmare a existenţei pe care au dus-o. Entităţile ierarhiilor superioare nu pot ajuta aceste suflete decât dacă ele, aceste entităţi, beneficiază de forţele venite de la sufletele care şi-au depus prematur corpul fizic. Forţele nefolosite pe Pământ intră astfel în lumea suprasensibilă, când ar mai fi putut fi folosite pe Pământ. Nu au făcut-o pentru că suportul corporal al acestor forţe a fost abandonat prematur. Să ne gândim un moment la numeroasele suflete care intră în lumea spirituală înainte de termenul normal al unei vieţi pământeşti, cum a fost în cazul catastrofei Titanicului sau al cutremurului de pământ de la Messina; să ne gândim şi la numeroşii morţi înainte de termen din ultimul timp. Nenumărate sunt forţele care ar fi putut fi folosite în viaţa

pământească, dar care au trecut în acest mod în lumile superioare. Aceste forţe se adaugă acelora ale ierarhiilor superioare, mărindu-le puterea, deoarece acelea de care dispun ele nu le-ar ajunge să reintegreze în curentul evoluţiei omenirii sufletele care s-au retras singure din el. Un fapt este cert: trebuie să ne asumăm karma. Şi este important să ne reamintim de ea în momentul în care sunt evocate evenimente ca acelea pe care le-am descris. Ar fi un păcat grav împotriva legilor pline de înţelepciune care domnesc în lume, dacă omul ar lua el singur iniţiativa de a-şi pune forţele neutilizate în serviciul sufletelor care riscă să fie excluse din progresul umanităţii. Omul nu trebuie să întreprindă de la sine nimic în acest sens. Dar când karma sa se împlinește și moare în floarea vârstei, el devine, în cel mai frumos mod, un ajutor salutar. Forţele pe care nu a avut prilejul să le folosească se ridică spre lumile superioare și se adaugă acelora ale ierarhiilor superioare; astfel, acestea pot salva suflete care, fără de aceasta, ar fi pierdute. Acesta este frumosul sacrificiu al celor care mor în floarea vârstei. Acest gând poate să fie o consolare atunci când ne întristăm să vedem suflete care ne părăsesc în floarea vârstei, căci acum ajungem să înţelegem înţelepciunea ordinei universale.

Existenţa ne dezvăluie ciclul său straniu. Pe de o parte vedem sufletele fără scrupule care se pregătesc să facă să intervină în lumea noastră boala, moartea precoce, accidentele, şi îi vedem pe toţi cei loviţi de aceste calamităţi. Astfel se concretizează karma fiinţelor fără scrupule. Sufletul nostru riscă să se simtă îndurerat de această privelişte fiindcă aceasta este una din observaţiile cele mai apăsătoare pe care le poate face clarvăzătorul atunci când i se dezvăluie relaţiile secrete şi misterele existenţei. Adeseori ne imaginăm vederea lumilor

spirituale ca pe o fericire. Este adevărat că anumite regiuni ale existenţei superioare sunt un izvor de fericire. Dar există domenii superioare ale tainelor, în care ceea ce poate fi observat ne înfricoşează. Este emoţionant să observăm relaţiile karmice ale oamenilor. Ele pun la încercare puterile văzătorului atunci când observaţia este făcută conştiincios, când revelaţiile sunt cu adevărat preluate din lumile superioare şi când rămân la adăpost de orice visare sau alte devieri. Apar atunci lucruri care ne arată cum orientarea tuturor acestor factori urmează planul unei mari înţelepciuni, chiar dacă este vorba despre observaţiile cele mai copleşitoare şi mai îngrozitoare. Vedem cum se împlineşte destinul sufletelor fără scrupule; îi constatăm repercusiunea în boli şi în morţile pretimpurii. Atunci lumea de dincolo intervine în lumea fizică. Pe de altă parte, vedem că nenorocirea îndurată de cei care mor tineri contribuie la creşterea forţelor care lucrează la salvarea şi mântuirea oamenilor. Nici o altă putere n-ar putea realiza acest lucru. Ce realitate minunată şi reconciliabilă! Pe de o parte trebuie să le fie oferită oamenilor posibilitatea de a se înşela şi, o dată căzuţi în eroare, să fie expuşi pericolului de a fi îndepărtaţi din evoluţie. Dacă această posibilitate nu ar exista, dacă omul nu ar fi capabil să se înşele şi să cadă pradă răului, nu ar putea să-şi îndeplinească misiunea pământească. Pentru că este aşa, tot ce am discutat astăzi trebuie să fie posibil. În acest caz, faptul că unii oameni mor în floarea vârstei trebuie să facă parte din evoluţia lumii. Privirea clarvăzătoare vede că tocmai de ei depind entităţile ierarhiilor superioare pentru a primi forţele necesare salvării şi mântuirii oamenilor; fără acest aport de forţe, mântuirea nu ar fi posibilă. Suntem inundaţi de un sentiment de linişte şi de uimire când privirea noastră

percepe pe de o parte cruzimea, apoi se îndreaptă de cealaltă parte spre înţelepciunea diriguitoare a lumii, care are nevoie de soarta crudă pentru a putea realiza o înţelepciune superioară. Confruntaţi cu această realitate, este un nonsens să ne întrebăm dacă puterile spirituale nu ar putea da tuturor oamenilor o existenţă mai agreabilă, fără a face acest ocol. Cel care se întreabă astfel este asemănător celui care crede că zeii ar fi trebuit să asigure şi cuadratura cercului. Poate nu putem recunoaşte dintr-o dată că prima cerinţă este la fel de valabilă ca a doua, că totuşi au aceeaşi valoare. Aşa cum lumina nu poate exista fără întuneric, tot astfel, ceea ce ne apare atât de măreţ în existenţa universului, adică elaborarea în lumile spirituale a forţelor neutilizate pentru realizarea misiunii terestre, n-ar exista dacă, pe de altă parte, nu s-ar împlini karma sufletelor marcate de absenţa conştiinţei morale în unele din încarnările lor. Faţă de tot ceea ce putem găsi în existenţa universului sau în anturajul nostru, tot ceea ce am spus trebuie să ne dea sentimentul că insuficienţa discernământului nostru provine din faptul că înţelegerea noastră nu este încă într-atât de perfectă încât să ne permită să analizăm toate aspectele. Întotdeauna progresăm atunci când ne dăm seama de incompetenţa noastră în momentul în care am fi tentaţi să criticăm imperfecţiunile existenţei. În anumite situaţii am putea resimţi durere, dar acesta nu este un motiv să criticăm înţelepciunea universală. Acolo unde aceasta din urmă pare să aibă scăpări, este preferabil să ne spunem că aceste scăpări apar în maya, în marea iluzie, pentru că noi nu suntem capabili să înţelegem lucrurile în întregime. Vedem în ce măsură privirea asupra câmpului experienţelor, pe care trebuie să-l parcurgă omul între moarte şi o nouă naştere, ne poate da explicaţii asupra existenţei pământeşti

fizice. În general, această existenţă fizică nu este străbătută numai de curentul lumilor suprasensibile; aici se revarsă şi acţiunile pe care omul însuşi le execută între moarte şi o nouă naştere. Toate aceste acţiuni se revarsă în lumea fizică, iar ceea ce se desfăşoară şi loveşte omul este adeseori provocat de forţele pe care oamenii înşişi le desfăşoară între moarte şi o nouă naştere. Una dintre cele mai frumoase activităţi ale acestor suflete umane care trec poarta morţii, ducând cu ele forţele nefolosite, constă în activitatea pe care o împlinesc în maniera pe care am descris-o.

XV TRAVERSAREA SFERELOR COSMOSULUI DUPĂ MOARTE
A doua conferinţă

München, 12 martie 1913

Ultima oară când am vorbit aici despre viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, am încercat să studiem legătura dintre viaţa care se desfăşoară după moarte şi marile relaţii care există în cosmos. M-am străduit să arăt că drumul pe care-l urmăm între moarte şi o nouă naştere trece efectiv prin sferele cosmosului. Să revedem pe scurt ceea ce îmi propusesem să evidenţiez atunci.

În primele perioade de după moarte omul menţine încă anumite legături cu ultima sa viaţă pământească. El se străduieşte, într-un fel, să se desprindă de ultima sa încarnare pământească, pentru că, în timpul acestei prime perioade de după moarte, tot ce a impregnat trupul astral al omului în timpul existenţei pământeşti, continuă să existe. Tot ce a preocupat trupul astral, adică afecte, pasiuni şi sentimente, continuă să dăinuie. Dacă omul

vieţuieşte conştient toate aceste lucruri în timpul încarnării sale fizice, este tocmai pentru că se află în trupul său fizic, iar în sferele pe care le parcurge între moarte şi o nouă naştere, puterile care se găsesc încă în trupul său astral dau naştere în om la o trăire foarte diferită. În mod normal – dar există şi numeroase excepţii – experienţa din timpul primei perioade de după moarte este însoţită oarecum de un sentiment de privaţiune. El se datorează faptului că omul trebuie să vieţuiască în trupul său astral fără a putea dispune de trupul fizic. Omul ar vrea să mai dispună încă de trupul său fizic, şi bineînţeles că acest fapt îl menţine un timp mai mult sau mai puţin îndelungat în sfera Pământului. Kamaloka se desfăşoară în sfera conţinută între Pământ şi orbita Lunii, dar kamaloka cea mai semnificativă pentru om se desfăşoară mult mai aproape de Pământ decât orbita lunară.

Sufletele care nu au dezvoltat decât prea puţin sentimente capabile să treacă dincolo de viaţa pământească, rămân mult timp legate de această sferă a vieţii pământeşti, datorită faptului că dorinţele lor sunt încă legate de aceasta. Dacă un om, în timpul întregii sale vieţi, nu a hrănit decât sentimente şi senzaţii pe care le pot satisface doar organele corpului şi condiţiile vieţii pământeşti, el rămâne inevitabil legat de sfera pământească un timp destul de îndelungat. Se poate să rămânem legaţi de sfera Pământului şi prin instinctele şi dorinţele de o cu totul altă natură decât cele de care vorbim în general. Există, de exemplu, oameni foarte ambiţioşi, al căror interes constă în a juca un rol şi a se pune în valoare pe Pământ, şi care dau mare importanţă faptului de a avea un renume, o celebritate. Prin aceste aspiraţii ei dezvoltă în trupul lor astral o formă afectivă care face din ei sufletele legate mult timp de Pământ. Există

numeroase motive pentru care omul ar putea fi reţinut în sfera Pământului. Cele mai multe din comunicările ce vin din lumea spirituală şi care sunt transmise pe cale mediumică, provin de la sufletele aflate în această stare, şi este constituit esenţialmente din ceea ce aceste suflete încearcă să detaşeze din ele.

Nu trebuie să ne imaginăm că sufletele de acest gen rămân întotdeauna legate de Pământ doar pentru aceste motive întru totul nenobile, chiar dacă aşa este de cele mai multe ori. Pot fi aşa şi din cauza grijilor legate de ceea ce au lăsat în urmă pe Pământ. Îngrijorările privind prietenii, părinţii, copiii pe care i-au părăsit pot să acţioneze oarecum ca o forţă de gravitaţie şi pot reţine sufletul în sfera Pământului. Este bine să ne concentrăm atenţia asupra acestui punct, căci acesta ne-ar permite să-i ajutăm într-o oarecare măsură pe cei morţi. Dacă, de exemplu, ştim că un defunct ar putea fi îngrijorat de soarta celor pe care i-a lăsat pe Pământ, este bine, pentru dezvoltarea ulterioară a defunctului, să-l despovărăm de această preocupare. Putem uşura efectiv viaţa unui mort, despovărându-l, de exemplu, de grija care îl roade cu privire la un copil pe care l-a lăsat în urma sa fără strictul necesar. Când facem ceva în favoarea copilului, despovărăm cu adevărat defunctul de grija sa şi împlinim astfel un veritabil act de iubire. Să încercăm să ne reprezentăm situaţia defunctului. Mortul nu dispune de nici un mijloc de a se elibera de îngrijorările sale. De acolo de unde se află nu poate întreprinde nimic pentru a ameliora situaţia unui copil, a unui părinte sau a unui prieten pe care l-a lăsat în urm. Adeseori e condamnat să târască cu el această grijă obsedantă, până când situaţia fiinţei părăsite pe Pământ se ameliorează de la sine sau printr-o serie de circumstanţe favorabile. În cele mai multe

cazuri acest fapt suscită un sentiment apăsător la văzătorul care îl observă. Când întreprindem ceva pentru a îmbunătăţi soarta celui părăsit, împlinim un veritabil act de iubire, de care beneficiază defunctul.

Adeseori s-a putut observa cazul unei persoane decedate care şi-a promis să împlinească o sarcină sau alta în viaţa sa, şi ţinea mult la proiectul său. Îl putem ajuta încercând să facem noi ceva ce ştim că i-ar fi plăcut atât de mult să facă. Poate acestea nu sunt greu de înţeles şi merită cu atât mai mult să fie studiate serios, pentru că ele concordă cu observaţiile pe care le poate face clarvăzătorul.

Mai există şi numeroase alte lucruri care îl pot menţine pe om pentru o lungă perioadă în sfera eterică a Pământului. În final, el creşte până ce depăşeşte această sferă. V-am descris deja cum se petrece acest lucru. Dacă vrem să înţelegem viaţa dintre moarte şi o nouă naştere trebuie să ne reformulăm conceptele. Când vorbim despre morţi, nu este aşa rău că ne servim de cuvinte împrumutate din lumea pământească, atâta timp cât acest limbaj este chiar singurul aplicabil acestei realităţi. Din acest motiv, chiar dacă ceea ce putem exprima prin cuvinte relativ la viaţa de după moarte nu se potriveşte ca imagini, ele nu sunt neapărat false.

Nu este cu totul corect să spunem că defunctul se află izolat într-un loc anume, aşa cum un om viu se află închis într-un corp fizic. Experienţa care se face după moarte este asemănătoare cu cea a iniţierii, în care fiinţa se desprinde de corp, ceea ce antrenează o lărgire a întregii fiinţe sufleteşti. Când urmărim un suflet care a atins sfera lunară, trupul său sufletesc – dacă putem vorbi de o limitare spaţială – cuprinde toată întinderea care se oferă experienţelor sale. Prin urmare, trupul său se dilată pe o

întreagă sferă, a cărei limită periferică este trasată de orbita Lunii. Spiritual, omul creşte până atinge dimensiuni gigantice, creşte şi pătrunde în sferele în care morţii nu sunt separaţi aşa cum sunt oamenii pe Pământ; sufletele sunt întrepătrunse spaţial unele în altele. Separarea care se resimte rezultă din faptul că fiecare conştienţă individuală este distinctă una de alta. Poate exista deci foarte bine un amestec, fără ca sufletele să ştie ceva unul de celălalt.

Ceea ce am spus ultima oară referitor la faptul de a se simţi singur sau împreună cu alte suflete după moarte, priveşte raporturile conştienţelor între ele. Nu este deci vorba despre o insulă izolată, reprezentată spaţial, pe care cel mort s-ar afla; căci el pătrunde fiinţa altuia fără să ştie nimic despre aceasta, deşi se află în acelaşi spaţiu.

Să vedem acum ce se întâmplă când se încheie perioada de kamaloka. Atunci când omul îşi începe existenţa devachanică, după traversarea sferei lunare, kamaloka nu este în fond încă în întregime încheiată. Aceasta nu exclude ca în sfera lunară să se petreacă lucruri a căror importanţă nu se limitează doar la experienţa din kamaloka, ci care privesc şi întreaga viaţă ulterioară a omului când va trece prin naştere pentru a reveni într-o nouă existenţă pământească. Când luăm în considerare ceea ce se adaugă experienţei propriu-zise din kamaloka putem indica următoarea caracteristică. Împlinindu-şi aici pe Pământ existenţa dintre naştere şi moarte, se poate ca omul să fie atât de activ în cursul vieţii sale încât să-şi dezvolte tot ceea ce este dispoziţie latentă în sufletul său, în aşa fel încât să nu rămână în urma dispoziţiilor şi talentelor sale. Dar există şi multe moduri în care omul rămâne în urmă faţă de dispoziţiile sale înnăscute. Privirea clarvăzătoare constată că există un mare număr de oameni despre care se poate spune: ţinând cont de predispoziţiile

sale, el ar fi trebuit să facă cu totul altceva decât ceea ce a realizat efectiv în viaţă. El a rămas în urma talentelor sale.

Mai există şi un alt lucru de care trebuie să ţinem cont. Există oameni care, în cursul vieţii lor, îşi propun să facă lucruri dintre cele mai variate. Atunci nu mai e vorba doar de predispoziţii, ci şi de intenţii, care vizează obiective mai mari sau mai mici. Oamenii întreprind numeroase lucruri în viaţa lor fără ca acestea să ducă cu adevărat la un rezultat. Există fără îndoială astfel de cazuri în viaţă pentru care omul nu trebuie blamat. Pentru a arăta despre ce fel de fenomene importante poate fi vorba, voi cita cazul lui Goethe şi al «Pandorei» sale, operă poetică, începută dar neterminată. Am vorbit deja odată despre aceasta şi am spus: la Goethe, proiectul acestei opere se explică prin grandoarea spiritului său, dar el n-a putut să-i dea dezvoltarea necesară a-şi duce proiectul la îndeplinire. Nu slăbiciunea, ci măreţia lui l-a împiedicat pe Goethe să termine «Pandora» şi alte opere, pe care le-a lăsat în paragină. Fragmentul care a ajuns până la noi ne arată că Goethe optase pentru exigenţe artistice superioare puterilor sale. Această intenţie atât de elevată nu ar fi putut fi realizată până la capăt cu uşurinţa care i-a permis să realizeze prima parte. Avem aici o intenţie nerealizată, care se înscrie în cadrul proiectelor neterminate.

Putem deci să spunem: pe de o parte este posibil ca omul să rămână în urma predispoziţiilor sale, prin nepăsare, prin neglijenţă intelectuală sau altele, legate de caracterul său; pe de altă parte el poate să rămână în urmă cu proiectele sale în lucruri mari, ca şi în cele mici. Orice imperfecţiune pe care o poartă omul în sine – şi care chiar dacă poate fi legată de o cauză nobilă şi mare, ca în cazul poetului care nu şi-a terminat «Pandora», este totuşi o imperfecţiune datorată propriei persoane – se întipăreşte

în cronica Akasha, care se întinde până la sfera lunară. Privirii clarvăzătorului, care lasă să acţioneze asupra sa toate imperfecţiunile omeneşti care sunt înscrise între Pământ şi Lună, i se oferă o panoramă foarte bogată. Toate imperfecţiunile umane, mai nobile sau ai puţin nobile, sunt înscrise aici cu fidelitate. Găsim înscrise aici fapte care ne arată cum un om ar fi putut realiza un lucru deosebit datorită unei sănătăţi fizice care-i favorizează darurile intelectuale, dar totuşi nu l-a împlinit. Tot ce ar fi putut deveni, dar care nu s-a realizat până în momentul în care omul trece pragul morţii, este gravat în cronica Akasha.

Vă rog să nu vă imaginaţi însă că, de exemplu, sfârşitul «Pandorei» se află gravat în sfera lunară; ceea ce găsim aici este realitatea care corespunde trupului astral al lui Goethe, adică faptul că a avut o intenţie cuprinzătoare, din care nu a realizat decât un fragment. Lucruri de acest gen sunt întipărite în sfera intre Pământ şi Lună. Se găsesc aici şi lucruri de o importanţă mai mică. Cel care a luat o decizie, dar nu şi-a îndeplinit proiectul înainte de a trece prin poarta morţii, înscrie în regiunea dintre Pământ şi Lună nerealizarea acestui proiect. Putem caracteriza destul de exact ceea ce i se dezvăluie acolo privirii clarvăzătorului. O promisiune neîmplinită, de exemplu, nu se va înscrie decât mai târziu, în sfera lui Mercur. Intenţia în sine, din contră, se imprimă deja în sfera Lunii. În fapt, ceea ce nu ne afectează doar pe noi personal, ci afectează direct şi pe alţi oameni, nu se imprimă imediat în sfera Lunii; aceasta se va imprima acolo mai târziu. Totuşi, ceea ce ne afectează personal şi semnifică rămânere în urmă faţă de dezvoltarea noastră normală, ceea ce introduce o imperfecţiune în cursul evoluţiei noastre personale, asta se imprimă în sfera lunară.

În plus față de tot ceea ce v-am spus anul trecut, este deosebit de important să știm că imperfecțiunile noastre, mai ales cele care, ținând cont de predispozițiile noastre, n-ar fi trebuit să existe, sunt gravate în sfera Lunii. Ne-am înșela imaginându-ne că această înscriere în sfera lunară este ceva neapărat înfricoșător. Într-un anumit fel, ceea ce găsim înscris acolo face parte din ceea ce este mai prețios și mai important. Vom examina care este sensul pe care trebuie să-l dăm acestei înscrieri în cronica Akasha. Vreau doar să atrag atenția asupra faptului că omul se dilată spre alte sfere și că alte trăsături datorate imperfecțiunilor înnăscute sau dobândite se înscriu în sferele corespunzătoare. Omul părăsește sfera lunară și crește până la sfera lui Mercur. O înțelegem în sensul ocultismului, nu în sensul în care vorbește astronomia. Omul continuă să înscrie. Este ceva ce se petrece în sferele lui Mercur, Venus, Soare, Marte, Jupiter și Saturn.

Marea majoritate a înscrierilor se situează totuși în sfera Soarelui. Am văzut deja ultima oară că în exteriorul sferei Soarelui omul este confruntat în principal cu ce nu face parte dintre dorințele lui individuale. Astfel, omul călătorește între moarte și o nouă naștere, după ce s-a debarasat mai mult sau mai puțin de ceea ce îl atrage încă spre Pământ, în sferele sistemului nostru planetar, pe care apoi le și depășește. Tocmai din această întâlnire cu puterile specifice acestor sfere rezultă ceea ce necesită omul pentru dezvoltarea sa dintre moarte și o nouă naștere. Am spus ultima oară că omul întâlnește ierarhiile superioare și trebuie să le primească darurile. Din punct de vedere spiritual, această trecere prin fața entităților ierarhiilor superioare, ca și primirea darurilor, corespunde unei expansiuni în spațiul cosmic. După ce s-a dilatat în acest fel, omul se contractă din nou, devine din ce în ce mai

mic, până îşi poate uni germenul spiritual cu ceea ce vine de la tată şi de la mamă. Când omul a trecut pragul morţii, el devine – ca să spunem aşa – o sferă care se măreşte din ce în ce mai mult; el îşi manifestă spiritualitatea, adică posibilităţile de a trăi într-o substanţă sufletească, şi devine gigantic, pentru ca mai apoi să se contracte din nou. Ceea ce trăieşte în noi este cu adevărat extras din cosmos, este o condensare a universului planetar. Noi purtăm în noi ceea ce am vieţuit în acest univers planetar.

După ce am evocat recent câteva aspecte ale trecerii prin sferele lui Mercur, Venus şi Soare, aş dori să vorbim azi despre trecerea prin sfera lui Marte, despre care încă n-am spus prea multe. După ce omul a parcurs sfera Soarelui şi intră în sfera lui Marte, el întâlneşte acolo condiţii diferite de cele care domneau într-o epocă relativ recent trecută. Când observăm aceste lucruri cu privirea văzătorului, constatăm că tot ceea ce a fost spus despre elementele sistemului planetar graţie facultăţilor de clarvedere de care dispunea atunci omenirea, nu era lipsit de o bază reală. În antichitate, Marte era considerat în spaţiul planetar drept un corp planetar aflat în legătură cu impulsurile războinice şi agresive din evoluţia omenirii. Aceasta corespunde efectiv unei realităţi. Toate explicaţiile fanteziste emise de astronomia fizică despre o eventuală viaţă pe Marte nu au nici un fundament solid. Fiinţele pe care le numim locuitori ai lui Marte au o natură foarte diferită de cea a oamenilor pământeni, cu care nu pot fi comparaţi. Până în secolul XVII, ceea ce a caracterizat aceste entităţi a fost mai ales agresivitatea, ardoarea războinică, astfel că civilizaţia de pe Marte, dacă ne putem permite această exprimare, a fost fundamental o civilizaţie războinică. Totul se baza pe rivalitate şi pe lupta sufletelor între ele. Experienţa dintre moarte şi o nouă naştere a

omului, când trecea prin sfera lui Marte, se dovedea într-adevăr a fi o întâlnire cu puterile agresivităţii care i se transmiteau în suflet. Când el revenea pe Pământ, dotat cu această aptitudine particulară de a dezvolta puteri agresive, se ştia că această tendinţă este datorată trecerii sale prin sfera lui Marte.

În această privinţă viaţa este într-adevăr foarte complicată. Dacă luăm viaţa terestră, vedem că trăim printre entităţile a trei regnuri ale naturii şi printre oameni. În cele mai diverse moduri posibile ne aflăm împreună cu sufletele care, în timpul vieţii de după moarte, întreţin încă anumite legături cu Pământul. Dar întâlnim fără încetare şi entităţi spirituale care sunt cu totul străine Pământului. Pe măsură ce privirea clarvăzătorului se consolidează şi se extinde, el întâlneşte tot mai multe suflete străine Pământului. Ea descoperă că prin sfera Pământului trec spirite migratoare, chiar dacă, în mod normal, nu au nici o legătură cu acesta. Este aşa cum este pentru locuitorii Lunii când, între moarte şi o nouă naştere, le traversăm sfera care le aparţine. Când străbatem sfera lui Marte, pentru locuitorii acestei planete noi suntem ca nişte spectre. Străbatem sfera lor de existenţă ca nişte fiinţe străine. Tot astfel, într-un anumit stadiu al existenţei lor, fiinţele de pe Marte sunt condamnate să atingă sfera noastră terestră. Ele o traversează, iar cel care a atins un anumit nivel de iniţiere, îi întâlneşte în timpul trecerii lor prin sfera terestră. Sistemul nostru planetar este un loc de trecere în care entităţile se întâlnesc neîncetat. Cât timp trăim pe Pământ între naştere şi moarte, e foarte uşor să credem că suntem înconjuraţi doar de fiinţele care aparţin regnului naturii. Dar pe Pământ se întâlnesc şi migratori care vin din toate celelalte puncte ale sistemului nostru planetar. La rândul nostru, între moarte şi o nouă naştere,

noi suntem, pentru un anumit timp, spirite migratoare faţă de locuitorii altor planete, dacă ne putem exprima astfel. Or, pentru noi, care suntem pe *Pământ*, tocmai aici avem de realizat esenţialul a ceea ce constituie misiunea noastră în cadrul ciclului actual al evoluţiei universului. Cât despre celelalte lumi planetare, ele au propriile lor entităţi. Dar între moarte şi o nouă naştere trebuie neapărat să intrăm în contact cu celelalte lumi planetare. Când este vorba în general despre viaţa în devachan, trebuie să ştim că faptul de a descrie global o regiune sau alta din devachan corespunde totdeauna, fără să fie precizat, unei experienţe care se desfăşoară efectiv într-una din diferitele sfere ale sistemului nostru planetar. Este un lucru care trebuie reţinut. Astfel, într-un anumit moment al existenţei noastre dintre moarte şi o nouă naştere, noi traversăm realmente sfera lui Marte.

Ştim că Pământul trece printr-o evoluţie care până la Misteriul de pe Golgota are un sens descendent, apoi urcă. Şi celelalte planete au la rândul lor un fel de evoluţie. Aproximativ din anul 33 era noastră, pe Pământ are loc o evoluţie ascendentă şi deci acolo este situat centrul de greutate al evoluţiei pământeşti. Pe Marte, centrul de greutate al evoluţiei acestei planete se situează la începutul secolului XVII. Până în acel moment, condiţiile evolutive de pe Marte urmează o linie descendentă pentru a urma apoi o cursă ascendentă. Tocmai în acest moment s-a produs un eveniment important pe Marte. În cadrul evoluţiei noastre terestre am vorbit de făptura extraordinară care a fost Gautama Buddha. Am amintit dezvoltarea lui Buddha care, înainte de a fi atins această demnitate, fusese Bodhisattva până la douăzeci şi nouă de ani. Această înălţare a făcut din el o fiinţă care nu mai are nevoie să se reîncarneze încă o dată într-un corp fizic pământesc. Cu ocazia altor

conferinţe, aţi putut afla că, după aceea, Buddha a continuat să acţioneze din lumea spirituală în sfera Pământului. Ştim că acţiunea sa s-a manifestat asupra trupului astral al copilului Iisus de care vorbeşte Evanghelia lui Luca. Fără a fi încarnat într-un corp fizic, acelaşi Buddha a continuat să acţioneze încă într-un alt mod de viaţă pământească: în secolele VII şi VIII, într-un centru de misterii situat în sud-estul Europei. Acolo se aflau oameni mai mult sau mai puţin dotaţi cu clarvedere, iar instructorii lor erau nu numai individualităţi încarnate fizic, ci şi alte individualităţi care, din înălţimile spiritului, acţionau numai în eteric. Este într-adevăr posibil ca oameni evoluaţi să fie instruiţi de individualităţi care nu mai îmbracă, sau nu îmbracă niciodată un corp fizic. Un astfel de instructor a fost Buddha, în acest centru de misterii. Unul din discipolii săi de atunci a fost cel care, într-o încarnare următoare a devenit Francisc de Assisi. Numeroase calităţi pe care le vedem ieşind la iveală cu putere în viaţa lui Francisc de Assisi se explică prin faptul că el a fost un discipol al lui Buddha. Vedem deci că, din secolele de după Misteriul de pe Golgota, Buddha acţiona în sfera pământească din înălţimile spirituale în care sălăşluia, şi că în acest mod el rămânea legat de viaţa umană care se scurge între naştere şi moarte. Din secolul XVII, Buddha s-a retras din viaţa terestră. Atunci el a împlinit pe Marte un act analog, chiar dacă de o mai mică grandoare, celui care a fost pe Pământ Misteriul de pe Golgota. Dar pentru Marte, acest act are o semnificaţie asemănătoare Misteriului de pe Golgota. La începutul secolului XVII, Buddha a devenit mântuitorul planetei Marte. El devine individualitatea care are ca misiune să introducă o sferă de pace în elementul agresiv al lui Marte. Din această epocă, impulsul lui Buddha se găseşte pe

Marte, aşa cum impulsul lui Christos există pe Pământ, de la Misteriul de pe Golgota.

Pe Marte, destinul lui Buddha nu conduce la experienţa morţii, ca în cazul Misteriului de pe Golgota. Într-un anumit mod şi aceasta a fost un fel de răstignire. Într-adevăr, condiţiile sale terestre făcuseră din această fiinţă o individualitate extraordinară, care radia pace şi iubire, şi care a fost dusă într-un mediu care îi era cu totul străin: mediul agresiv, războinic, propriu lui Marte. Pe marte, Buddha a avut misiunea să potolească puterile aflate aici. Pentru privirea clarvăzătoare este foarte impresionant să compare între ele aceste două momente. Primul moment este cel în care Buddha, în timpul existenţei pământeşti, s-a ridicat la suprema demnitate care i-a fost posibil s-o atingă pe Pământ, s-a ridicat la demnitatea de Buddha şi unde, după ce a trăit timp de cincizeci de ani în calitate de Buddha, a părăsit lumea la vârsta de optzeci de ani. Acest lucru se petrecea pe 13 octombrie 423 î.Ch., în timpul unei minunate nopţi luminată de Lună. Când lumina argintată a Lunii învăluia Pământul, el îşi dădea ultima suflare. Acest spectacol exterior al manifestării suflului de pace care emana de la Buddha atesta punctul culminant al dezvoltării atinse în cursul existenţei sale pe Pământ. Ce moment minunat şi impresionant! Este cu atât mai deosebit când plasăm alături de acesta celălalt moment, de la începutul secolului XVII, când Buddha ajunge pe Marte cu plinătatea puterilor de iubire şi pace, răspândind dragoste şi pace în elementul agresiv care domneşte pe Marte, şi începe astfel progresiv mişcarea ascendentă din evoluţia acestei planete. Înainte de misterul lui Buddha, toate sufletele care atingeau sfera lui Marte se umpleau de calităţi agresive; de acum încolo, ele trec printr-o experienţă foarte diferită, când trebuie să

primească anumite puteri de pe Marte. Pentru a evita orice neînţelegere asupra acestui subiect, trebuie să atragem atenţia asupra faptului că Marte, în ansamblul său, nu a devenit încă în întregime o planetă a păcii, tot aşa cum nici Pământul nu este în întregime christificat. Acest lucru va cere încă mult timp, astfel că orice suflet supus asimilării puterilor agresive va avea încă multe prilejuri de a se impregna cu ele. Dar evenimentul pe care l-am evocat trebuie înfăţişat dintr-un punct de vedere spiritual. Cu cât Pământul se angajează mai mult într-o evoluţie marcată de materialism, cu atât devine mai puţin posibil, pentru cel care înţelege sensul evoluţiei pământeşti, să urmeze în timpul existenţei sale pe Pământ pe Buddha, aşa cum făceau adepţii săi din timpurile de dinainte de Iisus Christos.

Posibilitatea de a trece printr-o dezvoltare ca cea a lui Francisc de Assisi se va pierde din ce în ce mai mult în cursul evoluţiei umane pe Pământ. Acest fapt se va împăca din ce în ce mai puţin cu civilizaţia exterioară. Între moarte şi o nouă naştere, din contră, sufletul uman are posibilitatea să realizeze acest lucru. Dacă ne putem exprima astfel, se poate spune, pentru că aceasta corespunde realităţii: între moarte şi o nouă naştere, fiecare suflet uman care traversează sfera lui Marte are prilejul să devină, pentru un anumit timp, franciscan sau budist, şi să asimileze toate puterile pe care un sentiment sau o experienţă de acest gen le poate revărsa în sufletul său. Traversarea lui Marte poate avea deci un interes deosebit pentru sufletul uman. Peste tot pe unde trece, omul îşi imprimă perfecţiunile şi imperfecţiunile, în funcţie de afinitatea lor cu natura particulară a acestei sfere.

Adevărul este că toate perfecţiunile şi imperfecţiunile noastre se înscriu cu fidelitate în cronica Akasha între

moarte şi o nouă naştere. Una dintre particularităţile noastre este înregistrată în sfera lunară, altele în sfera lui Venus, Marte, Mercur, altele chiar în sfera lui Jupiter, ş.a.m.d. La întoarcerea noastră, printr-o mişcare lentă de contracţie, reîntâlnim tot ce am înscris în aceste sfere în timpul urcării noastre. Astfel arată tehnica pregătirii karmei noastre. Când suntem pe drumul de întoarcere şi vedem că avem o imperfecţiune sau alta, ne putem întipări în propria fiinţă – întipări, şi nu şterge! – o copie a ceea ce am înscris odinioară în cronica Akasha. Aceasta nu se şterge încă! Apoi ajungem pe Pământ. Aici suntem purtătorii a tot ce am întipărit în noi în răstimpul drumului de întoarcere. Suntem oarecum constrânşi să înscriem multe lucruri, deşi nu pe toate, dar acolo, sus, rămân înscrise toate. După acestea se desfăşoară karma noastră. Şi aceste înscrieri acţionează împreună într-un mod remarcabil. Ele sunt întipărite în sfera Lunii, a lui Venus, Mercur, ş.a.m.d. Aceste sfere fac anumite mişcări încât se produce lucrul următor: în sfera Lunii, omul a întipărit o anumită imperfecţiune. Când a traversat sfera lui Marte, a întipărit unele din trăsăturile sale de caracter, din cauză că a asimilat în această sferă un anumit element agresiv pe care nu-l avea mai înainte. L-a întipărit deci acolo. Îşi urmează drumul şi ajunge din nou pe Pământ. Acum, când trăieşte aici pe Pământ, el poartă în karma sa ceea ce a întipărit acolo. Dar acestea sunt, în acelaşi timp, înscrise deasupra lui. Acolo, sus, este Marte, care se află într-o anumită poziţie faţă de Lună. Planetele exterioare indică poziţiile reciproce ale sferelor. Când Marte se află într-o anumită poziţie faţă de Lună, în această poziţie se află întipărită urma dispoziţiei sale agresive, ca şi cea a imperfecţiunii sale. Prin urmare, când acestea două se găsesc suprapuse, ele cooperează. Această poziţie poate

indica momentul în care, în existenţa următoare, omul va întreprinde, cu ajutorul puterii agresive a lui Marte, ceea ce a rămas imperfect. Poziţia planetelor indică de fapt ceea ce omul însuşi a întipărit în prealabil în aceste sfere. Din punct de vedere astrologic, această poziţie, dar şi poziţia planetelor faţă de stelele fixe, constituie un fel de indicaţie a ceea ce noi înşine am întipărit în diferite sfere. Dar nu este vorba atât despre planetele exterioare, căci ceea ce acţionează este ceea ce am înscris *noi* în diferitele sfere. Iată adevăratul motiv pentru care configuraţiile planetare acţionează; totuşi, motivul pentru care ele au efect asupra naturii umane: este traversarea de către om a acestor planete. Când Luna se află într-o anumită poziţie faţă de Marte şi faţă de o stea fixă, această configuraţie îşi cumulează acţiunea, cu alte cuvinte, în acţiunea sa asupra omului, virtutea marteană cooperează cu Luna şi steaua fixă, şi de aici urmează ceea ce poate să iasă dintr-o astfel de colaborare.

Moştenirea morală, pe care o depunem între moarte şi o nou naştere, apare din nou în destinul nostru, în conformitate cu legile karmei, şi alcătuiesc constelaţia care guvernează o nouă existenţă. Aceasta este motivaţia profundă a constelaţiilor şi a relaţiilor lor cu karma omului. Când studiem viaţa umană dintre moarte şi o nouă naştere, trebuie să vedem cât de legat este omul de întregul univers şi cât de semnificativă este această legătură. Îndeosebi faţă de ceea ce se află dincolo de sfera Soarelui este legat omul printr-un fel de necesitate. Să ne ocupăm mai îndeaproape de sfera lui Saturn. Când omul s-a străduit în viaţa pământească să se intereseze de ideile ştiinţei spirituale, tocmai trecerea sa prin sfera lui Saturn va fi de o mare importanţă pentru viaţa sa următoare, căci în această sferă sunt create condiţiile care-i permit omului

să transforme, în forţe plastice capabile să-i modeleze trupul, puterile pe care le asimilează aici datorită cunoaşterii antroposofiei. Prin urmare, în viaţa următoare el va avea într-un fel dispoziţii naturale pentru lucrurile spirituale. Să luăm cazul unui om care a primit o educaţie materialistă, sau protestantă, sau catolică. Apoi stabileşte un contact cu antroposofia. Este receptiv la ea şi nu are nici un motiv s-o îndepărteze, astfel că o asimilează şi sufletul său se impregnează cu ea. Apoi trece prin poarta morţii şi ajunge în sfera lui Saturn. Traversând această sferă, primeşte puterile care vor face din el, în următoarea sa viaţă, tipul de om spiritual. Din copilărie va arăta o înclinaţie pentru tot de este de natură spirituală.

Fiecare regiune pe care o parcurgem între moarte şi o nouă naştere are drept scop să transforme ceea ce a asimilat sufletul nostru în cursul unei vieţi, să-l transforme în puteri care pot deveni forţe corporale, în puteri care ne determină anumite facultăţi între naştere şi moarte. Ieri nu am putut să merg mai departe de ceea ce poate fi spus într-o conferinţă publică [Nota 10], când am făcut observaţia că Rafael purta în el de la naştere, în mod natural, impulsurile christice. Dar nu trebuie să ne imaginăm că Rafael adusese cu el concepte sau reprezentări creştine. N-am vorbit niciodată de concepte, ci doar de impulsuri. Impulsurile trec dintr-o viaţă într-alta, în timp ce ceea ce într-o viaţă este primit sub formă de concepte se leagă cu totul altfel de om, pentru ca mai apoi să se manifeste ca puteri. Rafael avea aptitudinea de a picta chipuri creştine atât de delicate, din încarnările precedente. Aceasta face din el un creştin din născare. Cei mai mulţi dintre prietenii noştri ştiu că, în încarnarea sa precedentă, Rafael fusese Ioan Botezătorul. Atunci sufletul său fusese îmbogăţit cu impulsuri care au făcut din el, în existenţa ulterioară, această fiinţă

purtătoare de impulsuri christice apărute încă de la naştere. Trebuie întotdeauna să ne reamintim că speculaţiile prin care se fac apropieri exterioare pot duce la erori grave, mai ales când e vorba de încarnări succesive. Pentru privirea clarvăzătoare, ele se prezintă astfel că de cele mai multe ori nu ne îndoim că o anumită viaţă este cauza unei alte vieţi următoare. Pentru ca ceea ce sufletul nostru a primit într-o încarnare să poată dezvolta, în încarnarea următoare, forţele de care avem nevoie pentru a acţiona până în dispoziţiile corporale, este necesar să împlinim drumul dintre moarte şi o nouă naştere. Omul, în ansamblul său, nu este câtuşi de puţin o fiinţă a Pământului, şi el ar arăta oribil pentru concepţiile omeneşti actuale dacă el nu ar folosi, pentru configurarea plastică a trupului său, decât forţele care există exclusiv în sfera Pământului. Când omul intră în existenţă în momentul naşterii, el trebuie să poarte în el forţele cosmosului. Ele sunt cele care trebuie să acţioneze pentru ca el să poată primi o formă umană. În cadrul sferei pământeşti nu există nici o posibilitate de a reuni forţele care ar putea modela forma umană. Este un adevăr care trebuie reţinut. Prin ceea ce este, omul poartă, întru totul în sine, imaginea cosmosului, şi nu numai pe cea a Pământului. Ar fi un păcat împotriva naturii umane dacă am vrea să o deducem doar din forţele pământeşti, adică să ne limităm la ceea ce observă ştiinţele naturii în regnurile naturii, fără a lua în considerare faptul că, în ceea ce priveşte omul pe Pământ, acţionează totodată şi ceea ce a adus el din sferele suprasensibile parcurse între moarte şi o nouă naştere. În seria sferelor pe care le traversează, se desfăşoară tot ceea ce am descris alaltăieri. Acolo omul devine slujitorul uneia sau alteia dintre puterile ierarhiilor superioare.

Ceea ce este înscris în cronica Akasha, între Pământ şi Lună, este de o importanţă majoră. Acolo se află întipărite, între altele, toate imperfecţiunile. În privinţa înscrierii imperfecţiunilor este vorba mai întâi de o măsură care priveşte dezvoltarea fiecăruia, pentru că este înscris ceea ce permite omului să progreseze sau să regreseze. Dar din faptul că s-a înscris în sfera lunară, deci în cronica Akasha situată între Pământ şi Lună, se desprinde de aici o importanţă suplimentară care priveşte evoluţia întregului Pământ. Avem viaţa noastră pe Pământ; această viaţă pământească e înconjurată de sfera lunară, iar în tabloul cronicii Akasha al acestei sfere găsim imprimate imperfecţiuni peste imperfecţiuni, şi printre altele şi imperfecţiunile anumitor mari spirite. Un caz deosebit de interesant pentru observaţia clarvăzătoare este cel al lui *Leonardo da Vinci*. Acesta a fost un spirit de prim rang, de o putere cum rareori se întâlneşte pe Pământ. Însă ceea ce a realizat efectiv exterior a rămas cu mult în urma a ceea ce fusese voinţa sa reală. Dintre spiritele de această anvergură, nici unul n-a lăsat atât de multe lucruri neterminate ca Leonardo da Vinci. Din această cauză, urmele lăsate de el în sfera lunară sunt atât de numeroase încât în faţa lor ne putem spune: nu văd cum s-ar fi putut îndeplini vreodată pe Pământ toate lucrurile care sunt înscrise aici!

Doresc să vă comunic un fapt care mi s-a părut deosebit de semnificativ când am ţinut la Berlin o conferinţă despre Leonardo da Vinci [Nota 11]. Un fapt pe care l-am constatat la el mi s-a părut de cea mai mare importanţă. Trăieşti o anumită mâhnire când contempli frescele refectoriului Santa Maria delle Grazie din Milano. Aceste pete de culoare pe cale de dispariţie nu mai sunt decât umbra originalului. Dacă ţinem cont că Leonardo da

Vinci a muncit şaisprezece ani la acest tablou, şi dacă ne amintim modul său de a picta, rămânem impresionaţi. Ştim că uneori îşi întrerupea munca pentru un timp mai îndelungat, apoi o relua; rămânea mult timp în faţa tabloului, aplica doar câteva pensule apoi se îndepărta din nou. Mai ştim că uneori nu găsea nici o posibilitate să exprime ceea ce ar fi vrut să exprime. Trecea atunci prin depresii teribile. În momentul în care mânăstirea a primit un nou stareţ, Leonardo da Vinci muncea deja de mulţi ani la tabloul său. Acest stareţ era un personaj rigid şi pedant, deloc deschis în ceea ce privea arta. El voia să ştie de ce acest pictor nu-şi termina opera. Îi făcu reproşuri şi se plânse chiar ducelui Ludovic, care îl informă pe Leonardo da Vinci. Acesta îi răspunse: „Nu ştiu deloc dacă voi reuşi să termin acest tablou, căci în natură am modele pentru toate personajele mele, în afară de Iuda şi de Christos. La nevoie, dacă nu găsesc pe altcineva, pentru Iuda îl pot lua de model pe stareţ. Dar pentru Christos nu găsesc model".

Acestea fiind zise, există un aspect mai important la care mă gândesc. Şi astăzi, când îl priveşti pe Iuda cel din tabloul atât de deteriorat, vezi o umbră care se întinde asupra acestui personaj, umbră care nu se explică nicicum prin jocul de lumini. Cercetarea ocultă ne permite atunci să vedem că această frescă, aşa cum apare ea pe perete, nu corespunde intenţiei lui Leonardo da Vinci. El dorea să facă acest tablou plecând de la jocul de lumini şi umbre, dar voia să-l caracterizeze pe Iuda dându-i un efect, ca şi cum întunericul de pe chipul său ar fi emanat dinăuntru, şi nu dintr-o repartizare a umbrelor şi a luminii. Pentru Christos, dimpotrivă, lumina de pe chipul său era cea care trebuia să emane din lăuntric. Frământat de această disonanţă, Leonardo da Vinci n-a putut să realizeze niciodată ceea ce ar fi dorit. Iată concluzia la care ajungi când abordezi ceea

ce a fost întipărit de Leonardo da Vinci în sfera lunară pentru toate operele pe care le cunoaştem azi ca fiind ale sale. Găsim acolo ceea ce na putut fi niciodată realizat în sfera pământească. Când cercetezi perioada care urmează pentru Leonardo da Vinci, se dovedeşte că influenţa sa a marcat apoi o întreagă serie de spirite care l-au urmat. Chiar şi în scrierile sale găsim uneori lucruri care ies mai apoi la iveală la unii savanţi sau artişti. Toată epoca următoare va rămâne sub influenţa lui Leonardo da Vinci. Este clar că imperfecţiunile întipărite au avut un efect inspirator asupra succesorilor săi, a acelora care i-au luat locul lui Leonardo da Vinci.

Este important de ştiut că, pentru timpurile viitoare, imperfecţiunile epocii anterioare sunt mai importante decât perfecţiunile. Acestea din urmă sunt acolo pentru a fi contemplate, dar ceea ce a atins un anumit grad de perfecţiune pe Pământ ajunge la finele evoluţiei sale. Dimpotrivă, ceea ce era imperfect, constituie germenul evoluţiei divine următoare. Întâlnim aici un contrast straniu, dar grandios. Ceea ce este cel mai bun lucru pentru o epocă viitoare îşi are originea în imperfecţiunea fructuoasă, în imperfecţiunea justificată şi fructuoasă a epocii precedente. Perfecţiunea unei epoci trecute există pentru a ne bucura, în timp ce imperfecţiunea – cea care provine de la spiritele mari şi a rămas neterminată – este destinată acţiunii creatoare a epocii următoare. Iată de ce faptul că aceasta rămâne întipărită în cronica Akasha aproape de Pământ, între Pământ şi Lună, ne apare ca o înţelepciune uimitoare. De aici, putem înţelege până la un punct maxima după care perfecţiunea semnifică, pentru diferite epoci, sfârşitul unei evoluţii, în timp ce imperfecţiunea poate constitui, în anumite împrejurări, începutul unui curent evolutiv. Pentru ceea ce este o

imperfecţiune în sensul descris, oamenii ar trebui să aducă mulţumiri zeilor.

La ce pot folosi consideraţii ca acelea pe care le-am descris? Ele ajută să facă tot mai plauzibilă legătura care există între om şi întregul macrocosm. Ele vor să demonstreze că omul poartă cu adevărat, ca învăluit în el, macrocosmosul şi că poate întreţine legături cu tot ceea ce îl înconjoară spiritual. Odată ce am înţeles aceste lucruri, faptul se poate transforma într-un sentiment care pătrunde omul în aşa fel încât cunoaşterii i se adaugă ideea de demnitate. Această idee nu-l face însă plin de sine; ea îi trezeşte responsabilitatea şi-l invită să nu-şi risipească puterile în lume, ci să le folosească în întregime. Nu mai e nevoie să insistăm asupra faptului că nimeni n-ar putea câştiga dacă ar spune: dacă eu dispun de anumite facultăţi, prefer să le las în stare de imperfecţiune. Nu s-ar câştiga nimic în felul acesta, căci atunci omul s-ar afla într-o situaţie asemănătoare cu cea despre care am vorbit alaltăieri. Dacă omul şi-ar lăsa intenţionat imperfecţiuni în el, ar reuşi, fără îndoială, şi să le întipărească, dar în aşa fel încât ele nu ar fi luminate, şi deci ar rămâne ineficiente. Numai imperfecţiunile datorate necesităţii – şi nu intenţiilor abandonate din comoditate – pot avea un efect asemănător celui pe care l-am descris.

XVI DATE COMPLEMENTARE CARE PRIVESC VIAȚA DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE

Breslau, 5 aprilie 1913

În ramura în care ne-am reunit putem trata anumite subiecte mai în profunzime decât în conferinţele sau în scrierile publice. Mi-ar plăcea deci să expun astăzi anumite aspecte care ar putea completa cunoştinţele pe care le-am dobândit din scrierile şi din ciclurile noastre de conferinţe.

Vă puteţi imagina, dragi prieteni, că viaţa dintre moarte şi o nouă naştere este la fel de bogată şi de variată ca şi viaţa care se scurge de la naştere până la moarte. Tocmai de aceea, de câte ori descriem ceea ce se petrece între moarte şi o nouă naştere, nu putem înfăţişa decât fragmente sau detalii. Astăzi nu aş mai vorbi atât de mult despre ceea ce este deja cunoscut; îmi propun doar să evoc câteva aspecte care pot aduce o lumină nouă asupra a ceea ce cunoaştem deja.

Când cel care poate avea percepţii în lumile spirituale şi îşi îndreaptă privirea spre lumea în care se află omul între moarte şi o nouă naştere, el vede cum ceea ce vrem să realizăm prin munca noastră de ştiinţă spirituală, ceea ce poate aduce ştiinţa spirituală în inima şi sufletul omului, este cu adevărat o necesitate, în special pentru epoca noastră.

Un caz particular ne poate servi ca punct de plecare. Să luăm, de exemplu, un om care moare şi este astfel despărţit de familia sa; de soţia sa pe care o iubea extraordinar de mult. Privirea clarvăzătorului ajunge să-l perceapă şi constată că acest om suferă enorm pentru faptul că atunci când priveşte spre Pământ nu poate găsi nici sufletele copiilor şi nici pe cel al soţiei sale. Datorită

legăturilor pe care văzătorul le-a putut stabili cu sufletele umane şi datorită posibilităţii sale de a se întreţine oarecum cu sufletele aflate între moarte şi o nouă naştere, defunctul i-a împărtăşit că în gândurile şi sentimentele sale el poate regăsi perioada în care a trăit pe Pământ cu ai săi, după care a adăugat: „Când trăiam pe Pământ, soţia mea era ca o rază de soare pentru mine. Acum sunt lipsit de aceasta. Tot ce pot face este să revăd prin gândire ceea ce am avut pe Pământ, dar nu reuşesc să-mi găsesc soţia". Cum se poate explica aceasta? Trebuie să ştim că nu este la fel pentru toţi cei care au păşit peste pragul morţii. Dacă ne-am putea întoarce cu multe milenii în urmă, am găsi că din aceste sfere spirituale oamenii puteau să-şi îndrepte privirea spre Pământ şi să participe la viaţa celor care trăiau încă aici. Din ce motiv oare era acest lucru posibil pentru toate sufletele din vechime, din epocile de dinaintea Misteriului de pe Golgota? De ce nu se mai întâmplă aşa şi astăzi la un mare număr de oameni? Vedeţi dumneavoastră, omul care trăia odinioară pe Pământ dispunea încă de o anumită clarvedere înnăscută. Omul nu se mulţumea să-şi îndrepte privirea spre lumea sensibilă; în spatele lucrurilor fizice el percepea cauzele primare, de natură spirituală, ca şi entităţile originare. Această facultate de a trăi unit cu lumea spirituală în chiar sânul lumii fizice a avut ca efect faptul că sufletele, după ce au trecut poarta morţii, au fost din nou capabile să perceapă întreaga realitate sufletească pe care o lăsaseră pe Pământ. Astăzi sufletele umane nu mai au facultatea de a trăi în contact direct cu lumea spirituală; trebuie să ne reamintim că evoluţia omenirii constă în faptul că omul a părăsit viaţa spirituală pentru a coborî pe Pământ şi pentru a-şi trăi aici existenţa fizică. Acest lucru i-a permis să-şi dezvolte facultatea de a judeca, ş.a.m.d. Dar în acelaşi timp l-a privat

de posibilitatea de a trăi în lumile spirituale. Pentru o anumită perioadă, în timpurile care au urmat imediat după Misteriul de pe Golgota, când sufletele umane au fost cuprinse de impulsul christic, cel puţin o parte a omenirii a fost oarecum în măsură să cucerească din nou această facultate. Totuşi, noi am intrat încă o dată într-o perioadă în care sufletele care trec prin poarta morţii fără să fi manifestat nici cel mai mic interes pentru lumile spirituale pierd, în lumea de dincolo, orice contact cu lumea pământească.

Noi avem nevoie de revelaţie, cea pe care o numim revelaţia spirituală, care ni se pare justificat să se impregneze în sufletele umane. Astăzi vechea credinţă religioasă nu mai ajunge. Dacă, în lumea de dincolo, sufletele doresc să poată dispune de vederea spirituală pentru a privi spre Pământ, ele au nevoie de ştiinţa spirituală care le permite să înţeleagă Misteriul de pe Golgota. Sarcina noastră constă deci în a face ca lumina spirituală să pătrundă în suflete.

Omul despre care am vorbit şi care fusese perceput aşa cum am arătat, nu manifestase niciodată nici cel mai mic interes pentru gândurile şi sentimentele legate de viaţa spirituală. Trecuse prin poarta morţii fără ca sufletul său să fi fost vreodată atins de gânduri privitoare la lumea suprasensibilă. Asta explică de ce memoria îi permitea să ştie că soţia sa se afla pe Pământ şi era sigur că ea trăia acolo, dar îi era imposibil să o vadă, să o găsească.

În ce condiţii ar fi putut să o găsească? Din cealaltă lume nu se pot percepe astăzi decât sufletele în care trăiesc facultăţi spirituale. De acolo se pot vedea sufletele care vieţuiesc gândurile unei înţelegeri spirituale. Defunctul care îşi îndreaptă privirea spre Pământ nu poate percepe aici decât sufletele în care trăiesc gânduri spirituale. Acolo

aceste gânduri sunt vizibile. Altfel sufletul rămâne invizibil. Şi cel aflat în viaţa de după moarte vieţuieşte chinul de a şti că sufletul pe care l-a iubit există, dar nu îl poate găsi. Şi abia când acestui suflet pământean i se transmit gânduri despre lumea spirituală, el începe să se lumineze, să strălucească şi să existe pentru cel care se află în cealaltă lume.

Să nu gândiţi că este o nedreptate dacă suflete care nu au cultivat pe Pământ gânduri spirituale – poate fără vina lor – rămân invizibile pentru cei morţi. Dacă lumea nu ar fi astfel organizată, oamenii nu s-ar strădui niciodată să aspire spre perfecţiune. Această privaţiune naşte în om nevoia de a învăţa. Suferinţa şi singurătatea, pe care o simte acest suflet în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, sunt pentru el prilejul de a fi atins de dorinţa de a-şi însuşi gânduri spirituale. Văzută sub acest unghi, ştiinţa spirituală se aseamănă unui limbaj care permite celor vii şi celor morţi să se înţeleagă, să se perceapă şi să ştie că există unii pentru alţii.

Atunci ni se arată şi un alt aspect al misiunii ştiinţei spirituale, acela de a trece prăpastia care există între viaţă şi moarte. Când sufletele omeneşti trec prin poarta morţii, ele intră într-o viaţă care rămâne legată de existenţa terestră prin amintirea trecutului. Nu vă descriu ceea ce există deja în cărţile noastre, ci mă străduiesc să le completez. O lungă perioadă după moarte omul rămâne preocupat de sentimentele care îl leagă puternic de Pământ. El trebuie să se dezobişnuiască de nostalgia de a avea încă un corp fizic. În această perioadă rezervată dezobişnuirii, omul învaţă să trăiască în calitate de entitate sufletească şi spirituală. Să încercăm să ne facem o reprezentare clară despre modul în care se prezintă aceasta cercetării clarvăzătoare. Într-o primă perioadă,

sufletul este în legătură cu ceea ce a fost el; îşi îndreaptă privirea spre propria viaţă lăuntrică aşa cum s-a exprimat ea prin gânduri şi sentimente. Îşi reaminteşte legăturile pe care le-a avut cu alţi oameni. Dar când încearcă să-şi îndrepte privirea spre Pământ, ni se oferă un spectacol deosebit. El simte nevoia imperioasă de a privi spre Pământ. Această nevoie de a-şi aminti despre Pământ persistă toată perioada vieţii dintre moarte şi o nouă naştere. Atât timp cât omul este chemat să treacă din existenţă în existenţă, el trăieşte în conştienţa sa certitudinea de a fi destinat să trăiască pe Pământ, de a fi obligat să se întoarcă aici fără încetare dacă vrea să se dezvolte în mod just. Ne apare cert atunci că dacă defunctul ar pierde acest gând de a trăi pe Pământ, şi-ar pierde, în acelaşi timp, orice idee despre faptul că este un Eu. N-ar mai şti cine este, şi acest lucru ar antrena un sentiment de enormă suferinţă. Este clar că fiinţa umană nu trebuie să piardă vreodată legătura cu Pământul, că acesta nu ar trebui să dispară din gândurile sale. În general, această idee nu-i poate scăpa în întregime. Acest pericol există totuşi în epoca noastră marcată de fluxul materialismului, şi tocmai de aceea revelaţia spirituală despre care am vorbit trebuie să se realizeze, pentru ca legătura dintre cei vii şi cei morţi să fie salvată. Mai ales în epoca noastră această privire înapoi este dificilă pentru sufletele care pe Pământ n-au cunoscut nici un suflet animat de sentimente şi gânduri de natură spirituală.

Pentru cei morţi este important ca fiinţele cu care au fost în legătură pe Pământ să ducă în fiecare seară în somn gânduri consacrate lumii spirituale. Cu cât aducem mai mult cu noi în somn gânduri referitoare la lumea spirituală, cu atât mai bine îi ajutăm pe cei pe care i-am cunoscut personal pe Pământ sau pe cei care au întreţinut legături

cu noi şi care au trecut deja într-o altă lume. Este greu să vorbim despre condiţiile care domnesc dincolo, pentru că limbajul nostru este luat numai din domeniul fizic. Gândurile spirituale, pe care trebuie să le ducem în somn constituie lumea în mijlocul căreia morţii sunt chemaţi să viețuiască. Un mort care nu cunoaşte pe nimeni pe Pământ capabil să-i transmită gânduri spirituale în somn simte un fel de foame, seamănă cu o fiinţă care pe Pământ ar fi surghiunită pe o insulă stâncoasă. Asta este impresia defunctului care nu găseşte suflete în stare să viețuiască sentimente spirituale. El are impresia că e izolat într-un pustiu în care nu există nimic din ceea ce îi trebuie lui pentru a trăi. Nu putem sublinia îndeajuns cât este de important să cultivăm gânduri extrase din concepția spirituală despre lume. Acest lucru este cu atât mai important astăzi, când se constată proliferarea filosofiilor care nu vor să ştie nimic despre lumile spirituale. Altădată, înainte de culcare, omul se reculegea şi îşi făcea rugăciunea; ducea atunci cu sine în somn ecourile acestei rugăciuni de seară. Situaţia era cu totul alta decât astăzi când, după o masă consistentă poate, sau după alte plăceri, omul se lasă să cadă în somn fără să se sinchisească cât de cât de realităţile suprasensibile. Morţii sunt astfel lipsiţi de hrana spirituală de care au nevoie. Cunoaşterea acestei probleme ar trebui să ducă treptat la ceea ce unii dintre prietenii noştri practică deja cu succes: lectura făcută morţilor. Lectura pentru morţi are o importanţă considerabilă.

Să presupunem următorul caz: doi oameni au trăit împreună pe Pământ. Unul a simţit impulsul lăuntric de a se îndrepta spre ştiinţa spirituală, ceea ce are ca efect faptul că celălalt dezvoltă un sentimente de antipatie faţă de această ştiinţă. Mai mult, eforturile întreprinse în

acest sens ar putea să ridice în el chiar un sentiment de ură împotriva acestei concepţii despre lume. Să presupunem acum că acest om trece pragul morţii. Acum, când vieţuieşte într-o altă lume, putem să-l ajutăm mai mult.

Viaţa sufletului este foarte complexă, iar partea asupra căreia se extinde conştienţa noastră nu este decât un fragment din conţinutul sufletului nostru. Omul ignoră o mulţime de lucruri care se derulează în sufletul său. Uneori chiar găseşte aici conţinuturi despre care crede că sunt contrariul a ceea ce există. Poate ajunge la ură faţă de ştiinţa spirituală. Asta este ceea ce apare la nivelul conştienţei sale. Dar în profunzimile sufletului el poate nutri o dorinţă cu atât mai mare pentru ştiinţa spirituală. Când am trecut poarta morţii, ducem o existenţă conform cu ceea ce am simţit în profunzimile sufletului nostru. Când întâlnim defuncţi pe care i-am cunoscut pe Pământ, adeseori ne apar foarte diferiţi de ceea ce erau pe Pământ. La o fiinţă care a urât conştient ştiinţa spirituală, în timp ce lăuntric se simţea atrasă de ea fără să-şi dea seama, putem constata că după moarte această atracţie se manifestă cu o putere deosebită. Putem să-l ajutăm pe cel mort făcându-ne lăuntric o imagine a lui aşa cum era când trăia şi luând o carte de ştiinţă spirituală pentru a-i citi, nu tare, ci încet. Morţii înţeleg aceasta. Evident că această înţelegere este mai intensă la cei care au fost deja apropiaţi de spiritual în timpul existenţei pe Pământ. Nu ar trebui să neglijăm să facem o lectură celor morţi sau să avem în gând discuţii cu ei. Aş dori să adaug la aceasta un aspect practic. Mulţi ani după moarte, între trei şi cinci ani, defunctul înţelege limbajul pe care-l vorbea pe Pământ. Această înţelegere dispare progresiv; totuşi, cel mort are înţelegere pentru gândurile spirituale. Atunci îi putem face lectură într-o limbă pe care nu o cunoştea pe Pământ, numai să o

înţelegem noi înşine. În acest fel, aducem mari servicii defuncţilor. Tocmai într-un astfel de domeniu putem remarca rolul important al unei concepţii despre lume care are la bază ştiinţa spirituală. Într-adevăr, această concepţie despre lume ne permite să trecem prăpastia care există între cei vii şi cei morţi. Ne e îngăduit să ne imaginăm că dacă reuşim să răspândim din ce în ce mai mult pe Pământ ştiinţa spirituală, sufletele vor conştientiza treptat legătura care există cu cei morţi.

Deci, pentru un anumit timp după moarte, omul rămâne nemijlocit legat de Pământ. Apoi el trebuie să crească pentru a se răspândi în lumea spirituală. Trebuie să devină un cetăţean al lumii spirituale. Aici, el trebuie să se pregătească, trebuie să câştige o receptivitate şi o înţelegere a lumii spirituale. De exemplu, într-un anumit moment, cercetătorul lumii suprasensibile poate constata că există o diferenţă între sufletele care au cultivat pe Pământ sentimente morale şi cele care au trăit fără valori morale. Omul care pe Pământ n-a cultivat sentimente morale, devine atunci asemenea unui eremit. Dincolo, el nu-şi poate găsi drumul care l-ar conduce spre semenii săi, şi nici pe cel care să-l ducă la ierarhiile superioare. La om, conştienţa nu se stinge niciodată; dar ceea ce îl aşteaptă dincolo este un sentiment de singurătate. Datorită unei vieţi în conformitate cu principiile morale, omul, la un anumit timp după moarte, capătă posibilitatea de a trăi cu alte entităţi. Numim această perioadă perioada Mercur. Se poate spune deci că modul în care omul a trăit pe Pământ constituie cauza modului său de viaţă din perioada Mercur: viaţa sa va fi fie cea a unui eremit care trăieşte într-o teribilă suferinţă, fie va reuşi să întâlnească suflete umane sau entităţi ale lumilor superioare.

Apoi omul are o perioadă pentru care trebuie să fie pregătit în alt mod. Şi aici el s-ar condamna să trăiască în singurătate, dacă n-a dezvoltat pe Pământ sentimente religioase. Numim această etapă perioada Venus. Orice om care n-a dezvoltat în el o sensibilitate religioasă, dincolo va avea impresia că este orb şi mut pentru anturajul său.

Apoi vine o perioadă în care omul trebuie să fi dobândit pe Pământ o înţelegere totală pentru toate religiile, căci fără o astfel de pregătire ar rămâne insensibil faţă de anumite entităţi ale lumilor superioare. Este vorba despre perioada Soare. Pentru aceasta el se pregăteşte pe Pământ dezvoltând o înţelegere pentru tot ce este uman, pentru toate confesiunile religioase existente. Pentru această perioadă solară, odinioară omului îi era suficient să aibă fie religia lui Brahma, fie cea a lui Lao Tse, sau oricare alta. Dar acum, ţinând cont de evoluţie, se dovedeşte că aceste confesiuni religioase nasc opoziţie între oameni. Din acest motiv nu se mai poate parcurge corect perioada Soarelui pentru că ea necesită o sensibilitate spirituală. Această perioadă a Soarelui pe care omul trebuie să o parcurgă între moarte şi o nouă naştere, are particularitatea de a ne face să resimţim că am intrat într-o lume în care, în funcţie de modul cum ne-am pregătit, un anume loc ne apare drept gol sau ocupat. El poate să nu ne apară drept gol, dacă am înţeles Misteriul de pe Golgota. Impulsul christic permite înţelegerea oricărui sentiment uman. Creştinismul este efectiv o religie universală, nu este o religie a unui popor, a unei rase sau naţiuni, ca hinduismul sau ca alte religii naţionale. Dacă popoarele Europei Centrale şi-ar fi păstrat vechile religii tribale, astăzi am adora încă pe Wotan, pe Thor, ş.a.m.d. Dar ţările europene au adoptat creştinismul. Pentru a fi un creştin autentic, nu ajunge să aperi una sau alta dintre dogmele

creştine, ci trebuie să ştii că Christos a murit pentru toţi oamenii. Oamenii vor învăţa abia treptat să se poarte ca nişte creştini autentici. Când un european se duce astăzi în India, ceea ce apără el acolo nu e în general decât o credinţă bazată pe cuvinte. Adevărata sensibilitate pe care trebuie s-o vieţuim este că peste tot pe Pământ, unde întâlnim un suflet uman, putem găsi impulsul christic. Hindusul nu va crede că Dumnezeul lui trăieşte în toţi oamenii; creştinul ştie că Christos trăieşte în toţi oamenii. Ştiinţa spirituală conţine germenul adevărului existent în toate religiile, şi că fiecare dintre acestea, dacă va conştientiza propriul sâmbure de adevăr, va ajunge la Misteriul de pe Golgota.

Când observi un alt iniţiat sau orice alt fondator de religie, ne apare clar că, dacă el caută să dea revelaţii despre lumile spirituale, este pentru că el a trecut prin iniţiere. Nu îl putem înţelege cu adevărat pe Christos dacă nu vedem clar că el nu a trecut pe Pământ printr-o iniţiere oarecare, ci a fost iniţiat prin faptul că a fost aici şi a reunit totul în sine.

Când văzătorul se opreşte asupra vieţii lui Buddha, în lumea spirituală i se arată cu mult mai limpede ce a fost Buddha. Nu e acelaşi lucru cu viaţa lui Christos. Viaţa acestuia este de aşa natură încât, pentru a-l înţelege în lumea spirituală, trebuie să fi stabilit o relaţie cu el încă de pe Pământ. Dacă astfel de relaţii nu se stabilesc aici, un iniţiat poate să vadă tot felul de lucruri, dar nu-l poate vedea pe Christos dacă nu a stabilit deja pe Pământ o legătură cu el.

Iată de ce atât de puţini oameni înţeleg Misteriul de pe Golgota. Acest eveniment face din Christos o entitate care are aceeaşi importanţă atât pentru omul primitiv cât şi pentru cel mai înalt iniţiat. Sufletul uman cel mai

primitiv poate avea relaţii cu Christos, iar iniţiatul trebuie şi el să le găsească. Când pătrundem în lumile superioare învăţăm să cunoaştem multe lucruri. Totuşi, un singur lucru nu există şi nu se învaţă: moartea. Moartea nu există decât în lumea fizică. În lumea spirituală există transformare, dar nu şi moarte. Prin urmare, se poate spune că toate fiinţele spirituale care nu coboară niciodată pe Pământ, care se mulţumesc să rămână mereu în lumea spirituală, nu trec prin moarte. Christos a devenit un concetăţean al omului pe plan fizic, iar ceea ce s-a petrecut pe Golgota face ca, dacă înţelegem această moarte divină unică, să nu mai fim frustraţi în timpul călătoriei prin sfera solară. Ceilalţi iniţiaţi sunt fiinţe umane care au avut o evoluţie deosebită în cursul încarnărilor lor succesive. Christos nu a avut o încarnare anterioară pe Pământ; el se afla în lumile în care nu există moarte. Este singurul dintre semenii săi care a cunoscut moartea. Iată de ce, pentru a-l cunoaşte pe Christos, trebuie să-i înţelegem moartea. Şi cum în acest caz moartea este esenţialul, numai aici pe Pământ – aici unde există moartea – se poate înţelege Misteriul de pe Golgota. Dacă nu reuşim să stabilim aici pe Pământ legături cu Christos, nu vom şti să-l cunoaştem nici în lumile superioare. Atunci, în sfera Soarelui vom găsi locul său, gol. Dacă însă, dimpotrivă, asimilăm impulsul christic şi îl ducem cu noi în această sferă, tronul solar nu ne mai lasă impresia că este gol, şi îl vom găsi în mod conştient pe Christos.

Pentru actuala evoluţie a omenirii este important să-l găsim pe Christos în această parte a lumii spirituale şi să-l recunoaştem. De ce? Vedeţi dumneavoastră, când parcurgem perioada solară, intrăm progresiv într-o lume în care avem nevoie de lumină spirituală. Înainte de perioada solară noi beneficiam încă de efectele terestre,

efectele a ceea ce am fost noi, deci de efectul sentimentelor morale şi religioase. Acum ne trebuie ceva în plus. Avem nevoie să putem contempla ceea ce există în lumea spirituală, care însă nu poate fi încă pregătit în noi aici, pentru că avem de traversat lumi de forţe despre care aici, pe Pământ, nu putem şti nimic.

Când omul intră în existenţă în momentul naşterii, creierul său nu este încă dezvoltat. Omul trebuie să-l dezvolte mai apoi pe baza a ceea ce a câştigat în cursul încarnărilor sale precedente. De fapt, când avem nevoie de anumite facultăţi, nu ajunge să le fi câştigat. Trebuie să ştim şi cum trebuie să fie construit organul fizic corespunzător.

Există un îndrumător important, dar foarte periculos. El scapă conştienţei noastre pământeşti. Dar devine necesar începând din perioada solară. Este vorba de Lucifer. Dar nu putem merge alături de Lucifer decât dacă avem îndrumarea lui Christos drept călăuză. După perioada solară, amândoi îl însoţesc pe om în călătoria sa prin sferele lui Marte, Jupiter, Saturn. În perioada care urmează etapei solare, omul întâlneşte forţele de care are nevoie pentru noua sa încarnare. Este un nonsens din partea ştiinţei materialiste să creadă că un corp material este moştenit prin ereditate. Astăzi această ştiinţă n-are nici o posibilitate să-şi vadă greşeala. Dar va veni momentul când adevărurile spirituale vor fi recunoscute, şi atunci se va vedea greşeala. La om nu poate fi transmis nimic ereditar în afară de predispoziţiile destinate creierului şi măduvei spinării, adică de ceea ce se află închis în cutia osoasă a creierului şi în inelele coloanei vertebrale. Tot restul este determinat de forţele macrocosmosului. Omul ar fi o masă complet inumană dacă ar depinde doar de ceea ce îi vine din ereditate. Ceea ce îi

este astfel transmis, trebuie să fie în întregime remodelat şi transformat prin intermediul a ceea ce aduce cu el când coboară din lumile spirituale.

De ce numesc eu perioadele care urmează după moarte, perioadă mercuriană, venusiană, solară, marteană, jupiteriană şi saturniană?

Când omul a trecut de poarta morţii, se dilată fără încetare. Viaţa de după moarte este caracterizată prin faptul că ne răspândim într-un spaţiu enorm. Ne dilatăm mai întâi până când atingem spaţiul circumscris de orbita Lunii, apoi până la cercul format de Mercur, apoi până la cel al lui Venus, cel al Soarelui şi apoi cel al lui Marte. Ne dilatăm, şi puţin câte puţin ocupăm vastul ansamblu al spaţiului ceresc. Fiecare om împlineşte această creştere în spaţiul ceresc. Această existenţă spaţială comună tuturor sufletelor umane este totuşi fără importanţă. Dumneavoastră atingeţi sfera lui Venus; alţii fac la fel, dar aceasta nu înseamnă că sufletele ştiu unele de altele. Chiar dacă ştim că nu suntem singuri, ne putem totuşi simţi izolaţi. Ne dilatăm în univers până la o sferă marcată de orbita lui Saturn, şi chiar dincolo de aceasta. Dilatându-ne astfel, asimilăm forţele de care avem nevoie pentru a ne elabora următoarea încarnare. Urmează apoi drumul de întoarcere. Ne contractăm progresiv până când ne legăm din nou de Pământ. Între moarte şi o nouă naştere sufletul uman se dilată şi se întinde în ansamblul macrocosmosului. Oricât ar putea părea de ciudat, nu este mai puţin adevărat că atunci când intrăm într-o nouă viaţă terestră, introducem în existenţa noastră forţele pe care le-am luat din sistemul solar şi pe care le unim cu substanţa fizică ce ne vine prin ereditate. Forţele provenite din cosmos ne permit să ne construim corpul fizic şi creierul. În viaţa dintre naştere şi moarte trăim aşadar în limitele strâmte

ale corpului nostru fizic. După moarte, viaţa noastră se desfăşoară în întreaga întindere a macrocosmosului, a sistemului nostru solar în care suntem dilataţi. Printre oameni, unii sunt profund morali, alţii mai puţin. Cel care a dezvoltat o profundă sensibilitate morală, parcurge lumea spirituală şi se simte peste tot ca fiinţă socială în acest sens, el beneficiază de forţa care îi vine din viaţa stelară. Un altul, care nu s-a pregătit în acelaşi mod, nu poate stabili aici relaţii cu ceilalţi, dat fiind că nu aduce nici o putere spirituală cu el. El nu poate deci să aibă deocamdată dispoziţii morale. Din această cauză parcurge aceste sfere în singurătate. Datorită cunoaşterii spirituale, tot ceea ce se află în om, ca şi relaţiile sale cu lumea, ni se revelează într-un mod semnificativ.

Kant a făcuturmătoarea afirmaţie: „Două lucruri aduc sentimentului o uimire şi un respect mereu reînnoit: cerul înstelat deasupra mea şi viaţa morală în mine". A exprimat astfel un adevăr foarte important. Ştiinţa spirituală arată că în aceste două cazuri este vorba despre acelaşi lucru. Ceea ce vieţuim între moarte şi o nouă naştere aducem cu noi drept lege morală; ceea ce vieţuim între moarte şi o nouă naştere, cerul înstelat, aducem cu noi când intrăm într-o nouă viaţă pământească, în care ceea ce aducem trebuie să se metamorfozeze pentru a deveni în noi legi morale.

Astfel, ştiinţa spirituală ne oferă o viziune asupra măreţiei sufletului uman, dar şi o privire asupra responsabilităţii care îi revine omului.

XVII COMUNICAREA CU CEI MORȚI

Düsseldorf, 27 aprilie 1913

Relaţiile care există între viaţă şi moarte dau uneori loc la neînţelegeri. Nu de puţine ori găsim în scrierile teosofice remarca după care fiinţa sufletească şi spirituală a omului poate să dispară complet. Se spune, de exemplu, că sufletul care a acumulat o anumită cantitate de rău, poate să dispară în totalitate în cursul evoluţiei. Se indică deseori că cei care practică magia neagră şi care au generat mult rău ar putea, la un moment dat, să fie şterşi complet din existenţă.

Cei care participă deja de mult timp la strădaniile noastre ştiu că eu am luat tot timpul atitudine împotriva unor astfel de afirmaţii. Căci noi trebuie să rămânem, înainte de toate, convinşi de faptul că acele caracteristici pe care le atribuim în lumea noastră fizică morţii, nu au absolut nici cea mai mică importanţă pentru lumea suprasensibilă, mai ales pentru sfera lumii suprasensibile aflată în imediata apropiere a lumii noastre. Aş dori să dezvolt aici această problemă plecând de la un anumit punct de vedere.

Ştiinţele care se ocupă aici, în lumea fizică, de datele fizice, concluzionează tot felul de legi, fac tot felul de analize care privesc raporturile ce există aici. Ceea ce ne permit să descoperim aceste legi la fiinţele şi fenomenele care ne înconjoară, nu au avut ca rezultat decât un ansamblu de reguli care se aplică doar realităţii sensibile a lumii exterioare. Examinarea unei flori cu ajutorul instrumentelor ştiinţei, de exemplu, ne dezvăluie legile fizice şi chimice care guvernează planta. Dar există întotdeauna ceva care subzistă, iar acest ceva scapă

cercetării ştiinţifice: viaţa ca atare. Este adevărat că, în ultimul timp, câţiva savanţi dotaţi în mod deosebit cu imaginaţie, s-au străduit să propună tot felul de ipoteze asupra modului în care trebuie să concepem viaţa vegetală plecând de la substanţa inertă. Dar, foarte curând, acest lucru va fi din nou considerat o eroare, deoarece pentru ştiinţele fizice înţelegerea vieţii nu rămâne decât un ideal. Se progresează constant în cunoaşterea legilor chimiei, ş.a.m.d., chiar şi atunci când nu se ştie nimic despre viaţă. Pentru cercetarea îndreptată spre cunoaşterea lumii fizice explorarea vieţii rămâne un ideal, dar cu ajutorul acestor forţe de cunoaştere nu se va putea niciodată explica viaţa, pentru că e vorba despre ceva de origine suprasensibilă care se revarsă în lumea fizică, iar viaţa nu-şi poate dezvălui propriile legi în acest domeniu.

Şi tot aşa cum se raportează viaţa la lumea fizică, se raportează şi moartea la lumea suprasensibilă, cu diferenţa că, în al doilea caz, aceasta priveşte voinţa. Nici un act voluntar, nici un impuls de voinţă n-ar putea să conducă în lumile suprasensibile la ceea ce cunoaştem aici, în lumea fizică, sub forma morţii. În lumile suprasensibile poate cel mult să se nască dorinţa morţii, dar niciodată moartea însăşi. În lumea suprasensibilă nu există moarte. Este tulburător pentru sufletul omenesc să-şi dea seama că, în fond, toate entităţile ierarhiilor spirituale nu pot cunoaşte niciodată moartea, pentru că aceasta este un fenomen accesibil doar pe Pământ. Documentele biblice afirmă, pe bună dreptate, că îngerii îşi acoperă chipul în faţa misterelor naşterii fizice; şi tot astfel putem spune că îngerii îşi acoperă chipul şi în faţa misterelor morţii. Entitatea pe care o considerăm ca fiind cea care a dat cele mai importante impulsuri evoluţiei Pământului, această entitate, cea a lui Christos, trebuia să fie singura dintre

toate entităţile lumilor divine care să cunoască moartea. Toate celelalte entităţi divine ale lumii spirituale nu trec prin moarte. Ele o cunosc doar ca transformare, ca trecere dintr-o formă în alta. A trebuit ca Christos să coboare pe Pământ pentru a face experienţa morţii. Dintre toate entităţile suprasensibile care există deasupra omului, Christos este singurul care a făcut cunoştinţă cu moartea prin propria trăire. Considerarea acestei probleme referitoare la experienţa morţii cu cea a experienţei vieţuite de Christos este un subiect deosebit de tulburător.

Ştim că omul, odată ce a trecut prin poarta morţii, trăieşte în această lume suprasensibilă în care moartea nu există. El poate trece pragul dar nu poate să dispară, pentru că atunci este absorbit în lumi în care aneantizarea nu poate exista.

În lumea suprasensibilă, ceea ce poate fi considerat ca asemănător morţii este ceva foarte diferit de moarte. Este vorba de o stare căreia îi putem atribui – dacă ne este permis să ne folosim de limbajul uman – termenul de „singurătate". Moartea nu poate niciodată să fie anularea a ceea ce pătrunde în lumea suprasensibilă. Ceea ce apare aici ca moarte, este singurătatea. Singurătatea în lumea spirituală este ca moartea aici pe Pământ. Nu este vorba deloc de o aneantizare, totuşi, această singurătate este mai rea decât singurătatea de pe Pământ. Este vorba de o privire în urmă, asupra propriei fiinţe. Pentru a şti ce înseamnă aceasta trebuie să-i faci experienţa, trebuie să se realizeze această neştire decât despre sine însuşi.

Să luăm cazul unei fiinţe care nu a dezvoltat decât foarte puţin pe Pământ ceea ce putem numi simpatie pentru ceilalţi. Această fiinţă n-a trăit, în principiu, decât pentru sine. Când trece prin poarta morţii, întâmpină dificultăţi, mai ales când e vorba să cunoască alte fiinţe

umane. În viaţa suprasensibilă o astfel de fiinţă poate coabita perfect cu alte fiinţe, şi totuşi să nu le remarce deloc prezenţa. Nu este umplută decât de conţinutul propriului său suflet şi nu-şi vede decât propriile experienţe. Putem întâlni cazul unui om foarte egoist, care pe Pământ n-a dezvoltat deloc dragostea pentru semeni. Odată trecut pragul morţii, el trăieşte exclusiv cu amintirea ultimei sale încarnări pământene. Nu poate face experienţe noi, pentru că nu cunoaşte nici o fiinţă umană; nu întâlneşte acolo pe nimeni şi nu poate deci conta decât pe sine însuşi. Astfel, tocmai prin existenţa noastră ca fiinţe umane, ne pregătim să cunoaştem, după moarte, o lume care nu ne priveşte decât pe noi înşine.

De fapt, aici pe Pământ, omul nu se cunoaşte cu adevărat. Nu ştiinţa clasică este cea care ne instruieşte, fiindcă ea nu ne poate învăţa decât ce nu mai este omul, ea neţinând cont decât de cadavru. Creierul gândeşte, dar nu se poate gândi pe sine însuşi. Noi nu putem vedea decât o parte din noi, uneori ceva mai mult decât dacă ne folosim de o oglindă. Dar aceasta nu este decât partea exterioară. Pe Pământ omul nu trăieşte numai în sine, el trăieşte cu lumea exterioară, care exercită o acţiune asupra simţurilor sale. Prin noi înşine, prin ceea ce putem vieţui aici, ne pregătim să ne dilatăm în macrocosm, să ne identificăm cu macrocosmosul, să devenim ceea ce percepem de aici. Vedem de aici Luna. Apoi, în viaţa de după moarte, ne dilatăm astfel încât noi suntem Luna, aşa cum în prezent suntem creierul nostru. Ne dilatăm până la Saturn, astfel că suntem Saturn, aşa cum acum suntem splina noastră. Omul devine macrocosm. Odată ce sufletul a părăsit corpul, el se dilată şi se extinde în întregul sistem planetar, astfel că toţi oamenii ocupă în acelaşi timp, acelaşi spaţiu. Ei sunt unii într-alţii, dar nu ştiu nimic unii de alţii. Doar relaţiile

spirituale permit sufletelor să se cunoască unele pe altele. Din viaţa noastră de aici de pe Pământ, ne pregătim să ne răspândim în ansamblul lumii din care privirii noastre i se oferă aici pe Pământ o reflectare sensibilă. Ce va fi atunci lumea noastră?

Aici, lumea noastră ni se prezintă sub forma munţilor şi a râurilor, a arborilor, animalelor, mineralelor. Trăim în această lume care ne înconjoară. Aici jos, trăim în propria lume, şi aceasta este organismul nostru, deci diferitele noastre organe. Noi înşine suntem propria lume. Noi ne privim începând din afară. Asta începe imediat după moarte, în trupul nostru eteric. Atunci vedem tabloul propriei noastre existenţe. Dacă omul nu are deja aici, pe Pământ, legături cu alte entităţi, mai întâi cu alte fiinţe umane şi chiar şi cu entităţi ale ierarhiilor superioare – lucru ce trebuie să fie făcut din ce în ce mai mult datorită ştiinţei spirituale –, el se va găsi în situaţia următoare: între moarte şi o nouă naştere el nu ar avea nimic altceva de făcut decât să se contemple în continuu pe sine însuşi. Şi nu spun o banalitate, ci afirm că o aparentă banalitate este în acest caz ceva zguduitor: anume că nu este câtuşi de puţin de dorit să ne contemplăm pe noi înşine secole de-a rândul. Căci am fi noi înşine propria noastră lume. Ceea ce sinea noastră va putea dezvolta într-o lume mai vastă, se datorează relaţiilor pe care le-am dezvoltat pe Pământ. De fapt, rolul existenţei pământeşti este acela de a ne permite să dezvoltăm relaţii şi legături care se vor continua apoi dincolo de moarte. Căci tot ceea ce face din noi fiinţe sociabile în lumea spirituală, trebuie început aici pe Pământ. În lumea spirituală groaza de singurătate este resimţită drept un chin. Această groază ne poate asalta într-un fel în orice moment, căci între moarte şi o nouă naştere trecem prin diferite stadii. Este totdeauna posibil

ca într-un stadiu ulterior să cădem din nou în singurătate, chiar dacă într-un stadiu anterior dobândiserăm o oarecare sociabilitate. Perioada care urmează imediat morţii se prezintă efectiv astfel: acolo, noi nu putem întreţine relaţii bune decât cu cei care au rămas pe Pământ, sau cu cei decedaţi cu nu prea mult timp înaintea morţii noastre. Aceste relaţii, cele mai apropiate, îşi prelungesc efectul dincolo de moarte. Prin urmare, tocmai cei rămaşi pe Pământ, şi pe care-i numim vii, sunt cei care pot exercita o puternică influenţă. Cel care rămâne pe Pământ poate să comunice din lumea fizică cu cel plecat; prin faptul că există legături între el şi cel mort, îi poate transmite propriile cunoştinţe despre lumile spirituale. Acest lucru se poate realiza, înainte de toate prin lectura făcută morţilor. Îi putem aduce defunctului cel mai mare serviciu făcându-ne timp să punem în faţa sufletului nostru imaginea lui şi să-i citim silenţios dintr-o operă de ştiinţă spirituală cu scopul de a-i transmite o învăţătură. Putem şi să-i oferim propriile noastre gânduri pe care le-am asimilat, continuând să ne reprezentăm în mod viu imaginea defunctului. În acest domeniu n-ar trebui să ne zgârcim la efort. Acţionând astfel, trecem prăpastia care ne desparte de morţii noştri. În toate cazurile, şi nu numai în cazurile extreme, putem să facem astfel bine morţilor. Din aceasta se va desprinde un sentiment reconfortant, care poate atenua durerea pe care o simţim când ne moare cineva drag.

Vedeţi, dragi prieteni, cu cât înaintăm în lumea suprasensibilă, cu atât mai tare se estompează detaliile. În lumea astrală mai întâlnim încă unele legături izolate, dar pe măsură cec ne înălţăm, constatăm dispariţia a ceea ce diferenţiază entităţile. Acolo totul este entitate. Relaţiile sufleteşti sunt cele care constituie legăturile dintre ele, iar

noi avem nevoie de aceste relaţii de la suflet la suflet dacă dorim să nu fim izolaţi. Or, misiunea Pământului este tocmai să permită oamenilor să înnoade aici legături, altfel ei vor trăi în singurătate în lumea spirituală. Pentru prima perioadă de după trecerea pragului, relaţiile de rudenie şi de prietenie ţesute pe Pământ cu semenii noştri sunt cele care se prelungesc dincolo de moarte, şi care constituie atunci universul nostru. În lumea în care se află morţii, privirea clarvăzătorului poate vedea, de exemplu, un mort reunit cu fiinţele pe care le percepe în acelaşi timp pe Pământ. Mulţi trăiesc împreună cu cineva decedat cam în aceeaşi perioadă, sau cu zece ani înainte sau după el. La mulţi dintre contemporanii noştri se poate vedea cum mulţi trăiesc cu un anumit număr de strămoşi, cu care au o înrudire prin sânge. O astfel de privelişte se oferă deseori clarvăzătorului: mortul se reuneşte cu strămoşii decedaţi deja de secole. Dar aceasta nu durează decât un anumit timp. După aceea omul s-ar simţi din nou complet izolat dacă n-ar exista alte relaţii, mult mai îndepărtate, desigur, dar care pregătesc totuşi omul să fie o fiinţă sociabilă în lumea spirituală. În privinţa acestui subiect, avem în cadrul mişcării noastre un principiu care provine dintr-o misiune cosmică: să facem tot ce se poate pentru a îmbogăţi cât mai mult relaţiile dintre oameni. Iată de ce antroposofia nu se reduce doar la conferinţele ţinute de unul sau de altul. Noi încercăm să apropiem oamenii în societatea noastră astfel încât să se poată stabili şi relaţii personale. Aceste relaţii rămân valabile şi pentru lumea suprasensibilă. Faptul că participăm aici la o relaţie socială dintr-un curent anume, creează în acelaşi timp legături pentru lumea de dincolo. Va veni o epocă în care legăturile vor trebui să aibă un caracter mai general. Atunci sufletele se vor simţi izolate când vor trece poarta morţii fără să ducă cu ele concepte

morale, calităţi morale, după ce, în cursul existenţei lor terestre, au neglijat să cultive calităţile morale ale sufletului. Aici, pe Pământ, oamenii dotaţi cu calităţi morale au efectiv mai multă valoare decât cei care nu se interesează de ele. O fiinţă morală are mai multă valoare pentru întreaga omenire decât una imorală, aşa cum, de pildă, pentru orice om o celulă sănătoasă a stomacului este mai valoroasă decât una bolnavă. Nu se poate explica cu precizie în ce constă valoarea morală a unui individ pentru întreaga omenire, sau în ce constă dauna care decurge dintr-o fiinţă imorală. Cred că puteţi înţelege ce vreau să spun. Orice om lipsit de calităţi morale constituie pentru omenire un element nesănătos. Asta înseamnă că, prin atitudinea sa imorală, el devine din ce în ce mai străin pentru semenii lui. A fi moral înseamnă să admitem totodată întreţinerea de legături cu toţi oamenii. Iată de ce toţi oamenii dotaţi cu calităţi morale ştiu că iubirea pentru aproape este o atitudine naturală. Oamenii fără moralitate ajung într-un anumit moment de după moarte să se simtă izolaţi tocmai din cauza comportamentului lor imoral. Există deci o etapă în care durerea de a ne simţi singuri nu poate fi îndepărtată decât de atitudinea noastră morală.

Când urmărim cu privirea oamenii după moarte, în macrocosm, constatăm efectiv că cei fără moralitate se simt izolaţi, în timp ce aceia dotaţi cu calităţi morale se pot reuni cu alţi oameni care au şi ei, într-un fel, aceleaşi idealuri morale. Aşa cum pe Pământ oamenii se grupează după apartenenţa lor la o naţiune sau la alte comunităţi, tot astfel găsim că oamenii care vieţuiesc între moarte şi o nouă naştere, când ne îndreptăm privirea clarvăzătoare spre ei, se regrupează şi ei, dar după ideile şi afinităţile lor morale. Oamenii cu aceeaşi sensibilitate morală se regăsesc şi trăiesc în societate între moarte şi o nouă naştere.

Apoi vine o fază a evoluţiei în care fiecare se simte singur, chiar dacă e animat de idei şi sentimente morale. Aşa se întâmplă în cazul în care lipsesc reprezentările religioase. Într-o anumită perioadă a vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, reprezentările religioase constituie o pregătire pentru o viaţă socială în lumea suprasensibilă. Vedem că aceia care se îndepărtează de legăturile şi sentimentele religioase sunt condamnaţi la singurătate. Oamenii care împărtăşesc aceeaşi confesiune, formează grupuri. Apoi vine o perioadă în care nu mai este suficient să fi trăit într-o comunitate religioasă; şi în care omul se poate afla încă o dată izolat. Este o perioadă în care se petrece totuşi ceva important între moarte şi o nouă naştere. Fie ne vom simţi singuri, în ciuda apartenenţei noastre la o comunitate religioasă în care se află fiinţe cu aceleaşi credinţe, fie ne înălţăm la o înţelegere a tuturor sufletelor umane, indiferent de coloratura lor. Pentru această comunitate nu ne putem pregăti decât dacă dobândim o înţelegere pentru toate confesiunile religioase. Altădată, înainte de Misteriul de pe Golgota, acest lucru nu era necesar, pentru că experienţele lumii spirituale erau atunci diferite. Dar acum este indispensabil. În acest scop, o înţelegere justă a creştinismului ne poate fi pregătitoare, căci ceea ce constituie esenţa creştinismului nu este de găsit în nici o altă religie. Nu este corect să plasăm creştinismul printre celelalte confesiuni religioase. Este adevărat că unele confesiuni creştine se disting printr-o anumită îngustime de spirit. Dar conceput în mod just, creştinismul este purtătorul impulsului care ne permite să înţelegem oricare altă orientare sau confesiune religioasă. Cum a primit Occidentul creştinismul? Să luăm cazul hinduismului. Doar rasa indiană poate adera la el. Dacă noi am fi dezvoltat în Europa o religie rasială, astăzi ar trebui

să avem în faţă cultul lui Wotan. Aceasta ar fi fost religia rasială din Occident. Or, acest Occident a adoptat o credinţă care nu emană din propria sa substanţă etnică, ci este venită din Orient. A fost adus ceva care nu putea acţiona decât din substanţa sa spirituală. Nici o religie rasială sau etnică n-ar fi putut asimila impulsul christic. Nici poporul care a cunoscut prezenţa lui Christos în sânul său, nu a putut adera la el. Aceasta este particularitatea creştinismului: că poartă în el sămânţa de a putea deveni o religie universală. Nu trebuie să fim intoleranţi faţă de alte religii, dar putem spune că misiunea creştinismului nu constă în a îndoctrina oamenii. Bineînţeles că o religie care nu conţine învăţătura reîncarnării îl face să surâdă pe orice budist. Pentru el, o astfel de religie nu poate fi corectă. Dar creştinismul corect conceput presupune că orice om este creştin în esenţa sa lăuntrică. Dacă veţi merge către un hindus şi-i veţi spune: tu eşti hindus şi eu sunt creştin, atunci nu aţi înţeles creştinismul. Numai atunci când pot spune despre un hindus: în esenţa sa cea mai intimă el este un creştin la fel de bun ca mine; numai că pur şi simplu el n-a avut altă oportunitate deocamdată decât să se familiarizeze cu o confesiune pregătitoare, din care nu a ieşit încă; eu trebuie să-l fac să înţeleagă unde se întâlneşte religia sa cu a mea; – atunci am înţeles creştinismul. Cea mai bună soluţie ar fi ca un creştin să înveţe pe indieni hinduismul şi să încerce să ducă mai departe hinduismul, pentru ca hindusul să găsească conexiunea, să se cupleze la evoluţia universală. Nu vom înţelege corect creştinismul decât dacă vom reuşi, din toată inima, să vedem în fiecare om un creştin; doar atunci creştinismul va fi religia care stabileşte treceri spre toate rasele, spre toate culorile şi toate clasele. Iată ce este creştinismul.

Acum intrăm într-o nouă epocă. Modul în care a acţionat creştinismul în secolele trecute nu mai are nici un efect. Noua înţelegere a creştinismului, de care avem nevoie, trebuie încă să fie elaborată plecând de la concepţia antroposofică despre lume. Această concepţie este un instrument în slujba creştinismului. Privind diferitele religii apărute pe Pământ, se poate vedea că cea mai recentă manifestare este creştinismul. Nu mai putem crea noi religii. Fiecare din aceste întemeieri de religii corespundea unei epoci. Ele s-au succedat până în apogeul lor: creştinismul. Astăzi, misiunea noastră este de a perfecţiona tot mai mult impulsurile care emană din creştinism. Din acest motiv, în mişcarea noastră de ştiinţă spirituală încercăm mai mult ca oricând să ne interesăm conştient şi cu iubire de toate curentele religioase ale lumii. Ne vom pregăti astfel şi pentru perioada dintre moarte şi o nouă naştere în care ne vom simţi izolaţi dacă vom fi incapabili să percepem sufletele prezente acolo; să putem stabili legături cu ele. Dacă aici pe Pământ nesocotim hinduismul, vom remarca şi dincolo de prag prezenţa indianului, dar nu vom putea intra în relaţie cu el.

Vedeţi, aici este vorba de perioada în care ne-am dilatat trupul astral în aşa fel încât am devenit locuitori ai Soarelui, între moarte şi o nouă naştere. Ne răspândim în ansamblul macrocosmosului şi atunci suntem în măsură să atingem fiinţa solară în stadiul în care avem nevoie de iubirea universală a genului uman. Această întâlnire cu Soarele determină următoarea consecinţă: mai întâi, pierdem posibilitatea să ne manifestăm înţelegerea faţă de toţi oamenii, dacă nu am asimilat conţinutul următoarei afirmaţii: „Acolo unde doi sau trei sunt reuniţi în numele meu, sunt şi Eu în mijlocul lor”. Până într-o anumită epocă, fiinţa lui Christos se afla pe Soare. Într-un anumit fel, acolo

se găsea tronul său. Apoi, El s-a unit cu Pământul. Deci pe Pământ trebuie să resimțim impulsul lui Christos; atunci îl vom putea duce cu noi și în lumea spirituală. Dacă ajungem pe Soare fără să fim impregnați de impulsul christic, nu vom găsi aici nimic altceva decât o inscripție de neînțeles, imprimată în cronica Akasha. De când Christos s-a unit cu Pământul, aici pe Pământ trebuie să dobândim cunoașterea lui Christos. Trebuie să ducem cu noi această cunoaștere a lui Christos; dacă nu, nu o vom putea găsi în lumea cealaltă. Când evoluăm în direcția Soarelui, nu putem înțelege ce este înscris în cronica Akasha dacă nu am dobândit deja pe Pământ cunoașterea lui Christos. Este ceea ce a lăsat el în urmă, pe Soare. Ceea ce contează înainte de toate este că înțelegerea lui Christos inițiată aici pe Pământ, dacă vrem să o menținem în lumile superioare. Multe probleme nu se clarifică decât dacă înțelegem anumite relații.

Există curente teosofice care nu reușesc să înțeleagă că impulsul christic este ca un centru de greutate în mijlocul evoluției lumii, și de unde pornește o mișcare ascensională continuă. Când auzim uneori spunându-se că Christos poate să apară de mai multe ori pe Pământ, este ca și cum s-ar afirma că brațul balanței trebuie să fie fixat în două puncte. La nivelul lumii fizice, această afirmație este fără sens. Tot un nonsens este și să afirmăm, așa cum fac unii ocultiști, că Christos trece prin reîncarnări succesive. Nu vom putea dobândi înțelegerea impulsului christic decât înțelegând că Christos este singurul Dumnezeu care a trecut prin moarte și care, din acest motiv, a trebuit să coboare pe Pământ.

Oricine a căpătat pe Pământ o înțelegere a lui Christos găsește, în cealaltă lume, pe Soare, un tron care nu este gol. El poate atunci să conștientizeze și o altă întâlnire care are loc în această perioadă: la rândul său, Lucifer vine

în întâmpinarea omului, de această dată nu ca ispititor, ci ca putere care, pe drept cuvânt, trebuie să-i fie omului alături dacă vrea să-şi găsească drumul care îi va asigura evoluţia ulterioară în lumea spirituală. O aceeaşi calitate nu poate fi nefastă decât când se manifestă undeva unde nu este locul ei. În lumea fizică, Lucifer ţese relaţii care sunt nefaste. Dar după moarte, începând cu sfera solară, Lucifer trebuie să fie în serviciul omului. Omul trebuie să-l întâlnească pe Lucifer. Omul trebuie să-şi urmeze drumul între Lucifer şi Christos. Christos îi apără omului viaţa lăuntrică, veghează asupra calităţilor sale sufleteşti cu tot ce a acumulat acest suflet în cursul încarnărilor precedente. Misiunea lui Lucifer este de a ajuta omul să înveţe să se slujească în mod just de puterile care emană de la alte entităţi ale ierarhiilor, pentru a-şi pregăti noua sa încarnare. Nu are importanţă când, dar va veni momentul în care omul va trebui să se decidă pentru prima dată în care colţ al lumii şi în ce ţară va avea loc viitoarea sa încarnare. Acest lucru va trebui fixat de la jumătatea călătoriei dintre moarte şi o nouă naştere. Hotărârea locului şi ţării în care se va reîncarna sufletul este chiar prima decizie care trebuie luată cu mult timp înainte.

Omul se pregăteşte pentru asta, stabilind aici deja legături cu lumile superioare. Dar el trebuie să fie sprijinit de către Lucifer. El preia atunci, într-un anumit fel, de la anumite entităţi ale ierarhiilor superioare, forţele care-l direcţionează la momentul determinat înspre locul determinat.

Să vedem împreună un excelent exemplu: venirea lui Luther pe Pământ a trebuit să fie pregătită din secolele VIII–IX. Din acest moment, trebuiau deja să fie îndreptate forţele spre poporul în care era chemat să-şi desfăşoare acţiunea. Trebuia ca Luther să contribuie la determinarea

momentului şi locului reîncarnării sale. Prin faptul că omul îl poartă în sufletul său pe Christos, el păstrează ceea ce a dobândit prin munca sa. Dar omul nu are încă maturitatea necesară ca să ştie unde se va putea realiza cel mai bine karma sa. Pentru aceasta este necesar ajutorul lui Lucifer.

Se scurge apoi o nouă perioadă. Viitoarea sarcină va fi de o importanţă tulburătoare, căci e vorba de a decide trăsăturile de caracter ale cuplului care trebuie să dea naştere unei fiinţe, într-un loc determinat şi la un moment dat. Toate acestea trebuie hotărâte cu mult timp înainte. Prin urmare, anumite ierarhii superioare asistate de Lucifer trebuie, cu mult timp înainte de naşterea unui om, să facă anumite pregătiri, într-o întreagă succesiune de generaţii. Pentru Luther, din secolul X–XI au trebuit să fie aleşi strămoşii apţi să formeze un cuplu care să poată asigura naşterea acestei personalităţi. Ştiinţele fizice cred că omul moşteneşte calităţile de la strămoşi. În realitate, omul însuşi acţionează din lumile suprasensibile asupra calităţilor strămoşilor. Suntem oarecum noi înşine răspunzători de ceea ce au fost străbunicii noştri. Bineînţeles, omul nu poate determina toate însuşirile strămoşilor, dar trebuie neapărat să existe printre ele cele de care vom avea nevoie mai târziu. Ceea ce am moştenit de la strămoşi a fost revărsat mai întâi de către noi în ei.

Aşadar, mai întâi stabilim locul şi momentul naşterii. Apoi ne alegem linia strămoşilor. În realitate, ceea ce numim iubirea copiilor nu este altceva decât manifestarea legăturii care se stabileşte cu ceea ce s-a format şi dezvoltat timp de secole din lumea suprasensibilă. În momentul concepţiei, omul primeşte forţele care contribuie la formarea corpului său, îndeosebi a capului şi a formei generale a corpului. Trebuie să ştim că, din acest moment, munca cea mai intensă vizează înainte de toate

structura internă a capului, şi mai puţin cea a mâinilor, picioarelor şi a trunchiului; munca priveşte mai ales capul, acolo unde el se uneşte cu trunchiul. Pe acestea noi le cizelăm şi le fasonăm. Această muncă va continua după naştere. Dar mai întâi inserăm totul în trupul astral. În astral ne pregătim forma capului. Astfel că ajungem chiar să putem spune: în ultimă instanţă, noi formăm în modelul astral, care se va uni cu forma corporală, ceea ce mai apoi va da forma craniului. Fiecare om are o formă individuală a craniului. Acţiunea de cizelare se prelungeşte până în forma creierului. Ceea ce ne este dat apoi pe Pământ prin ereditate, corespunde în fond la ceea ce, prin substanţa sa, se poate uni cu ceea ce aducem cu noi din lumea suprasensibilă. Imaginaţi-vă pentru un moment că ceea ce vine din lumea suprasensibilă se prezintă ca o cupă; apa care o umple emană din substanţa ereditară. Ceea ce este transmis ereditar nu furnizează decât ceea ce corespunde particularităţii sistemului nostru corporal, mai mult sau mai puţin dependent de sistemul nervos şi de sistemul sanguin. Faptul că avem o osatură voluminoasă şi puternică sau delicată şi fragilă, aceasta depinde mult mai mult de ereditate decât de forţele pe care le primim de la puterile chemate să ne pregătească fiinţa. Individualitatea care trebuie să se nască la un moment dat şi într-un loc determinat, pentru a-şi împlini karma, va fi născută de oameni cu oase puternice sau cu părul blond, ş.a.m.d.; asta depinde de linia ereditară. Dacă teoria fizică asupra eredităţii ar fi adevărată, oamenii s-ar naşte cu un sistem nervos diminuat şi cu nişte caricaturi de mâini şi de picioare.

Numai privirea clarvăzătoare este cea care ne permite să vedem ceea ce este cu adevărat semnificativ. Vreau să povestesc un caz. M-am întâlnit cu un om atins de

hidrocefalie. Era foarte diferit de ceilalţi oameni ai familiei. De ce era hidrocefal? Pentru că un consiliu care reunea fiinţe superioare, bineînţeles cu Lucifer împreună, decisese cam aşa: acest om trebuie să se nască tocmai în acest loc, pentru că acolo va găsi cuplul cel mai adaptat. Dar el nu şi-a putut influenţa corect linia strămoşilor, astfel încât să poată produce substanţa necesară osificării capului. Numai în cursul existenţei va trebui el să-şi adapteze creierul după structură. Acest om nu a putut găsi posibilitatea de a-şi pregăti strămoşi în aşa fel încât să-şi osifice corect capul.

Acestea sunt lucruri foarte importante care ne permit să descoperim, ca să spunem aşa, tehnica necesară încadrării noastre în lume. Când ştiinţele moderne vor accepta să ţină cont de aceasta, vom simţi intervenţia lumilor superioare.

Urmându-ne drumul împreună cu Lucifer şi cu Christos, ajungem în raportul corect necesar evoluţiei noastre.

În viaţa de după moarte trebuie mai întâi să depăşim pericolele singurătăţii; pentru aceasta trebuie să cultivăm relaţiile cu ceilalţi oameni, veghind să stabilim legături morale, legături religioase. Apoi lucrăm la elaborarea noului om care este chemat să se încarneze; atunci, sarcina este să ne ocupăm de noi înşine mai mult decât de lumea înconjurătoare.

Dacă omul a trecut prin aceste etape în care a putut cultiva legături sociale, dar apoi s-a închis în singurătate, în el urcă un fel de dorinţă de moarte. Ce semnifică acest dor? Este dorinţa de a cădea în inconştienţă. Dar nu devenim inconştienţi, ci cădem în singurătate. În lumile superioare nu mai avem de a face cu probleme de substanţă, ci cu probleme de conştienţă. Singurătatea înseamnă o nevoie de estompare temporară a conştienţei. Este ceea ce se

întâmplă cu sufletele care nu întreţin relaţii cu alte suflete. Dar dincolo de prag, moartea nu există.

Pe Pământ omul are o viaţă ritmată de veghe şi somn; de cealaltă parte a pragului, el trăieşte când retras în sine, când în societate cu alte suflete. El cunoaşte acolo o alternanţă ritmică între singurătate şi viaţa în societate. Iar modul în care se desfăşoară această viaţă în lumea superioară depinde de modul cum ne-o pregătim aici jos, aşa cum am arătat mai înainte.

S-a pus o întrebare, dacă se poate face lectură şi celor decedaţi la naştere, sau în copilărie.

Răspunde R. Steiner:

Numai aici, pe Pământ, există copii. Uneori clarvăzătorul vede că o fiinţă umană, decedată la o vârstă fragedă, este în lumea spirituală o individualitate mai puţin copil decât un om mort, de exemplu, la optzeci de ani. Nu putem folosi aceeaşi măsură.

Am arătat cândva cum trebuie interpretat din punct de vedere ocult tabloul numit de obicei «Şcoala din Atena». Recent am cunoscut o fiinţă decedată la vârstă fragedă. În cursul comunicărilor noastre, el m-a făcut atent la gândurile lui Rafael, care s-au păstrat în acest tablou. Acest copil mi-a explicat că în grupul situat în faţă, la stânga, o parte fusese repictată. Partea retuşată este cea pe care figurează câteva cuvinte. Acum, acolo se află o teoremă matematică. La început, acolo fusese un citat din Evanghelii! Vedeţi deci că un astfel de „copil" poate fi o fiinţă foarte evoluată, aptă să ne reveleze detalii la care nu se ajunge cu uşurinţă.

Mi-ar plăcea deci să vă răspund: da, se poate face foarte bine lectură şi copiilor decedaţi.

XVIII VIAŢA DE DUPĂ MOARTE

Strasbourg, 13 mai 1913 [Nota 12]

Când analizăm viaţa omului dintre moarte şi o nouă naştere, ni se revelează întreaga importanţă şi misiune a concepţiei spirituale despre lume. În această epocă dominată de materialism, deseori se pune următoarea întrebare: „De ce ar trebui omul să se preocupe de viaţa dintre moarte şi o nouă naştere?" sau, dacă nu vor să vorbească despre reîncarnare, se spune: „De ce să ne preocupăm de viaţa de după moarte, când putem foarte bine să aşteptăm să vină moartea şi vom vedea atunci ce se va întâmpla?". Aşa spun astăzi cei care nu şi-au pierdut încă în întregime sensibilitatea pentru lumea spirituală, dar care totuşi nu au puterea sufletească necesară pentru a-şi elabora concepte şi impresii care privesc lumea suprasensibilă. Ei spun: „Pe Pământ ne îndeplinim îndatoririle; prin urmare vom putea face şi experienţa a ceea ce ne aşteaptă după moarte".

Or, o deschidere reală pentru viaţa dinte moarte şi o nouă naştere ne arată clar ce incorectă este această atitudine şi ce important este pentru omul pământean să stabilească deja aici, în cursul acestei existenţe fizice, legături cu formele de viaţă prin care va trebui să treacă omul între moarte şi o nouă naştere.

Este dificil să vorbim despre această altă viaţă folosindu-ne de limbajul curent, căci terminologia noastră este formată special pentru lumea în care trăim între naştere şi moarte; limbajul nostru se aplică cu precădere lucrurilor din această lume. Din acest motiv, în general, va trebui să ne limităm la aluziile mai mult sau mai puţin directe despre ceea ce se întâmplă între moarte şi o nouă

naştere, căci acest lucru este foarte diferit de ceea ce poate fi vieţuit aici între naştere şi moarte. Trebuie să ne fie clar că tot ceea ce percepem aici în lumea sensibilă, în această lume care într-un fel este lumea noastră, nu va mai fi al nostru când vom trece pragul morţii, căci dincolo nu vom mai dispune de organele de simţ care sunt indispensabile vieţii din lumea fizică. Inteligenţa legată de creierul uman încetează şi ea să mai acţioneze în momentul morţii. Deci doar cu mare discreţie putem încerca să caracterizăm o existenţă mult diferită de cea pe care o ducem pe Pământ. Terminologia vieţii curente nu ne poate furniza deci decât o imagine aproximativă a acestei vieţi. Ştiinţa spirituală ne învaţă totuşi să ne adaptăm limbajul şi la domeniul spiritual, şi să ne folosim de el în aşa fel încât să putem accede la o anumită înţelegere a lumii suprasensibile.

Aici, în lumea fizică, desemnăm drept „om" acel fizic închis înăuntrul pielii, iar restul îl considerăm drept mediul nostru înconjurător. Experienţele pe care le poate face omul depind de funcţiile organelor sale de simţ, dar şi ale inimii, ale plămânilor, ş.a.m.d. Or, toate acestea vor dispărea când ne vom începe călătoria dintre moarte şi o nouă naştere. În timpul vieţii pământene, partea sufletească şi spirituală a fiinţei noastre este învelită oarecum în trupul nostru fizic, iar acesta trăieşte datorită activităţii organelor menţionate. După moarte asistăm la o dilatare a ceea ce părăseşte trupul fizic şi trupul eteric; această dilatare progresează până când ceea ce era închis în limitele pielii noastre umple tot spaţiul delimitat de orbita lunară. Apoi elementul sufletesc-spiritual creşte progresiv, până la sferele lui Mercur, apoi Venus, Marte, Jupiter, Saturn şi chiar dincolo de acestea, în spaţiul cosmic. După aceea asistăm la o restrângere care, în final, devine un mic germen spiritual ce se alătură curentului de

forţe ereditare care îi pregătesc omului corpul fizic dat de părinţii săi. Această descriere este în acord cu ceea ce a fost expus în «Teosofie». Începând cu sfera lui Marte începe ţara spiritelor.

Din ceea ce am spus putem conchide că toţi oamenii care trec prin poarta morţii se dilată şi ocupă în final unul şi acelaşi spaţiu cosmic, astfel că după moarte trăim cu toţii – ca să spunem aşa – unii într-alţii. Nu toţi morţii sunt însă împreună, căci dincolo de prag viaţa în comun depinde de un alt factor decât aici pe Pământ. Desigur, în lumea spirituală putem fi reuniţi spaţial, dar în realitate această viaţă în comun nu este posibilă decât în măsura în care există relaţii spirituale între noi şi semenii noştri. Să luăm un să luăm un caz extrem, cel al unui om care, în timpul vieţii pe Pământ, a renegat total, prin gânduri şi sentimente, lumea spirituală. Este adevărat că există numeroşi indivizi care militează în favoarea teoriei materialiste şi care neagă lumea spirituală dar, prin sentimentele lor, ei se apropie totuşi cumva de lumea spirituală. Cei care resping radical lumea spirituală sunt în realitate destul de rari, iar perspectiva teribilă pe care o vom evoca acum nu se va realiza niciodată întocmai. Să presupunem că doi astfel de oameni mor. După moarte se vor găsi în acelaşi spaţiu dar nu vor şti nimic unul de altul, căci în lumea defuncţilor sensibilitatea faţă de spiritual joacă acelaşi rol, de exemplu, ca şi ochii aici, pe Pământ. Fără ochi nu există lumină, fără sensibilitate pentru spiritual nu există percepţia lumii spirituale! Un destin chiar şi mai teribil decât cel de a nu putea percepe lumea spirituală îi pândeşte pe astfel de indivizi. Dată fiind natura spirituală a sufletului, acesta va trece pragul morţii fără a fi în stare să perceapă nici cea mai mică urmă a altor suflete umane, şi el se va simţi înconjurat de un abis. Ne-am putea

întreba: ce va percepe o astfel de fiinţă după moarte? El nu va fi în stare nici să se vadă pe sine însuşi aşa cum este după moarte, căci conştienţa clară de sine îi va lipsi. Ceea ce îi mai rămâne încă, vom vedea după cele ce vor fi expuse în continuare.

Aici, pe Pământ, noi ne găsim oarecum într-un punct al suprafeţei terestre, organele noastre sunt în interiorul nostru, în timp ce corpurile cereşti se găsesc în exterior. După moarte, situaţia este inversată. Omul se dilată şi atinge o dimensiune cosmică. Când creşterea sa acoperă sfera lunară, Luna – deci substanţa spirituală a Lunii – devine organ în lăuntrul omului; acolo ea devine pentru el ceea ce pe Pământ reprezintă creierul pentru om. După moarte, fiecare corp planetar devine pentru noi un organ, când ne-am dilatat până la el. Soarele devine inima noastră. Aşa cum pe Pământ purtăm inima în noi, tot aşa după moarte purtăm în noi partea spirituală a Soarelui. Diferenţa constă doar în faptul că noi, ca fiinţe fizice, n-am fi perfecţi decât dacă, la sfârşitul evoluţiei embrionare, ne-am dezvoltat toate organele. Ele există, într-un fel, toate în acelaşi moment. După moarte, dimpotrivă, noi dobândim numai treptat aceste organe, unele după altele. Văzut din exterior, din acest punct de vedere, suntem foarte asemănători unei fiinţe vegetale, care şi ea îşi dezvoltă organele pe etape. Un organ asemănător plămânilor noştri, de exemplu, sau laringelui nostru, ne este dat pe Marte, şi aşa mai departe.

După moarte pătrundem deci în lumea în care ne-am depus aici partea fizică, iar partea spirituală a organismului cosmic se găseşte în interiorul nostru. Care este atunci lumea noastră exterioară? Ceea ce în prezent constituie viaţa noastră lăuntrică, cea a cărei experienţă o facem cu ajutorul organelor de simţ, care fac din noi o fiinţă

pământească fizică, cât şi ceea ce am realizat datorită acestor organe, aceasta constituie atunci lumea noastră exterioară.

Să revenim pentru moment la cazul extrem al acelui om care nu avusese nici o relaţie cu lumea spirituală. Pentru el, lumea sa exterioară de după moarte se reduce la ceea ce a vieţuit pe Pământ slujindu-se de organele sale fizice. Pentru acest ateu radical, lumea de după moarte nu implică suflete umane; el trebuie deci să-şi îndrepte privirea spre propria sa viaţă terestră, spre ceea ce a fost lumea sa ce poartă amprenta acţiunilor şi experienţelor sale. Lumea sa exterioară se limitează deci la ceea ce a reţinut memoria sa din viaţa dintre naştere şi moarte. Dar aceasta nu este o lume suficient de bogată în privinţa trăirilor de care are omul nevoie între moarte şi o nouă naştere. În perioada dintre moarte şi o nouă naştere, când omul nu se mai găseşte în învelişul său corporal, existenţa nu se mai aseamănă deloc cu cea de pe Pământ. Aici pe Pământ avem de a face, de pildă, cu un om faţă de care simţim antipatie, sau cu care ne-a certat şi pe care l-am jignit sau rănit. Atitudinea noastră faţă de el este pur afectivă. Nu am avea această atitudine dacă ceea ce am făcut nu ne-ar produce o anumită satisfacţie. Poate că vom regreta cumva, apoi vom uita totul. După moarte, întâlnim din nou acest om, dar atunci ne cuprinde un sentiment opus, contrarul satisfacţiei pe care am resimţit-o înainte. Atunci, sentimentul nostru este următorul: dacă n-am fi făcut aceasta, am fi fost fiinţe mai aproape de perfecţiune; în acest punct deci, sufletul nostru este imperfect. Această imperfecţiune rămâne impregnată în suflet şi va rămâne acolo până când acţiunea noastră va fi compensată. Atenţia noastră este atrasă mai puţin de actul în sine, cât de pata care ne-a marcat sufletul. Această pată trebuie să fie

ştearsă. Resimţim acest lucru în noi ca pe o putere, o putere care ne împinge să găsim un prilej să ştergem această faptă. În cazul unui suflet ostil vieţii spirituale, se va mai adăuga şi următorul sentiment: sunt despărţit de sufletul care a suferit nedreptatea mea; trebuie să aştept ocazia să-l întâlnesc pentru a şterge această pată. De aici se desprinde sentimentul că o necesitate karmică cere o retrospectivă a vieţii anterioare. Imaginea sufletului celuilalt apare în cronica Akasha ca un avertisment. Trăim înconjuraţi de astfel de imagini gravate în cronica Akasha.

Cazuri atât de extreme nu există cu adevărat. Văzătorul care intră în contact cu sufletele morţilor poate avea următoarea experienţă. Întâlneşte un suflet care îi este cunoscut şi care a părăsit un corp masculin în momentul morţii. Acest suflet şi-a lăsat în urmă soţia şi copilul. Sufletul îi explică văzătorului: „Mi-am părăsit soţia şi copilul cu care trăiam pe Pământ. Acum nu-mi mai rămâne decât imaginile a ceea ce am vieţuit împreună acolo. Ai mei trăiesc pe Pământ, dar eu nu-i pot vedea. M-am despărţit de ei. Poate unul dintre ei a murit deja, dar eu nu reuşesc să-l găsesc". Acest caz ilustrează suferinţa unui suflet care a trăit într-un mediu în care nu a întreţinut deloc legături cu viaţa spirituală. Din acest motiv, astfel de suflete rămân în întuneric în ceea ce priveşte lumea spirituală; din acest motiv este imposibil ca ele să fie văzute din lumea spirituală.

Dacă, dimpotrivă, văzătorul se întâlneşte cu suflete care au lăsat pe Pământ alte suflete pentru care cultivarea spiritului – ca de exemplu ştiinţa spirituală – corespunde unei nevoi, el vede că astfel de suflete pot să perceapă după moarte alte suflete şi pot să întreţină legături cu ele în viaţa de după moarte. Cei pe care-i numim morţi au nevoie de cei vii, altfel nu se vor putea percepe pe Pământ decât pe ei

înşişi, adică propria lor viaţă aşa cum s-a desfăşurat ea. Binefacerea pe care o putem oferi morţilor este să le facem lectură, nu cu voce tare ci în gând, evocându-ne în gând imaginea defunctului. În acest mod putem face lectură pentru mai mulţi morţi odată, cu sau fără carte. Aceasta se dovedeşte a fi o mare binefacere pentru ei. Dar gândurile trebuie să fie legate de spiritual; alte gânduri nu au nici o importanţă pentru morţi. Prin acest gen de gânduri noi creăm pentru cel mort o lume exterioară, ceva ce poate el percepe. Nu are nici un sens să le citim legi chimice, de exemplu, căci acestea nu au nici cea mai mică importanţă pentru lumea spirituală.

Pe de altă parte, după moarte, când ne aflăm în lumea spirituală, nu ne mai putem iniţia în ştiinţa spirituală, cum cred unii, pentru că aceasta conţine gânduri spirituale. Sufletelor care au auzit deja aici pe Pământ vorbindu-se de ştiinţa spirituală, le putem aduce mari servicii citindu-le cicluri de conferinţe. Aceste suflete sunt în măsură să perceapă lumea spirituală, desigur, dar nu sunt destul de în stare să elaboreze idei şi concepte, căci acestea nu ne sunt accesibile decât pe Pământ.

Să luăm un exemplu. Există entităţi pe care le numim Bodhisattva. Acestea sunt entităţi umane înalte, foarte evoluate şi care se reîncarnează pe Pământ fără încetare, până când ajung la înalta demnitate de Buddha. Atât timp cât un Bodhisattva este în corpul său fizic, el trăieşte ca om printre oameni, ca un binefăcător spiritual în serviciul oamenilor. Dar deja de pe Pământ el are o misiune specială. El nu are numai de dat învăţături celor vii, dar îi instruieşte şi pe cei morţi şi chiar entităţile ierarhiilor superioare. Aceasta se explică prin faptul că un conţinut al teosofiei terestre nu se dobândeşte decât pe Pământ, atunci când trăim într-un corp fizic. Teosofia ne poate servi în lumea

spirituală, dar dobândirea ei trebuie să se facă cu ajutorul unui corp fizic. Doar în cazuri excepţionale un Bodhisattva poate face să progreseze, după moarte, unele fiinţe. Sunt cele care au fost deja atinse aici de scânteia vieţii spirituale. Nu lumea spirituală naşte teosofia, ea se formează numai pe Pământ şi abia după aceea poate fi dusă de om în lumea spirituală. Trebuie să putem înţelege aceasta când ne gândim, de exemplu, la faptul că animalele pot să vadă tot ce există pe Pământ, la fel ca şi oamenii, dar că sunt incapabile să le înţeleagă. La fel este pentru fiinţele suprasensibile. Ele sunt capabile să perceapă lumea suprasensibilă, dar nu să o înţeleagă. Conceptele şi ideile care privesc lumea suprasensibilă nu se pot naşte decât pe Pământ. De aici, ele pot radia lumină în lumea spirituală. Aceasta ne permite să înţelegem mai bine care este importanţa Pământului. Nu este vorba doar de o trecere printr-o vale a plângerii, căci Pământul există pentru ca aici să se poată dezvolta o cunoaştere spirituală şi ea să fie dusă apoi în lumile spirituale.

XIX RELAȚIA RECIPROCĂ VIE DINTRE VII ȘI MORȚI
Prima conferinţă

Bergen, 10 octombrie 1913

Răspund din toată inima la salutul călduros exprimat de către reprezentantul dumneavoastră. Şi sunt convins că prietenii care au venit împreună cu mine în acest oraş, pentru a cultiva împreună cu prietenii din Bergen viaţa antroposofică, răspund la rândul lor din toată inima acestui salut. Călătoria noastră încoace peste munţii atât de măreţi şi fermecători, a fost deosebit de frumoasă, şi cred că

prietenii noştri se vor simţi bine aici, în vechiul oraş hanseatic, în zilele în care vom zăbovi aici. Nu numai deosebita realizare a trenului cu care am călătorit ne-a creat în modul cel mai deosebit impresia pe care rareori o avem în alte ţinuturi ale Europei, anume cea a intervenţiei energice a forţei creatoare umane în natură – căci pe de o parte se văd stâncile care au trebuit să fie dislocate pentru a putea înfăptui ceea ce este astăzi spiritul uman în stare să facă, alături de celelalte pe care le-a clădit natura –, ci şi impresiile ulterioare formate, fac într-adevăr din călătoria într-o astfel de ţară una dintre cele mai deosebite vizite care pot fi întreprinse. Prietenii sosiţi împreună cu mine vor beneficia de zile pe care le vor păstra în mod deosebit în amintire, pe acest fundal măreţ al ţinutului. Vor fi zile memorabile. Dar ele vor fi astfel, în special din cauză că ne este îngăduit să ne convingem pe plan fizic exterior că şi în acest ţinut pot fi găsite inimi care bat pentru antroposofie, împreună cu noi, în strădania înspre comorile spirituale ale omenirii. În mod sigur, vizitatorii acestui oraş se vor considera mai strâns şi mai profund legaţi de aceia care ne-au făcut aici o primire atât de călduroasă.

Ceea ce aş dori să discutăm aici – deoarece suntem oarecum pentru prima oară împreună – va avea întru câtva un caracter aforistic. Aş dori să evoc unele aspecte ale lumii spirituale care se pretează mai bine unei expuneri orale decât unei prezentări scrise. Şi asta din două motive. Mai întâi, pentru că este încă destul de dificil, sub multe aspecte, să încredinţăm scrisului tot ceea ce dorim să punem în inima celor care se consacră antroposofiei; apoi, se confirmă faptul că aceste adevăruri spirituale pot fi mai bine transmise oral decât prin texte imprimate. Acest lucru este îndeosebi adevărat pentru anumite adevăruri spirituale mai intime. Simţim întotdeauna o anumit

amărăciune faţă de faptul ca aceste tainice adevăruri, care privesc înaltele sfere ale lumii spirituale, să fie şi redactate şi imprimate, chiar dacă în epoca noastră acest lucru este inevitabil. Este cu atât mai regretabil cu cât textele imprimate fac parte din lucrurile pe care fiinţele despre care vorbim, fiinţele spirituale, nu le pot citi. Cărţile nu pot fi citite în lumea spirituală. Desigur că, un anumit timp după moarte, noi mai putem citi din amintire unele cărţi, dar fiinţele ierarhiilor superioare sunt incapabile să le citească. Şi dacă mă întrebaţi dacă ele nu au intenţia de a dobândi arta lecturii, trebuie să vă mărturisesc, din experienţa mea, că ele nu arată pentru moment nici o înclinare în acest sens, dat fiind faptul că lectura despre ceea ce se petrece pe Pământ nu le este de nici un folos şi nu le interesează. Pentru entităţile spirituale, lectura nu începe decât acolo unde oamenii de pe Pământ citesc cărţi în aşa fel încât ceea ce este citit se transform la ei în gânduri vii. În acest caz, spiritele citesc în gândurile oamenilor. Din contră, ceea ce este redactat şi imprimat este resimţit de fiinţele lumii spirituale drept ceva obscur. În ceea ce priveşte aceste fiinţe spirituale, avem atunci impresia că ceea ce a fost încredinţat scrisului şi tiparului este resimţit de ele ca şi cum s-ar face comunicări în spatele lor. Este vorba de un sentiment real pe care orice om care ţine de civilizaţia noastră nu îl va împărtăşi întru totul. Dar orice ocultist autentic vieţuieşte această aversiune împotriva a ceea ce este scris sau tipărit.

Când pătrundem cu privirea clarvăzătoare în lumile spirituale ni se pare deosebit de important, mai ales în epoca noastră, să ne străduim deja de pe acum, şi încă şi mai mult în viitor, să dezvoltăm cunoaşterea lumii spirituale şi răspândirea ei. De răspândirea aceste ştiinţe spirituale vor depinde multe din datele care vor conduce la

o modificare tot mai indispensabilă a vieţii sufletului uman. Când privirea spirituală se îndreaptă spre trecut, chiar dacă nu este vorba decât de câteva secole în urmă, putem descoperi ceva care poate provoca o mare surpriză celui neavertizat. Constatăm efectiv că relaţiile actuale dintre vii şi morţi devin din ce în ce mai dificile, în timp ce într-un trecut nu prea îndepărtat aceste comunicări dintre vii şi morţi erau încă foarte active. Când creştinul Evului Mediu şi chiar cel din secolele relativ recente includea în rugăciunea sa amintirea morţilor apropiaţi sau a prietenilor, sentimentele şi impresiile sale erau încă mult mai puternice şi atingeau mai uşor decât azi sufletele morţilor. Odinioară, sufletele morţilor simţeau mult mai uşor că erau pătrunse de suflarea caldă a dragostei celor care, în rugăciunea lor, îşi ridicau spre ei privirea şi gândul. Nu mai poate fi la fel astăzi, dată fiind conjunctura exterioară. Astăzi, morţii sunt mult mai separaţi de cei vii decât cu puţin timp în urmă. Este mult mai dificil pentru cei morţi să perceapă ceea ce se desfăşoară activ în sufletele celor care rămân pe Pământ. Acest lucru este legat de evoluţia prin care trece omenirea. Dar tot în cadrul acestei evoluţii trebuie să găsim posibilitatea să restabilim legătura vie dintre cei vii şi cei morţi. Odinioară sufletele umane mai ştiau să cultive în mod natural aceste legături vii cu morţii, chiar dacă acest lucru nu se făcea în deplină conştienţă, pentru că deja de mult timp omenirea nu mai dispunea de clarvedere. În vremurile mai îndepărtate, cei vii erau întotdeauna în stare să se servească de clarvedere pentru a-i percepe pe cei morţi şi pentru a le observa viaţa. Aşa cum sufletul putea odinioară să întreţină în mod firesc relaţii vii cu cei morţi, tot aşa, sufletul poate găsi astăzi din nou puterea necesară pentru a restabili comunicări vii cu cei morţi, dacă el dobândeşte gânduri şi idei despre lumile

superioare, despre lumile spirituale. Printre sarcinile practice ale vieţi antroposofice trebuie să figureze şi aceea de a stabili progresiv, datorită ştiinţei spirituale, punţi de legătură între vii şi morţi.

Pentru a ne înţelege bine, aş dori mai întâi să vă atrag atenţia asupra unor aspecte ale comunicărilor care au loc între cei vii şi cei morţi. Să începem cu o manifestare foarte simplă, la care putem adăuga câteva remarci simple ce decurg din cercetarea ocultă. Sufletele care îşi pun uneori întrebări, şi cred că sunt numeroşi cei care o fac, pot constata despre ele însele următorul lucru: să presupunem că în cursul existenţei sale cineva a urât o altă persoană sau a ajuns să conchidă că îi era sau îi este antipatică. Când persoana vizată de această ură sau antipatie va trece pragul morţii, cel care a avut aceste sentimente îşi dă seama că, aflând de deces, nu mai poate avea acelaşi sentiment faţă de cel mort. Cred că unele persoane au trecut prin această experienţă. Iar dacă ura se prelungeşte şi dincolo de moarte, orice suflet, oricât de puţin sensibil, trebuie să aibă un sentiment de ruşine în privinţa propriei sale atitudini faţă de cel mort. Clarvăzătorul poate observa acest sentiment care animă atunci aceste suflete. În timpul cercetării ne putem pune următoarea întrebare: de ce se manifestă acest sentiment de ruşine faţă de ură sau antipatie, de ce se naşte el chiar dacă în cursul existenţei n-am lăsat niciodată să se întrevadă această ură?

Clarvăzătorul, care îl poate urmări pe defunct în lumile spirituale, poate să arunce de acolo o privire spre sufletul rămas pe Pământ. El constată că sufletul mortului are în general o percepţie clară, o impresie distinctă a urii care animă sufletul celui viu. Dacă mă pot folosi de o imagine, aş spune că mortul vede ura. Clarvăzătorul poate vedea foarte limpede faptul că cel mort percepe această

ură. Dar putem să ne dăm seama şi ce semnifică această ură pentru cel mort. Ea este un obstacol în calea dezvoltării bunelor sale intenţii în cursul evoluţiei sale spirituale, un obstacol comparabil cu ceea ce aici pe Pământ ne-a împiedicat să atingem un scop exterior. Aceasta este realitatea în lumea spirituală: pentru cel mort, ura pune piedici celor mai bune şi minunate intenţii ale sale. Înţelegem acum de ce orice suflet care îşi pune cât de cât întrebări, vrea să şteargă această ură, chiar şi cea care părea justificată în timpul vieţii, căci în suflet se ridică un sentiment de ruşine când moare persoana care face obiectul acestei uri. Cine nu are clarvedere nu ştie cu adevărat ce se petrece atunci, dar un fel de sentiment natural urcă în suflet: omul se simte observat; el simte că mortul percepe această ură care-l împiedică să-şi realizeze bunele sale intenţii. Sufletul uman se umple de sentimente profunde, care se explică atunci când urcăm în lumile spirituale pentru a deveni conştienţi de realităţile spirituale ce sunt la originea acestor sentimente. Există situaţii pe Pământ în care nu vrem să fim observaţi, sau situaţii în care renunţăm să mai facem ceva pentru că ştim că suntem observaţi. La fel este şi după moartea cuiva; nu ne mai menţinem ura, pentru că ştim că suntem observaţi de cel decedat. Sentimentul de dragoste sau pur şi simplu de simpatie pe care îl avem faţă de un mort constituie o uşurare pentru el şi elimină obstacolele care îi sunt presărate pe drum. Ceea ce tocmai v-am spus despre ura care creează obstacole dincolo de moarte sau despre iubirea care le înlătură, nu contrazice cu nimic karma. Faptul este adevărat şi pentru viaţa de pe Pământ, unde se desfăşoară numeroase evenimente care nu sunt de atribuit direct karmei. Când piciorul nostru loveşte o piatră, nu e cazul să atribuim totdeauna acest fapt karmei, cel puţin nu

aspectului moral al karmei. Nu este vorba de o anulare a karmei nici dacă un mort simte o uşurare datorită dragostei care-i vine de pe Pământ, şi nici dacă vede înălţându-se obstacole în faţa bunelor sale intenţii.

Un alt aspect care vizează comunicarea dintre morţi şi vii poate constitui o revelaţie care uimeşte sufletele: faptul că morţii au într-un fel nevoie de hrană. Bineînţeles, nu este vorba despre hrana de care are omul nevoie pentru a trăi pe Pământ, ci de o hrană de natură sufletească şi spirituală. Pe Pământ avem nevoie de câmpurile care produc roadele indispensabile vieţii fizice; iar sufletele morţilor au nevoie de câmpuri de unde să poată recolta anumite roade necesare vieţii lor dintre moarte şi o nouă naştere. Privirea clarvăzătoare care observă sufletele morţilor poate vedea că sufletele oamenilor în timpul somnului sunt cele care joacă rolul câmpului însămânţat de care au nevoie morţii. Cel care aruncă pentru prima dată o privire în lumea spirituală nu este doar surprins, ci şi profund tulburat de imaginea care i se oferă: sufletele care trăiesc între moarte şi o nouă naştere se grăbesc, se înghesuie spre sufletele umane adormite de pe Pământ, pentru a lua de aici gândurile şi ideile pe care le conţin acestea, căci din aceste gânduri şi idei se hrănesc morţii. Ei au nevoie de această hrană. Când adormim seara, ne putem spune: este momentul în care gândurile şi ideile care ne-au acaparat conştienţa în stare de veghe să înceapă să trăiască, să devină, altfel spus, fiinţe vii. Sufletele morţilor vin în grabă şi iau parte la aceste idei. Viziunea acestor idei constituie hrana lor. Putem fi foarte tulburaţi când, cu privirea clarvăzătoare, vedem cum în fiecare noapte morţii se întorc spre cei vii în timpul somnului lor nocturn, şi caută să-şi potolească foamea, caută să se hrănească cu gândurile şi ideile pe care cei vii le-au adus cu ei în somn,

dar nu găsesc nimic care i-ar putea hrăni. Vorbim aici mai ales de prieteni şi îndeosebi de rude. Într-adevăr, somnul poate fi lăcaşul unor idei foarte felurite. Noi nu oferim nici un fel de hrană morţilor dacă ideile noastre nu se referă – de-a lungul zilei – decât la preocupări materiale ale vieţii, dacă privirea noastră nu se îndreaptă decât asupra a ceea ce se desfăşoară în lumea fizică. Asta înseamnă că înainte de a adormi nu consacrăm nici cel mai mic gând lumii spirituale. Există şi alte mijloace care ne permit să intrăm în lumea spirituală, dar acestea nu aduc nici o hrană morţilor. Cunosc regiuni în Europa în care tinerii care frecventează universităţile sunt educaţi astfel încât se împing în lumea spirituală prin consumarea unei cantităţi de bere necesară pentru a cădea în somn. Asta însă înseamnă să aduci în somn o categorie de idei care nu au nici un fel de viaţă în lumea de dincolo. Când sufletele morţilor se apropie, nu găsesc decât un câmp gol, şi ele simt ceea ce simţim noi în corpul fizic când solurile pustiite ne aduc foamea. Cu precădere în epoca noastră putem observa acest soi de foame a sufletului în lumile spirituale, tocmai pentru că sentimentele materialiste s-au răspândit deja foarte mult. Astăzi sunt mulţi oameni care cred că este copilăresc să te interesezi de gânduri care privesc lumea spirituală. Prin aceasta ei îi lipsesc pe cei morţi de hrana pe care ar trebui s-o primească, îi lipsesc de hrana sufletească ce este destinată sufletelor după moarte.

Pentru a înţelege mai bine acest lucru trebuie să menţionăm că ne pot servi ca hrană după moarte doar ideile şi gândurile pe care le cultivă sufletele cu care am întreţinut legături în timpul vieţii de pe Pământ. După moarte nu putem găsi hrană la sufletele pe care nu le-am cunoscut în timpul vieţii. În epoca noastră cultivăm ştiinţa spirituală pentru a introduce din nou în sufletele noastre

anumite valori spirituale, care să permită morţilor să se hrănească din acest izvor. Făcând aceasta, noi nu lucrăm doar în folosul celor vii, pentru a le aduce o satisfacţie teoretică; dacă încercăm să ne umplem inima şi sufletul cu gânduri despre lumea spirituală, este pentru că ştim că, pentru a se hrăni după moarte, morţii, care înainte ne erau apropiaţi pe Pământ, au nevoie de aceste idei şi sentimente îndreptate asupra vieţii spirituale. Azi noi nu ne mulţumim doar pentru vii. Ceea ce facem vizează şi propagarea vieţi antroposofice, care este în slujba lumilor spirituale. Adresându-ne celor vii, noi creăm prin însuşi acest fapt şi condiţiile necesare pentru a satisface nevoile spirituale ale sufletelor în timpul vieţii nocturne, încât cei a căror karmă a vrut ca ei să moară înaintea noastră pot găsi în aceste idei hrana ce le este necesară. Iată de ce simţim nevoia să nu reducem ştiinţa spirituală, antroposofia, doar la învăţământul exterior tradiţional. În sufletul nostru există dorinţa tainică să cultivăm această ştiinţă spirituală sau antroposofia şi în sânul societăţilor sau ramurilor, pentru că este important ca cei interesaţi de ştiinţa spirituală să se poată întâlni personal în plan fizic în cadrul unor astfel de comunităţi. Am spus deja că morţii nu-şi pot găsi hrana decât la sufletele cu care au fost legaţi pe Pământ. Noi ne vom strădui să reunim sufletele pentru a putea lărgi câmpul unde morţii vor veni să-şi caute hrana. Sunt numeroşi cei care, după moartea lor, nu găsesc nici un câmp roditor, pentru că familia lor nu cuprinde decât spirite materialiste. Acest câmp poate fi găsit la sufletele antroposofilor, pentru că aceste suflete cultivă ştiinţa spirituală. Aici este motivul profund pentru care ne străduim să întreţinem o viaţă comunitară, grija de a face în aşa fel încât orice individ care se apropie de trecerea pragului morţii să poată să-i cunoască, înainte de această

probă, pe cei care aici, pe Pământ, se interesează de valorile spirituale, căci atunci el va putea găsi la aceste fiinţe adormite hrana de care are nevoie.

Odinioară, în cursul evoluţiei omenirii, când sufletele erau încă impregnate de o anumită viaţă religioasă sau spirituală, se căuta refugiul după moarte în astfel de comunităţi religioase, şi mai ales la cele mai apropiate rude. Dar puterea legăturilor de sânge a slăbit din ce în ce mai mult, şi această legătură trebuie să fie înlocuită prin cultivarea vieţii spirituale, aşa cum încercăm noi s-o practicăm. Vedem deci că antroposofia lasă să se întrevadă crearea unei noi legături, stabilirea unei noi punţi de legătură între cei vii şi cei morţi, astfel ca datorită antroposofiei să fim apţi să-i ajutăm pe cei morţi. Şi dacă astăzi putem vedea deja, datorită clarvederii, fiinţe între moarte şi o nouă naştere defavorizate de faptul că cei cu care au trăit pe Pământ, înţelegând prin aceasta cei care le erau foarte apropiaţi, nu cultivă decât gânduri materialiste, devine necesar să ne îmbogăţim cultura prin intermediul gândurilor spirituale. De pildă, putem recunoaşte în lumea spirituală o fiinţă recent decedată pe care o cunoscusem înainte pe Pământ, şi care şi-a părăsit membrii familiei, soţia, copiii, despre care se poate spune, din punct de vedere exterior, că erau buni şi că se iubeau cu adevărat. Privirea clarvăzătoare îl poate percepe pe tatăl decedat, pentru care soţia fusese ca un soare al vieţii, când se întorcea acasă după o zi grea de muncă. Descoperim atunci că soţia nu cultivă gânduri spirituale; nici capul, nici inima sa nu sunt impregnate de acestea. Din acest motiv defunctul nu are acces la sufletul soţiei sale şi se întreabă unde se află aceasta. El nu revede decât perioada din viaţa lor în comun de pe Pământ. Şi cu cât o caută mai mult, nu o găseşte. Este o situaţie care poate fi foarte bine reală. Azi

există deja mulţi oameni care cred că defunctul a dispărut într-un fel de neant. Având numai gânduri materialiste, aceşti oameni sunt incapabili să emită vreo idee rodnică ce să poată ajunge la cel mort. În regiunea vieţii dintre moarte şi o nouă naştere avem deci pe cineva care, îndreptându-şi privirea spre un apropiat rămas pe Pământ, ştie: el se află încă pe Pământ, mă iubea mult, dar nu este în măsură să creadă în supravieţuirea sufletului după moarte. Aceasta antrenează următoarea consecinţă: când defunctul îşi îndreaptă intens atenţia spre cel viu, această voinţă de a vrea să perceapă fiinţa iubită este zadarnică, viziunea sa se stinge. Nu îi este posibil să-l regăsească pe cel viu, nici să stabilească vreo legătură cu el, deşi ştie că acesta ar putea fi acolo dacă ar avea în suflet gânduri spirituale. Această experienţă este des întâlnită şi este dureroasă pentru cel mort. Clarvăzătorul poate observa că foarte adesea o fiinţă care a trecut pragul morţii vede cum cele mai bune intenţii ale sale se lovesc de obstacolele datorate gândurilor de ură care-l urmăresc, şi cum nu-şi poate afla o consolare în gândurile afective ale celor care l-au iubit pe Pământ; căci nu-i poate percepe din cauza materialismului lor.

Legile lumii spirituale, care pot fi astfel observate cu ajutorul privirii clarvăzătoare, sunt într-adevăr valabile. Ele sunt valabile cu rigurozitate, aşa cum o demonstrează un caz care poate fi deseori observat. Este instructiv să observăm cum acţionează gândurile de ură, sau numai de antipatie, chiar şi acolo unde nu sunt cultivate conştient. Există profesori care în general trec drept severi, şi care nu reuşesc să câştige afecţiunea tinerilor lor elevi. În acest caz avem de a face cu sentimente de ură şi antipatie cu totul inocente. Când un astfel de profesor moare, vedem cum chiar gândurile de acest gen care dăinuie, constituie obstacole pentru bunele sale intenţii din lumea spirituală.

Copilul, tânărul, adesea nu îşi dă seama că la moartea educatorului ar trebui să-şi anihileze ura. În realitate, îi rămâne sentimentul durabil de a fi fost chinuit de către profesor. Astfel de revelaţii sunt foarte instructive pentru tot ceea ce implică relaţiile şi comunicările dintre cei vii şi cei morţi.

M-am străduit să nu vă expun decât rezultatele la care ne poate conduce cercetarea făcută pe bazele ştiinţei spirituale. Mă gândesc în special la lectura făcută morţilor. Cum aceasta s-a verificat în sânul mişcării noastre antroposofice, putem efectiv să aducem servicii enorme sufletelor care au trecut pragul morţii, atunci când le citim texte spirituale. Aceasta se poate face în modul următor: ne îndreptăm gândurile înspre cei morţi. Pentru a uşura această muncă, să încercăm cu gândul să vedem persoana aşa cum ne-o amintim noi, în picioare sau şezând în faţa noastră. Putem face acest lucru pentru mai mulţi odată. Lectura nu trebuie făcută cu voce tare, dimpotrivă, trebuie să ne concentrăm întreaga atenţie asupra gândurilor, având mereu gândul că defunctul se află în faţa noastră. Este ceea ce numim lectura făcută morţilor. Nu avem nevoie de o carte. Gândurile nu trebuie să fie abstracte, dar trebuie neapărat să ne concentrăm intens pe fiecare gând. Aşa trebuie făcută lectura pentru cei morţi. Putem merge chiar mai departe, deşi aceasta este deja mai dificil: dacă am împărtăşit o viziune comună asupra lumii sau gânduri comune asupra unui subiect al existenţei cu un mort cu care înainte eram legaţi personal, se poate face lectură şi unui suflet care nu ne este atât de apropiat. Aceasta se face în felul următor. Când îi adresăm gânduri călduroase, el poate treptat să devină atent la prezenţa noastră. Poate fi deci foarte util să facem lectură şi morţilor care ne sunt mai puţin familiari. Această lectură se poate face în orice

moment. Am fost întrebat deja de multe ori care este cea mai potrivită oră pentru acest gen de lecturi. Această lectură este în întregime independentă de oră. Esenţialul este să aprofundăm gândurile. Lectura superficială nu oferă nimic. Trebuie să fim atenţi la fiecare cuvânt, ca şi cum l-am recita lăuntric. Atunci morţii iau parte la lectură. De altfel ar fi fals să credem că această lectură nu este profitabilă decât pentru aceia care s-au apropiat aici de ştiinţa spirituală. Nu este aşa.

Acum câtva timp, poate mai puţin de un an, unul dintre prietenii noştri şi soţia lui erau neliniştiţi în fiecare noapte. Simțeau o neliniște. Cum tatăl acestui prieten decedase recent, primul lui gând a fost că tatăl său voia ceva de la el şi i se adresa ca suflet. După ce m-a consultat în această privinţă, s-a dovedit că tatăl său, care în timpul vieţii nu voise să ştie nimic despre ştiinţa spirituală, simţea după moarte cea mai mare dorinţă să cunoască această ştiinţă. Când fiul şi soţia sa au început să citească pentru el seria de conferinţe pe care le ţinusem la Kassel despre Evanghelia lui Ioan, sufletul acestui prieten a fost foarte mulţumit şi eliberat de neplăcerile resimţite la puţin timp după deces. În cazul prezentat este remarcabil şi faptul că sufletul defunctului era cel al unui predicator care îşi apărase întotdeauna în faţa oamenilor punctul său de vedere religios, dar nu şi-a putut găsi liniştea, după moarte, decât prin faptul că i-a fost dată posibilitatea să participe la lectura expunerilor ştiinţei spirituale asupra Evangheliei lui Ioan. Aceasta ne arată că nu e neapărat necesar ca aceia pe care vrem să-i ajutăm după moarte să fi fost antroposofi în timpul vieţii, deşi aceştia din urmă vor profita mai mult de această lectură.

În faţa unor astfel de lucruri învăţăm să dezvoltăm alte gânduri decât cele obişnuite faţă de sufletul omenesc.

Sufletele umane sunt mult mai complicate decât se crede în general. Ceea ce se desfăşoară în deplină conştienţă nu este în realitate decât o mică parte din viaţa sufletului. Multe evenimente se desfăşoară în profunzimile subconştiente ale sufletului; omul bănuieşte ceva despre asta, dar nu ştie decât foarte puţin în conştienţa sa clară de veghe. În profunzimile subconştiente ale vieţii, adeseori se desfăşoară contrarul a ceea ce omul crede şi gândeşte în conştienţa sa superioară. Un caz foarte frecvent este cel în care un membru al familiei se interesează de ştiinţa spirituală. Un frate, un bărbat sau o femeie care-i sunt apropiaţi, manifestă atunci o atitudine de antipatie din ce în ce mai acută împotriva ştiinţei spirituale şi uneori se supără chiar violent pentru că soţul, fratele sau soţia au aderat la această ştiinţă. Într-o astfel de familie deseori se dezvoltă multă antipatie împotriva ştiinţei spirituale. Cel interesat are atunci mari dificultăţi, prin faptul că bunii săi prieteni sau rudele pot ajunge să-şi manifeste tot mai mult mânia. Când examinăm aceste suflete, descoperim adesea că în profunzimile lor subconştiente se dezvoltă o dorinţă arzătoare de a cunoaşte ştiinţa spirituală. Uneori un astfel de suflet resimte o dorinţă de a se familiariza cu ştiinţa spirituală chiar mai intensă decât în cazul conştienţei superioare a celui care participă asiduu la reuniunile consacrate studiului ştiinţei spirituale. Însă moartea îndepărtează învelişul care acoperă subconştientul şi echilibrează într-un mod uimitor astfel de situaţii. În viaţă vedem nu arareori persoane care se arată insensibile la ceea ce există în subconştient. Există efectiv suflete care doresc mult să cunoască ştiinţa spirituală, dar se zăpăcesc şi atacă această ştiinţă, sfârşind prin a o evita. Îşi sufocă dorinţa şi se abandonează iluziilor lor. După moarte, această dorinţă se manifestă cu o mare intensitate, mai ales

la aceia care în cursul vieţii s-au împotrivit cu furie ştiinţei spirituale. Constatăm adesea că, după moarte, ei simt cea mai mare simpatie faţă de ea. Din această cauză, vă spun: nu neglijaţi să faceţi lectură morţilor care, în timpul vieţii pe Pământ, au combătut ştiinţa spirituală. Acesta ar fi poate prilejul de a le face un serviciu imens.

În acest context apare următoarea întrebare: cum putem şti dacă decedatul poate cu adevărat să ajungă la cele citite? Fără clarvedere este greu să ştim asta, deşi cultivând amintirea celui mort ne simţim treptat surprinşi de următorul sentiment: mortul ascultă. Nu vom fi lipsiţi de acest sentiment decât dacă suntem neatenţi şi dacă nu veghem asupra căldurii caracteristice ce se răspândeşte adesea în timpul acestei lecturi. Putem dobândi realmente acest sentiment. Dacă nu ajungem la acest sentiment trebuie să ştim că în atitudinea noastră faţă de lumea spirituală trebuie aplicată o regulă, şi că e bine să o respectăm şi în cazul care ne interesează. Această regulă este că în timpul lecturii făcute celui mort, îi facem oricum acestuia un serviciu, dacă ne ascultă. Dacă nu ne aude, noi ne facem în primul rând datoria şi poate că, în final, o să ne audă; de altfel câştigăm prin faptul că ne interesăm de ideile care constituie întotdeauna o hrană pentru cei morţi. Oricare ar fi situaţia, nimic nu e pierdut. Dar practica a confirmat faptul că mulţi morţi ascultă lectura care li se face, şi că în acest fel îi ajutăm enorm pe cei cărora le transmitem în acest mod partea accesibilă în ziua de azi din ştiinţa spirituală.

Putem deci spera că zidul care-i desparte pe cei vii de cei morţi va dispărea treptat prin răspândirea ştiinţei spirituale în lume. Va fi cu adevărat un minunat succes al ştiinţei spirituale – chiar dacă poate părea paradoxal – să constate în viitor că oamenii vor şti şi practic, nu numai

teoretic, că această trecere prin poarta morţii şi vieţuire printre cei morţi se reduce în fond la o simplă transformare a vieţuirilor noastre. Putem chiar să dăm morţilor ocazia să participe la experienţele pe care le facem noi în timpul existenţei fizice. Ne-am face o idee falsă despre viaţa dintre moarte şi o nouă naştere dacă ne-am întreba: la ce serveşte lectura făcută morţilor? Nu ştiu ei din proprie experienţă ce pot citi aici pe Pământ cei vii, nu o ştiu ei mai bine decât cei vii? Această întrebare nu poate fi pusă decât de către aceia care nu sunt în măsură să judece genul de experienţă ce poate fi făcut în lumea spirituală. Vedeţi dumneavoastră, se poate foarte bine trăi în lumea fizică fără ca prin aceasta să ajungem şi la cunoaşterea ei. Când nu suntem în stare să judecăm un fapt anume, nu ajungem la cunoaşterea lumii fizice. Animalele trăiesc împreună cu noi în plan fizic, şi totuşi ele nu ştiu ceea ce ştim noi despre lume. Faptul că un mort trăieşte în lumea spirituală nu îi şi asigură cunoaşterea acesteia, chiar dacă o percepe. Ceea ce ştiinţa spirituală ne oferă drept cunoaştere nu ne este accesibil decât aici pe Pământ, ea nu poate fi dobândită decât aici, şi nu în lumea spirituală. Dacă cei aflaţi în lumea spirituală vor să atingă această cunoaştere, trebuie să o primească de la cei care o experimentează prin ei înşişi pe Pământ. Şi unul dintre secretele esenţiale ale lumii spirituale este acela de a şti că putem foarte bie să locuim în lumea spirituală şi să o percepem, dar cunoaşterea ei nu se dobândeşte decât pe Pământ.

Vedeţi dumneavoastră, dragi prieteni, trebuie să vă încredinţez unele lucruri despre lumea spirituală, care vor fi expuse mai pe larg mâine, din alte puncte de vedere. Este vorba despre o problemă asupra căreia, în general, nu există o idee justă. Când omul trăieşte în lumea spirituală,

între moarte şi o nouă naştere, dorinţele sale vizează lumea noastră fizică aproape la fel cum dorinţele omului fizic aspiră spre lumea spirituală. Ceea ce trebuie să aştepte omul, în timpul călătoriei sale dintre moarte şi o nouă naştere, de la cel care trăieşte încă pe Pământ, se referă la tot ceea ce acesta din urmă îi poate arăta şi transmite din ceea ce se dobândeşte doar pe Pământ. Nu din întâmplare a fost conceput Pământul în lăuntrul ordinii spirituale a universului. El a fost creat pentru a se putea forma ceea ce este posibil numai pe Pământ. Cunoaşterea lumii spirituale, deci ceea ce depăşeşte simpla percepţie a lumilor spirituale, nu este posibilă decât pe Pământ. Am spus deja că fiinţele lumii spirituale sunt incapabile să citească din cărţile noastre; vreau să mai adaug: cunoaşterea spirituală care trăieşte în noi este, pentru entităţile spirituale, ca şi pentru propriile noastre suflete după moarte, echivalentul a ceea ce aici pe Pământ sunt pentru noi cărţile şi orice altceva care ne permite să ajungem la o cunoaştere a lumii. Numai că aceste cărţi, pe care le constituim noi pentru cei morţi, sunt cărţi vii. Pătrundeţi-vă bine cu acest adevăr: este de datoria noastră să facem lectură morţilor. Cărţile pe care le citim sunt mai răbdătoare decât noi şi nu îşi înghit nici o literă în timp ce le citim. Dimpotrivă, noi îi lipsim adeseori pe cei morţi de lectură. Asta se întâmplă ori de câte ori nu ne interesăm decât de gânduri materialiste, pentru că acestea sunt invizibile în lumea spirituală. Acesta este răspunsul pe care trebuie să-l dăm acelora care se întreabă dacă morţii nu pot să afle şi singuri ceea ce le putem oferi noi. Nu o pot face, căci ştiinţa spirituală nu se dobândeşte decât pe Pământ; de aici trebuie ea dusă în lumea spirituală.

Când pătrundem în lumile spirituale şi experimentăm întru câtva viaţa care domneşte acolo, suntem confruntaţi

cu condiţii foarte diferite de cele ale vieţii fizice pe Pământ. Iată de ce este aşa de greu să exprimăm cu ajutorul gândurilor şi limbajului uman condiţiile care domnesc în lumile spirituale. Din acest motiv, descrierile concrete pe care le putem face despre aceste condiţii pot să pară uneori ciudate. Pentru a exemplifica, aş putea lua exemplul sufletului unui defunct cu ajutorul căruia am reuşit să descifrez anumite aspecte ale lumii spirituale. Acest suflet dispunea de cunoştinţe despre pictorul Leonardo da Vinci, mai ales despre celebra sa frescă de la Milano. Când observăm cu un astfel de suflet un fapt spiritual, el ne poate face atenţi la detalii pe care uneori nici clarvederea nu le poate găsi în cronica Akasha. Dar sufletul care se găseşte în lumea spirituală ne poate îndrepta atenţia. Însă el nu o poate face decât dacă suntem în stare să înţelegem ceea ce ne indică. Atunci putem descoperi lucruri ciudate. Să presupunem că examinăm, cu un astfel de suflet, modul în care a creat Leonardo da Vinci celebra sa Cină de Taină din Milano. Ceea ce a rămas, constituie mai degrabă nişte pete de culoare. Dar în cronica Akasha îl putem vedea pe Leonardo muncind, şi putem vedea, chiar dacă nu e uşor, cum arăta acest tablou. Când întreprindem această cercetare cu ajutorul unui suflet neîncarnat, dar care are unele legături cu Leonardo da Vinci şi cu opera lui picturală, constatăm că acest suflet ne poate arăta unele detalii. El mi-a permis să înţeleg cum apăreau în acest tablou chipul lui Christos şi cel al lui Iuda. Dar trebuie să înţelegeţi că acest suflet n-ar putea să arate nimic dacă, în momentul în care o face, sufletul celui care cercetează n-ar fi atins înţelegerea necesară. Sufletul are nevoie de această înţelegere. Iar din momentul în care sufletul cercetătorului aflat în lumea fizică ajunge la înţelegere, şi sufletul începe la rândul său să înţeleagă ceea ce până atunci nu era

pentru el decât percepţie. Iată de ce, după ce realizăm împreună cu acest suflet experienţa pe care numai astfel o putem avea, el spune întru câtva: tu m-ai condus spre acest tablou, şi acum simt nevoia să-l contemplu împreună cu tine. Acestea sunt – exprimate simbolic – cuvintele pe care acest suflet le adresează celui viu care simte dorinţa de a studia acest tablou. Trecem apoi prin diferite experienţe, dar vine un moment în care brusc acest suflet nu mai este prezent, sau ne spune că trebuie să plece. În cazul pe care vi l-am relatat, el a spus: Dacă până în prezent sufletul lui Leonardo da Vinci a privit cu bunăvoinţă înspre noi, acum el nu mai vrea să continuăm această cercetare.

Evocând acestea doresc să vă descriu un aspect foarte important al vieţii spirituale. Aşa cum în viaţa fizică ştim întotdeauna ce observăm; vedem un trandafir, o masă, ş.a.m.d., tot aşa, în lumea spirituală ştim totdeauna că suntem percepuţi de o fiinţă sau alta. Parcurgând lumea spirituală, avem fără încetare sentimentul: acum te privesc aceste fiinţe. În timp ce în viaţa fizică avem conştienţa că trecem prin lume, pe care o percepem, în lumea spirituală avem trăirea faptului că suntem percepuţi de o fiinţă şi de alta. Ne simţim expuşi în permanenţă privirilor care, cu acest prilej, ne incită să întreprindem ceva. Când ştim că o privire binevoitoare sau nu se fixează asupra noastră pentru ca să facem ceva sau să renunţăm la a face ceva, acţionăm sau ne abţinem. Aşa cum luăm o floare pe care, văzând-o, ne place, tot astfel întreprindem ceva în lumea spirituală pentru că aceasta place unei fiinţe, pentru că priveşte acest fapt cu bunăvoinţă, sau renunţăm la acţiune pentru că nu putem suporta privirea care se îndreaptă asupra acestei acţiuni. Este un fapt cu care trebuie să ne obişnuim. În lumea cealaltă avem impresia că suntem văzuţi aşa cum aici avem impresia că vedem. Dincolo este

vorba de o atitudine oarecum pasivă pentru ceea ce este activ aici, așa cum este activ acolo ceea ce aici este pasiv. Vedeți deci că trebuie să dezvoltăm concepte cu totul diferite dacă vrem să înțelegem corect descrierile despre lumea spirituală. Înțelegeți acum cât de dificil este să transpunem în limbajul omenesc obișnuit ceea ce dorim să transmitem privitor la ceea ce se întâmplă în lumea spirituală. Este deci evident că pentru multe subiecte trebuie să creăm în prealabil înțelegerea necesară.

Aș vrea să vă mai atrag atenția asupra unui lucru. Ne-am putea întreba de ce scrierile de știință spirituală nu ne prezintă decât aspecte foarte generale a ceea ce se petrece în lumea spirituală imediat după moarte, a ceea ce se petrece în kamaloka, în țara spiritelor, și de ce această știință ne oferă atât de puține descrieri ale diferitelor viziuni care apar clarvederii. S-ar putea crede că este mai ușor să observăm un mort anume decât ceea ce se petrece în general după moarte. Dar lucrurile nu stau așa. Pentru a vă arăta cum stau lucrurile, aș dori să recurg la o comparație. Pentru autenticul clarvăzător este mai ușor să aibă o viziune asupra marilor relații, precum sunt trecerea sufletului prin poarta morții, trecerea prin kamaloka și urcarea sa în devachan, decât o experiență oarecare de detaliu prin care trece un suflet individual. La fel se întâmplă în plan fizic, unde ceea ce se află sub influența marilor mișcări cerești este mai ușor de cunoscut decât ceea ce se desfășoară neregulat în legătură cu aceste mișcări cerești. Nimeni dintre dumneavoastră nu va avea dificultăți să prezică faptul că Soarele va răsări mâine dimineața și va apune seara. Cred că toată lumea știe asta. Dar va fi mai dificil să spunem ce vreme va fi mâine. La fel se întâmplă și în clarvedere. Relațiile pe care le dezvăluim cu privire la lumea spirituală trebuie comparate cu ceea ce

cunoaştem despre mişcarea de ansamblu a aştrilor. Aceasta se revelează mai întâi conştienţei clarvăzătoare. Se poate întotdeauna conta pe faptul că, în ansamblu, evenimentele se desfăşoară în acest mod. Dimpotrivă, diversele evenimente ale vieţii dintre moarte şi o nouă naştere pot fi comparate cu variaţiile climaterice de pe Pământ. Desigur, ele răspund unor legi anume, dar le discernem mai greu, căci nu putem şti cum e vremea în fiecare loc. Aceasta este realitatea. Este greu să ştim aici cum e vremea la Berlin, dar putem şti uşor care este poziţia Soarelui şi a Lunii faţă de acest oraş. Este mai dificil să urmărim viaţa unui suflet după moarte decât traseul general al sufletelor. Este necesară o dezvoltare specială a darului clarvederii pentru urmărirea unui suflet individual. Începutul just constă în a ne însuşi mai întâi o cunoaştere a condiţiilor generale; şi abia la sfârşit dobândim, supunându-ne unei discipline, ceea ce la început pare mai uşor. Se poate întâmpla să vedem ce se întâmplă în kamaloka şi în devachan, şi totuşi să avem mari dificultăţi în a vedea ce oră arată ceasul din buzunar. Lucrurile lumii fizice sunt cele mai greu accesibile clarvăzătorului. Este exact invers când ne angajăm pe drumul cunoaşterii lumilor superioare. În acest domeniu pot interveni erori, pentru că există întotdeauna o clarvedere naturală care niciodată nu e sigură; ea e deseori expusă erorilor, dar poate exista de mult, fără ca privirea clarvederii să fie deschisă relaţiilor de ansamblu descrise de ştiinţa spirituală; acestea din urmă sunt mai uşor accesibile clarvăzătorului format prin educare.

Iată ce am vrut să vă spun astăzi despre lumile spirituale. Mâine ne vom continua reflecţiile şi le vom aprofunda.

XX TRANSFORMAREA PUTERILOR UMANE PĂMÂNTEŞTI ÎN PUTERI DE CERCETARE CLARVĂZĂTOARE
A doua conferinţă

Bergen, 11 octombrie 1913

Când începem să ne interesăm de învăţăturile ştiinţei spirituale, se pot pune multe întrebări asupra unuia sau altuia dintre subiecte, şi aceste întrebări sunt în întregime justificate. Astăzi vom consacra o parte din consideraţiile noastre pentru a ne pune noi înşine câteva întrebări. Răspunsul la aceste întrebări este deseori în măsură să ne ducă mai adânc în contextul corelaţiilor realităţilor lumii, în măsura în care lumea spirituală acţionează în aceste realităţi, mai ales în acelea ale naturii umane. De pildă, când ajungem în mod treptat să înţelegem importantul rol al reîncarnării, ne putem întreba de ce în viaţa obişnuită omul modern nu poate ajunge la o conştienţă a vieţilor pământeşti anterioare. Conştienţa clarvăzătoare poate să-şi extindă într-un fel memoria în aşa fel, încât viețile pământeşti anterioare să-i reapară aici sub formă de amintiri. Dar viaţa obişnuită a omului actual este de aşa natură încât nu se poate forma conceptul de vieţi pământeşti anterioare. Pusă din punctul de vedere al cercetării clarvăzătoare, întrebarea ia forma următoare: ştim că puterea de care avem nevoie pentru cercetarea clarvăzătoare provine din viaţa lăuntrică, din sufletul însuşi. În cursul dezvoltării sale, omul trece, de la punctul său de vedere obişnuit, la cel al clarvederii; prin acest fapt, puterile care ulterior îi vor permite să-şi îndrepte privirea în trecut, spre viețile pământeşti anterioare, trebuie să existe, desigur, în toate fiinţele umane. Atunci ne întrebăm

ce se întâmplă cu aceste puteri, ce face natura umană cu aceste puteri care există, care sunt prezente încă de la naştere, dar pe care omul nu reuşeşte să le dezvolte până la a-i permite să-şi amintească vieţile pământeşti trecute.

Când analizăm această întrebare din punctul de vedere al cercetării clarvăzătoare şi ne îndreptăm privirea spre puterile care sunt implicate aici, trebuie să ne îndreptăm atenţia spre copilul de vârstă foarte mică. Numai acolo vedem lucrând aceste puteri care ar putea servi clarvederii şi ar permite dezvoltarea unei viziuni retrospective asupra vieţilor pământeşti anterioare. Astăzi aceste puteri servesc la construcţia laringelui uman şi a tot ce se leagă de acesta. Ele servesc în principal la ceea ce mai târziu îi va permite laringelui să fie capabil să vorbească. Există deci în fiecare om puteri care îi pot permite să dezvolte privirea retrospectivă asupra vieţilor pământeşti trecute. Dar în epoca noastră ele sunt atât de mobilizate pentru formarea organului vorbirii încât, în mod normal, omul nu poate ajunge la această viziune a trecutului. Odinioară omul avea această viziune a vieţilor anterioare. Ea era atunci răspândită aproape pe întreg Pământul. Aceasta se explică prin faptul că puterile necesare elaborării organului vorbirii nu sunt cu totul pierdute pentru viziunea vieţilor anterioare, pentru că în timpul construirii organului respectiv anumite puteri rămân neconsumate. În cursul evoluţiei limbajul a luat progresiv o formă care, în ciclul actual al umanităţii, face apel la mai multe puteri decât în trecut, în special puteri ale trupului eteric. Prin urmare omul modern nu are posibilitatea să ţină cont de aceste rezerve de puteri, care în marea lor majoritate servesc la elaborarea organului vorbirii. Dacă s-ar putea servi de ele, aşa cum trebuie să o facă clarvăzătorul, ar accede la această viziune a vieţilor

pământeşti anterioare. Acest fapt explică problema la care făceam referire în conferinţa mea publică asupra «Enigmelor vieţii» [Nota 13]: când ajungem să dezvoltăm activitatea trupului eteric, care de obicei nu serveşte decât efortului organului vorbirii, când reuşim să eliberăm puterile vorbirii din organul vorbirii, ajungem oarecum să putem asculta lăuntric, fără să vorbim în exterior; când putem resimţi aceasta din ce în ce mai mult, atunci exersarea acestor puteri poate să producă realmente memoria vieţilor pământeşti trecute. Omenirea actuală nu dă nici o atenţie puterilor care servesc la formarea limbajului, care rămân neconsumate şi care ar putea servi la perceperea vieţilor trecute. Este vorba de unul din cazurile în care, prin intermediul cercetării clarvăzătoare, se poate vedea unde sunt dirijate puterile care, în timpul vieţii normale, i-ar permite omului să se servească de ele pentru a privi în lumile spirituale.

La fel se întâmplă şi cu puterile folosite azi la elaborarea substanţei cenuşii a creierului, şi care constituie în principal organul gândirii. Nu creierul este cel care naşte gândirea, ci ne servim de creier ca instrument al gândirii. Puterile gândirii care l-ar face pe om capabil, dacă ar dispune de ele în întregime, să ajungă cu uşurinţă la ceea ce este cuprins în «Ştiinţa ocultă», de exemplu, aceste puteri care ajută la înţelegerea a ceea ce este expus în această scriere, servesc astăzi omului norma la structurarea corespunzătoare a substanţei cenuşii a creierului. Pentru omul Greciei antice din secolul VI sau V, această structură a substanţei cerebrale nu era nici pe departe atât de elaborată ca la omul obişnuit actual. În acest domeniu natura umană se schimbă mai repede decât ne putem imagina. Iată de ce la grecii preistoriei secolelor X, XI sau XII era foarte normal ca la o anumită vârstă să se

manifeste clarvederea, adică ceea ce poate fi din nou prezentat în zilele noastre sub forma științei spirituale. Puterile pe care le economisim, și care rămân neconsumate în timpul elaborării structurii cerebrale, trebuie folosite în maniera pe care am caracterizat-o pentru obținerea unei vederi clare și de ansamblu a ceea ce am descris în «Știința ocultă». Pe ce se bazează ceea ce am descris în această operă? Condițiile necesare furnizării descrierilor despre ceea ce se petrece în lumea spirituală nu sunt, în fond, atât de greu de realizat pentru omul actual. Am putea chiar să spunem că astăzi poți fi uimit de faptul că nu mai există oameni capabili să ajungă prin ei înșiși la viziunea acestor condiții. Și mai putem spune că suntem de-a dreptul surprinși că aceste descrieri pot trezi o ostilitate atât de puternică. Căci este relativ ușor să se atingă gradul de clarvedere necesar pentru a avea o vedere de ansamblu a acestor lucruri. Ajunge să facem ceea ce va fi descris mai departe, chiar dacă la toate acestea se poate aplica și fraza din «Faust»: „E drept că e ușor, dar ceea ce e ușor, e greu!".

În primii ani ai vieții umane dezvoltarea creierului este cea mai intensă. Clarvăzătorul percepe atunci trupul eteric și trupul astral, care se activează pentru a forma circumvoluțiunile și pentru a structura creierul. Această elaborare a creierului nostru durează relativ mult timp. Nu este exagerat să afirmăm că, acumulând experiențe de-a lungul întregii sale existențe, omul devine din ce în ce mai inteligent, chiar dacă acest proces se încetinește un pic cu vârsta. Asupra substanței creierului se duce o muncă continuă. Totuși există ceva care trece neobservat, pe care nu-l putem observa: dacă la un moment dat ne decidem să renunțăm la o ocupație spirituală favorită, căreia ne consacram până acum, dar această ocupație n-ar trebui să privească decât condițiile exterioare, căci de ele depinde

structurarea substanţei cenuşii – evident, nu poate fi vorba de ştiinţa spirituală, căci pe aceasta nu o studiem ca pe o ştiinţă oarecare –, deci dacă ne decidem să renunţăm la o ocupaţie favorită căreia i ne consacram înainte şi ne abţinem timp de şapte ani s-o practicăm, ţinându-ne ferm de această hotărâre, dacă încercăm printr-o meditaţie, făcută în tăcere, să trezim puterile pe care le economisim în modul acesta, atunci, datorită acestei economisiri de puteri realizată prin întreruperea acelei activităţi, care altfel le-ar fi consumat, am putea ajunge relativ uşor, prin propriile mijloace şi într-o mare măsură, la cunoaşterea a ceea ce este descris în «Ştiinţa ocultă». Faptul că atât de puţini oameni ajung la aceasta, arată doar că eforturile în acest sens sunt foarte rare. Nu se întreprinde nimic, pentru că acela care are cu adevărat o ocupaţie favorită, rareori acceptă să renunţe să o exercite timp de şapte ani.

Vedeţi deci că ar putea fi relativ uşor să atingem o parte din ceea ce poate fi spus astăzi. Dacă observaţi civilizaţia noastră actuală, cu enormele sale realizări exterioare, puteţi să nu fiţi miraţi că multe din puterile trupului eteric sunt folosite la elaborarea creierului, căci această civilizaţie exterioară este aproape în întregime rezultatul activităţii cerebrale. Puterile sunt puse la lucru în elaborarea creierului. Am putea însă spune: eu n-am participat cu nimic la dezvoltarea acestei civilizaţii, eu nu am contribuit cu nimic la ea! Putem avea această iluzie, dar ea nu corespunde realităţii. Astăzi pe Pământ nu se mai găseşte nici cel mai mic colţ izolat în care civilizaţie şi cultura modernă să nu fi pătruns şi să nu lase urmele implicării noastre intelectuale. Aceasta este deja suficient pentru a abate puterile de la ceea ce am putea numi „dobândirea conştienţei clarvăzătoare”. Desigur că s-ar putea obiecta: dar nici sălbaticii nu sunt interesaţi de

elaborarea creierului, şi nu s-ar putea spune că ei dezvoltă puteri de clarvedere speciale în sensul arătat. Este adevărat, dar ceea ce se petrece este în conformitate cu o cunoscută lege spirituală, anume că ceea ce trebuie să fie dobândit în acest mod, prin clarvedere, cere o pregătire specială. Sălbaticul ar putea, poate, să dezvolte cu totul alte facultăţi de clarvedere. Dar puterile de clarvedere care sunt necesare pentru a atinge ceea ce am descris în ***Ştiinţa ocultă*** nu ar putea fi dezvoltate de sălbatic, fiindcă el nu este pregătit pentru aceasta. Căci aceste puteri trebuie să corespundă şi reversului altor puteri. Veţi putea spune, de exemplu: mulţi oameni au renunţat la ceea ce eu am avut drept ocupaţie favorită, şi totuşi nu au ajuns clarvăzători! Aceasta se explică prin faptul că dezvoltarea puterilor de clarvedere nu vine din neant, ci provine din inversarea a ceea ce există. Trebuie să se fi dezvoltat într-o direcţie anume unele puteri, să ne fi angajat deja pe calea inteligenţei care este cea a civilizaţiei noastre actuale, şi abia după aceea să renunţăm pentru un anumit timp la aceste puteri; atunci ele se inversează. Şi în felul acesta ia naştere ceea ce ne permite să urmărim prin clarvedere faptele descrise în «Ştiinţa ocultă». Aceste descrieri sunt, înainte de toate, rezultatul puterilor care, în cursul evoluţiei omeneşti normale, permit creierului să dezvolte facultăţi intelectuale superioare. Din contră, ceea ce nu se înalţă la aceste vaste imagini generale, aşa cum sunt ele evocate în «Ştiinţa ocultă», şi care nu se raportează decât la anumite detalii, poate fi obţinut prin inversarea altor puteri şi a altor facultăţi umane. De exemplu, facultatea de a ne privi vieţile pământeşti trecute se obţine când reţinem, aşa cum am arătat deja, anumite puteri care altminteri ar folosi în întregime la elaborarea organului vorbirii.

Dar pentru omul care vrea să pătrundă în lumile spirituale sunt necesare puteri cărora în general nu li se dă nici o atenţie. Am menţionat deja două tipuri de puteri care dau omului posibilitatea să aibă o viziune clarvăzătoare asupra lumii spirituale. Am atras atenţia asupra puterilor care folosesc astăzi la dezvoltarea substanţei cenuşii a creierului. Cât despre cele care permit omului să aibă o viziune a vieţilor pământeşti trecute, acestea sunt puterile legate de dezvoltarea limbajului. Există însă şi alte puteri, care permit omului să vadă mai în amănunt ceea ce se petrece între moarte şi o nouă naştere, să vadă în amănunt ce face atunci fiecare individ. ***Ştiinţa ocultă*** descrie aspecte mai generale, ceea ce nu este acelaşi lucru cu a vedea cu adevărat în lumea spirituală. În acest caz sunt necesare alte puteri, puteri de care abia ţinem cont în viaţă. Există ceva care îi cere omului puteri enorme: faptul că omul nu trebuie să umble în patru labe toată viaţa sa, ci, de la o vârstă fragedă, se ridică în poziţie verticală. Puterile care îl ridică pe om pe verticală, îl umplu de un profund respect pe cel care pătrunde în lumea spirituală. Într-adevăr, observând cum învaţă un copil să meargă, cel care se consacră cercetării clarvăzătoare asistă la un mister extraordinar. O parte din puterile de care se serveşte copilul pentru a se ridica pe verticală rămân neconsumate. Nu se ia în general în seamă ceea ce rămâne astfel disponibil, dar tocmai această rezervă de puteri ne face capabili să privim în lumea spirituală între moarte şi o nouă naştere. Există şi alte căi posibile, dar aceasta este una dintre ele. Când reuşim să ne amintim de felul în care am învăţat să mergem şi care au fost eforturile necesare, descoperim în noi puteri economisite în trupul eteric, ce este solicitat în mod special cu această ocazie. Căutând în propriul lăuntric puterile astfel economisite – ele sunt încă

prezente la toată lumea – putem găsi în om cele ce-l fac apt să ajungă la o viziune a evenimentelor care s-au desfăşurat între ultima sa moarte şi noua sa naştere.

Vă puteţi întreba: dar cum se procedează de fapt? Se poate spune că dacă am avut şansa de a urma mişcarea noastră antroposofică, am început deja să facem să iasă la lumină aceste puteri. Şi dacă totul merge bine, aceste puteri nu se manifestă în general decât după şapte ani. Dar există un început, şi acest început va progresa treptat în cadrul naturii umane. În general nu se iau în seamă puterile astfel economisite. Omul poate favoriza o conştientizare a acestor puteri dăruindu-se unui fel de dans natural. Această conştientizare poate fi provocată prin meditaţie, dar, de mai puţin de un an, în cercul nostru se practică euritmia, care se bazează pe legile care guvernează mişcările trupului eteric. Aceasta nu se compară deloc cu vreun fel de gimnastică sau de dans, care de fapt nu duc la nimic. În cadrul euritmiei este vorba de mişcări ce corespund celor ale trupului eteric. Prin aceste mişcări omul va ajunge treptat să perceapă puterile care mai sunt încă în el şi care pot fi descoperite prin această mişcare liberă de dans. Dezvoltăm astfel puţin câte puţin dispoziţiile care trezesc în om puterile necesare pentru a ajunge cu adevărat la viziunea în lumile spirituale, între ultima moarte şi naştere.

Ştiinţa spirituală poate astfel să contribuie practic la cultura umană. Putem fi siguri că, treptat, această ştiinţă nu se va mulţumi să aducă, sub formă abstractă, unele adevăruri, ci va însufleţi omul astfel încât puterile care încă dormitează în el se vor trezi, şi omul va învăţa într-adevăr să se înalţe la o abordare spirituală a existenţei. Sunt realităţi ciudate, dar este foarte adevărat: când descoperim puterile care ne rămân după învăţarea mersului, devenim

capabili să avem o privire clarvăzătoare în lumile în care vieţuim între moarte şi o nouă naştere. Acest lucru poate fi atins şi prin meditaţie, dar atunci ea trebuie practicată în aşa fel încât să nască sentimente. Dar sentimentele sunt ceea ce este cel mai greu de dobândit prin meditaţie. Trebuie deci să găsim puterile care-l fac pe om capabil să-şi îndrepte privirea în lumea dintre moarte şi o nouă naştere. Atunci găsim mai ales puterile datorită cărora contemplăm ceea ce a precedat, pe o perioadă lungă, naşterea. În acest domeniu descoperim multe lucruri care ne permit să ajungem la o înţelegere a vieţii. Să spunem că ne loveşte o nenorocire. Mai întâi, singurul lucru care contează este sentimentul nefericirii. Suportăm cu greu răul. Dacă am şti de ce, înainte de naştere, timp de secole şi decenii, am aranjat în aşa fel încât să fim loviţi de această nenorocire, am suporta-o mult mai bine. Am şti că această nenorocire este o probă care ne dă posibilitatea să ne desăvârşim. Dar învăţăm şi alte lucruri când privirea se îndreaptă înspre acea parte a lumii spirituale în care se desfăşoară oarecum pregătirea existenţei prezente.

Nu o să vă expun aici lucruri generale; le puteţi găsi în scrierile mele. Aş vrea doar să vă arăt prin câteva exemple cum influenţează viaţa de dinaintea naşterii pe cea de după naştere. Când am atins mijlocul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere – care durează secole întregi, şi desigur că are şi ea un mijloc – atenţia lăuntrică a sufletului din lumea spirituală se îndreaptă cu precădere spre Pământ. O dată depăşit acest mijloc, de pe Pământ ne parvin impresii din ce în ce mai bogate despre ceea ce se petrece aici şi despre ceea ce resimte şi gândeşte omul pe Pământ. Fiecare suflet primeşte impresii deosebite. De exemplu, în cursul celei de-a doua părţi a vieţii sale spirituale în care îşi pregăteşte noua sa naştere, un suflet

poate să observe oamenii de pe Pământ care sunt activi spiritual, pentru a pregăti epoca viitoare. Unii dintre aceşti oameni activi în domeniul spiritual sunt în mod special apreciaţi de acest suflet. Se întâmplă chiar ca din lumea spirituală să observe mai ales una sau două dintre aceste fiinţe care activează pe Pământ. Să luăm cazul unui om născut în a doua jumătate a secolului XIX; el se afla în lumea spirituală la începutul secolului XIX şi în a doua jumătate a secolului XVIII. De acolo de sus, privirea sa era îndreptată asupra unor personalităţi importante, care erau marcante pentru civilizaţie. Unele dintre ele îi păreau deosebit de preţioase şi le iubea foarte mult. Iată o experienţă care poate fi făcută: faptul că sufletele îşi îndreaptă privirea spre oamenii care se dezvoltă aici pe Pământ. Dar privind spre Pământ, ele exercită o influenţă asupra oamenilor, fără însă a interveni în libertatea lor. Influenţa este exercitată asupra unor lucruri care trăiesc în adâncul sufletului lor, şi care ies mai uşor la suprafaţă prin faptul că le priveşte un suflet din lumea spirituală. Astfel, cu ajutorul acestor suflete care se vor naşte abia mai târziu şi care le privesc, unele fiinţe umane de pe Pământ sunt stimulate să fie active şi să întreprindă ceva, fie în problemele generale, fie în cele mai intime.

Există, de exemplu, cazul unui suflet care a trăit în lumea spirituală în secolul XVIII şi prima jumătate a secolului XIX, de unde a ales ca ideal un om remarcabil de pe Pământ; el dorea să fie la fel ca acesta şi, după naştere, să-i urmeze exemplul. Se pot percepe, să zicem, cărţile unui astfel de om pe care ni l-am propus ca model pe Pământ. Este o anumită dorinţă lăuntrică cu care privim din cer spre Pământ. Chiar dacă asta poate crea un alt sentiment, este asemănător cu dorinţa omului viu pentru viaţa de dincolo, când priveşte cerul. Însă există o deosebire

considerabilă dacă cineva priveşte cerul fără cunoaşterea ştiinţei spirituale; dorinţa acestuia rămâne mai curând imprecisă. Dimpotrivă, cel care sălăşluieşte în ceruri, care trăieşte în lumea spirituală, are particularitatea de a vedea de acolo de sus cu foarte multă precizie condiţiile pământeşti, sufletele umane pe care le admiră cu deosebire şi ale căror scrieri ar dori poate să le citească. Pe scurt, în timpul celei de-a doua jumătăţi a existenţei sale spirituale dintre moarte şi o nouă naştere, el învaţă să cunoască în detaliu sufletele umane, şi învaţă chiar să privească în interiorul acestora. Iar noi, cei care trăim aici, putem şti că acolo sus, în lumea spirituală, există suflete care aşteaptă să se nască în deceniile viitoare şi care privesc cu nostalgie asupra sufletelor noastre, în care găsesc ceea ce au nevoie pentru a-şi pregăti viaţa pământească. În timpul acestei perioade a vieţii lor spirituale, ei văd sufletele noastre cu o precizie la fel de reală ca imprecizia cu care contemplă fiinţa pământeană cerul. Iată din nou una din acele imagini care ne arată cum, atunci când învăţăm să cunoaştem cât de puţin lumea spirituală, avem următorul sentiment: suntem observaţi. Este adevărat, suntem adeseori observaţi. Privirile fiinţelor spirituale, mai ales ale acelora care sunt pe punctul de a se încarna, se îndreaptă asupra sufletelor noastre. Trebuie să ne dăm seama că şi în acest domeniu ştiinţa spirituală nu oferă deloc omului ceva rău, pentru că, datorită ei, omul învaţă să fie demn de faptul că este observat în sufletul său de către sufletele încă neîncarnate.

Când cercetarea clarvăzătoare se apleacă asupra acestor subiecte, se trăiesc experienţe adeseori tulburătoare. Printre cele mai tulburătoare se numără şi cea în care clarvăzătorul îşi îndreaptă privirea în lumile spirituale spre sufletele care au pornit pe drumul spre

naştere; se vede atunci cum cercetează ele Pământul în căutarea celor care i-ar putea deveni părinţi. Odinioară acest fapt era mai important decât acum. Dar observarea acestor suflete face întotdeauna parte din evenimentele cele mai tulburătoare care există. Trăim în acest caz impresiile extrem de variate. Iată una pe care aş dori să v-o relatez.

Un suflet care se pregăteşte de încarnare ştie, de exemplu, că pentru viaţa sa viitoare are nevoie de o anumită formă de educaţie, un anumit fel de cunoştinţe pe care trebuie să le dobândească din prima tinereţe. Vede atunci că în anumite condiţii poate găsi o posibilitate să dobândească aceste cunoştinţe. Dar acest lucru adesea nu este posibil decât dacă, pentru această perioadă, renunţă la un cuplu de părinţi care i-ar putea asigura o existenţă fericită, în alte privinţe. Trebuie atunci să se îndrepte spre părinţi care poate nu-i vor putea oferi o viaţă fericită. Dacă ar prefera un alt cuplu de părinţi, ar trebui să-şi spună: tocmai esenţialul nu-l vei putea atinge. Ar fi greşit să ne imaginăm că toate condiţiile vieţii spirituale sunt aşa de diferite de condiţiile pământeşti. Vedem suflete în care, înainte să se nască, se duce o luptă teribilă. Un astfel de suflet îşi spune: în timpul tinereţii mele voi fi poate maltratat de un cuplu brutal. Când un suflet se găseşte în această situaţie, în el se dau lupte lăuntrice înfiorătoare. În lumea spirituală întâlnim un mare număr de suflete care-şi pregătesc încarnarea şi care sunt chinuite de lupte teribile. Despre acest fapt trebuie precizat că în lumea spirituală aceste lupte se prezintă ca un fel de lume exterioară care se întinde în afara sufletului. În lumea spirituală, ceea ce tocmai v-am descris nu se limitează deloc la o luptă în suflet; nu este doar o simplă luptă de sentimente. Aceste lupte se proiectează în exterior şi le găsim, într-un fel, în

jurul sufletului. Se pot percepe foarte clar unele imaginaţiuni care ne arată sfâşierea pe care o suportă aceste suflete aflate pe calea spre viitoarea încarnare. Când aceste condiţii se prezintă privirii noastre, putem înţelege cu uşurinţă de ce atât de mulţi oameni nu suportă ştiinţa spirituală. Căci lor le-ar place să fie adevărat ca după moarte să se intre direct, şi pe vecie, într-o stare de fericire. Dar nu e aşa. E bine că lucrurile sunt aşa cum sunt, căci datorită acestor condiţii lumea ajunge mai sigur la gradul de perfecţiune pe care trebuie să-l atingă.

Curios este că datorită puterilor pe care le economisim în trupul eteric când învăţăm să mergem, ajungem să ne putem observa propria viaţă sau pe cea a altuia în lumea spirituală. Clarvederea practică demonstrează că aceste puteri, când sunt cu adevărat dezvoltate, au un anumit avantaj faţă de puterile de clarvedere pe care le cultivăm pentru a putea ajunge la tabloul vieţilor pământeşti anterioare. Vă rog să reţineţi bine această diferenţă, căci ea ne aduce lămuriri preţioase asupra a numeroase subiecte.

Nimic nu favorizează atât de uşor o clarvedere periculoasă ca dezvoltarea puterilor destinate formării organelor vorbirii la omul modern. Aceste puteri, când sunt reţinute, permit atingerea unei viziuni a vieţilor pământeşti anterioare. Aceste puteri sunt acelea care, în cadrul naturii umane, sunt cel mai legate de instinctele inferioare şi de pasiuni. Nimic nu ne duce atât de aproape de Lucifer şi de Ahriman ca dezvoltarea acestor puteri care, ridicate la un anumit nivel, ne permit să vedem atât în propriile vieţi anterioare, cât şi ale altora. Aceste puteri duc la eroare, dar, mai ales când nu sunt dezvoltate corect, ele îl fac pe clarvăzător să coboare din punct de vedere moral, în loc să urce. Din această cauză tocmai puterile care

ne permit să vedem viețile pământești anterioare sunt cele mai periculoase. Nu avem dreptul să le dezvoltăm decât dacă suntem atenți la dezvoltarea unei moralități pure. Și pentru că depindem de această moralitate de o înaltă puritate când vrem să dezvoltăm aceste puteri, maeștrii avizați nu se vor decide ușor să dezvolte sistematic puterile care ne permit să privim în încarnările anterioare. Se poate spune chiar: este normal să dispunem de o anumită clarvedere inferioară care ne permite să luăm din celelalte lumi descrieri ale regiunilor spirituale. O viziune obiectivă a încarnărilor anterioare, dimpotrivă, nu se obține în același mod, neținând cont decât de puterile vorbirii. În general s-a recurs la alte mijloace pentru a-l conduce pe om să-și observe încarnările precedente. Aici atingem o problemă interesantă, care ne arată că omul trebuie să fie atent la lucruri care de obicei trec neobservate. Rareori întâlnim, în cursul dezvoltării sale spirituale, pe cineva care-și poate vedea încarnările trecute pornind numai de la dezvoltarea puterilor vorbirii. Există însă numeroase persoane care în prezent sunt capabile de aceasta. În general, aceasta se obține prin alte mijloace. Unul dintre acestea ne-ar putea părea ciudat, totuși se bazează pe un adevăr profund.

Să luăm cazul cuiva care se familiarizează cu viața lăuntrică. Acest lucru i-ar cere prea mult efort, sau ar naște poate prea multe tentații, dacă ar trebui să se bazeze doar pe dezvoltarea puterilor vorbirii pentru a ajunge la viziunea existențelor pământești anterioare. Iată de ce puterile spirituale au recurs la alt mijloc. S-ar părea că avem de a face cu un fapt întâmplător: acest om, de exemplu, se întâlnește cu un altul care-i citează un nume, sau un timp trecut anume, ori numele unui popor. Acest lucru produce din afară un efect asupra sufletului încât,

prin reprezentarea astfel născută, el dezvoltă puterile de care are nevoie clarvederea. El remarcă apoi că acest nume sau această indicație dată – fără ca acela care i-a dat-o să fie conștient de asta – îi deschide calea perceperii vieților pământești anterioare. În acest caz s-a făcut apel la un mijloc exterior. Cel afectat aude rostindu-se un nume sau o epocă, sau numele unui popor; deci a fost stimulat din exterior în acest fel să-și îndrepte privirea asupra încarnărilor trecute. Uneori astfel de stimulări din afară sunt foarte importante pentru observarea clarvăzătoare a lumii. Facem o experiență aparent întâmplătoare, dar din ea radiază o stimulare a puterilor de clarvedere care, fără de aceasta, n-ar fi fost dezvoltate decât în mod rudimentar.

Acestea sunt doar câteva indicații simplificate pe care le fac, referitor la intervenția lumii spirituale în lumea noastră. Intervenția lor este foarte complicată.

Privirea îndreptată spre viețile pământești anterioare este relativ periculoasă, pentru că este însoțită de puteri ispititoare. Dimpotrivă, cel care dezvoltă puterile de clarvedere pentru a ajunge în lumea spirituală la o viziune a vieții care precede nașterea, nu va fi deloc tentat să abuzeze de aceste puteri de clarvedere. De regulă, cei care își îndreaptă cu siguranță privirea spre viața spirituală care a precedat actuala viață pământească, sunt suflete cu o oarecare puritate, de o moralitate firească. Acest lucru este legat de faptul că puterile de clarvedere utilizate astfel pentru a observa tocmai această perioadă sunt puterile copilăriei, cele pe care le-a economisit în perioada învățării mersului. Sunt cele mai pute puteri existente în natura umană. Vă rog să fiți atenți la următorul fapt, căci este vorba de ceva foarte important: puterile cele mai pure sunt în același timp și cele care, o dată dezvoltate, permit contemplarea vieții care precede nașterea. Aura copilului

este învăluită de puterile care în marea lor majoritate servesc la învăţarea mersului. Şi tot ele sunt cele care luminează tot ce s-a petrecut înainte de naştere. Şi în această privinţă, contemplarea clarvăzătoare poate într-adevăr vedea exprimându-se la copil, pe al cărui chip se citeşte nevinovăţia şi lipsa de experienţă în viaţă, în aura lui, ceva mult mai interesant decât cele exprimate de aura multor adulţi. Luptele vieţuite în lumea spiritului, cele care au precedat naşterea şi au determinat destinul, sunt la originea aurei care înconjoară copilul şi care fac din această aură ceva cu adevărat grandios, plin de o mare înţelepciune. Iar înţelepciunea care învăluie copilul prin aura lui, este deseori cu mult mai mare decât ceea ce poate exprima un om în vârstă, prin cuvinte. Desigur că fizionomia copilului rămâne încă imprecisă, dar clarvăzătorul care contemplă copilul poate învăţa enorm de la el, dacă poate vedea cu privirea sa clarvăzătoare ceea ce îl învăluie pe copil. Şi dacă puterile copilăriei sunt transformate ulterior în puteri de clarvedere, ajungem să vedem direct condiţiile concrete care preced cu mult timp naşterea fiinţei umane. Egoismul nu este poate prea satisfăcut de spectacolul oferit de această lume. Dar pentru orice om care vrea să înţeleagă ansamblul relaţiilor care guvernează lumea, tabloul ce se oferă privirii este deosebit de interesant. Investigaţia în cronica Akasha, făcută cu scopul de a regăsi aici pe unii oameni remarcabili din istoria lumii, nu se reduce doar la examinarea experienţelor lor din plan fizic, ci ne permite totodată să descoperim cum îşi pregătesc aceste suflete în lumea spirituală, între moarte şi o nouă naştere, încarnarea pământească.

Puterile care, menţinute pure, străluminează încarnările anterioare, sunt mai puţin cele economisite în

copilărie decât cele care se dezvoltă la om la o vârstă la care uneori se manifestă cele mai rele pasiuni. Aceste puteri, care au şi o altă menire în cadrul naturii umane, se dezvoltă mult mai târziu decât cele care permit formarea vorbirii. Ele sunt legate de sentimentele de dragoste senzuală, care se dezvoltă la om, ca şi de tot ce se leagă de aceasta. Există o înrudire între ceea ce conduce la dragostea senzuală şi ceea ce duce la limbaj. La bărbat, această legătură se manifestă prin schimbarea vocii, prin transformarea acesteia. La această vârstă se economisesc multe din aceste puteri. Dacă sunt menţinute pure, ele conduc la viziunea retrospectivă a vieţilor pământeşti anterioare. Dacă nu sunt menţinute pure, şi se unesc cu instinctele senzuale ale omului, ele pot conduce la cele mai rele vicii oculte. Acest tip de puteri de clarvedere care rezultă tocmai din economia făcută la această vârstă, sunt şi cele mai expuse tentaţiilor. Cred că puteţi înţelege ansamblul acestor raporturi. Clarvăzătorul căruia îi place să vorbească despre perioada dintre moarte şi o nouă naştere – şi poate aţi remarcat deja că în general nu se spune mare lucru despre aceasta –, acest clarvăzător a dezvoltat mai ales puterile economisite în perioada primei copilării. Nu trebuie să ne încredem prea mult în clarvăzătorii care vorbesc mult despre încarnările precedente, căci este foarte uşor ca în acest domeniu să fie implicate puterile care sunt cel mai expuse tentaţiilor. Aşa se întâmplă de cele mai multe ori; se prezintă repede pe tavă o sumă de afirmaţii asupra încarnărilor trecute. Puterile care, economisite, au acest efect, provin din perioada în care se dezvoltă dragostea senzuală şi în care nu suntem încă inseraţi în viaţa socială. Aceste puteri duc deseori la numeroase absurdităţi, mai ales la enormităţi

oculte, prin faptul că suscită cel mai mult iluzie peste iluzie în domeniul lumii spirituale.

De ce indicaţiile date de aceşti clarvăzători expuşi tentaţilor sunt adeseori false? Pentru că printre puterile economisite astfel în cursul acestei perioade de viaţă, prin utilizarea acestor puteri urcă totodată un fel de nori de pasiuni şi instincte inferioare. Când aceşti nori urcă la suprafaţă, Ahriman şi spiritele ahrimanice acţionează pentru a transforma în spectre ceea ce urcă astfel, în aşa fel că putem vedea aceste spectre şi să le luăm drept încarnări anterioare. Calitatea de clarvedere necesară pentru a descrie condiţii de genul celor descrise în ***Ştiinţa ocultă*** poate fi uşor dezvoltată plecând de la puteri pe care le putem economisi la o vârstă mai înaintată. Între 21 şi 28 de ani, în general am dezvoltat puteri care ţintesc viaţa intelectuală, viaţa pe care o vedem deja oarecum cu luciditate; tocmai în acest moment, cercetările din acest domeniu sunt cel mai puţin expuse erorilor şi iluziilor.

Am văzut deci că înţelegerea vastelor relaţii spirituale ale lumii poate fi obţinută datorită dezvoltării puterilor care, în om, acţionează pentru formarea creierului. Viziunea vieţilor pământeşti anterioare este obţinută prin dezvoltarea puterilor ce pot fi economisite mai ales în perioada copilăriei, când puterile formatoare ale vorbirii nu mai folosesc la formarea limbajului, ci acţionează în domeniul instinctelor senzuale şi a organelor lor. Cât despre domeniul spiritual ca atare, care este cel mai interesant acolo unde se pregăteşte o nouă viaţă, el poate fi explorat cu ajutorul puterilor pe care le economisim mai ales în prima perioadă a copilăriei, la vârsta când se învaţă mersul.

Sunt fapte neobişnuite, desigur, dar când vrem să pătrundem în lumile spirituale trebuie să fim gata să

acceptăm multe idei care, la început, par paradoxale. Lumea spirituală nu este acolo doar pentru a fi o simplă prelungire a lumii fizice sensibile; este vorba, dimpotrivă, despre o lume care, în multe privinţe, este chiar opusă lumii fizice. Omul ne apare ca o fiinţă atât de importantă în cosmos tocmai pentru că, pe de o parte, îi vedem destinul, facultăţile şi destoinicia din timpul vieţii sale pământeşti, iar, pe de altă parte, cu ajutorul cunoaşterii spiritualităţii, vedem că între moarte şi o nouă naştere el are o existenţă cu totul diferită de cea pământească. Constatând acestea omul ni se revelează în adevărata lui semnificaţie şi determinare.

În cursul acestor două conferinţe am dorit să vă descriu diferite aspecte ale lumii spirituale. Am făcut-o puţin în mod aforistic, pentru că este pentru prima oară când suntem întruniţi în acest oraş, şi pentru că cei mai mulţi dintre ascultători cunosc deja descrierile sistematice conţinute în cărţile mele. Doream numai să vă mai dau câteva precizări în completare. Mi s-a părut mai folositor pentru prietenii care s-au întrunit în acest oraş, decât să fi ales un capitol al ştiinţei spirituale care ar fi trebuit expus mai pe larg. La sfârşitul acestei reuniuni permiteţi-mi să mai spun că mi-ar plăcea azi ca ştiinţa spirituală să pătrundă cât mai mult posibil în inima şi sufletul oamenilor, căci două lucruri sunt de maximă importanţă. Mai întâi faptul că, observând realităţile acestei vieţi, constatăm că, drept urmare a achiziţiilor considerabile ale civilizaţiei, oamenii cad din ce în ce mai mult în materialism. Din acest motiv, omenirea are o urgentă nevoie de ştiinţa spirituală. Oamenii au nevoie de ea pentru că viaţa exterioară îi impregnează cu materialism. Tocmai pentru că cele mai mari realizări ale vieţii exterioare îi marchează inevitabil pe oameni cu o amprentă

materialistă, este necesară o contrapondere, sub forma ştiinţei spirituale. Aceasta este o necesitate pentru viaţa pământească a omenirii, şi nu va înceta să fie necesară într-un viitor apropiat. Când vedem că viaţa exterioară se cufundă în materialism ca urmare a marilor cuceriri ale civilizaţiei moderne, şi că riscă să dispară, simţim dorinţa puternică să vedem ştiinţa spirituală pătrunzând în inima şi sufletul oamenilor. Cultura noastră nu încetează să progreseze, dar este tot atât de sigur să multe păsări vor dispărea în regiunile în care se înalţă coşuri de uzine. Asta nu înseamnă să luăm atitudine împotriva înaintării civilizaţiei cu căile sale ferate, cu vapoarele cu aburi şi cu tot ceea ce ne poate aduce progresul, ca telefonul, avionul, ş.a.m.d. trebuie însă să ştim că aşa cum păsările sunt izgonite de fumul coşurilor, tot aşa fericirea şi prospeţimea sufletului, armonia şi, în general, bogăţia vieţii lăuntrice trebuie să piară sub influenţa civilizaţiei materialiste, dacă ştiinţa spirituală nu reuşeşte să aducă sufletului uman spiritualitatea de care are nevoie. Iată de ce, cel care înţelege clar aceste condiţii, trebuie să resimtă o profundă dorinţă de a răspândi ştiinţa spirituală, căci aceasta corespunde unei necesităţi.

Apoi mai este un fapt: din cauza acestei civilizaţii materialiste, oamenii n-au respins niciodată cu atâta forţă, nu au avut niciodată atâta ură împotriva ştiinţei spirituale. O dublă realitate, cea a necesităţii şi cea a neînţelegerii, ne apare în faţă ca două coloane printre care trebuie să trecem dacă vrem să introducem în lume ştiinţa spirituală. Pentru noi, cei care vrem să încercăm să ne facem sufletele mature pentru ştiinţa spirituală, pe fiecare din aceste coloane găsim înscris un puternic îndemn: să facem tot posibilul să ne impregnăm, noi şi cei care o doresc, cu ştiinţă spirituală.

În acest sens doream să mă adresez dumneavoastră când am luat pentru prima dată cuvântul în acest oraş. Plecând, aş dori să mai adaug: sper că cele câteva aspecte pe care vi le-am putut spune aici au putut atinge inimile şi sentimentele dumneavoastră şi că nu vor rămâne doar la nivelul inteligenţei, asta pentru a vă simţi şi mai profund şi mai serios legaţi de această mişcare pe care am dori să o aducem în lume mai mult decât până în prezent. După întâlnirea noastră pentru prima oară în acest loc, să sperăm cu toţii că această experienţă va întări legăturile lăuntrice care ne unesc.

Exprimând această dorinţă, dragii mei prieteni, şi luându-mi rămas bun de la acest frumos oraş, vreau să cred că întâlnirea noastră va fi un stimulent pentru o viaţă comunitară care se va menţine dincolo de spaţiu şi de timp. Permiteţi-mi să vă spun la plecare: doresc ca întâlnirea noastră de aici să rămână un impuls durabil pentru unirea noastră continuă în spirit.

NOTE

Stenogramele şi notiţele care stau la baza editării acestor conferinţe sunt foarte diferite. Unele pot fi considerate drept foarte bune, drept redare aproape cuvânt cu cuvânt a celor rostite; la altele se simt lacune, iar în cazul altora stenograful a trebuit să se limiteze să reţină conţinutul de gândire al conferinţei în câteva fraze, mai mult sau mai puţin rezumative. Conferinţa de la Strassbourg pare elaborată de către stenograf la nivelul de referat. Rudolf Steiner a tratat aceeaşi temă simultan la Berlin, între 5 noiembrie 1912 şi 1 aprilie 1913, într-un ciclu de conferinţe «Viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, în raport cu realităţile cosmice», Dornach 1936. De asemenea, la Londra pe 1 mai 1913, în prima conferinţă din «Ştiinţa ocultă şi evoluţia ocultă», Dornach 1958. Rudolf Steiner continuă tema acestei cărţi şi în conferinţe ulterioare.

1. *Când citiţi toate descrierile pe care le-am făcut relativ la acest subiect în «Cronica Akasha»*: Vezi Rudolf Steiner ***Din cronica Akasha***. Rudolf Steiner GA 11.

2. *Cu ocazia seriei de conferinţe ţinute la Düsseldorf asupra ierarhiilor spirituale*: Vezi Rudolf Steiner ***Ierarhiile spirituale şi reflectarea lor în lumea fizică***, 10 conferinţe, aprilie 1909, GA 110.

3. *Dacă aţi urmărit cu atenţie conferinţele mele*: Vezi, printre altele, Rudolf Steiner ***Evanghelia după Luca***, 10 conferinţe, septembrie 1909, GA 114.

4. *La Norrköping, în Suedia, am făcut chiar aluzie la o intervenţie ulterioară a lui Buddha pe Pământ*: Vezi Rudolf Steiner ***Morala antroposofică***, 3 conferinţe, Norrköping, mai 1912, GA 155.

5. *Ca de exemplu Felix Balde*: Vezi Rudolf Steiner ***Patru drame-mister***, GA 14.

6. *Un adevăr la care am încercat să fac aluzie în* ***Încercarea sufletului***: Vezi Rudolf Steiner ***Patru drame-mister***, GA 14.

7. *Raoul Francé a scris că planta are sentimente*: Vezi R. H. Francé «Viaţa plantelor», Stuttgart 1921.

8. *Tot ceea ce a fost prezentat în drama-mister* ***Păzitorul pragului***: Vezi Rudolf Steiner ***Patru drame-mister***, GA 14.

9. *În seria de conferinţe* ***Omul în lumina ocultismului, teosofiei şi filosofiei*** *puteţi citi minunatul poem*: Vezi ciclul de zece conferinţe de la Kristiania, iunie 1912, GA 137. Fragmentul traducerii din «Cântecul Soarelui» este tipărit în «Maxime», seria a doua, Dornach 1953.

10. *Ieri nu am putut să merg mai departe de ceea ce poate fi spus într-o conferinţă publică*: Această conferinţă «Rafael în lumina ştiinţei spirituale» din 11 martie 1913, nu este tipărită. Vezi conferinţa ţinută în paralel, din ciclul de conferinţe de la Casa Arhitecţilor din Berlin pe 30 ianuarie 1913 ***Rezultate ale cercetării spirituale***, 14 conferinţe publice, din 31 octombrie 1912 până în 10 aprilie 1913. GA 62.

11. *Am ţinut la Berlin o conferinţă despre Leonardo da Vinci*: Vezi «Măreţia spirituală a lui Leonardo da Vinci la răscrucea noilor vremi», Berlin 13 februarie 1913, tipărit în ***Rezultate ale cercetării spirituale***, GA 62.

12. *Viaţa de după moarte*, Strasbourg 13 mai 1913: Nu există stenograma cuvânt cu cuvânt după această conferinţă, ci numai un referat rezumativ al unui stenograf.

13. *Problema la care făceam referire în conferinţa mea publică asupra «Enigmelor vieţii»*: Această conferinţă

din 9 octombrie 1913 există doar ca notițe; ea nu este tipărită.

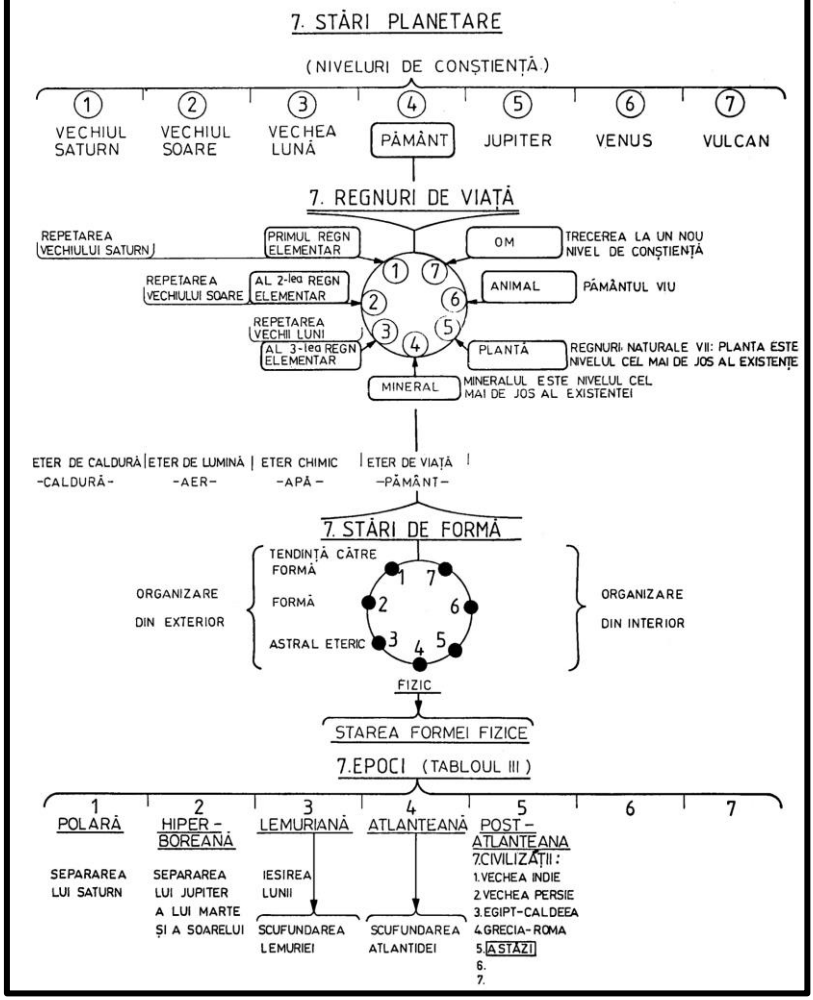
EPOCI DIN ISTORIA PĂMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

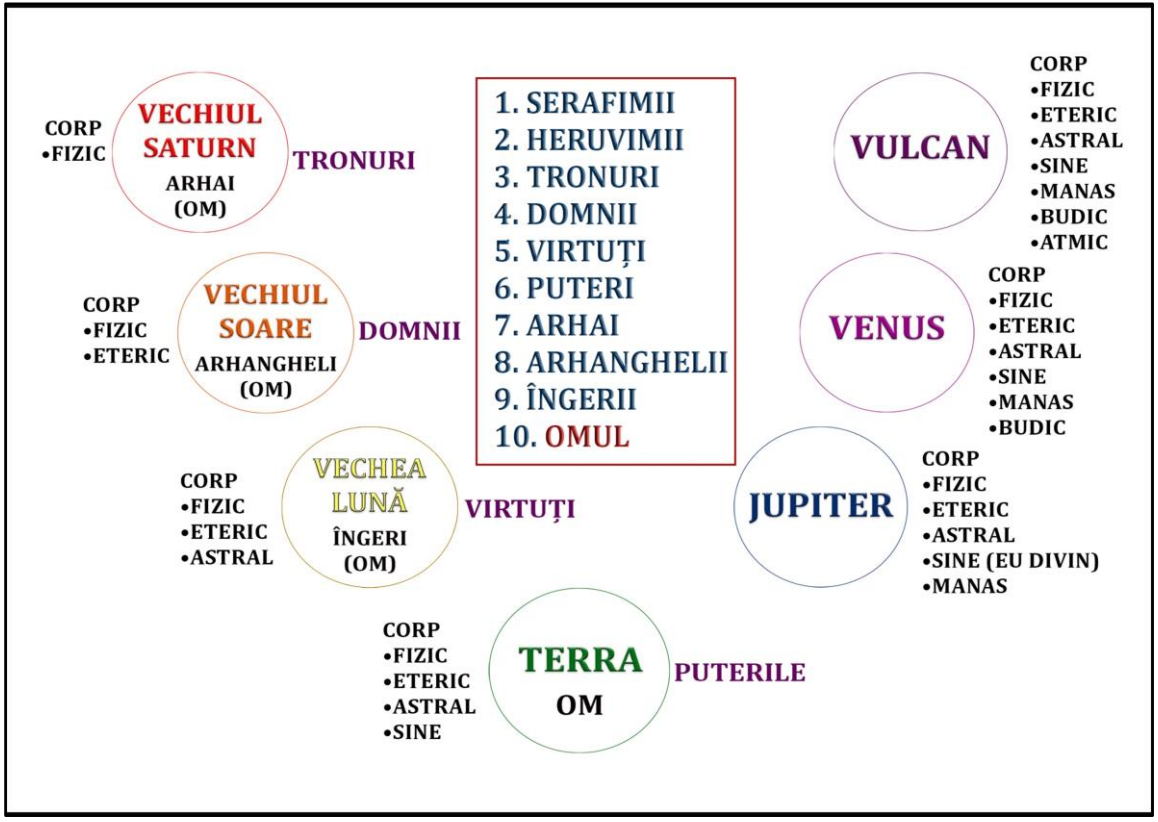
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI			FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ		Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar			
				Formarea sferei și a corpului lui Saturn			Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ		Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui			
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ	INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii		Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ					Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.		Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ				Diferențierea internă și formarea straturilor Cambrian Silurian Devonian	Nevertebrate marine Trilobiți. Brahiopode. Corali. Pești primitivi Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec. Primele plante de uscat.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice. Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE			MIJLOC	Carbonifer	Amfibii	Ferigi Criptogame Lycopode	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică)
				Permian Triasic	Reptile	Păduri de conifere	(Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE	MEZOZOIC		SFÂRȘIT	Jurasic	Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare	Ferigi arborescente	Ieșirea Lunii Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine.
				Cretacic Scufundarea Lemuriei	Păsări cu dinți Saurieni	Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ		1. Paleocen 2. Eocen 3. Oligocen Miocen Pliocen Terțiar	Primele copitate sălbatice. Mamifere superioare Vite Primate	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX)
				4. ♍ Diluviu 5. Cuaternar 6. ♍♑ Glaciații 7. ♑♏ (TABLOU X) Scufundarea Atlantidei	(Schelete umane) Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.		Glaciații Scufundarea Atlantidei
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ		1. ♋ Vechea Indie 2. ♊ Vechea Persie 3. ♉ Egipt-Caldeea 4. ♌ Grecia – Roma 5. ♐ Astăzi 6. ♒ 7. ♑	Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP •FIZIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP •FIZIC •ETERIC
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL
TERRA
OM
PUTERILE
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE
VULCAN
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE •MANAS •BUDIC •ATMIC
VENUS
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE •MANAS •BUDIC
JUPITER
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE (EU DIVIN) •MANAS